

T.C.

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**COVID-19 PANDEMİSİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ:
ÜLKELERARASI MUKAYESELİ ANALİZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA YASEMİN KARAKAYA

DANIŞMAN

PROF. DR. ERŞAN SEVER

AKSARAY 2022

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

COVID-19 PANDEMİSİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ:
ÜLKELERARASI MUKAYESELİ ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA YASEMİN KARAKAYA

DANIŞMAN
PROF. DR. ERŞAN SEVER

AKSARAY 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 (on iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Fatma Yasemin

Soyadı: KARAKAYA

Bölümü: İktisat

İmza:

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri: Ülkelerarası Mukayeseli Analiz

İngilizce Adı: Macroeconomic Impacts of the Covid-19 Pandemic: A Cross-Country Comparative Analysis

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Fatma Yasemin KARAKAYA

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Fatma Yasemin KARAKAYA tarafından hazırlanan “Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri: Ülkelerarası Mukayeseli Analiz” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Erşan Sever

(İktisat Politikası, Aksaray Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Selim Kayhan

(İktisat Teorisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Zişan Kara

(İktisat Tarihi, Aksaray Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 25.05.2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza:

TEŞEKKÜR

Çalışmama başladığım günden itibaren değerli emeğini hiçbir zaman esirgemeyen, bilgilerini ve tecrübelerini paylaşarak bana yol gösterici saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Erşan Sever'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, maddi-manevi hiçbir desteğini esirgemeyen ve tüm çalışmalarımda desteklerini yürekten hissettiğim Canım Ailem'e sonsuz şükran ve teşekkürlerimi sunarım.

Fatma Yasemin KARAKAYA

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COVID-19 PANDEMİSİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ:
ÜLKELERARASI MUKAYESELİ ANALİZİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatma Yasemin KARAKAYA, Aksaray 2022

ÖZET

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkarak kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Salgının tüm dünyaya yayılmasından itibaren başta sağlık ve ekonomi olmak üzere hayatın her alanında olumsuz etkilere neden olmuştur. Pandeminin yıkıcı etkilerini en hafif şekilde atlatabilmek amacıyla ülkeler çeşitli tedbirler almak durumunda kalmıştır. Covid-19 pandemisinin hızla yayılması ve küresel etkilere neden olmasından dolayı geçmişte yaşanan salgın hastalıklardan farklılık göstermektedir. Salgının kısıtlayıcı etkileri gündelik hayat ve çalışma hayatı üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Ülkelerin birbirlerine olan ticari bağılıklarının artması nedeniyle salgının ekonomik anlamda etkisi küresel boyut kazanmıştır.

Bu çalışmada, Covid-19 pandemisinin Türkiye, Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Kore ve Çin ekonomileri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Seçili ülkelerin Covid-19 pandemisine karşı almış oldukları sosyal ve ekonomik tedbirler incelenerek pandemi sürecinin nasıl sürdürüldüğü açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada pandeminin makroekonomik değişkenler (kamu finansman dengesi, dış borç, dış ticaret, işgücü piyasası, ekonomik büyüme, finansal kesim ve

enflasyon) üzerindeki etkileri seçilmiş ülke örnekleri ile araştırılmıştır. Konu ile ilgili literatürden yararlanılarak yayınlanmış raporlar ve istatistiki veriler yardımıyla mevcut durumun değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu kapsamda pandemi sürecinde seçili ülke ekonomilerinin makroekonomik değişkenler üzerinde mukayeseli analizine yer verilmektedir.

Bilim Kodu:112118

Anahtar Kelimeler: Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri, Kamu Finansman Dengesi, Dış Borç, Dış Ticaret, İşsizlik, Ekonomik Büyüme, Finans Sektörü, Enflasyon

Sayfa Adedi: 188

Danışman: Prof. Dr. Erşan SEVER

AKSARAY UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
MACROECONOMIC EFFECTS OF THE COVID-19 PANDEMIC: A
CROSS-COUNTRY COMPARATIVE ANALYSIS

(Master's Thesis)

Fatma Yasemin KARAKAYA, Aksaray 2022

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic, which emerged in Wuhan, China, and affected the whole world in a short time, was declared a pandemic by the World Health Organization. Since the epidemic spread all over the world, it has caused negative effects in all areas of life, especially health and economy. In order to overcome the devastating effects of the pandemic in the lightest way, countries have had to take various measures. It can be explained as the rapid spread and global effects of the Covid-19 pandemic, unlike past epidemics. Due to the restrictive effects of the epidemic, it has caused negative effects on daily life and working life. Due to the globalization of the economy and the commercial interdependence of countries, the economic impact of the epidemic has also been global.

In this study, the effects of the Covid-19 pandemic on the economies of Turkey, Germany, France, Spain, Italy, England, the United States, Japan, Korea and China were examined. Social and economic measures taken by selected countries against the Covid-19 pandemic were examined and it was tried to explain how the pandemic process was sustained. By examining the effects of the pandemic on macroeconomic variables; foreign debt, foreign trade, economic growth, inflation, its effect on the financial sector, public finance balance and its effects on production are mentioned. The current situation has been evaluated with

the help of published reports and statistical data using the literature on the subject. In this context, a comparative analysis of selected countries' economies on macroeconomic variables during the pandemic process is included.

Science Code: 112118

Key Words: Economic Effects of Covid-19 Pandemic, Public Finance Balance, Foreign Debt, Foreign Trade, Unemployment, Economic Growth, Finance Sector, Inflation

Page Number: 188

Supervisor: Prof. Dr. Erşan SEVER

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
SEMBOLLER & KISALTMALAR TABLOSU.....	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
SALGIN HASTALIKLAR: TARİHSEL YAKLAŞIM ve LİTERATÜR	4
1.1. TARİHSEL SÜREÇTE YAŞANAN SALGINLAR ve EKONOMİK ETKİLERİ.....	4
1.1.1. Veba Salgını	7
1.1.2. Kolera	9
1.1.3. İspanyol Gribi	10
1.1.4. Asya Gribi.....	10
1.1.5. Hong Kong Gribi	11
1.1.6. HIV/AIDS.....	11
1.1.7. Domuz Gribi	12
1.1.8. Ebola.....	12
1.1.9. SARS ve MERS.....	13
1.1.10. Covid-19.....	15
1.2. LİTERATÜR	16
İKİNCİ BÖLÜM.....	21
COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE ÜLKELERİN ALDIĞI TEDBİRLER	21

2.1. Para, Maliye ve Dış Ticarete Yönelik Benimsenen Politikalar	21
2.1.1. Türkiye’de Uygulanan Politikalar	22
2.1.2. Almanya’da Uygulanan Politikalar	26
2.1.3. Fransa’da Uygulanan Politikalar	29
2.1.4. İspanya’da Uygulanan Politikalar	32
2.1.5. İtalya’ da Uygulanan Politikalar	35
2.1.6. İngiltere’de Uygulanan Politikalar	37
2.1.7. Amerika Birleşik Devletleri’nde Uygulanan Politikalar	40
2.1.8. Japonya’da Uygulanan Politikalar	43
2.1.9. Güney Kore’de Uygulanan Politikalar	46
2.1.10. Çin’de Uygulanan Politikalar	50
2.2. Covid-19 Pandemisine Karşı Alınan Önlemler: Ülkelerarası Mukayese Kontrol Mekanizması Politikaları	56
2.2.1. Türkiye’de Alınan Önlemler	57
2.2.2. Almanya’da Alınan Önlemler	60
2.2.3. Fransa’da Alınan Önlemler	62
2.2.4. İspanya’ da Alınan Önlemler	64
2.2.5. İtalya’ da Alınan Önlemler	66
2.2.6. İngiltere’ de Alınan Önlemler	68
2.2.7. Amerika Birleşik Devletleri’nde Alınan Önlemler	70
2.2.8. Japonya’ da Alınan Önlemler	73
2.2.9. Güney Kore’ de Alınan Önlemler	76
2.2.10. Çin’ de Alınan Önlemler	79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	84
COVID-19 PANDEMİSİNİN MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	84
3.1. Kamu Finansman Dengesi Üzerindeki Etkisi	84
3.2. Dış Borç Üzerindeki Etkisi	89
3.3. Dış Ticaret Üzerine Etkileri	94
3.4. İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkisi	102
3.5. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi	108

3.6. Finansal Kesim Üzerindeki Etkisi.....	115
3.7. Enflasyon Üzerindeki Etkisi.....	122
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA.....	140
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	169

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Tarihsel Süreçte Salgınlar.....	5
Tablo 2: Türkiye'de Uygulanan Politikalar.....	22
Tablo 3: Almanya'da Uygulanan Politikalar.....	26
Tablo 4: Fransa'da Uygulanan Politikalar.....	29
Tablo 5: İspanya'da Uygulanan Politikalar.....	32
Tablo 6: İtalya'da Uygulanan Politikalar.....	35
Tablo 7: İngiltere'de Uygulanan Politikalar.....	38
Tablo 8: Amerika Birleşik Devletlerinde Uygulanan Politikalar.....	40
Tablo 9: Japonya'da Uygulanan Politikalar.....	43
Tablo 10: Güney Kore'de Uygulanan Politikalar.....	46
Tablo 11: Çin'de Uygulanan Politikalar.....	50
Tablo 12: Ülkelerin Pandemi Döneminde İzlediği Faiz Oranı Politikası.....	53
Tablo 13: Ülkelerin Pandemi Döneminde Yaptıkları Harcamalar.....	54
Tablo 14: Türkiye'de Alınan Sosyal Tedbirler.....	58
Tablo 15: Almanya'da Alınan Sosyal Tedbirler.....	61
Tablo 16: Fransa'da Alınan Sosyal Tedbirler.....	63
Tablo 17: İspanya'da Alınan Sosyal Tedbirler.....	65
Tablo 18: İtalya'da Alınan Sosyal Tedbirler.....	67
Tablo 19: İngiltere'de Alınan Sosyal Tedbirler.....	69
Tablo 20. Amerika Birleşik Devletlerinde Alınan Sosyal Tedbirler.....	71
Tablo 21. Japonya'da Alınan Sosyal Tedbirler.....	74
Tablo 22. Güney Kore'de Alınan Sosyal Tedbirler.....	77
Tablo 23. Çin'de Alınan Sosyal Tedbirler.....	80
Tablo 24. Covid-19 Pandemisine Karşı Alınan Bazı Tedbirlerin Zamansal Gösterimi.....	82
Tablo 25: Genel Yönetim Net Borçlanmanın GSYH' ya Oranı.....	88
Tablo 26: Üç Aylık Dış Borç Miktarı (Milyar Dolar).....	91

Tablo 27: Küresel İthalatta Değişim (2019-2020)	95
Tablo 28: Küresel İhracat Değişimi (2019-2020)	97
Tablo 29: Covid-19 ile Mücadelede Kritik Öneme Sahip Mal İhracatçıları	99
Tablo 30: İşsizlik Oranı (%)	104
Tablo 31: Covid-19'a Karşı Alınan İstihdam Tedbirleri	106
Tablo 32: GSYH Değişimi (2019-2020).....	113
Tablo 33: Endekslerinin Değişim Yüzdesi (2020 Ocak- Mart Ayı)	119

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: GSYH Büyüme Oranları (Sierra Leone, Liberya, Gine)	12
Grafik 2: SARS' ın Çin Perakende Sektörüne Etkisi	14
Grafik 3: 2017-2020 Mal ve Hizmet İthalatı (ABD Doları)	97
Grafik 4: 2017-2020 Mal ve Hizmet İhracatı (ABD Doları)	99
Grafik 5: Sektörlerin Covid -19 Krizinden Etkilenme Dereceleri	103
Grafik 6: 2019-2021 GSYH Önceki Döneme Göre Değişimi (%)	114
Grafik 7: GSYH Tahmini (Projeksiyon 2019 Q4)	114
Grafik 8: Sol: Küresel PMI (Mevsimsellikten Arındırılmış Seviye) ve Sağ: Ülkelere Yönelen Haftalık Fon Akımları (Milyar ABD Doları, 4 Haftalık Birikimli)	116
Grafik 9: Covid-19 Öncesi ve Sonrası Faiz Oranı	117
Grafik 10: Hisse Senedi Fiyatları (2015=100)	121
Grafik 11: Enflasyon Oranları Üç Aylık Değişim 2019-2021 (%)	125
Grafik 12: IMF Emtia Fiyat Endeksleri (2016=100)	127
Grafik 13: FAO Gıda Fiyat Endeksi (2014-2016=100)	127
Grafik 14: 2017-2021 Petrol Fiyatları Değişimi	128

SEMBOLLER & KISALTMALAR TABLOSU

AIIB:	Asya Altyapı Yatırım Bankası
API:	Açık Piyasa İşlemleri
ASO:	Ankara Sanayi Odası
BDDK:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BoE:	Bank of England
BoJ:	Bank of Japan
BoK:	Bank of Korea
BPI:	Banque Publique D'investissement
CBILS:	Coronavirus Business Interruption Loan Scheme
CDC:	Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri
CCDCP:	Çin Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi
DİBS:	Devlet İç Borçlanma Senetleri
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
ECB:	Avrupa Merkez Bankası
FED:	Amerika Merkez Bankası
FSC:	Finansal Hizmetler Komisyonu
GBP:	Great Britain Pound
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HEROES:	Sağlık ve Ekonomik İyileşme için Acil Çözümler Yasası
ILO:	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF:	Uluslararası Para Fonu
İZTO:	İzmir Ticaret Odası
JBG:	Japonya Devlet Tahvili
JPY:	Japon Yeni
KDV:	Katma Değer Vergisi

KDZ: Küresel Değer Zinciri
KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
KOTO: Kocaeli Ticaret ve Sanayi Odası
KRW: Güney Kore Won Resmi Para Birimi
MB: Merkez Bankası
METI: Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
MDC: Para Politikası Kurulu
MPC: İngiltere Merkez Bankası Para Politikası Kurulu
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OHAL: Olağanüstü Hal
OSHA: Amerika Birleşik Devletleri Çalışma Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği İdaresi
ÖTV: Özel Tüketim Vergisi
PBoC: Çin Halk Bankası
PDCF: Piyasa Yapıcı Kredi Kolaylığı
PEPP: Pandemi Acil Durum Satın Alma Paketi
PMCCF: Birincil Piyasa Kurumsal Kredi Tesisi
PPP: Maaş Koruma Programı
RMB: Renminbi
SABİM: Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi
SACE: İtalya İhracat Kredi Kuruluşu
SBB: Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu
SIAARTI: İtalyan Anestezi, Analjezi, Resüsitasyon ve Yoğun Bakım Koleji
SMCCF: İkincil Piyasa Kurumsal Kredi Tesisi
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TLTRO: Targeted longer-term refinancing operations
UNCTAD: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNWTO: Dünya Turizm Örgütü

GİRİŞ

Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan gelişmeler, 19. yüzyılda taşımacılığın ilerlemesi ve 20. yüzyılda İkinci Dünya Savaşı sonrası iletişim alanında kat edilen yol ile birlikte toplulukların yaşam şekillerinde değişiklikler oluşmuştur. Bilgi işlem ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmelerle uluslararası iletişim hız kazanmıştır. Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin artmasıyla birlikte iletişim ve etkileşim çok daha kolay hale gelmiş, dünya küçük bir kasaba haline dönüşmüştür. Bu sebeple yaşanan küçük çapta gelişmeler küresel anlamda büyük sonuçlara neden olabilmektedir. Küresel anlamda etkileşimin ve hareketliliğin fazla olmasının yanı sıra üretim, tüketim ve tedarik ağının birbirleri ile bağlantılı olması da salgın hastalıkların küresel boyut kazanması sürecinin hızlanmasına neden olmuştur. Salgınların ekonomik maliyetleri çok ağır olabilmektedir. Salgın hastalıkların etkileri sadece hastalık ve ölüm oranları ile sınırlı değildir. Özellikle viral salgınlarda sosyal etkileşim ve ekonomik faaliyetler ciddi bir şekilde kısıtlanabilmektedir (Nermin, Hopoğlu, 2021).

Covid-19 salgınının yayılmasını önleyebilmek amacıyla birçok ülkede birtakım tedbirler alınmıştır. Alınan tedbirlerin temel amacı topluluklar halinde bulunmayı, insanlar arasındaki etkileşimi ve hareketliliği azaltmaktır. Bu doğrultuda sınır kapatma kararları, seyahat yasakları, sokağa çıkma yasakları gibi birçok tedbir alınmıştır. Bunun yanında kafe, restoran, alışveriş merkezleri, sinema, spor salonu, güzellik merkezi, ibadethane ve eğitim kurumları gibi etkileşimin fazla olduğu, salgının yayılımını artırabilecek işletmelerin belirli süre kapatılmasına karar verilmiştir. Alınan bu tedbirler ekonomide reel sektörü durma noktasına getirmiştir. Bu dönemde bazı ülkeler sadece temel ihtiyaçları karşılayan işletmelerin hizmet vermeye devam etmesine karar vermiştir. Covid-19 pandemisi sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda pek çok alanı olumsuz yönde etkilemiştir. Finansal sektörün ve reel sektörün daralma göstermesine salgının gelişimiyle ilgili belirsizliğinde eklenmesi, hanehalkının gelir kaybı yaşamasına ve talepte belirgin bir azalmaya yol açmıştır.

Bu süreç içerisinde ülkeler kendi ekonomik yapılarına uygun olarak aldıkları tedbirler ile olası sorunlara karşı mücadele etmiştir. Hanehalkı ve işletmelerin ihtiyaç duyduğu likiditeyi karşılayabilmek amacıyla finans sektörü içinde birtakım tedbirler alındığı görülmüştür. İşgücü piyasasının devam edebilmesi, istihdamın korunabilmesi açısından iş yerlerinde pandemi gereğince ekstra önlemler alınarak esnek ve uzaktan çalışma sistemine geçilmiştir. İşletmelerin devamlılığını sağlayabilmek amacıyla devlet garantili kredi imkanı, vergi indirimleri ve ödeme ertelemeleri gibi çeşitli finansal destekler sağlanmıştır. Çalışma koşulları etkilenen işçilere ise işsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği gibi çeşitli nakdi yardımlar ile destek sağlanmıştır. Söz konusu destekler ile salgın sürecinin daha kolay atlatılması amaçlanmıştır.

Covid-19 salgınında hastalığın yayılmasını engellemek amacıyla uygulanan ilk önlemlerden biri ulaşım kısıtlamasıdır. Alınan bu kararlar ülkeler ilk önce sınır kapılarını kapatarak yurtdışından geliş-gidişleri engellemiştir. Küresel anlamda uygulanan çeşitli tedbirlere rağmen salgının yayılımını önleyebilmek mümkün olmamıştır. İş ve seyahat gibi ertelenebilir, iptal edilebilir seyahat planları üzerinde ulaşım kısıtlamaları etkin olsa da üretim süreci için aynı kısıtlamaların bir anda uygulanabilmesi mümkün değildir. Bunun temel sebebi ekonominin küreselleşmesidir.

Covid-19 pandemisi geçmişte yaşanan diğer salgın hastalıklara nazaran daha hızlı yayılması ve küresel anlamda etkili olmasından dolayı farklılık göstermektedir. 2019 yılı sonlarında ortaya çıkarak kısa sürede dünyaya yayılan bu salgın hastalıkla beraber ülkelerde sağlık sisteminin böylesi salgın hastalığı kaldırabilecek durumda olmadığı görülmektedir. Ayrıca tedarik zinciri ve küresel ticarete yaşanan aksaklıklar, istihdam durumunu korumakta güçlük çekilmesi ve paranın dolaşım hızının yavaşlaması gibi nedenlerle ülke ekonomilerinin olumsuz etkilendiği görülmektedir (Karadağ, 2021).

Pandemi ile mücadele sürecinde uygulanan kısıtlamalar, ülkelerin ekonomik büyüme rakamları ile ters orantılı olarak hareket etmiştir. Kısıtlamaların uygulanmaya başladığı süreçte ülkelerde arz ve talep yönlü değişiklikler meydana gelerek hem üretim hem de üretime olan talebin azalmasına neden olmuştur. Arz ve talepte meydana gelen daralmalar nedeniyle ekonomik büyüme yavaşlamış bazı ülkelerde ise ekonomik küçülme ortaya çıkmıştır. Uluslararası kuruluşların Covid-19 salgınının ekonomik etkileri ile ilgili yaptığı öngörüler genellikle Büyük Buhran'dan sonra yaşanan en ciddi ekonomik krize yol açabileceği yönündedir. İlerleyen süreçte alınan önlemlerin gevşetilmesi, piyasayı canlandırmış ve nihayetinde ekonomik anlamda toparlanma yeniden başlamıştır.

Ülkelerin kendi içerisinde uyguladığı genişletici para ve maliye politikaları Covid-19 pandemisinin olumsuz etkilerini kısa sürede gidermek için yeterli olmamıştır. Bu çalışmanın amacı; 21. yüzyılın gelişmiş teknolojisi, büyüyen ekonomik gücü ve sağlık alanında yaşanan iyileşmelere rağmen bir anda dünyanın her yerine yayılarak bütün ülkeleri etkisi altına alan Covid-19 salgınının oluşturduğu ekonomik tahribatı ülke mukayesesi ile gösterebilmektedir. Bununla beraber salgının olumsuz etkilerini önleyebilmek amacıyla alınan ekonomik tedbirlerin ne derece etkili olduğunu ortaya koyabilmektedir. Bu bağlamda çalışma üç başlık altında toplanmaktadır. Birinci bölümde geçmişte yaşanan pandemiler incelenerek, Covid-19 pandemisini diğer pandemilerden ayıran özelliklere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Covid-19 pandemisine karşı alınan önlemlere yer verilmektedir. Ekonomik tedbirler ve kontrol mekanizması tarafından alınan kısıtlayıcı sosyal tedbirler incelenmiştir. Seçili ülkelerin almış olduğu tedbirler incelenerek salgın için yapılan harcamalar ülkeler bazında kıyaslanmıştır. Üçüncü bölümde ise Covid-19 pandemisinin makroekonomik etkilerine yer verilmiştir. İstatistiki veriler ışığında tablo ve grafikler oluşturularak pandemi dönemi öncesi ve sonrası gelişmeler mukayeseli biçimde ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SALGIN HASTALIKLAR: TARİHSEL YAKLAŞIM ve LİTERATÜR

Salgın hastalıklar tarihin her döneminde insanlar için büyük yıkıma neden olmuştur. Toplumların sosyal, kültürel, siyasal, bilimsel, ekonomik ve askeri yapılarını etkileyerek birçok değişime yol açtığı görülmektedir. Salgın hastalıklar üzerine birçok farklı alanda çalışma yapıldığını söylemek mümkündür. Bu bölümde tarihsel süreçte yaşanan salgın hastalıklar ve ekonomik etkileri incelenecektir.

1.1. TARİHSEL SÜREÇTE YAŞANAN SALGINLAR ve EKONOMİK ETKİLERİ

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli dönemlerde salgın hastalıklar görülmüştür. Salgının bulaşma nedeninin bilinmemesi hastalıkların toplumlar üzerindeki etkisini artırmıştır. Salgın hastalıklar toplumun sadece sağlık alanında değil sosyal ve ekonomik alanlarda da yıpranmasına sebep olmuştur. Tarihte önlenemeyen salgın ve bulaşıcı hastalıkların birçok kültürün yok olmasında, iktisadi-sosyal yapının değişmesinde ve hatta devletlerin yıkılmasında önemli bir role sahip olduğu görülmektedir (Eroğlu, 2020).

Aşağıdaki tabloda tarihsel süreçte bilinen salgın hastalıklar ve buna bağlı olarak gerçekleşen ölüm miktarları gösterilmektedir.

Tablo 1: Tarihsel Süreçte Salgınlar

Zaman	Salgın Tahmini	Ölüm Sayısı
165-180	Antonine Salgını	5 milyon
541-542	1.Veba Salgını	30-50milyon
735-737	Japonya Çiçek Salgını	1 milyon
1347-1351	2. Veba Salgını	200 milyon
1520-	Yeni Dünya Çiçek Salgını	56 milyon
1629-1631	İtalya Vebası	1 milyon
1665-	Londra Büyük Vebası	100 bin
1817-1923	Kolera Pandemileri	1-6 > 1 milyon
1855-	3.Veba Salgını	12 milyon
1800 sonu	Sarı Humma Salgını	100-150 bin
1889-1890	Rus Gribi	1 milyon
1918- 1919	İspanyol Gribi	40-50 milyon
1957-1958	Asya Gribi	1,1 milyon
1968-1970	Hong Kong Gribi	1 milyon
1981-Günümüz	HIV/AIDS	>35 milyon
2002-2004	SARS	770
2009-2010	Domuz Gribi	200.000
2014-2016	Ebola	11.000
2015-Günümüz	MERS	850
2019-Günümüz	COVID-19	1.113.909 (19.10.2020)

Kaynak: (Türk, Ak Bingöl, & Ak, 2020)

Bilinen en önemli salgınlardan ilki, 165-180 yılları arasında yaşanan Antonine salgınıdır ve bu salgında yaklaşık olarak 5 milyon kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Romalı askerlerin sefer sonrası ülkelerine taşıdıkları düşünülen bu salgın sonucunda gerçekleşen ölüm ve göçler nedeniyle Roma İmparatorluğu hem askeri hem de ekonomik olarak zayıflamıştır. Roma İmparatorluğunun Mısır köylerinde kayıtlı mükellef sayısında %33 ile %93 arasında bir düşüş yaşanmış ve tarımsal kiralama sözleşmelerinin türünde bir genişleme olmuştur. Bu durum işgücü eksikliğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Salgının başlangıcını takip eden yıllarda ticari belgelerde %40 azalma olmuştur (Türk vd., 2020).

Antonine salgınının ardından 541 yılında I. Veba salgını başlamış, bir yıl süre içinde yaklaşık 50 milyon kişinin ölümüne neden olmuştur. 542 yılında Mısır'da başlayarak ticaret yolları üzerinden Konstantinopolis ve İrlanda'ya kadar yayıldığı ileri sürülmüştür. Günde 5-10 kişinin ölümüne neden olduğu düşünülen veba salgını Roma İmparatorluğu'nun çöküşünde önemli bir paya sahip olarak görülmüş ve etkisi 750'de sona ermiştir (Karaoğlu, 2020). Nüfusun azalması tarımla ilgilenen işçi sayısının azalmasına devamında kıtlık yaşanmasına neden olmuştur. Toplanan vergilerin azalması finansal sorun haline gelmiştir. Bu dönemde bakır sikkeler istikrarını kaybetmiştir. Salgın sonucunda tarım ve ticarete bozulmalar yaşanmış. Vergi azalması neticesinde gelir kaybına neden olmuştur (Türk vd., 2020).

735 yılında Japon çiçek salgını başlamış, 2 yıl içinde yaklaşık olarak 1 milyon kişinin ölümüne neden olmuştur. Japon nüfusunun yüzde35'lik kısmını etkilediği düşünülen bu salgın hastalık göç oluşumuna da neden olmuştur. Çiçek hastalığı hem coğrafi hem de siyasal ve toplumsal anlamda büyük dönüşümlere neden olmuştur. Öncelikle, yüksek oranda ölüme sebep olan bu salgın neticesinde işlenemeyen araziler ve büyük alanlar büyük ormanlara dönüşmüştür (Oğurlu, 2020).

1347 tarihinde 4 yıl boyunca süren ve neredeyse tüm Avrupa'yı yıkılma noktasına getiren II. Veba salgını başlamıştır ki kayıtlar bu salgında 200 milyondan fazla kişinin ölmüş olduğunu göstermektedir. Veba öncesi Avrupada kentsel yaşamın canlandığı, üretimin ve ticaretin arttığı ekonomik canlanmanın yaşandığı bir dönem iken salgın sonrasında tarımsal üretim ve nüfusun azalması nedeniyle talepteki büyük azalma durgunluk yaşanmasına neden olmuştur (Eşsiz & Durucan, 2021).

Yüksek ölümlere neden olan bir diğer salgın ise İtalya vebasıdır. 1629-1631 yılları arasında etkili olan salgın İtalya nüfusunun büyük bir kısmının ölümü ile sonuçlanmıştır. İtalya kent nüfusunun büyüklüğüne ve kentleşme oranlarına uzun süreli zarar verdiği tespit edilmiştir. Yüksek can kaybının ticaret üzerinde olumsuz etkileri olduğu düşünülmektedir (Alfani & Percoco, 2019).

Londra vebasını tarihte bilinen yıkıcı etkisi fazla olan salgınlardan biridir. Londra nüfusunun yaklaşık yüzde 20'sinin ölümüne neden olduğu bilinmektedir. Londra vebasından sonra etkili olarak görülen diğer salgın ise kolera olmuştur. Tarihte yüzyıl boyunca devam eden yedi farklı kolera salgını meydana gelmiştir. İlk olarak Rusya'da görülen bu salgın bir milyon kişinin ölümüne neden olmuştur. Salgının yayılımı ile birçok farklı ülkede kolera nedeniyle ölümler yaşanmıştır (Güner, 2020).

Kolera salgını sonrasında büyük yıkıma neden olan bir diğer salgın ise III. Veba salgınıdır. 1800'lü yıllarda Çin'in Yunnan Eyaleti'nde ortaya çıkan III. Veba salgını kısa sürede Hong Kong'a yayılmıştır. Hong Kong'da gemi ticareti yoluyla kısa sürede salgın küresel boyut kazanmıştır. Salgın Hindistan'a ulaşarak 12,5 milyon insanın ölümüne neden olmuştur (Karaoğlu, 2020).

Bu dönemde meydana gelen salgınlardan birisi de sarıhumma hastalığıdır. 1800'lü yılların başında Amerika'da büyük etki gösteren sarıhumma hastalığının etkisi 1905 yılında sona ermiştir. Amerika'da en çok korkulan salgın hastalıklardan biri olan sarıhumma, 1793 yılında sadece başkentte nüfusun %10'luk kısmının ölümüne neden olmuştur. Hastalık

yoğun olarak ticaret yapılan limanlarda ve balıkçı kasabalarında görülmüş ve salgının yayılmasında kötü uygulanan karantina şartları yanında iç savaşta etkili olmuştur (Türk vd., 2020).

19. yüzyılın son büyük salgını olan “Asya gribi” veya “Rus gribi” olarak da bilinen 1889-1890 grip salgını, dünya çapında yaklaşık 1 milyon insanın ölümüne neden olmuştur. Rusya’da başlayan salgın kısa sürede Kuzey Amerika, Güney Amerika, Hindistan ve Avustralya’ya kadar ulaşmıştır. Bu salgında sadece Avrupa’da 270.000-360.000 arasında kişinin ölümüne neden olurken toplamda yaklaşık 1 milyon kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Salgın sırasında hastalığa karşı geleneksel tedaviler hariç herhangi bir önlem alınmamıştır (Ahmadı, Şirin, & Ergüder, 2020).

Veba, çiçek salgını, kolera, rus gribi gibi salgın hastalıklar milyonlarca insanın ölümü ile sonuçlanmıştır. Tarihimize en yakın salgınlardan biri İspanyol Gribidir ve 1918’de başlayarak 1 yılda 50 milyondan fazla can almıştır (Tekin, 2020).

1981’de keşfedilen ve hala devam eden HIV/AIDS salgını 35 milyondan fazla kişinin enfekte olmasına ve ölmesine neden olmuş en büyük salgınlardan biridir. 20. ve 21. yüzyıl genellikle grip benzeri salgınların görülmeye başlandığı bir dönem olmuş, Asya Gribi, Hong Kong Gribi, SARS, Domuz gribi, Ebola ve MERS toplamda 3 milyona yakın kişinin ölmesini de beraberinde getirmiştir. Burada ilginç olan MERS’in etkileri ve enfekte olan kişi sayısı günümüzde hala artarken, benzer bir aileden gelen Covid-19’un etkisinin başlaması ve ilk yılında 1,5 milyon kişiyi öldürmüş olmasıdır. Burada pandemilerin etki ettiği insan sayısının salgının öldürücülüğü ile doğrudan ilişkili olmadığı, bölgedeki sosyal yaşam ve popülasyonla ilişkili olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Bir diğer ifade ile yalnızca ölüm sayıları ve salgınların sürelerine bakarak hangilerinin daha tehlikeli olduğuna ilişkin bir genelleme yapmak güçtür. Nitekim her salgının ekonomik etkilerinin olumsuz yönde olduğu genellemesi yapılabilecektir (Türk vd., 2020). Bu bağlamda hastalık türleri çerçevesinde meydana gelen salgınlar ve bu salgınların ortaya çıkardığı olumsuz etkiler aşağıda ifade edilmeye çalışılmıştır.

1.1.1. Veba Salgını

Veba salgını tarih boyunca birçok kez farklı coğrafyalarda ortaya çıkmış, başta ticari faaliyetler olmak üzere, çevreye hızla yayılmış, ekonomik ve sosyal pek çok etki meydana getirmiştir. İlk veba salgını 541 yılında Mısır’da ortaya çıkmış ancak İstanbul, Sasani

İmparatorluğu ve bugün Akdeniz'e kıyıları olan tüm coğrafyayı etkisi altına almıştır. Söz konusu dönemde oldukça güçlü bir ekonomiye sahip olan Roma İmparatorluğu'nda binlerce kişinin ölmesi, hayatta kalanların ise çalışmaktan korkması, iş gücünün hayli azalmasına, üretimin neredeyse durmasına yol açmıştır. İşverenler, çalışanların taleplerini karşılayamamış, işgücü maliyetleri artmış ve bu durum fiyatlara da yansımıştır. Sonucunda ise tarihin en önemli enflasyon sürecine neden olmuştur (Mark, 2020).

1347'de Asya'da ortaya çıkarak Kıta Avrupa'sını etkileyen ikinci veba salgını, artık kentleşen Avrupa'da insanları eve hapsedmiş, küresel ticareti durdurmuş, hatta şehirlerin karantinaya alınmasına neden olarak kıtlık yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. Yine işgücü azalmış ve maliyetler artmıştır. İnsanlar kentlerde salgın olmasından dolayı kırsala göç etmeye başlamış, endüstride düşüş yaşanırken arazi maliyetleri artan taleple birlikte artmış, hatta bu durum toprak hukuku problemlerine de etki etmiştir (Pamuk, 2020)

Ortaçağ kentleri ve sosyo-ekonomik tarih çalışmalarıyla tanınan Belçikalı tarihçi Henri Pirenne, 14. yüzyıl başlarını, 300 yıl boyunca insanların korkulu rüyasına dönüşen vebanın, Avrupa ortaçağının ekonomik gelişmesinin sonu olarak nitelendirmiştir. Veba salgınlarının olmaması halinde bugünkü teknolojinin ve kentleşmenin çok farklı boyutlarda olabileceğini belirten tarihçi, pek çok ülkede nüfusun yüzde 85 kadarını etkileyen bu hastalığın endüstriyel ve ticari gelişmeleri etkilediğine dikkat çekmektedir (Karaoğlu, 2020).

Otuz yıl Savaşları kapsamında Veba taşıyan Fransız ve Alman askerleri, İtalya sınırları içinde enfeksiyonun yayılma sebebi olmuş, tarihe İtalya Vebası adı ile yeni bir pandemi kaydedilmiştir. Verona nüfusunun yüzde 61'inin, Milan nüfusunun yüzde 46'sının, Venedik nüfusunun yüzde 33'ünün öldüğü bu salgında, 1629 yılından başlayarak 2 yıl sürmüş, özellikle uluslararası ticari faaliyetleri durma noktasına getirmiş ve uzun süren bir enflasyon sürecini başlatmıştır. Bundan yaklaşık 30 yıl sonra, 1665 yılında Londra'da yeniden görülen veba, bu kez Londra nüfusunun yüzde 25'ini öldürmüş, asıl işgücünü oluşturan popülasyonunun çok yüksek hızla azalmasına neden olmuştur. Bu salgın sonrasında daha sağlıklı koşulları oluşturmak doğrultusunda adımlar atılmıştır. Bu çerçevede kente yönelik yeni düzenlemeler yapılmış, kanalizasyon düzeni oluşturulmuştur. Bu uygulamalar sonrasında başlangıçta refah düzeyinde görülen hızlı düşüşlerde kısa sürede toparlanma ve üst düzeylere ulaşma süreci yaşanmıştır (Fischer, 2017).

Üçüncü veba salgını olarak adlandırılan bir diğer veba pandemisi, Çin’de ortaya çıkmış, insanlar buradan hızla dünyanın çeşitli yerlerine göç etmeye başlamış ve bunun neticesinde tarım faaliyetleri hızla düşmüş ve yeniden kentleşme yoğunlaşması görülmeye başlanmıştır. Milyonlarca kişinin ölmesi, Çin için sağlık sistemlerinde önemli bir dönüşüme sebebiyet vermiştir (Türk vd., 2020).

1.1.2. Kolera

Asya’da ortaya çıkan, yaklaşık 6 yıl boyunca dönem dönem patlak veren kolera salgını, ticari faaliyetler vesilesiyle tüm dünyaya yayılarak kitlesel ölümleri beraberinde getirmiştir. Kolera hastalığına neden olan faktörlerin bulunması ile ülkeler hızlı bir şekilde sağlık alanında reformlar düzenlemiştir (Lee & Dodgson, 2000).

Ülkeler derhal sağlık koşullarını iyileştirme yönünde adımlar atarken, ilk kez bir araya gelerek ortak çözüm üretmeye odaklanmışlardır. Uluslararası sağlık kuruluşlarının oluşumu ve hastalıklarla ortak mücadele bu dönemde başlamış, bu durum bugüne dek bir uzlaşma ve ortak çözüm bulma çabası ile devam etmiş, hatta sağlık sebepli bir araya gelen ülkeler sonrasında ekonomik etkiler için de uzlaşmanın yollarını bulmaya başlamışlardır (Lee & Dodgson, 2000).

Kolera’dan Avrupa’nın da sosyoekonomik yönden yoğun biçimde etkilendiğini söylemek gerekmektedir. İnsanlar sosyal eşitsizlik konusunda düşünmeye başlamışlardır ve bu durum iş gücünde, ücret artışı isteğinde ve sosyal düzende adaletsizlik olduğuna ilişkin görüşlerde çeşitli gündemler oluşmuştur. Avrupa ülkeleri, sosyal eşitlik konusunda durumdan ders çıkarmış ve halkın yaşam biçiminde iyileştirmeler yapılmasına ilişkin çeşitli kararlar almışlardır. İnsanların olumsuz durumları sorgulamaları günümüzdeki sosyal hakların da zeminini hazırlamış ayrıca toplumların teknolojik gelişim ile zenginleşebileceği ve sosyal farkları en aza indirebileceği anlaşılmıştır. Çevre kirliliği ve temiz suyun öneminin arttığı bu dönem, sürdürülebilirlik kavramının da ilk kez gündeme geldiği, geri dönüşüm ve teknoloji ile ihtiyaçların temin edilebileceğinin anlaşıldığı bir dönem olarak tarihte yerini almıştır (Rosenberg, 1966).

1.1.3. İspanyol Gribi

H1N1 virüs ailesinden kaynaklanmış olan bu salgın, I. Dünya Savaşı sonrasında hızla yayılmış, 50 milyondan fazla kişiyi öldürmüştür ki bu rakam virüsün hemen öncesindeki savaş sürecinde kaybedilen insan sayısının yaklaşık olarak 2 katı olarak kaydedilmiştir. Bu hastalık aslında teknik olarak bir grip türüdür. Grip her yıl dünya genelinde ölümlere yol açan bir hastalık olmakla beraber, İspanyol gribi, kuş gribi gibi farklı tür grippler toplu ölümlere yol açabilmektedir. Kişiler arasında hızla yayılabilen tüm grip türleri gibi davranan İspanyol gribi de insanların ticari, ekonomik ya da sosyal faaliyetlerinden dolayı çok hızlı biçimde yayılmıştır (Bozduman & Özçalık, 2020). İspanyol gribinin etkileri yalnızca genç nüfus ya da yaşlı nüfus tarafından değil, tüm yaş grupları üzerinde hissedilmiştir. Özellikle 20-40 yaş arasındaki kişilerin kaybedilmesi nüfus ve ekonomi açısından önemli bir tahribat bırakmıştır (Karaoğlu, 2020).

Salgın döneminde tüm ülkelerin ortalama sermaye gelirlerinin yüzde 5 oranında azaldığı, toplam yoksulluğun ise yüzde 11 oranında artmış olduğu bilinmektedir. ABD’de de görülen İspanyol gribi nedeniyle 1918 yılının Ekim ayında, bölgedeki en düşük ticaret ve üretim endeksleri görülmüştür. Yine gribin görüldüğü tüm ülkelerde ulaşım sektörleri derin darbe almış, insanlar seyahat etmeyi kimi zaman kendi istekleri kimi zaman ise devlet uygulamaları nedeni ile kısıtlamışlardır (Karaoğlu, 2020).

1.1.4. Asya Gribi

İspanyol gribinden yaklaşık kırk yıl kadar sonra ortaya çıkan bu salgın Çin, Hong Kong, Singapur, ABD ve İngiltere’ye yayılarak toplamda yaklaşık 2 milyon kişinin ölümüne neden olmuştur. Virüsün hamile kadınlarda, yaşlılarda ve önceden kalp ve akciğer hastalığı olanlarda daha çok ölümcül olduğu görülmüştür (Ahmadı vd., 2020).

Asya gribinin Amerika’da görülmesinden sonra S&P 500 %20,7 düşüş yaşamıştır ve 1958 resesyonunun nedeni olarak gösterilmiştir. Asya gribi influenza A virüsü alt tipi H2N2'nin küresel bir pandemisi olarak diğer salgınlarda olduğu gibi işgücü üzerinde olumsuz etkileri görülmüştür. Özellikle genç nüfus üzerinde etkisi olan bu salgın sonucunda birçok ülkenin işgücü büyüme oranları salgın öncesine göre azalmıştır. Bununla birlikte büyüme oranlarında yavaşlama ve lüks tüketim mallarına olan talebin azalması gibi sonuçlarla karşılaşmıştır (Türk vd., 2020; Taşkın & Akıncı, 2021).

1.1.5. Hong Kong Gribi

Hong Kong gribi olarak adlandırılan bu salgın Asya gribinden yaklaşık on yıl sonra mutasyona uğrayarak influenza gribi H3N2 olarak ortaya çıkmıştır. Hong Kong gribi hızlı bulaşan bir salgın olarak ifade edilmiş ve ilk vakadan yaklaşık iki hafta sonra 500.000 kişinin enfekte olduğu bildirilmiştir. Hong Kong'dan sonra salgın Vietnam, Singapur, Hindistan, Filipinler, Kuzey Avustralya ve Avrupa'ya yayılmıştır. Salgının yaklaşık olarak 1 milyon kişinin ölümüne neden olduğu düşünülmektedir (Kayhan, 2020).

Hong Kong gribinin ekonomik etkileri için Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada ekonomileri üzerinde çalışmalar yapılmış olup bu çalışmalar sonucunda incelenen ekonomiler üzerinde belirgin etkileri olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. ABD'de ise yaklaşık 100.000 olarak gerçekleşirken ölümlerin çoğunun 65 yaş ve üzerindekilerde gerçekleştiği görülmüştür (Dündar, 2020).

1.1.6. HIV/AIDS

İlk olarak Amerika Birleşik Devletleri eşcinsel topluluklarında görülen bu salgın hastalık uluslararası seyahatler vasıtasıyla dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. Tedavisi olmayan, cinsel yolla bulaşan bir hastalık olarak HIV/AIDS, her yıl milyonlarca insanı etkilemeye devam etmektedir (Kayhan, 2020). Salgının yayıldığı günden bugüne kadar 35 milyondan fazla insanın ölümüne neden olduğu, 70 milyondan fazla insanın ise enfekte olduğu açıklanmıştır. 2018 yılında dünya çapında 37,9 milyon insanın HIV/AIDS ile yaşadığı belirtilmiştir (Ahmadı, Şirin, & Ergüder, 2020).

Salgının her ülkeye yayılması ile beraber ekonomik etkileri de her ülkede görülmektedir. Ekonomik etkilerin özellikle Afrika için daha ağır sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Küresel anlamda bu salgın hastalık için sağlık harcamaları artmıştır. Salgını önleme ve tedavisi için Dünya Sağlık Örgütü 2017 verilerine göre 7,8 trilyon dolar küresel sağlık harcaması yapılmıştır (Yiğit, 2019).

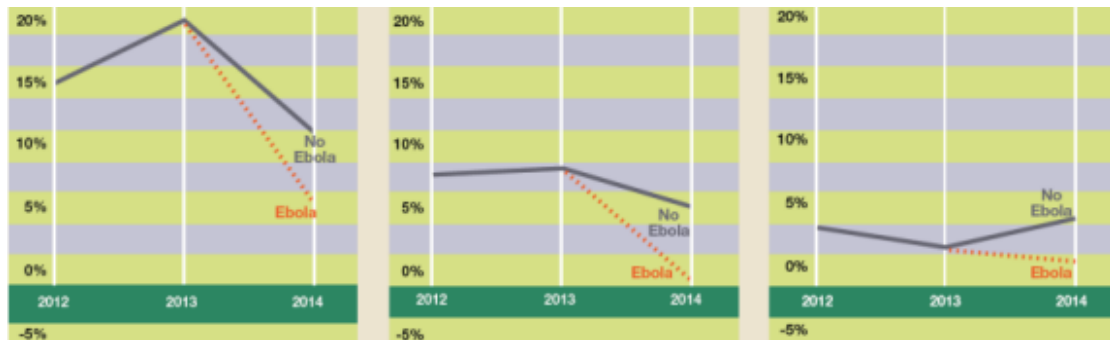
1.1.7. Domuz Gribi

Aslında 1980 yılında keşfedilen H1N1 virüsü, 2010 yılında yeniden küresel bir alarm yaratan domuz gribi salgınına neden olmuştur. Mevsimin de etkileri ile hızla yayılan ve bir grip türü olan domuz gribi, özellikle Kuzey ve Güney Amerika’da çok büyük ekonomik daralmalara sebep olmuştur. Ancak bu salgında evlere kapanma olmadığını ve işten uzaklaştırmalar yaşanmadığını, ancak insanların kendilerini güvende hissetmedikleri için harcama biçimlerini değiştirdiğini ve ekonomik sorunları da bu değişimin getirdiğini belirtmek gerekmektedir. Salgından en fazla etkilenen ülkelerin mevcut ekonomik sorunlarına ek bir yük getirdiğini söylemek lazımdır. Salgının etkisinden olumlu olarak faydalanan kuşkusuz ilaç şirketleri olmuştur. JP Morgan tarafından hazırlanan rapora göre ilaç şirketleri domuz gribinden 10 milyar dolar kazanç elde etmişlerdir. Diğer taraftan sabun ve temizlik ürünü üreten şirketler, sağlık danışmanlığı ve özel sağlık hizmeti veren şirketlerinin de gelirlerinde büyük artışlar gerçekleşmiştir (Kim, Yoon, & Oh, 2013; Tekin, 2020).

1.1.8. Ebola

Günümüze en yakın salgınlardan biri olan Ebola’nın 2014 ve 2016 yılları arasında etkileri en fazla Afrika ülkeleri üzerinde görülmüştür. Günümüzde hala dönemsel olarak ortaya çıkan bu virüsle enfekte olan bireylerin yüzde ellisi ölmektedir. Hayvanlardan insanlara bulaşarak başlamış olsa da hızla salgına dönüşmesinin temelinde insanlar arasında da bulaşıcı olması bulunmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2019).

Grafik 1: GSYH Büyüme Oranları (Sierra Leone, Liberya, Gine)

Kaynak: (Türk, vd., 2020)

Mevcutta zaten yoksullukla mücadele eden Afrika ülkelerinde, Ebola’nın görülmesi ve hızla yayılması hanehalkına düşen gelirin iyiden iyiye azalmasına neden olmuştur. Ülkede mevcutta çalışan yatırımcıların ülkeden uzaklaşması ya da turizm amaçlı seyahatlerin

kısıtlanması gibi sebepler, ülkelerin gelirlerini azaltmıştır. Dünya Bankası'nın güncellenmiş 2016 raporunda, Ebola salgınının Liberya, Gine ve Sierra Leone üzerindeki genel etkisinin 2,8 milyar dolarlık kayıp olarak görüldüğü belirtilmektedir. Ülkelerdeki yabancı yatırımcıların yaklaşık olarak yüzde 50'si buradan uzaklaşmış, kalanların ise yüzde 50 oranında işgücü kaybına maruz kalmışlardır. Ülkelerin sınırlarının kapanması ve tarım sektöründe küçülmelerin olması, ülkelerde gıda kıtlıklarına neden olmuştur (BBC, 2014).

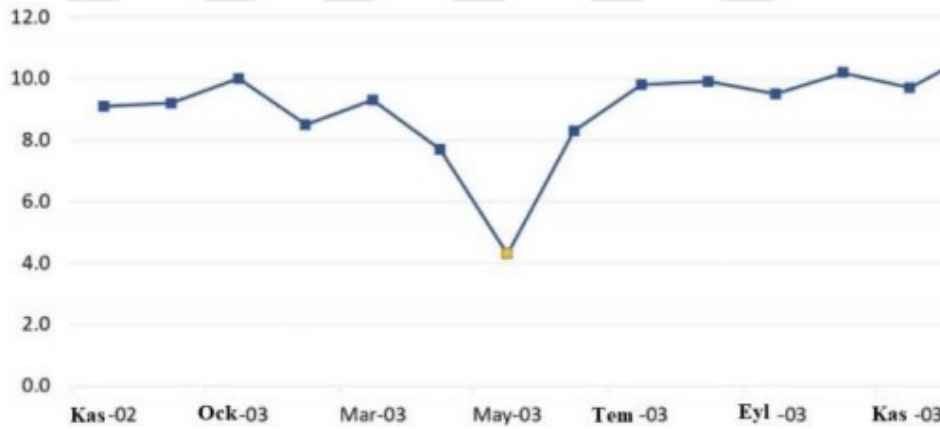
Ebola'nın ekonomik yönden en fazla hissedilen etkisi, sağlık sektörü üzerinde olmuştur. Yalnızca Batı Afrika'da 881 doktor, hemşire ve ebenin enfekte olduğu ve bunların 513'ünün öldüğü tespit edilmiştir. Bu durum, nitelikli insan gücü kaybı anlamına gelmektedir ki ekonomik ve sosyal etkileri yadsınamayacaktır. Bölgede sağlık hizmeti sunumunun yüzde 23 oranında küçülmesi de bir başka ekonomik boyut olarak nitelendirilmelidir. Salgının bulaşmasını önlemek amacıyla getirilen ticaret ve nakliye kısıtlamalarının Afrika nüfusunun %43'ü için gelir kaybı yaratmıştır. Ayrıca turistik amaçlı seyahatlerin azalması ülkelerin turizm gelirlerini de etkilemiştir. Salgın öncesi turizm gelirleri Sahra Altı Afrika ülkelerinin milli gelirlerine 36 milyar dolar (milli gelirin %2,8) katkı yaptığı düşünüldüğünde bu gelirin büyük ölçüde kayıp anlamına gelmektedir. Salgının en yoğun olarak görüldüğü Afrika'da salgın olan bölgelere tarım işçilerinin gitmek istememesi tarımsal üretimi olumsuz etkilenmiş dolayısıyla ana gelir kaynağı tarımsal ürünler olan ülkeler ve çiftçiler gelir kaybetmişlerdir (Türk vd., 2020).

1.1.9. SARS ve MERS

Şiddetli akut solunum sendromu (SARS) ve ölümcül viral pnömoni olan MERS, yine solunum yolu ile insanlar arasında hızla yayılan ve bugün etkileri hala devam eden hastalıklardır. MERS, coronavirüs ailesinden bir virüsün yol açtığı bir hastalık olmakla beraber 2012 yılında Arabistan'da patlak vermiştir. Bunun en önemli sebebi olarak hac ziyareti düşünülmektedir. Arap yarımadası ve Kore'de çok yaygın olarak görülen MERS, yalnızca Kore için 2015 yılında 2,6 milyar dolarlık turizm sektörü kaybına neden olmuştur. 542 milyon dolarlık konaklama sektörü, 359 milyon dolar yiyecek ve içecek sektörü, 106 milyon dolar ise ulaşım sektörü daralması görülmüştür. SARS ve MERS salgınlarında, Asya-Pasifik havayollarının yıllık ortalama 6 milyar dolarlık kayıp yaşadığı da bilinmelidir (Delivortas & Scholz, 2020).

Çin’de ortaya çıkmasına karşın, kısa sürede Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avrupa ve Asya’da birçok ülkeye yayılmış olan SARS’ın da etkileri benzer biçimdedir. SARS, 37 ülkeye hızla yayılmış ve insanların ciddi bir panik yaşamasına, alışveriş, turizm etkinliklerinin ertelenmesine ve dolayısıyla ekonomik problemlerin de yaşanmasına neden olmuştur. Çin ekonomisinin 2003 yılı ilk çeyrek döneminde büyüme oranında %2’lik kayıp yaşamasına neden olurken salgının zirveye ulaştığı dönemde Çin’de toplu taşıma kullanımlarında azalma yaşaması ile sonuçlanmıştır. Tren yolcularında %57, kara yolcu sayısında ise %45 oranında azalma görülmüştür. Bu iki salgın ülkelerin ekonomik olarak birbirlerine ne kadar bağlı hale geldiklerini de göstermiştir. Bir ülkede ortaya çıkan finansal şok kolaylıkla ve hızla diğerlerine yayılabilmektedir. Öyle ki finansal şokun yayılma hızı, hastalıkların yayılımından daha fazladır (İstikbal, 2020).

Grafik 2: SARS' ın Çin Perakende Sektörüne Etkisi

Kaynak: (Türk vd., 2020)

2002-2004 yılları arasında SARS salgını Çin ve Hong Kong ekonomilerini ciddi olarak etkilemiş, bu durum hızlı biçimde dünya ekonomisini de şekillendirmiştir. Küresel olarak ekonomik kaybın o dönem için 40 milyar dolar olduğu bilinmektedir. SARS salgını, Çin’in ekonomik büyümesinin 2003 yılının ilk çeyreğinde yıllık yüzde 11,1’den sonraki üç ayda yüzde 9,1’e düşmesine neden olurken SARS’ın 2002-2004 yılları arasında küresel ekonomiye 30 ila 50 milyar dolar arasında bir maliyeti yüklediği tahmin edilmektedir. Turizm sektöründeki küresel daralma, ülke devi olan işletmelerin gelir ve kar durumlarında olumsuz etkilere sebep olmuştur. Öyle ki Amerika Birleşik Devletleri’nin en büyük eğlence firması Park Place Entertainment’ın gelirleri yüzde 50, dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden AIG’nin Çin’deki gelirleri ise yüzde 30 oranında düşmüştür (Türk vd., 2020). Dünya genelinde ise SARS nedeni ile 2002 ve 2003 yılları toplamında 40 milyar dolarlık ekonomik kayıp yaşanmıştır (Tekin, 2020).

1.1.10. Covid-19

2019 yılının Aralık ayında Çin'den duyurulan ve öncesinde hiç bilinmeyen bir virüs olduğu için adının sonuna 19 eklemesi alan, Wuhan kentinde pazar yerinde hayvanlardan insanlara bulaştığı ve Corona ailesine ait olduğu belirlendiği için de Corona Virüs kısaltması ile Covid ön adı takılan bu virüs, Çin'de sonra sırasıyla Tayland, Güney Kore ve İran'da etkisini göstermiştir. Yaklaşık olarak 3 ay gibi kısa bir sürede tüm dünyada görünmeye başlanmıştır. Solunum ve damlacık yolu ile bulaşan bu virüsün, insanlar arasında hızlı biçimde yayılması, küresel bir paniği de beraberinde getirmiştir. Dahası insanlardan hayvanlara da bulaşıp bulaşmadığı tartışmalı bir konu olduğundan ev ve çiftlik hayvanları için de bir risk ortamı oluşmuştur (Çöl & Güneş, 2020).

Ön belirtileri halsizlik, ardından ise ateş, öksürük, tat alma ve koku almada bozukluk oluşan ve yoğun kas ağrısı, nefes almada güçlük ve bundan kaynaklı vücuttaki oksijen miktarının azalması gibi klinik bulguları olan virüsün (Çöl & Güneş, 2020), mutasyona uğrayarak oluşturduğu varyantlarında çok daha değişik klinik bulguların görülmesi söz konusudur. Mutasyonun varlığının yanında özellikle 55 yaş ve üzerindeki bireyleri, altta yatan kronik hastalıkların da etkisi ile uzun süreli tedaviye maruz bırakması ya da çoğunda ölümle sonuçlanması, küresel endişenin daha da artmasına neden olmuştur. Mart 2022 itibariyle hala yoğun biçimde bulaşıcılığı devam eden ve her gün dünya genelinde binlerce kişiyi enfekte eden bu virüs her bir varyant ile bulaşıcılığını arttırabilme riskini taşımaktadır. Kimi varyantlarda klinik tablonun ağırlaştığını da burada eklemek gerekmektedir. Genel olarak 20 adet gen diziliminde söz konusu olan değişimlerin yol açtığı varyantların yanı sıra daha çoklu gen değişiminden kaynaklanan endişe verici sınıfta yer alan varyantların da olduğunu burada belirtmek gerekmektedir. Kesin bir tedavisi bulunmamış olan Covid-19; her geçen gün daha fazla varyant ile küresel tehlikesini artırmaktadır (TORAKS, 2021).

Virüsün enfekte ettiği bireylerin büyük bir kısmı hastalığı hafif atlatırken, daha ağır seyreden vakalarda uzamış mekanik ventilasyon, endotrakeal entübasyon, trakeostomiye bağlı pek çok komplikasyon görülmektedir. Hafif atlatan kimselerin, enfekte olduklarını bilmemesi ve sosyal yaşamlarına devam etmeleri, hastalığın bulaşma hızını da yükseltmektedir (Genç & Kurtaiş Aytür, 2020).

Covid-19 pandemisinin etkileri sadece sağlık alanında sınırlı kalmayıp sosyal ve ekonomik anlamda da problemlere neden olmuştur. Daha önce yaşanan salgın hastalıklardan farklı olarak dünyanın her yerine çok kısa bir süre içerisinde yayıldığı görölmektedir. Küresel anlamda ekonomik faaliyetlerin askıya alınması Covid-19 pandemisini diğer salgınlardan ayıran bir diğer özelliktir (Boissay & Rungcharoenkitkul, 2020). Bu bağlamda etkileri diğer salgın hastalıklara göre çok yönlü ve daha yıkıcı olmuştur. Salgın yayılımını önlemek adına ölkeler tarafından kısıtlayıcı önlemler alınmıştır. Bu noktada ölkelerin sınırlarının kapatılması, kontrollü geçiş kuralları, seyahat kısıtlamaları, sokağa çıkma yasakları, karantina uygulamaları, iş yerlerinin kapatılması, evden eğitim ve çalışma uygulamaları, esnek çalışma saatleri gibi birçok farklı tedbirler alınarak bu süreç en iyi şekilde yürütölmeye çalışılmıştır. Yayılımın önüne geçebilmek amacıyla alınan kısıtlayıcı kararlar dünya genelinde ekonomik aktivitelerde yavaşlamaya neden olmuştur. İnsan sağlığını korumak adına alınan bu kararlar talep ile arzın buluştuğu piyasa dengesini alt üst etmiştir (Küçükbay, Uysal, & Çırak, 2021). Pandeminin yayılma hızına bağlı olarak arz ve talepte değişimler yaşanmış, üretim ve tedarik zincirinde aksamalar meydana gelmiştir. Küresel olarak tedarik zincirinde aksamlara neden olan Covid-19 pandemisinin üretim, enflasyon, ticaret hacmi gibi birçok makroekonomik göstergeleri negatif yönlü etkilediği görölmektedir. Dünya çapında çalışma hayatı üzerinde kısıtlamalar getirilirken pandeminin istihdamı da tehdit ederek daralmaya neden olduğu görölmektedir. Bu süreç içerisinde ölkeler genel olarak ekonomik tedbirler olarak mevcut durumun korunabilmesi için mücadele etmiştir. Küresel ekonomide yaşanan gelişmelere bağlı olarak ölkeler istihdamın devamı ve ekonomik canlanmanın sağlanabilmesi adına genişletici para ve maliye politikaları uygulamaya başlamıştır (Pelit & Irmak, 2022).

1.2. LİTERATÖR

Covid-19 pandemisinin ölkelerin ekonomileri üzerindeki etkisini belirleyebilmek için pandemi olarak ilan edildiği dönemden itibaren birçok çalışma yapılmıştır. Bu dönemde yapılan ilk çalışmalardan biri olarak Covid-19 pandemisinin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini mevcut tahminler ve pandemi öncesi dönem ile kıyaslayarak çıkarımda bulunan Boissay ve Rungcharoenkitkul (2020), genel olarak kısıtlanmanın devam etmesi halinde küresel ekonomik büyümenin %4 azalacağı yönünde öngöröde bulunmuştur.

Pandeminin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini küresel anlamda inceleyen bir diğer çalışma da Göze Kaya (2020) tarafından yayınlanmıştır. Çalışmada ticaret hacmi, enflasyon, kamu finansman dengesi, işsizlik oranı ve büyüme değerleri göz önünde bulundurulmuştur. Mevcut veriler neticesinde pandemi döneminin küresel ölçekte ağır tahribata neden olacağı öngörülmektedir.

Küçükbay, Uysal ve çırak (2021), çalışmalarında Avrupa, Asya, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Merkez Amerika ve Ortadoğu ölkelerini ele alarak Covid-19 pandemisinin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini incelemiştir. 2019 ve 2020 yılı verileri kullanılarak pandemi etkisi wilcoxon sıralar testi ve t-testi ile incelenmiştir. Pandemi öncesi ve sonrasına ait veriler incelendiğinde GSYİH üzerinde anlamlı farklılık görüldüğü, tüketici fiyatları endeksi ve cari açık üzerinde anlamlı farklılık bulunamadığı açıklanmıştır. Sonuç olarak Covid-19 pandemisinin küresel ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilediği belirtilmiştir.

Ullah (2022), Covid-19 salgınının finansal piyasalar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu doğrultuda gelişmiş ve gelişmekte olan piyasaların günlük piyasa getirileri üzerinde durulmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan otuz ölkenin piyasa verileri 1 Ocak 2020-12 Aralık 2020 dönem içerisinde panel verileri, panel-EGLS ve kantil regresyon yaklaşımları ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda her yeni vaka ve ölümlerin günlük piyasa getirilerini olumsuz etkilediği doğrulanmıştır.

Pehlivan, Kaya ve Keleş (2021), Covid-19'un makroekonomik etkileri ve İtalya, İspanya, İngiltere, Amerika, Fransa, Çin, Arjantin, Avustralya, Rusya, Almanya ve Türkiye'nin almış olduğu para ve maliye politikaları incelenmiştir. Salgın sonrasında ölkelerin büyük bir durgunluk dönemine girerek hükümetlerin bu durgunluk döneminden en az zarar ile kurtulabilmek adına genişletici para ve maliye politikaları uygulanmıştır. Genel olarak uygulanan maliye politikalarının vergi indirimleri, çeşitli destek ve hibeler olduğu açıklanmıştır. Makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerinde 2020 yılında Çin hariç diğer ölkelerin negatif büyüme gerçekleştirdiği, enflasyon oranlarında ise genel olarak düşüş gözlemlenirken Çin ve Türkiye'nin diğer ölkelerden ayrıştığı açıklanmıştır. Ölkelerin Covid-19 pandemisi sürecinde işsizlik oranlarında farklı reaksiyon gösterdiği belirtilmiştir. GSYİH oranlarında İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya ve Türkiye ekonomilerinde ciddi düşüşler yaşanırken Almanya, Arjantin ve Avustralya ise daha dengeli bir düşüş sergilemiştir. Çin ekonomisinde ise pandemi dönemine kıyasla artış yaşandığı açıklanmıştır.

Zhang ve Hamori (2021), Covid-19 pandemisinin petrol fiyatları ve borsa üzerinde etkisini Amerika, Japonya ve Almanya verileri kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada zaman alanı ve frekans dinamiği şeklinde iki farklı analiz yöntemi kullanılarak kısa sürede getiri yayılımının, uzun sürede ise oynaklık yayılımının gerçekleştiği görülmüştür. Pandemi etkisinin finansal piyasalar üzerindeki etkisinin uzun ve kısa vadede belirsiz olduğu belirtilmiştir.

Uğurlu Yıldırım (2021), Covid-19 pandemisinin finansal piyasalara etkileri üzerinde durularak, 2008 krizi ve Covid-19 pandemisinin ABD ve BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) hisse senedi piyasaları üzerindeki uzun ve kısa vadede etkileri incelenmiştir. Çalışmada Nardl yönteminden yararlanılarak elde edilen sonuçlar ışığında Covid-19 pandemisinin finansal piyasalara etkisi 2008 krizinden daha fazla olduğu yönündedir. Bu dönemde risk almak istemeyen yatırımcıların portföy çeşitlendirme isteği 2008 ekonomik krizine oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yetgin (2020), Covid-19'un Nikkei-225 borsa endeksi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda Smirnov, Pearson Korelasyon, Lineer ve Regresyon analizleri kullanılarak, Japon çok uluslu işletmelerin yer aldığı Nikkei-225 endeksi üzerinde artışa neden olması ile Japonya'daki çok uluslu işletmelerin pandemiden olumlu yönde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Covid-19 vaka sayısı ile Nikkei-225 borsa endeksi arasındaki ilişkinin %2,3 oranında açıklanabildiği, geri kalan yüzdelerin nedenselliğinin de araştırılması gerektiği belirtilmiştir.

Su, Dai, Ullah ve Andlib (2021), Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve İngiltere'nin Aralık 2019 ve Aralık 2020 işsizlik verilerini kullanarak Covid-19 pandemi etkisinin işgücü piyasası üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmalar nedensellik testi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda seçili Avrupa ülkelerinin pandemi etkisi ile ciddi işsizlik oranları ile karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir. Seçili ülkeler içerisinde Fransa ve İtalya'nın diğer ülkelere göre daha iyi performansla sahip olduğu, İtalya'nın online iş olanakları ürettiği ve işsizlik oranının diğer ülkelere kıyasla daha az etkilendiği açıklanmıştır.

Gökmen ve Oran (2021), Karşılaştırmalı analiz yöntemiyle Çin, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Kore ülkelerinin ithalat ve ihracat oranlarına bakılarak Covid-19 pandemisinin dış ticarete olan etkisi incelenmiştir. 2020 başından itibaren dış ticaret oranlarında ciddi düşüşler yaşandığı belirtilmiştir. Dünya ticaret hacminde meydana değişikliklerin Türkiye'nin dış ticaret oranlarını ne derecede etkilediği araştırılmıştır. Bu

doğrultuda özellikle Çin'den yapılan ithalatın azaldığı, ihracat oranlarının ise son üç yılın en düşük seviyelerinde yer aldığı belirtilmiştir. Pandemi etkisinin uzun sürmesi durumunda ithalat ve ihracat için yeni çareler aranması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eroğlu (2020), Covid-19 sürecinde alınan mali tedbirlerin değerlendirilmesi üzerine çalışma yapmıştır. Yapılan çalışmada Amerika, İtalya, Almanya, Fransa, İspanya, Çin ve Türkiye ekonomilerinde alınan tedbirler kapsamında literatür, yayınlanmış raporlar ve istatistiki veriler yardımıyla değerlendirme yapılmıştır. Çalışma sonucunda pandemi döneminde sosyo-ekonomik açıdan en çok etkilenenlerin kadınlar olduğu ancak süreç içerisinde alınan tedbirlerde göz ardı edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda pandemi sonrası dönem için meydana gelecek yoksulluğa karşı Türkiye ve dünya ülkelerinin yeterli mali tedbir almadığı sonucuna varılmıştır.

Eryüzlü (2020), pandemi dönemi çerçevesinde alınan Covid-19 tedbirlerini inceleyerek Türkiye'de uygulanan politikaların değerlendirmesi yapılarak helikopter para teorisine ne kadar benzediği konusunda çalışma yapmıştır. Helikopter para teorisi ile tüketimi artırmak amacıyla tüketicilere sağlanan parasal genişliğin büyümeyi sağlayarak diğer taraftan enflasyonist baskıyı genişleteceği devamında da üretimde büyümenin sağlanacağı varsayılmıştır. Covid-19 döneminde reel sektör için devlet destekleri göz önüne bulundurulduğunda bu tedbirler helikopter para teorisi olarak değerlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Erdoğan, Demir ve Önder (2021), salgının vergi gelirlerine olan etkisini incelemiştir. 2006 ve 2021 yılları aylık verilerinden yararlanılarak ekonomik büyüme, enflasyon ve faiz oranı gibi ekonomik değişkenler üzerindeki, uzun dönem etkisi ARDL doğrusal ve doğrusal olmayan yöntemler ile analiz edilmiştir. Ayrıca şokların etkisini belirleyebilmek amacıyla etki-tepki fonksiyonları ile varyans ayrışmasına yer verilmiştir. Çalışmada değişkenler arasında uzun dönem anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pandeminin Türkiye'de vergi gelirleri üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı istatistiksel olarak açıklanmıştır.

Yardımcı (2021), Covid-19 pandemisinin Türkiye ekonomisine etkileri döviz kuru ve enflasyon oranı değişkenleri özelinde incelemiştir. Aylık veriler baz alınarak yapılan bu çalışmada medyan regresyon yaklaşımı kullanılarak salgının ülke ekonomisini negatif yönde etkilediği belirtilmiştir. Yapılan analiz sonucunda vaka sayılarının döviz kurunda

yükseltici etkiye neden olduğu, enflasyon oranı arasında ise negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ergüney, Manisa, Demir ve Manisa (2021), Covid-19 salgınına karşı alınan önlemlerin Bist sektör endeksleriyle ilişkisini değerlendirmiştir. Bu doğrultuda Türkiye’de alınan tedbir kararları; ülkelerin kısıtlama ve kapanma politikalarını temel alan bir Sıkılık endeksi, ülkelerin sağlık politikalarını temel alan bir Sağlık sistemi endeksi, ekonomik teşvik ve destek politikalarını temel alan bir Ekonomik Tepki endeksinden ve bu endekslerinin tümünü kapsayan bir Hükümet Tepkisi endeksinden oluşmaktadır. Bu kararları kapsayan OxCGRT endekslerinin seçili 21 Borsa İstanbul (BİST) sektör endeksine nedensellik ilişkisi incelenmiştir. 7 Nisan 2020 ve 30 Aralık 2020 arasındaki günlük verilerden yararlanılarak Toda Yamamoto nedensellik analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda OxCGRT endekslerinin daha çok hizmete dayalı ve sermaye yoğun sektör endeksleri ile nedensellik ilişkisi içerisinde olduğu, imalata dayalı sektörler ile anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir.

Özetle yapılan literatür taramasıyla beraber Covid-19 salgınının küresel anlamda ve Türkiye özelinde makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla bir çok farklı çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada farklı olarak Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere, ABD, Japonya, Kore ve Çin’in seçili makroekonomik değişkenleri üzerindeki etkisi kıyaslanmaktadır. Salgının olumsuz etkilerini önleyebilmek amacıyla ülkelerin uyguladığı ekonomik tedbirlerin ne derece etkili olduğuna da yer verilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE ÜLKELERİN ALDIĞI TEDBİRLER

Covid-19 salgınının kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almasıyla birlikte ülkeler çeşitli tedbirler almak durumunda kalmıştır. Bu doğrultuda salgının yayılımını engelleyebilmek amacıyla maske, mesafe ve hijyen kuralları ile birlikte çeşitli sosyal kısıtlama kararlarının uygulandığı görülmektedir. Salgının olumsuz etkileri ve oluşturduğu tahribat sadece sağlık alanıyla kısıtlı kalmayarak ekonomik üzerinde de olumsuz etkiler bırakmıştır. Ülkeler süreç içerisinde çeşitli tedbirler alarak Covid-19 pandemisinin olumsuz etkisini en aza indirmek için çaba gösterdiği görülmektedir. Örneklemler olarak Türkiye, Almanya, İtalya, İspanya, Fransa, İngiltere, ABD, Japonya, Kore ve Çin seçilmiştir. Bu bölümde seçili ülkeler özelinde alınan para, maliye ve dış ticarete yönelik benimsenen politikalar ile sosyal anlamda kontrol mekanizması tarafından alınan tedbirler incelenecektir.

2.1. Para, Maliye ve Dış Ticarete Yönelik Benimsenen Politikalar

Ülkelerin salgının yayılımını azaltabilmek adına ülke içerisine giriş çıkışların kapatılması, seyahat kısıtlamaları, sokağa çıkma yasağı gibi almış oldukları önlemler, ekonomi üzerinde ciddi bir baskıya neden olmuştur. Salgının ekonomi üzerindeki etkisini hafifleterek bu iktisadi daralmayı ortadan kaldırmak amacıyla ülkeler para ve maliye politikalarına ilişkin destek paketleri oluşturmuşlardır.

Yayınlanan paketler genel itibari ile amaçları incelendiğinde; reel sektörün ihtiyacı olan kredi akışının sağlanabilmesi ve bu konuda bankaların sektörler için kredi vermelerini teşvik etmek amacıyla çeşitli düzenlemeleri içermektedir. İhracat oranlarında azalma yaşanmaması adına ihracatçı firmaların nakit akışının desteklenmesi, piyasanın gereksinimi olan likidite akışının sorunsuz ve kesintisiz sağlanması amaçlandığı görülmektedir.

Covid-19 pandemisinin ekonomik yıpranmaya neden olmaması adına hanehalkı, işletmeler ve finans sektörü için likidite desteğinde bulunduğu görülmektedir. Bu doğrultuda alınan birtakım kararlar şu şekildedir; faiz oranlarında indirim, açık piyasa işlemlerinin limitlerinin artırılması, zorunlu karşılık oranlarında ve repo ihalelerinde çeşitli düzenlemelerdir. Uygulamaya sokulan para politikası kararlarının yanında bu kararları destekleyici mali politika tedbirleri de alınmıştır. Açıklanan paketlerin yıllık gelir vergisi beyannamelerinde ertelenme, katma değer vergisinde indirim, SGK prim ödemelerinde erteleme ve muafiyetler, kamuya olan kira ödemelerinde ertelemeler, işletmeler için kısa çalışma ödeneği, hanehalkı ve işletmelere verilen destekler, istihdam tedbirleri gibi teşvikleri içerdiği görülmektedir.

Ülkelerin pandemi dönemi içerisinde sunmuş olduğu destek paketlerini inceleyecek olursak;

2.1.1. Türkiye’de Uygulanan Politikalar

Pandemi süreci ile birlikte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de salgının meydana getirdiği olumsuzlukları azaltma ya da ortadan kaldırma adına para, maliye ve dış ticarete yönelik kararlar alınmıştır. Bu kararlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2: Türkiye’de Uygulanan Politikalar

TÜRKİYE	Mart 2020 tarihinde GSYH’nin %2,1 büyüklüğünde Ekonomik İstikrar Kalkanı paketi açıklanmıştır. Toplam 100 Milyar TL tutarında olan bu ekonomik tedbir paketi içerisinde vergi indirimleri, vergi ödemelerinde ertelemeler, kredi geri ödemelerinde kolaylık sağlanması gibi önlemleri barındırmaktadır. Pandemi sürecinde paket içerisine ilave tedbirler eklenerek Kasım ayı ortasına kadar toplam 503,4 Milyar TL büyüklüğünde GSYH’nin %10,6’sına denk gelen bir ekonomik tedbir paketi oluşturulmuştur.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Hastanelerin ilaç, aşı ve tıbbi malzeme harcamaları, koruyucu ekipman ve diğer ihtiyaçların dışında sağlık görevlileri için performans ödemeleri yapılmıştır. Süreç içerisinde yaklaşık 2,8 milyar dolar bütçe ayrılmıştır.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	- Merkez Bankası faiz oranında indirime giderek 17 Mart tarihinde politika faiz oranını %10,75’ten %9,75’e düşürmüştür. 22 Nisan tarihinde faiz oranının %8,7’e düşürülmesine karar verilmiştir. 21 Mayıs’ta ise politika faiz oranının %8,25 seviyesine çekilmiştir. - TCMB aynı zamanda DİBS ile ilgili açık piyasa işlemlerinin limitlerinin

	artırılmasına, bankalar ile gerçekleştirilen işlemlerde teminat olarak kabul edilen menkul kıymetlerin genişletilmesine karar verilmiştir. • Bankaların firmalar için gerekli olan kredi desteğini sağlayabilmesi adına likidite imkanı genişletilmiştir. • Geleneksel ihracat kredi desteğinin vade süresi uzatılmıştır. • Piyasa yapıcı bankalara tanınan TCMB'ye doğrudan DİBS satım imkanına ilişkin limitlerin, repo işlem limitlerinden bağımsız olarak uygulanmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda alım miktarının merkez bankası tarafından belirleneceği ve miktar ihalesi yolu ile alım yapılacağı belirtilmiştir. • Söz konusu işlemlerin nominal büyüklüğü ise %10 olarak belirlenen toplam seviye üzerinden yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir. • 1, 3 ve 6 ay vadeli geleneksel yöntemle gerçekleştirilen ABD doları karşılığı swap ihaleleri ile Euro ve Altın karşılığında da swap ihalelerinin düzenleneceği açıklanmıştır. • Vade oranı 1 yıl olan yabancı para swap ihalelerinde ise faiz oranı 1 hafta vadeli repo faiz oranının 100 baz puan aşağısında olmasına karar verilmiştir. • TCMB, 24 Mart'ta olağan toplantısına 2 gün kala olağanüstü toplamış ve 1 haftalık gösterge repo faizini 1 puan düşürerek %9,75'e çekmiştir. • TCMB ayrıca, gösterge faiz oranının 150 baz puan altında faiz oranı ile 91 günlük repo ihaleleri yoluyla Türk lirası likidite sağlanması amaçlanmıştır. • Türk bankalarının yabancı para zorunlu karşılık oranları 500 baz puan indirilerek söz konusu bankalara 5,1 milyar dolar karşılığı Amerikan Doları, Euro ve Altın cinsi likidite verilmesi kararlaştırılmıştır. • Reeskont kredilerinde 18 Mart 2020 tarihi itibarıyla 30 Haziran 2020 tarihine kadar vadesi gelecek reeskont kredilerinin geri ödeme süresi 90 güne kadar uzatılmıştır. • Mevcut reeskont kredisi azami vadelerinde de değişikliğe gidilerek 20 Mart 2020 tarihi sonrasında geçerli olması koşulu ile kısa vadeli kullanımlarda 240 gün, uzun vadeli kullanımlarda vade süresi 720 güne çıkarılmıştır. • Reeskont kredileri sadece yabancı para cinsinden değil Türk Lirası şeklinde mal ve hizmet ihracatında bulunan firmaların da reeskont kredisi imkanlarından yararlanmasına olanak tanınmıştır. Bu hususta toplam limit 60 Milyar Türk Lirası olarak belirlenmiştir. • İhracatçı firmalar için 3 aya kadar vadeli döviz kredileri imkanı sunulmuştur. • Merkez Bankası tarafından Mayıs 2020 sonunda, Türkiye ile Katar arasındaki ikili takas anlaşmasının genel limitinin artırıldığı açıklanmıştır. Bu doğrultuda genel limit artışının 5 milyar ABD dolarından 15 milyar
--	---

	ABD doları eşdeğerine çıkarıldığını belirtilmiştir.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	2020 Mart ayında alınan karar ile en düşük emekli maaşı 1.000 TL'den 1.500'e yükseltilmiştir (karar alındığı günün kuru ile 230 ABD Doları). - İhtiyaç sahibi ailelere bir defaya mahsus olmak üzere 1000 TL (154 ABD Doları) nakit transferi yapılmıştır. Ekim ayı sonunda 6,3 milyon ailenin yardımdan yararlandığı belirtilmiştir. Bu transfer, diğer sosyal yardım alan hanelere ek destek olarak sağlanmıştır. - Belediyeler tarafından da nakdi ve ayni destekler sağlanmıştır. Bazı belediyeler tarafından elektrik, su, doğalgaz faturalarını ödeyemeyen ihtiyaç sahibi ailelerin borçlarını iptal eden yerel bir program başlatılmıştır. - Mart 2020 ortasında BDDK tarafından alınan kararlar ile; müşterilerin kredi geri ödemelerinde ertelemek istemeleri halinde anapara ve faiz ödemelerinde en az üç ay ertelenmesi, kredi geri ödemelerinde sorun yaşayan müşterilerin kredi sicil notunun bozulmaması için gecikme süresini 90 günden 180 güne çıkartılması kararları alınmıştır. - Kamu bankaları tarafından esnaf ve sanatkarlara %4,5 faiz oranı ile 36 ay vade ile kredi imkanı sağlanmıştır. - Mart 2020 sonunda Esnaf ve sanatkarlara verilen sübvansiyonlu kredilerin ana para ve faiz ödemeleri üç ay, Nisan 2020 sonunda tarım üreticilerine verilen sübvansiyonlu kredilerin ana para ve faiz ödemeleri ise ay süre ile ertelenmiştir. - Kamu bankaları tarafından geliri 5.000 TL altında olan hane halkına temel ihtiyaç destek kredisi doğrultusunda düşük faiz oranıyla 10.000 TL'ye kadar kredi imkanı sunulmuştur. 2020 Mayıs ayı başlarında, Devlet Varlık Fonu tarafından Covid-19 tedbirlerine katılarak hane halkı ve işletmeler için kredi desteği sağlayan kamu bankalarına (Ziraat, Halkbank ve Vakıfbank) 21 milyar TL (2,8 milyar dolar) ek likidite enjekte edilmiştir. 2020 Haziran ayında BDDK, yurt içi seyahat ve turizm talebini canlandırmak amacıyla havayolları, seyahat acenteleri ve otellerde kredi kartı ile yapılan ödemelerin taksitlendirme üst sınırını 18 aya çıkarmıştır. 2020 Haziran ayında Merkez Bankası tarafından Yatırım Taahhütlerine Karşı Avans Kredileri programı açıklanmıştır. Bu program ile kredi vade süresi azami 10 yıl ve politika faiz oranının 150 baz puan aşağısında faiz oranı ile uygulanacağı belirtilmiştir. 2020 Temmuz ayı sonlarında, Halk bankası tarafından esnaf ve sanatkarların tüm anapara ve faiz ödemelerinin üç ay süre ile ertelenmiştir. - Turizm sektöründe yer alan işletmeler ve tedarikçi firmalar için Turizm Destek Paketi açıklanarak bu kapsamda kira, maaş gibi sabit maliyetleri için

	yeni bir kredi limiti sağlanmıştır. • KOBİ'lerin kira, maaş gibi sabit maliyetlerini karşılayabilmeleri adına Ekim 2020 tarihinde Mikro İşletmeler İçin Destek Paketi kapsamında devlet garantisi ile kamu bankalarından azami 12 ay ödemesiz toplam 48 ay vade ile kredi desteği sunulmuştur. • İhracatçılara destek olarak; mevcut reeskont kredilerinin geri ödemeleri altı aya kadar uzatılmıştır. Stok Finansman Paketi ile ihracatçılara düşük faizli kredi imkanı sağlanmıştır. • İhracatçılara yönelik reeskont kredilerinde belirlenen azami vade sınırı uzatılmıştır. • Emlak konut sektöründe kredilendirilebilir konut kredisi %80 olan 500 bin TL'den düşük konutlar için kredilendirilebilir oran %90'a çıkarılarak minimum peşinat tutarı %10'a düşürülmüştür. • Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere kredi sağlanması konusunda öncelik tanınmıştır. Bu doğrultuda Kredi Garanti Fonu maksimum kredi miktarı 25 milyar lira iken bu limit 50 milyar liraya çıkartılmıştır. • Çalışanları işten çıkarılmaması şartı ile katılım ve kamu bankaları kanalıyla "İş'e Devam Kredi Desteği" kapsamında ilk 6 ay ödemesiz, toplam da 36 ay vadeli ve yıllık %7,5 oranlı kredi olanağı sağlanmıştır. • Kamu Bankaları aracılığıyla çalışanlarını işten çıkartmayıp maaşlarını ödeyen firmaların 2020 Mart başı çalışan sayılarında herhangi bir azalma olmaması şartıyla 3 aylık personel maaşları tutarında ek limit sağlama kararı alınmıştır. • Çalışma sürelerinin geçici olarak en az 3 te biri oranında azaltılması, işyerinde çalışma faaliyetinde minimum 1 ay ara verilmesi halinde çalışanlar için kısa çalışma ödeneği sağlanmıştır. • Sağlık çalışanları için performans ödemelerine destek sağlanmıştır. • Ücretli öğretmenler için de kısıtlamaların olduğu süre boyunca ücretlerinin ödenmesi kararı alınmıştır. • Gelir vergisi ödeme süreleri ertelenerek bazı sektörler için stopaj ve katma değer vergisi ödemelerinde ertelemeler uygulanmıştır. • İş yeri kiralama, yolcu taşıma hizmetleri gibi bazı hizmetlerde KDV'de indirimle gidilerek bu oran %18' den %8' indirilirken KDV %8 olan yeme-içme, sinema konaklama gibi hizmetler %1'e indirilmiştir.
--	---

Kaynak: (TCMB, 2020; Universal Partners, 2020; Gürlesel, 2020; Turan, 2020; ASO, 2020; Koç & Yardımcıoğlu, 2020; Üzeltürk, 2020; MEB, 2020; İŞKUR, 2020; KOTO, 2021; Munis & Aydın, 2021; OECD, 2021; Sertkaya & Baş, 2021).

Pandemi döneminde genişletici para ve maliye politikaları kullanılmıştır. Bununla beraber yeni normalleşme dönemi ile birlikte piyasanın durumuna göre alınan kararlarda

düzenlemelere gidilmiştir. Daha önce alınan tedbirlerle vergi indirimine gidilen yeme-içme, konaklama, yolcu hizmetleri gibi sektörlerde uygulanan vergi indirimi sürelerinde Haziran 2021 tarihi başlangıcına kadar süre uzatılmasına gidildiği açıklanmıştır (Resmî Gazete, 2020). Aynı zamanda eğlence vergisinin 31 Mayıs 2022 tarihine kadar devam edilmesine, Temmuz 2021 tarihi itibarı ile kısa çalışma ödeneği, pandemi ücretsiz izin uygulaması ve işten çıkarmalar için fesih yasağının sona erdiği belirtilmiştir (İZTO, 2021).

2.1.2. Almanya’da Uygulanan Politikalar

Covid-19 pandemisinin oluşturduğu kaos ortamı nedeniyle dünyanın güçlü ekonomilerinden biri olan Almanya’da sıkı tedbir politikaları uygulanmıştır. Bu doğrultuda Almanya’nın pandeminin ekonomik etkilerini hafifletmek için aldığı tedbir kararlarından bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3: Almanya’da Uygulanan Politikalar

ALMANYA	Covid-19 etkilerini minimuma indirmek için yaklaşık GSYH %43,2 oranında ekonomik tedbir paketi açıklamıştır (IMF, 2021). Sağlık alanı da dahil olmak üzere geniş kapsamlı tedbirler alınmıştır. Almanya’nın aldığı tedbirler, (1) likidite garantileri verecek ve şirketlere ek öz sermaye sağlayacak bir Ekonomik İstikrar Fonu’nu, (2) küçük işletmeler, serbest meslek sahipleri ve serbest çalışanlar için acil yardımı, (3) şirketlerin, serbest çalışanların ve serbest meslek sahiplerinin likiditesini korumak için milyarlarca avroluk bir yardım programını (KfW özel kredi programları ve genişletilmiş garanti programları), (4) maliyet denkleştirmeleri yoluyla hastanelerin mali durumunun güçlendirilmesini, (5) serbest meslek sahipleri için temel gelir desteğine daha kolay erişimi, (6) kısa süreli çalışma planının genişletilmesini ve (7) sosyal güvenlik programlarına daha kolay erişimini içermektedir.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık sektörü için yaklaşık olarak 70 milyar dolar harcama yapılmıştır. Aşı geliştirme, sağlık ekipmanları, halkı bilinçlendirme için yapılan bilgilendirme kampanyaları, hastane kapasitesini artırma ve ekipmanları modernize etme için çeşitli harcamaları kapsamaktadır.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Euro bölgesi düzeyindeki önlemlere ek olarak: (i) bankalar için döngüsel sermaye tamponunun yüzde 0,25’ten sıfıra indirilmesi; (ii) ticari bankalarla ortaklaşa kamu kalkınma bankası KfW aracılığıyla şirketlere genişletilmiş kısa vadeli likidite provizyonunu yeniden finanse etmek için ilave 100 milyar €; ve (iii) eski Finansal İstikrar Fonu’nun yapısını takiben, etkilenen daha büyük şirketlerin öz sermayelerini doğrudan elde etmek ve sermaye konumlarını güçlendirmek için 100 milyar Euro tahsis edilmiştir.

	• Covid-19 krizinden finansal olarak etkilenen haneler için 15 Mart'tan önce kurulan tüketici kredilerinde 30 Haziran 2020'ye kadar üç aylık bir ödeme moratoryumu verilmiştir. • Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) garantileri kapsamında verilen krediler, kredi verenlerin kendi fon gereksinimlerinin, kaldıraç oranlarının ve yüksek risk limitinin hesaplanmasından muaf olduğu açıklanmıştır. • Mart 2020'de aşırı borçlu veya likit olmayan firmalar tarafından iflas başvurusunda bulunma yükümlülüğünün geçici olarak askıya alınmıştır. Aşırı borçlu firmalar için erteleme süresi 30 Eylül'den 31 Aralık 2020'ye ve ardından 30 Nisan 2021'e uzatılmıştır. • Ulusal denetim altındaki Alman bankalarından Ekim 2020'ye kadar temettü dağıtmamaları veya hisse geri almamaları istenilmiştir. • Aralık 2020'den bu yana, ilgili ECB tavsiyesinin ardından Alman bankaları sınırlı temettü ödemelerine, hisse geri alımlarına ve ikramiye ödemelerine tabi olduğu açıklanmıştır. • 26 Şubat 2021'de Finansal İstikrar Konseyi Konseyi, konjonktür karşıtı sermaye tamponunun serbest bırakılmasını 2021 sonuna kadar uzatılmıştır.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Ekonomik istikrar fonu (Bund) ile; 1. Şirketlerin ödeme gücünü sağlamaya yönelik doğrudan yeniden sermayelendirme önlemleri için 100 milyar €, 2. Şirketlerin likidite darboğazlarına karşı koymalarına yardımcı olan garantiler için 400 milyar €, 3. Kendisine tahsis edilen özel programların uygulanmasında KfW destek paketini yeniden finanse etmek için 100 milyar € sunulmuştur. Devlete ait kalkınma bankası olan Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) ile; Küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler için likidite desteği sağlanmıştır. Kredi alma koşullarında iyileştirilme uygulamaları yapılırken 3 milyon Euro'ya kadar olan krediler için daha düşük faiz oranları ile risk değerlendirme prosedüründe düzenlemeye giderek hafifletilmiş prosedürü uygulamıştır. KfW özel programı, finansman koşulları değiştirilerek ve önemli ölçüde uzatılarak 5 yıldan fazladır piyasada olan şirketler için "KfW Girişimci Kredisi" ve 5 yıldan az piyasada olan şirketler için "ERP Evrensel Başlangıç Kredisi" programları aracılığıyla uygulanmıştır. Buna ek olarak, "Sendikasyon Kredisine Doğrudan Katılım" özel programı, risklerin bir kısmını KfW üstlenerek büyük sendikasyon kredilerinin verilmesini sağlamıştır. Uygulanan kredi programları ile şirketlere 10 yıla kadar vade imkanı sağlanırken %90 kadar garantili kredi imkanları sunulmuştur. Garanti bankalarının küçük işletmelere sunduğu garanti limitleri iki katına çıkarılmıştır. Buna ek olarak garanti bankalarının risk payları %10 artırılmıştır.

	Bankaların kredi verme isteğinin artırılması için teşvikler sağlanırken diğer taraftan şirketler ve hane halklarının krediye hızla ulaşabilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda 10 Milyon €'ya kadar olan kredi talepleri için ana bankaların gerekli verileri KfW portalına eksiksiz girmesi halinde takip edilen kredilerin %95'inin otomatik olarak onaylandığı belirtilmiştir. Kültürü yeniden başlatma programı ile toplam 1 Milyar € destek sağlanmıştır. Kültürel programlar ve projelere, pandemi dönemi ile alakalı yatırımlara destek sağlanmış, küçük ve orta ölçekli kültürel kurumların ve projelerinin korunması için acil yardım desteği verilmiştir. Eğitim yerlerini güvence altına almak ve devam edebilmesini sağlayabilmek için; mesleki eğitim veren küçük ve orta ölçekli işletmelere 500 milyon € destek, 2020/2021'de tamamlanan her mesleki eğitim sözleşmesi için 2.000 €, Normal sayının üzerinde yapılan her mesleki eğitim sözleşmesi için 3.000 €, Covid-19 nedeniyle iflas eden şirketlerden mesleki eğitimde işe alınan her çalışan için 3.000 € destek sunulmuştur. Kısa süreli çalışma (Kurzarbeitergeld) • Basitleştirilmiş erişim, daha uzun süre ve işveren için 2021'in sonuna kadar ücretsiz • Yenilenebilir enerji vergisi (EEG-Umlage) (11 milyar €) • Enerji fiyatlarını rekabetçi tutmak için 2021'de 6,5 ct/kWh ve 2022'de 6 ct/kWh'ye düşürülmesi Yatırımlar (10 milyar €) • Başta dijitalleşme, güvenlik ve savunma harcamaları olmak üzere 2020 veya 2021'de gerçekleşmesi planlanan devlet yatırımları mümkün olduğunca erken hayata geçiriliyor. Eyaletlerin ve belediyelerin desteği (seçim) (19 milyar €) • 2020'de belediyelerin azaltılmış vergi gelirleri için tazminat • 2020'de toplu taşıma finansmanına destek Gençlere ve ailelere desteği (9 milyar €) • Bir defaya mahsus 300€ çocuk ikramiyesi • 2020 ve 2021'de kreş ve okulların genişletilmesi Geleceğe ve iklime yönelik yatırımlar 2040'a kadar (50 milyar €) • Ulaşım altyapısının ve mobilitenin güçlendirilmesi • 5G ve fiber optik internetin oluşturulması ve genişletilmesi • Enerji kaynağı olarak hidrojen kullanımını ilerletmek için çalışmalar • Sağlık sisteminin güçlendirilmesi Vergi Önlemleri • Gelir vergisi, kurumlar vergisi ve KDV ödemeleri dahil olmak üzere vergi ödemelerinin ertelenmesine ilişkin kuralları geçici olarak
--	---

	gevşetmiştir. 01.07.2020 tarihi ile 31.12.2020 tarihleri arasında Katma değer vergisi %19'dan 16'ya ve %7'den %5'e düşürülmüştür. 2020 ve 2021 için vergi zararı geri ödemesinin yasal olarak maksimum 5 milyon Euro'ya uzatılmasına karar verilmiştir (ortak değerlendirme için 10 milyon Euro). Geri taşıma, 2019 vergi beyannamesinde anında mali etkiyle kullanılabileceği açıklanmıştır. Sosyal güvenlik katkı payları - İşverenlerin sosyal güvenlik katkı paylarının maksimum %40 oranında sabitlenmesi
--	--

Kaynak: (Federal Ministry of Finance, 2020; Federal Ministry of Finance, 2020; Falagiarda, Prapiestis & Elena, 2020; KPMG, 2020; IMF, 2021)

Almanya'nın almış olduğu ekonomik tedbirlerin diğer ülkelere nazaran daha kapsamlı olduğu görülmüştür. Gerek sağlık ekipmanı ve hastane kapasitesi gerek serbest meslek çalışanları, işçiler ve işletmeler için aldığı kararlar ile salgının durdurulmasına ve çalışma sürelerinin azalsa da devam etmesine yönelik çalışmalar teşvik edilmiştir. Dönem içerisinde krediye ulaşımın kolaylaştırılması, nakit ihtiyaçlarının karşılanması gibi imkanlar sağlanmıştır. Geçici süreli KDV indirimlerinin uygulanması, kısa süreli çalışma programı gibi mevcut olan ekonomi tedbirlerinin sürelerinde uzatılma kararları alınmasına ek olarak mevcut paketlere yeni tedbirler dahil edilmiştir. Federal hükümetin destek paketlerine ek olarak yerel yönetimler de destek paketlerini açıklayarak pandemi süresinin en az zarar ile atlatılması amaçlamıştır.

2.1.3. Fransa'da Uygulanan Politikalar

Covid-19 salgını karşısında Avrupa'da en çok can kaybının yaşandığı ülkelerden biri olan Fransa, sağlık alanı başta olmak üzere çeşitli ekonomik tedbirler almıştır. Hükümetin aldığı ekonomik tedbirlerin ilk ayağı sağlık harcamaları olsa da Fransa'nın likidite üzerinde önemle durduğu görülmektedir. Pandemi dönemi içerisinde alınan ekonomik tedbir kararlarından bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4: Fransa'da Uygulanan Politikalar

FRANSA	Fransa Covid-19 salgını etkilerini minimuma indirmek amacıyla sağlık alanında yapılan harcamalar, genişletici para ve maliye politikası araçlarını kullanarak yaklaşık olarak GSYH %27,9 büyüklüğünde harcama yapmıştır. Yapılan harcamaların büyük kısmı GSYH'nin yaklaşık olarak %14,5'i teminat verilmiştir. İkinci en büyük harcama ise 2020 Mart-Kasım döneminde, pandemiye karşı önlem olarak açıklanan mali bütçe yaklaşık 180
---------------	--

	milyar €'ya çıkarılan (likidite önlemleri dahil GSYH'nin yaklaşık %8'i) dört bütçe kanunu olmuştur.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık sektörü için yaklaşık olarak 39 milyar dolar harcama yapılmıştır. Bu harcamaların içeriğinde; sağlık sigortası düzenlemeleri, ücretli hastalık izni, sağlık malzemelerine yapılan harcamalar, sağlık çalışanlarına ikramiye, 2021 ve sonrası için kurtarma planında açıklanan sağlık sektöründe ek yatırım yapılması ve sağlık ekipmanlarının geliştirilmesi için yapılan harcamalar bulunmaktadır.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Kredi derecelendirme şartlarını karşılayan Fransız şirketleri, Avrupa Merkez Bankası (ECB) Pandemi Acil Satın Alma Programı (PEPP) aracılığıyla likidite yardımından da yararlanabilmekte olup buna uygun olarak ECB, tahvilleri ve ticari senetleri satın alabilmektedir. 18 Mayıs 2020'ye kadar açığa satılan hisse senetlerine geçici bir yasak getirilmiştir. KOBİ'lerin banka kredilerinin yeniden müzakeresini desteklemek için kredi arabuluculuğu yapılmıştır.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Mart- Kasım 2020 tarihlerinde 4 bütçe kanunu çıkarılmıştır. Bu, banka kredileri ve kredi geri ödeme planları için 315 milyar € garanti dahil olmak üzere 327 milyar € (GSYH'nin %15'ine yakın) bir kamu garantisi sunulmuştur. Fransa, mevcut borçların yeniden finanse edilmesi de dahil olmak üzere, yeni finansmanı mümkün kılan kredi verenler lehine Bpifrance Financement tarafından verilecek garantilere erişim sağlayarak tüm işletmeleri desteklemek için ek adımlar atmıştır. Temel mali destek önlemleri şunları içermektedir: - Hastalar veya bakıcıları için sağlık sigortasının düzenlenmesi ve artırılması; - Sağlık malzemelerine yapılan harcamaların arttırılması; - kısa çalışma programı kapsamındaki işçilerin ücretlerinin desteklenmesi; - Etkilenen mikro işletmeler için doğrudan mali destek, liberal meslekler ve bağımsız çalışanlar ile düşük gelirli haneler için; - Etkilenen mikro işletmeler ve KOBİ'ler için kira ve kamu hizmeti ödemelerinin ertelenmesi; - Sermaye yatırımları veya zor durumdaki şirketlerin kamulaştırılması için ek tahsis; - Sona eren işsizlik yardımlarının sokağa çıkma yasağının sonuna kadar uzatılması ve engellilik ve aktif dayanışma gelir planları kapsamındaki hak ve yardımların korunması; - En çok etkilenen sektörler için destek önlemleri (örneğin, daha yeşil araçlar satın almaya yönelik teşvikler ve otomobil ve havacılık sektörleri için yeşil yatırım desteği dahil). 2021 bütçesi, Eylül 2020'de açıklanan mali paketin (Plan de Relance) temel unsurlarını da içermektedir. Kurtarma planı, iki yıl içinde yaklaşık 100 milyar € varan önlemleri, ekonominin ekolojik

	dönüşümü, Fransız firmalarının rekabet gücünün artırılmasını, sosyal ve bölgesel uyumun desteklenmesini kapsamaktadır. Üretim süreçlerinde karbon yoğunluğunu azaltmak ve yeni yeşil teknolojilerin geliştirilmesine yönelik yatırımlar için 30 milyar € ayrılması (hidrojen, biyoyakıtlar, geri dönüşüm) • 6,7 milyar € kamu (okullar ve idari binalar için 4 milyar €, sosyal konutlar için 500 milyon €) ve özel (konut için 2 milyar €, KOBİ'ler için 200 milyon €) termal güçlendirme çalışması • Endüstrinin karbondan arındırılmasına yönelik yatırımları ve işletme harcamalarını finanse etmek için 1.2 milyar € • Günlük yeşil hareketliliği geliştirmek için 1,2 milyar € (bisiklet ve toplu taşıma kullanımı) • Yük taşımacılığı da dahil olmak üzere demiryolu taşımacılığını desteklemek ve geliştirmek için 4,7 milyar € • Yeşil teknolojilerin geliştirmesi için 7 milyar €. (2021-2030) Üretim vergilerinde önemli kesintiler, işletmeler için öz sermaye finansmanı desteği, endüstriyel inovasyona yatırım, ihracata destek ve kritik stokları güvence altına almak için önlemler yoluyla Fransa'nın rekabet gücünü ve ekonomik direncini artırmak için 34 milyar € tahsis edilmiştir. • İşletmeler üzerindeki yıllık 10 milyar € tutarında kalıcı vergi indirimi (2021-2022 üzerinde 20 milyar €) • Fransa'da endüstriyel üretimin yeniden konumlandırılmasını desteklemek için 1 milyar € (beş stratejik sektördeki yatırımlara ayrılmış 600 milyon € ve Fransa'daki endüstriyel projeleri desteklemek için 400 milyon € fon) • Program d'investissements d'avenir aracılığıyla temel teknolojilere yapılan yatırımlara ayrılmış 11 milyar € (2021-2025 boyunca toplam 20 milyar €) • KOBİ'lerin öz sermayesini güçlendirmek için 3 milyar €. Vergi Önlemleri • Şirketler için sosyal güvenlik ve vergi ödemelerinin ertelenmesi ve vergi kredilerinin hızlandırılmış iadesi yoluyla likidite desteği (örneğin, CIT ve KDV) • Sosyal güvenlik katkı paylarından muaf istisnai ikramiyelerin verilmesini kolaylaştırmak
--	---

Kaynak: (KPMG, 2020; White & Case, 2020; IMF, 2021)

Fransa Hükümetinin pandemi döneminde izlediği politikalar incelendiğinde Fransa'nın devlet destek paketlerinin yanı sıra ECB'nin de sunmuş olduğu paketlerden yararlanarak likiditeyi artırmaya çalıştığı görülmüştür. Diğer taraftan işletmeler ve serbest meslek sahipleri için sunduğu vergi indirimleri ve ödemelerinin ileri tarihe ertelenmesi, geç ödemelerde faizden muaf tutulması, küçük işletmelerin sabit gideri olan elektrik, su,

doğalgaz, kira gibi ödemelerin askıya alınması gibi uygulamalar ortaya konulmuştur. Aynı zamanda Fransa hükümeti kayıtlı işletmelere 6 yıl vadeli olarak uygun faiz oranları ile kamu kredisi sağlayacağını belirterek yaşanan iktisadi kilitlenmede nakit gereksiniminin her anlamda karşılanması için tedbirler almıştır (Koç & Yardımcıoğlu, 2020).

2.1.4. İspanya’da Uygulanan Politikalar

İspanya, Covid-19 pandemisinin yıkıcı etkisi karşısında diğer ülkelere göre daha duyarlıdır. Ülkenin demografik yapısı, küçük ve orta ölçekli işletmelerin nispi bolluğu ve hizmet sektörüne (turizm, perakende, oteller ve ulaşım) yüksek düzeyde bağımlı olması gibi nedenler İspanya ekonomisini Covid-19 gibi küresel anlamda ciddi kısıtlamalara sevk eden salgın karşısında daha hassas kılmaktadır. İspanya’nın pandemi sürecindeki para ve maliye politikaları, mevcut durumu korumayı ve kârlı şirketlerin likidite eksikliği nedeniyle kapanmasını önlemeyi amaçladığı görülmektedir. Bu doğrultuda süreç içerisinde alınan tedbir kararları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 5: İspanya'da Uygulanan Politikalar

İSPANYA	İspanya Covid-19 salgınının yıkıcı etkilerinin minimize etmek amacıyla sağlık alanında yapılan harcamalar da dahil olmak üzere GSYH’nin yaklaşık %21,9 büyüklüğünde bütçe ayırmıştır. Yapılan harcamalarda en çok bütçe ayrılan konu devlet garantili kredileri de kapsayan teminatlar için olmuştur. Teminatlar için yaklaşık olarak GSYH’nin %13,4’ü kadar bütçe ayrılmıştır.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık sektörü için toplam yaklaşık olarak 21,9 milyar dolar bütçe ayrılmıştır. Bu bütçe kapsamında; Acil durum fonundan Sağlık Bakanlığı’na bütçe desteği, Sağlık hizmetleri için bölgelere transfer desteği, Covid-19 ile ilgili araştırmalar da dahil olmak üzere sağlıkla ilgili ek harcamalar, - Cerrahi tek kullanımlık maskeler için KDV indirimi; - Belirli tıbbi malzemelerin yanı sıra Covid-19 testleri ve aşılarının satın alımlarında geçici olarak sıfır KDV uygulaması gibi çalışmalar yapılmıştır.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	- İspanya Hükümeti Avrupa Merkez Bankası (ECB) tarafından alınan önlemlerden faydalanmıştır. - Belli bir süreliğine İspanyol hisselerinin satışının yasaklanması - Düşük gelirlielerin mortgage ödemelerinin bir aylık ertelenmesi
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	- Şirketlere ve serbest çalışanlara kredi verilmesini kolaylaştırmak için 100.000 milyon € kadar garanti verilmiştir. - İspanyol resmi kredi enstitüsünün (ICO) Genel Devlet Bütçe Kanununda

	öngörülen net borçluluk limiti, şirketlere, özellikle KOBİ'lere ve serbest meslek sahiplerine ek likidite sağlamak için 10.000 milyon Euro artırılmasına karar verilmiştir. SEPI – Stratejik şirketler için ödeme gücü destek fonu • Ekonomik toparlanmayı ve istihdamı desteklemek için acil önlemlere ilişkin SEPI aracılığıyla yönetilen 10.000 milyon Euro tutarında stratejik şirketler için Ödeme Gücü destek fonu oluşturulmuştur. ICO garanti tesisi 100.000 milyon Euro tutarında bir garanti tesisi başlattığını duyurmuştur. Temmuz 2020'de, ilk garanti tesisleri tükenmek üzereyken, amacı ilk garanti tesisinden daha geniş kapsamlı olan ve bu sefer CAPEX, finansal ve faaliyet kiralalamaları ve Ar-Ge harcamalarını (diğer kalemlerin yanı sıra) içeren yeni bir garanti tesisi devreye alınmıştır. Yatırım garanti tesisi (40.000 milyon €) • Kendi hesabına çalışan işçilere ve şirketlere, üretim ve hizmet kapasitelerini uyarlamak, genişletmek veya yenilemek veya faaliyetlerini sürdürmek veya yeniden açmak amacıyla İspanya'da yeni yatırımlar üstlenebilmeleri için öncelikle yeni finansman sağlanmasını teşvik etmek ve desteklemek. İşletmeler. İspanya'da ekonomik iyileşmeyi ve istihdamı desteklemeye yönelik acil önlemlere ilişkin 3 Temmuz 2020 tarihinde, 40.000 milyon € tutarında Yatırım Garanti Fonu oluşturulmuştur. Şirketler, yeni finansman işlemleri düzenleyerek kendi finans kuruluşları aracılığıyla bu garantilere başvurabilmektedir. Bu krediyle, maaş ödemeleri, tedarikçi faturaları, cari mali veya vergi yükümlülüklerinden kaynaklanan finansman ihtiyaçları, ekipman, makine, tesis, malzeme ve mal ve hizmetlerin satın alınması, kiralama ve finansmanı veya işletme kiralalamaları ile ilişkili veya bunlara ayrılan cari ve sermaye harcamaları ve yeni yatırımların üstesinden gelinmesi hedeflenmektedir. Covid-19 garanti tesisi • Amacı, COVID-19'un finansal etkilerini azaltmak için şirketlere ve serbest meslek sahiplerine finansman garantisi sağlamak, likiditeyi garanti etmek ve serbest meslek sahiplerinin, KOBİ'lerin ve büyük şirketlerin işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak olan garanti kolaylığı, bu nedenle üretimi sürdürmek ve istihdamı korumak için • 18 Mart 2020 tarihinden itibaren düzenlenen kredilerde geriye dönük olarak geçerlidir. Yatırım garanti tesisi • Amacı, üretim ve hizmet kapasitelerini uyarlamak, genişletmek veya yenilemek amacıyla, öncelikle İspanya'da yeni yatırım üstlenebilmeleri için serbest çalışan işçilere ve şirketlere yeni finansman sağlanmasını teşvik etmek ve
--	--

	desteklemek olan garanti tesisi veya faaliyetlerine devam etmek veya işlerini yeniden açmak için. • Ekonomik toparlanmayı ve istihdamı desteklemek için acil önlemlere ilişkin 3 Temmuz 2020 tarihli 25/2020 tarihli Kraliyet Kararnamesi Kanunu, 40.000 milyon € tutarında Yatırım Garanti Kolaylığını (Madde 1) oluşturdu. Covid-19 moratoryumunun uygulanması • Noterlerin, 11/2020 tarihli Kraliyet Kararnamesi'nde atıfta bulunulan herhangi bir ipotek teminatlı olmayan krediler veya krediler kapsamındaki sözleşme yükümlülüklerinin geçici olarak askıya alınmasını (moratoryum) resmileştiren sözleşmelere müdahale ücretleri, 15 Aralık Kararnamesi'nde öngörülen ücretler olacaktır. 1950, kopya ve hizmet dahil tüm kalemler için en az 25 Euro ve en fazla 50 Euro olmak üzere %50 indirimli. • Sözleşmeden doğan yükümlülüklerin geçici olarak askıya alınmasının kaydına giriş için kayıt memurlarının ücretleri, sabit bir 6 Euro tutarında tahsil edilecektir. • Yukarıdaki noterlerin ve kayıt memurlarının resmileştirme ve tescil ücretleri her durumda alacaklı tarafından ödenmelidir. • Kraliyet Kararnamesi Kanunu ayrıca, ipotek veya başka bir şekilde veya başka bir tescil edilebilir hakla teminat altına alınan krediler ve krediler üzerindeki yasal moratoryumdan kaynaklanan askıya almaları resmileştiren noterlik belgelerinin kredi kuruluşları tarafından tek taraflı verilmesini düzenler ve yukarıdaki belgelerin amacının belgelemek olduğunu açıklar. Belirli sektörlerde esnekleştirme önlemleri • Genel olarak konuşursak, limanlar, üniversite araştırmaları, teknoloji merkezleri, tarım işçileri ve kooperatifler dahil olmak üzere belirli sektörleri ve faaliyetleri düzenleyen düzenlemeleri mevcut duruma uyarlamak için esneklik önlemleri kabul edilmiştir. Bu önlemler, etkilenen sektörlerin her biri tarafından ayrıntılı bir analiz yapılmasını gerektirir ve aşağıdakiler özellikle dikkate değerdir: Kooperatifler • Eğitim ve Kooperatifleri Teşvik Fonu'nun, olağanüstü ve geçici olarak, COVID-19 tarafından tetiklenen sağlık krizinin etkilerini frenlemeye veya hafifletmeye katkıda bulunan herhangi bir faaliyette bulunmasına izin verilmektedir. İşçilerin sahip olduğu işletmeler ve yatırımlar • Halka açık şirketlerin veya sınırlı sorumlu şirketlerin işçilere ait kuruluşlar olarak sınıflandırılmasına izin veren bazı şartlar geçici ve olağanüstü şekilde gevşetilmiştir. Limanlar
--	--

	- Kraliyet Kararnamesi 15/2020, COVID-19'un bu sektör üzerindeki ekonomik etkisini azaltmak için bir dizi istisnai ve geçici önlem sunmaktadır. Sigorta ve sosyal yardım kuruluşları - RDL, bilgilerin Sigortacılık ve Emeklilik Fonları Genel Müdürlüğü'ne sunulması için belirli son tarih ve sürelerin olası uzatılmasını sağlar. Vergi - Şirketler ve serbest meslek sahipleri için sosyal güvenlik katkı payı ve borçlarının ertelenmesi; - Gümrük beyannamesinden kaynaklanan vergi borçları ve borçlarının ertelenmesi; - Küçük ve orta ölçekli işletmeler ve serbest meslek sahipleri için vergi ödeme ertelemeleri
--	---

Kaynak: (KPMG, 2020; Mineco, 2020; IMF, 2021; Pehlivan, Kaya, & Keleş, 2021)

Salgının yayılması itibari ile üretim faaliyetlerinde azalma meydana gelmesiyle işgücü piyasasının etkilemiştir. Salgın öncesi ve 31 Mart arasında istihdamda meydana gelen yaklaşık 900.000 bin kişilik azalma sonucunda geçici istihdam düzenleme tedbirleri uygulanmaya başlanmıştır. İspanya'nın turizm gelirinin yüksek olan ülkelerinden biri olması nedeniyle salgının ekonomik etkilerini diğer ülkelere nazaran daha fazla hissetmesine neden olmuştur. Yaşanılan sancılı dönemde Eurosystem'in üyelerinden biri olarak Avrupa Merkez Bankası (ECB) tarafından alınan kararlara katılarak zorlu sürecin bitmesi adına adımlar atılmıştır (González-Díaz, Stevenson, & Lamo, 2020). Hükümetin mevcut önlemlere yenisini ekleyerek pandemi sürecini devam ettirdiği görülmektedir.

2.1.5. İtalya' da Uygulanan Politikalar

Pandemi döneminin ilk aylarında vaka ve ölüm sayısı yüksek olan ülkelere biri de İtalya'dır. Bu nedenle Avrupa'da Covid-19 salgınının yıkıcı etkilerini en ağır hisseden ülkelere biri olduğunu söylemek mümkündür. Pandemi süreci içerisinde salgının etkilerinin hafifletebilmek amacıyla bir dizi tedbir paketi açıklanmıştır. Aşağıdaki tabloda İtalya'nın pandemi dönemi içerisinde açıkladığı bazı önlem kararları gösterilmektedir.

Tablo 6: İtalya'da Uygulanan Politikalar

İTALYA	İtalya Covid-19 pandemi sürecinde sağlık harcamaları, genişletici para politikası ve maliye politikaları ile beraber yaklaşık olarak GSYH'nin %46,6'sı kadar bütçe ayırmıştır. Bütçe içerisinde en yüksek oran %35,5 ile devlet garantili krediler ve mevduatları kapsayan teminatlara ayrılmıştır.
---------------	---

SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık alanında yaklaşık olarak toplam 22,8 milyar dolar harcama yapılmıştır. Bu harcamalar kapsamında; tıbbi ekipman tedariği, personel ve aşı harcamaları, tıbbi ekipmanda KDV oranının sıfıra indirilmesi gibi uygulamalar yapılmıştır.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	20 Mayıs 2020'de, kredi taleplerinin teminat olarak kullanılmasını teşvik etmek ve bankaların işletmelere kredi vermesini teşvik etmek için İtalya Bankası, Covid-19 ile ilgili kamu sektörü tarafından desteklenen kredileri içerecek şekilde ek kredi talebi çerçevelerini genişletmiştir. IVASS (Sigorta denetleme kurumu) sigorta şirketlerini sermaye pozisyonlarını korumak için temettüleri ve ikramiye ödemeleri konusunda ihtiyatlı olmaya çağırmıştır. CONSOB, borsada işlem gören bir şirkete katılımın bildirilmesinin gerekli olduğu daha düşük asgari eşiği Ekim ayına kadar sürdürmeye karar vermiştir. Bu önlemler, finansal piyasalardaki oynaklığı kontrol altına almayı ve Borsa'da işlem gören İtalyan şirketlerindeki şeffaflığını güçlendirmeyi amaçlamıştır.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	17 Mart 2020 tarihinde Cure Italy Kararnamesi ile 25 milyar Euro 'lük (GSYH'nin yüzde 1,6'sı) acil durum paketi kabul edilmiştir. Paket içeriğinde; (i) sağlık sisteminin güçlendirilmesi (3,2 milyar Euro); (ii) işten çıkarılan işçilerin ve kendi hesabına çalışanların işlerini korumaya ve gelirlerini desteklemeye yönelik önlemler (10,3 milyar Euro); (iii) etkilenen belediyelerin çoğunda vergi ertelemeleri ve elektrik faturası ödemelerinin ertelenmesi dahil olmak üzere işletmeleri desteklemek için diğer önlemler (6,4 milyar Euro); (iv) kredi arzını desteklemek için önlemler (5,1 milyar €) bulunmaktadır. 6 Nisan 2020'de Likidite Kararnamesi yayınlanmıştır. İtalya Hükümetinin 400 milyar Euro'ya (GSYH'nin yüzde 25'i) kadar devlet garantisi verdiği kredi, ihracat garantisi, Merkezi Garanti Fonunun güçlendirilmesi gibi işlemleri barındıran paket ile likidite sağlamayı amaçlanmıştır. 750 Milyar Euro olarak toplam sağlanan kredi miktarının büyük bir kısmı likidite kararnamesi ile sağlanmıştır. Bu kararname ile kredi garantileri, devletin piyasa dışı riskleri üstlenmesi ve belirli hedeflenen vergi indirimi sağlayarak işletmelere yardımcı olmak hedeflenmiştir. 15 Mayıs 2020 tarihinde GSYH'nin %3,5i oranında toplam 55 milyar Euro 'lük bir Yeniden Başlatma tedbir paketi kabul edilmiştir. Paket içeriğinde; (i) aileler için ek gelir desteği (14,5 milyar €); (ii) sağlık sistemi için destek (3,3 milyar €); iii) işletmeler için hibeler ve vergi ertelemeleri (16 milyar €) dahil olmak üzere firmaları desteklemek için birtakım önlemler alınmıştır. Ağustos 2020 tarihinde kabul edilen Ağustos Kararnamesi ile salgının istihdam üzerindeki olağanüstü etkilerini sınırlandırmak için, krizin ardından dezavantajlı bölgelerdeki işletmeler için büyümeyi ve istihdamı teşvik etmeyi amaçlanmıştır. (i)

	Çalışma ve sosyal önlemler (12 milyar €); (ii) ailelere ve bazı işçilere ek gelir desteği, kısa çalışma programının uzatılması; (iii) yeni işe alınanlar için sosyal güvenlik primlerinin askıya alınmasını içermektedir. Diğer önemli önlemler, işletmelerin kredi geri ödemesi ve vergi yükümlülüklerini geri ödeme süresine ilişkin moratoryumun uzatılmasıdır. 27 Ekim 2020'de pandemi döneminde en çok etkilenen sektörlerle hızlı bir şekilde yardım sağlamayı amaçlayan 5,4 milyar € değerinde (GSYH'nin yüzde 0,3'ü) bir paketi kabul edilmiştir. Önlemler arasında 460 bin KOBİ'ye ve serbest meslek sahibine hibe ve ailelere ek gelir desteği yer almaktadır. Hükümet ayrıca etkilenen işletmeler için sosyal katkı paylarındaki muafiyetlerini genişletmiştir. 19 Mart ve 20 Mayıs 2021 tarihinde pandemiden etkilenen işletmelere ve işçilere yönelik desteklerin genişletilmesinin yanı sıra ekonomiyi harekete geçirmeyi amaçlayan yaklaşık 72 milyar € tutarında ek destek paketlerini onaylanmıştır. Temel önlemler arasında işyerleri ve serbest meslek sahiplerine destek, işten çıkarma yasağının ve kısa çalışma programlarının uzatılması yer almaktadır.
--	---

Kaynak: (Bakermckenzie, 2020; KPMG, 2020; MEF, 2020; Scampuddu & Nleddu, 2020; IMF, 2021),

ECB'nin paketlerinden yararlanma konusunda İtalya da Almanya gibi düşük tutarlar kullanmıştır. İtalya'daki firmaların yaklaşık 55 milyar Euro, yani brüt borcun yaklaşık %4'ü tutarında kredi kullanıldığı belirtilmiştir. İtalya'da, şimdiye kadar kaydedilen düşük rücu, esas olarak arz tarafında başlangıçta var olan operasyonel darboğazları yansıtmaktadır. Bu darboğazlar kademeli olarak azaldı ve Temmuz ve Ağustos aylarında bu tür kredilerin aylık karşılığı İtalya'da diğer ülkelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Falagiarda, Prapiestis, & Rancoita, 2020).

2.1.6. İngiltere'de Uygulanan Politikalar

Covid-19 salgınında hem sosyal hem de ekonomik olarak etkilenen ülkelerden biri de İngiltere'dir. Özellikle salgının başında uygulanan sürü bağışıklığı politikasının olumsuz sonuçlar doğurması sebebiyle salgın uzunca bir süre kontrolden çıkmıştır. Bu kapsamda İngiltere, ülke ekonomisinin salgından en az zararla atlatabilmesi amacıyla ciddi ekonomik tedbir paketleri açıklamıştır. Aşağıdaki tabloda İngiltere'nin pandemi dönemine yönelik aldığı bazı önlemler gösterilmektedir.

Tablo 7: İngiltere’de Uygulanan Politikalar

İNGİLTERE	İngiltere Covid-19 pandemi dönemi içerisinde sağlık harcamaları da dahil olmak üzere toplam GSYH’nın %36,5 büyüklüğünde bütçe ayırmıştır. Bu bütçe içerisindeki en büyük oran GSYH’nın %16,7si ile devlet garantili kredileri de kapsayan teminatlara ayrılmıştır.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık sektöründe yaklaşık olarak 131 milyar dolar harcama yapılmıştır.Yapılan harcamalardan bazıları; hastane yataklarının modernleştirilmesi, tıbbi personelin ve ekipmanın sayısının artırılması, kritik tıbbi ithalatta KDV ve gümrük vergilerinden muafiyeti olmuştur.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	İngiltere Covid-19 ile mücadele kapsamında bir dizi önlem almıştır. Bu önlemlerden bazıları; Banka Faizini 65 baz puan azaltarak yüzde 0,1'e düşürülmesi, Merkez bankasının elindeki Birleşik Krallık devlet tahvilleri ve mali olmayan şirket tahvillerinin 450 milyar sterlin genişletilmesi; Reel ekonomiye ve özellikle KOBİ'lere kredi verilmesine yönelik ek teşviklerle birlikte yeni bir Vadeli Fonlama Planının getirilmesi; 6 Nisan 2021'den itibaren Kurtarma Kredisi Planı ile değiştirilen Covid-19 Büyük İşletme Kesintisi Planı ve Geri Dönme Kredisi Planı ile İşletmelere toplam 352 milyar £ likidite ve kredi garantisi sağlanmıştır (GSYİH'nın yüzde 19,5'i); Banka'nın mevcut sterlin likidite olanaklarını tamamlamak için bir Koşullu Vadeli Repo İmkânı'nın etkinleştirilmesi; Kanada, Japonya, Euro Bölgesi, ABD ve İsviçre merkez bankaları ile ABD doları likidite takas hattı düzenlemeleri yoluyla likidite sağlanmasını daha da artırmak;
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Küçük işletmeler için Covid-19 İş Kesintisi Kredi Programı (45 milyon sterline kadar cirosu olan İşletmeler için) (CBILS) kapsamında, yıllık cirosu 45 milyon sterlini geçmeyen işletmelerin 12 ay boyunca 5 milyon sterline kadar faizsiz kredi imkanı sağlanmıştır. Verilen kredilerin %80'i için garanti verilmiştir. Covid-19 Büyük İşletme Kesintisi Kredisi Programı (Cirosu 45 milyon Sterlin'den fazla olan İşletmeler için) - Yıllık cirosu 45 milyon £ ile 250 milyon £ arasında olan işletmelere 25 milyon £'a kadar (CBILS üst sınırı 5 milyon £ ile sınırlandırılmıştır) kredi vermesini sağlamak için %80'lik bir devlet garantisi içerir. 250 milyon sterlinin üzerinde ciroya sahip firmalar, kredi verenlerden 50 milyon sterline kadar borç alabilir. COVID-19 Kurumsal Finansman Kolaylığı (CCFF) - CCFF, ticari senet şeklinde kısa vadeli şirket borçlarının satın alınması yoluyla büyük işletmelere finansman sağlamak için oluşturulmuştur. Ön saflardaki hayır kurumları için 750 milyon sterlinlik Covid-19 fonu

	• Birleşik Krallık genelindeki ön saflardaki hayır kurumları için 750 milyon sterlinlik bir fon sağladığını duyurdu. Bunun 60 milyon sterlini İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'ya sağlanacak. • 360 milyon sterlin, devlet daireleri tarafından, bakımevleri ve aile içi istismar mağdurları dahil olmak üzere, kriz sırasında kilit hizmetleri sağlayan ve savunmasız insanları destekleyen hayır kurumlarına doğrudan tahsis edilecektir. 370 milyon sterlin, İngiltere'dekiler için Ulusal Piyango Topluluğu Fonu'na bir hibe de dahil olmak üzere küçük ve orta ölçekli hayır kurumlarına gidecek. Araştırma ve geliştirmeye odaklanan KOBİ'lere destek • 20 Nisan'da hükümet, COVID-19 salgınından etkilenen yenilikçi firmalara yönelik daha geniş destek paketinin bir parçası olarak, araştırma ve geliştirmeye odaklanan küçük ve orta ölçekli işletmeler için 750 milyon sterlin bütçeli destek duyurdu. Hızlı büyüyen şirketler için Gelecek Fonu • 20 Nisan'da hükümet, İngiltere'de yüksek büyüme gösteren şirketlerin kriz sırasında devam etmeleri için ihtiyaç duydukları yatırımı almalarını sağlamayı amaçlayan 500 milyon sterlinlik bir kredi planı olan Gelecek Fonu'nu duyurdu. Küçük işletmeler için Geri Dönme kredi planı • Küçük işletmeler için, firmaların cirosunun %25'ine kadar, maksimum 50.000 £ tutarında %100 garantili 12 ay ödemesiz olarak hızlı kredi imkânı sağlanmıştır. Büyüdükçe öde • Eylül ayında duyurulan Büyüdükçe Öde programı, Geri Dönme Kredisi ödünç alan işletmelere kredilerini 6 yıl yerine 10 yıla kadar geri ödeme seçeneği sunarak aylık ödemelerini azaltması amaçlanmıştır. Çevre girişimleri • Hükümet çevre girişimleri için 3 milyar sterlinlik bir paket açıklanmıştır.
--	---

Kaynak: (KPMG, 2020; IMF, 2021)

Hükümetin almış olduğu tedbirlere bakıldığında zaman işletmeler için ihtiyaç duyulan likit akışının sağlanması konusu üzerinde önemle durulduğu görülmektedir. Bu sebeple her boyuttaki işletme için alınan likidite tedbirlerinin yanında vergi indirimi ve ertelemeleri gibi tedbirlerle de desteklemeye çalışılmıştır. İngiliz hükümeti işletmelerin hareket alanlarının kısıtlanmasını engellemek adına aldığı önlemlerin yanı sıra yaşanan pandemi döneminde salgınla mücadelede ön saflarda yer alarak yardıma muhtaç insanlara yardım eden, hastanelerde çalışan gönüllülerin olduğu yardım kuruluşları ve hayır kurumları gibi vakıflar için de devlet finansman desteği sağlamıştır (National Audit Office, 2021).

2021 Eylül ayında BOE para politikası duruşunun uygun olduğuna karar verilerek faiz oranı %0,1’de tutulmasına karar vermiştir. Merkez bankası rezervlerinin ihracı ile finanse edilen mevcut Birleşik Krallık devlet tahvili alımına devam edileceği açıklanmıştır. İngiltere pandemi döneminin ilk etkilerinden sıyrılarak mevcut genişletici politikalarından yavaş yavaş vazgeçerek ılımlı sıkılaştırma politikalarına geçmiştir (Bank of England, 2021).

2.1.7. Amerika Birleşik Devletleri’nde Uygulanan Politikalar

ABD kısa süre içerisinde salgının merkez üssü haline gelmiştir. Covid-19 salgınından gerek vaka sayısı gerekse ölüm oranı ile en fazla etkilenen ülke konumundaki ABD, salgının ekonomik açıdan yıkımını engellemek amacıyla geniş kapsamlı ve yüksek bütçeli ekonomik tedbir paketleri oluşturduğu görülmektedir. Bu doğrultuda ABD’de alınan önlem kararlarının bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 8: Amerika Birleşik Devletlerinde Uygulanan Politikalar

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	Amerika Birleşik Devletleri pandemi ile mücadelede sağlık harcamaları da dahil olmak üzere genişletici para ve maliye politikaları için yaklaşık olarak GSYH’nin %28,1’i kadar bütçe ayırmıştır. Bütçe içerisinde en büyük pay, %22,2 ile sağlık sektörü dışında yapılan harcamalar için olmuştur. İkinci en büyük pay ise %3,3 ile sağlık sektörü için yapılan harcamalar olarak görülmektedir.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık alanında yaklaşık olarak toplam 687 milyar dolar harcama yapılmıştır. Bu harcamalardan bazıları şu şekildedir. • 6 Mart 2020 tarihinde açıklanan Covid-19 Hazırlık ve Müdahale Ek Ödenekler Yasası ile tedaviler, ilaçlar ve halk sağlığı önlemleri için 6,8 milyar dolar • 18 Mart 2020 tarihinde Ailelerin İlk Covid-19 Müdahale Yasası, Medicare, Medicaid programlarındaki toplam tahmini harcama 178,9 milyar dolar • 27 Mart 2020 tarihinde Koronavirüs Yardım, Yardım ve Ekonomik Güvenlik Yasası ile toplam yaklaşık 128,8 milyar dolar bütçe ayrılmıştır. İçerisinde hastane finansmanı, hastalık kontrol merkezi harcamaları, aşı geliştirme için ayrılan bütçe harcamaları bulunmaktadır. • 23 Nisan 2020 tarihinde onaylanan Maaş Koruma Programı ve Sağlığı Geliştirme Yasası ile hastane harcamaları ve test kitleri tahmini 99,6 milyar dolay onaylanmıştır. • 21 Aralık 2020 tarihinde Konsolide Ödenek Yasası ile toplam 65,4 milyar dolar bütçe ayrılmıştır. Yasa içerisinde; aşı alımı için 23 milyar dolar, aşı dağıtımı için 9 milyar dolar, test/izleme/covid azaltma programları için 22

	milyar dolar bütçe belirtilmiştir. • 12 Mart 2021 tarihinde Amerikan Kurtarma Planı ile tahmini bütçe maliyeti 151,5 milyar dolar olan yasa kabul edilmiştir.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Pandemi sürecinin olumsuz etkilerinden korunmak amacı ile FED tarafından ekonomiyi canlandırmaya yönelik bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlar şu şekildedir; %1,50-1,75 aralığında sabit tutulan faiz oranı pandemi etkilerinin daha yıkıcı olacağının öngörülmesi ile Mart ayının başında politika faiz oranını 50 baz puan aşağı çekerek %1,25 bandına sabitlemiştir. Salgının ekonomi üzerindeki etkilerinin daha büyük olacağı düşüncesi ile iki kez faiz indirimine gidilmiştir. 15 Mart tarihinde sıfıra yakın faiz oranı politikasını izleyerek FED faiz oranını %0,25 'e çekmiştir. FED 23 Mart'ta, gerekli miktarlarda menkul kıymet satın alacağını söyleyerek menkul kıymet alımlarında sınırlandırma olmadan yapılacak alım miktarını piyasanın durumuna bırakmıştır. Piyasa durumuna göre menkul kıymet alımlarını daraltarak ve genişleterek kendisine yol belirlemiştir. Yapılan menkul kıymet alımları ile beraber 2020 Mart ortası ile Aralık 2020 başı tarihleri arasında, FED'in doğrudan tutulan menkul kıymetler portföyü 3,9 trilyon dolardan 6,6 trilyon dolara yükselmiştir. Banka zorunlu karşılık oranları sıfıra indirilmiştir. Kanada, AB, İngiltere, Japonya, İsviçre, Avustralya, Brezilya, Güney Kore, Meksika, Singapur, İsveç, Norveç, Danimarka ve Yeni Zelanda belirtilen 14 ülke için swap hattı uygulamaya koyarak dolar likiditesi sağlamak amaçlanmıştır. Piyasa Yapıcılarına 90 güne kadar vadelerle gecelik ve vadeli finansman sağlamak amacıyla Piyasa Yapıcı Kredi Kolaylığı (PDCF) sunmuştur. Fed, finansal kriz döneminin standart adımlarının yanında önemli bir adım atarak 23 Mart'ta ABD şirketlerini desteklemek için iki farklı program oluşturmuştur. Birincil Piyasa Kurumsal Kredi Tesisi (PMCCF) ve İkincil Piyasa Kurumsal Kredi Tesisi (SMCCF) olarak oluşturulan iki farklı program ile işletmelerin desteklenmesi amaçlanmıştır. PMCCF ile FED 'in yatırım yapılabilir işletmelerden menkul kıymet alımları yaparak ve kredi sağlayarak doğrudan işletmelere borç vermesine olanak tanımaktadır. İşletmenin mevcut borçlarını ödemesi, çalışan maaşları, tedarikçi masrafları gibi nakit ihtiyaçlarında kullanabilmesi için tasarlanmıştır. SMCCF ile FED mevcut şirket tahvillerini ve yatırım dereceli şirket tahvillerine yatırım yapan borsa yatırım fonlarını satın alabilmektedir. Bu şekilde işletmelere ilk aşamada 100 Milyar dolarlık finansman desteği sağlanacağı duyurulmuştur. Ancak piyasa koşullarında likidite ihtiyacının fazla olmasıyla 9 Nisan'da iki program ile 750 milyar dolarlık finansman sağlanacağı

	açıklanmıştır. Gerçekleşecek olan tahvil alımları ve kredi imkanlarının en geç 2020 Aralık ayının son gününe kadar yapılabileceği belirtilmiştir. FED, 2 Haziran 2021 tarihinde SMCCF ile satın aldığı tahvil portföyünü kademeli olarak satacağını açıklamıştır.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	8,3 milyar dolar bütçe ile Covid-19 Hazırlık ve Müdahale Ek Ödenek Yasası ve 192 milyar dolar bütçe ile: (i) Virüs testi; aşıların, teşhislerin geliştirilmesi; Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri yanıtları için destek; (ii) 2 haftalık ücretli hastalık izni; enfekte olanlar için 3 aya kadar acil izin (2/3 ücretle); gıda yardımı, genişletilmiş işsizlik sigortasını finanse etmek için devletlere yapılan transferler; (iii) Küçük İşletme İdaresi kredi sübvansiyonlarının genişletilmesi; (iv) 1,25 milyar dolar uluslararası yardım. Ayrıca, federal öğrenci kredisi yükümlülükleri 60 gün süreyle askıya alınmıştır. Tahmini 2,3 trilyon dolar bütçe ile GSYH'nin yaklaşık %11'ini kapsayan CARES yasası açıklanmıştır. CARES yasasının içeriğinde; (i) bireylere bir kerelik vergi indirimleri sağlamak için 293 milyar dolar; (ii) işsizlik yardımlarını genişletmek için 268 milyar dolar; (iii) En savunmasız kişiler için bir gıda güvenliği ağı sağlamak için 25 milyar dolar; (iv) krediler, garantiler ve kurumsal iflası önlemek için 510 milyar dolar; (v) 349 milyar dolar tutarında bağışlanabilir Küçük İşletme İdaresi kredileri ve işçi tutan küçük işletmelere yardımcı olmak için garantiler; (vi) hastaneler için 100 milyar dolar; (vii) eyalet ve yerel yönetimlere 150 milyar dolar transfer; (viii) uluslararası yardım için 49,9 milyar dolar desteği barındırmaktadır. 483 milyar dolar bütçe ile Maaş Koruma Programı ve Sağlık Hizmetlerini Geliştirme Yasası kabul edilmiştir. İçeriğinde; (i) Küçük İşletmeler İdaresi'ne ek bağışlanabilir krediler ve istihdamı devam ettiren küçük işletmelere yardımcı olacak garantiler için 321 milyar dolar; (ii) Küçük İşletmeler İdaresi'nin küçük işletmelere yardımcı olmak için hibe ve kredi sağlaması için 62 milyar dolar; (iii) hastaneler için 75 milyar dolar ; (iv) virüs testlerinin genişletilmesi için 25 milyar dolar destek belirlenmiştir. 8 Ağustos'ta alınan karar ile; i) ekstra işsizlik yardımı sağlamak için Afet Yardım Fonu'ndan 44 milyar doların kullanılması; ii) devam eden öğrenci kredisi ödeme indirimi; iii) çalışan sosyal güvenlik bordro vergilerinin tahsilatının ertelenmesi; iv) kiracıların ve ev sahiplerinin tahliye ve hacizlerden kaçınmasına yardımcı

	olacak destekler açıklanmıştır. 28 Aralık'ta, 2021 Konsolide Ödenekler Yasası'nın bir parçası olarak 868 milyar dolar tutarında GSYH'nin yaklaşık %4,1'ini kapsayan yardım fonu açıklanmıştır. Mart ayına kadar işsizlik yardımlarının 300 dolar artırılması, bireylere 600 dolarlık doğrudan teşvik ödemeleri, aşılarda için kaynaklar, test ve izleme için finansman sağlanmıştır. 11 Mart 2021'de, tahmini maliyeti 1.844 milyar dolar tutarında 2020 yılı GSYH'nin yaklaşık yüzde 8,8'i büyüklüğünde Kurtarma Planını başlatılmıştır. İşsizlik yardımı programlarını genişletilerek uygun bireylere 1.400 dolarlık doğrudan teşvik ödemeleri, eyalet ve yerel yönetime doğrudan yardım, aşı programına kaynak ekliyor ve okulların yeniden açılması için finansman sağlanmıştır.
--	---

Kaynak: (KPMG, 2020; Vakıf Yatırım, 2020; Federal Reserve System, 2021; Milstein & Wessel, 2021)

FED aldığı birbiri ile bağlantılı birçok karar ile hem hanehalkı ve işletmeler için nakit akışını sağlamaya çalışmış hem de nakit akışını sorunsuzca sağlayabilmek amacıyla bankaları ve finansal kuruluşları desteklediği görülmektedir. Pandeminin başlarında Amerika Hükümeti tedbirler konusunda çekingen davranışa da Mart ayında üst üste almış olduğu kararlar ile faiz oranını sıfıra yakın bir seviyeye indirerek daha sonra bu kararı destekleyen birçok karar almıştır. Piyasa beklentisi ve koşullarına göre izlenen genişletici politikaların zamanla bırakıldığı görülmektedir.

2.1.8. Japonya'da Uygulanan Politikalar

Japonya, coğrafi konum olarak salgının çıkış noktası olarak bilinen Çin ile olan yakınlığı nedeniyle salgınla ilk tanışan ülkelerden biridir. Covid-19 pandemisinin olumsuz etkilerini önlemeye yönelik hızlı karar aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda alınan kararlardan bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 9: Japonya'da Uygulanan Politikalar

JAPONYA	Japonya Covid-19 ile mücadele kapsamında ayrılan bütçe tutarı yaklaşık olarak GSYH'nin %73,8'i kadardır. Bu tutar içerisinde sağlık sektörü için GSYH'nin yaklaşık %2,1, hisse senedi enjeksiyonları, varlık alımları gibi bütçe dışı fonlar aracılığıyla GSYH'nin %28,3ü kadar harcama yapılırken kamu ve özel finans kurumları aracılığıyla garantili krediler şeklinde yarı mali işlemler kapsamında GSYH'nin %25,4 ü oranında bütçe ayrıldığı görülmektedir.
SAĞLIK SEKTÖRÜ	Sağlık alanında yapılan harcamalar yaklaşık olarak 104,9 milyar dolardır. Bu alanda alınan bazı kararlar şu şekildedir;

HARCAMALARI	• Maskeler gibi pandemi dönemi kritik sağlık ekipmanlarının üretimi, tedariki ve dağıtımı için 0,8 trilyon JPY • Tıbbi ve uzun süreli bakım pratisyenlerine nakit yardımlar da dahil olmak üzere uzun vadeli bakımla ilgili önlemlerde kullanılması için yerel yönetimlere yapılan transferler için 3,7 trilyon JPY • Aşı temini gibi sağlıkla ilgili diğer önlemler için 6,7 trilyon JPY
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	16 Mart 2020 tarihinde açıklanan bu önlem paketi ile finansal piyasaların (özellikle ABD doları fonlama piyasalarının) sorunsuz işleyişini sürdürmek ve hane halkı ve işletmelerin birinci ihtiyacı olan likiditeye kolaylıkla ulaşım sağlayabilmeleri adına bankaların ve finansal kuruluşların kredi sağlamasını teşvik etmek istemiştir. Bu sebeple BoJ Özel Fon Sağlama Programı ile menkul kıymet alımı yaparak bankalara ve finansal kuruluşlara borç verme desteği sağlamıştır. 27 Nisan'da finansal piyasa istikrarının sağlanarak, banka ve finansal kuruluşların kredi verme imkanının artırılması konusunda BoJ ek tedbir almıştır. Alınan ekonomik tedbir kararı ile; (i) Özel Fon Sağlama Programının güçlendirilmesine; (ii) şirket tahvil alımlarının artırılmasına; (iii) ticari senet ve şirket tahvili tutarlarının üst sınırını toplamda 20 trilyon Yen (186 milyar dolar) olarak artırılmasına; (iiii) sıfır pozitif faiz oranı uygulanarak Özel Fon Sağlama Programının genişletilmesine; (iiiii) Devlet Tahvili alımlarında sınır belirlemeksizin piyasa ihtiyacını giderecek düzeyde alımların devam edileceği belirtilmiştir. İlerleyen süreçte BoJ KOBİ'lerin finansman ihtiyacında sorun yaşaması için özel finans kuruluşlarının Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı tarafından 5 yıla kadar anapara ödemesiz ve teminat gerektirmeden büyük ölçüde faizsiz fon sağlamasına imkan verilmiştir. Alınan bu kararın 1 Mayıs 2020 tarihi itibarı ile geçerli olacağı açıklanmıştır. Özel Fon Sağlama Programı ve Yeni Fon Sağlama önleminin toplam büyüklüğü yaklaşık 90 trilyon Yen (838 milyar dolar) olarak belirtilmiştir. 13 Haziran'da alınan bir başka karar olarak Mali Kurumları Güçlendirmeye Yönelik Özel Tedbirler Yasası üzerinde düzeltmeye gidilerek, finansal kurumlara sağlanan devlet sermayesi enjeksiyonu süresini 31 Mart 2022'den 31 Mart 2026'ya uzatılmasına karar verilmiştir. Yine aynı kararla beraber mevcut kamu fonlarını 12 Trilyon Yen'den 15 Trilyon Yen olarak genişletilmiştir.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Nisan 2020 tarihinde Japonya Hükümeti 117,1 trilyon Yen tutarında Acil Ekonomik Paketi açıklanmıştır. Japonya GSYH'nin yüzde 20'sini yakın bu ekonomik paket ile sağlık alanında salgının bulaş oranının önlenmesi ve tedavi kapasitesinin artırılabilmesi, işletmelerin ve istihdamın korunabilmesi,

	ekonomik çalışmaların eski haline gelebilmesi, ekonomik yapının daha güçlü bir şekilde ortaya koyulması ve geleceğe yönelik hazırlıkların yapılması gibi beş ana başlık ile incelenmektedir. Nisan ayında açıklanan geniş kapsamlı paketin ardından Japonya Hükümeti farklı bir ekonomik destek paketi ile hane halkı ve işletmelerin nakit ihtiyacını, tıbbi ekipman ve sağlık hizmetleri ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi amaçlamıştır. Açıklanan destek paketi ile Nisan ayında açıklanan Japonya'nın Covid-19 a karşı tedbir bütçesini ikiye katlayan 117 trilyon yenlik bir teşvik paketinin finanse edilmesine yardımcı olacağı belirtilmiştir . 12 Haziran 2020 tarihinde alınan bir başka ek bütçe kararı ile Japon Hükümeti vatandaşların yaşamları ve yaşam tarzlarını koruyabilmek adına 31,9 trilyon yenlik ek paket açıklamıştır. Tüm bu tedbirlerin yanında kira destek planı oluşturularak gelirinde düşüş kaydedilen küçük ve orta ölçekli işletmeler ve serbest meslek sahipleri için kira destek planı oluşturulmuştur . 8 Aralık 2020 tarihinde açıklanan, yapısal değişikliğe uyum sağlanabilmesi adına aldığı önlemler şu şekilde sıralanabilir; i. Pandemi süresince uzaktan eğitime geçilerek eğitim de dijital ortama taşınmıştır. Bununla birlikte dijitalleşmenin önemi üzerinde durulmuştur. 5G ve ötesine yönelik Ar-Ge çalışmalarına teşvik planı yapılmıştır. ii. İşletmelerin iş tarzı değişikliklerini destekleyerek yapısal değişikliklere uyum sağlamaları, işlerini dizayn edebilmeleri için kredilerin uzatılması bu konuda yeni mali önlemler alınması iii. Genç araştırmacıların desteklenmesi için 10 trilyon Yen tutarında bir üniversite fonu oluşturulması gibi ek önlemler alınmıştır.
--	---

Kaynak: (Bank of Japan, 2020; Cabinet Office, 2020; METI, 2020; Rhee & Unnava, 2020; Straitstimes, 2020; Unescap, 2020; IMF, 2021)

Japonya hükümeti yenilik ve dijital dönüşüm için de bütçe ayırırken vaka sayılarının azalıp kısıtlamaların sona erdiği dönemlerde de mevcut politikalarından bazılarını devam ettirme kararı almıştır. Bank of Japan (BoJ) Eylül 2021 Para Kurulu toplantısı sonrasındaki açıklamalarında kısa vadeli faiz oranı hedefini %-0,1'de ve 10 yıllık tahvil getirileri için %0 civarında tuttuğu, ekonominin toparlanmaya yöneldiği ancak ihracat konusunda hızlı bir toparlanma sergilenmediği belirtilmiştir (Kihara & Kajimoto, 2021). Japonya Hükümetinin aldığı genişletici tedbirlerini kısa sürede sona erdirmeyip, diğer ülkelere nazaran açıklanan tedbirlerin sınırlandırıcı zaman aralığını daha geniş tuttuğu, mevcut durum ve piyasa şartlarına göre tedbirleri devam ettirdiği görülmektedir.

2.1.9. Güney Kore’de Uygulanan Politikalar

Salgın ile erken tanışan bir diğer ülke Güney Kore’dir. Covid-19 salgınının yıkıcı etkisini hafifletmek amacıyla hızla müdahale ederek bir dizi tedbir paketi açıklanmıştır. Pandemi süreci içerisinde alınan önlem kararlarından bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 10: Güney Kore’de Uygulanan Politikalar

GÜNEY KORE	Güney Kore Covid-19 salgını sürecinde sağlık harcamaları ve sağlık sektörü dışında yapılan harcamalar ve ayrılan bütçe tutarında toplam tutarı yaklaşık olarak GSYH’nin %28,4 ü kadardır. Toplam tutarın içerisinde hisse senedi enjeksiyonları, varlık alımları gibi bütçe dışı fonlamalar ile yapılan destekler GSYH’nin yaklaşık %i kadardır. Sağlık sektörü için yapılan harcamalar ise sadece GSYH’nin %0,7sini oluşturmaktadır.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık sektörüne yapılan harcamaların toplam tutarı yaklaşık olarak 11,9 milyar dolardır. Bu harcamalardan bazıları aşağıda verilmiştir. • Acil durum harcamaları ve ilk ek bütçe kapsamında 2,1 trilyon KRW tutarında bütçe ayrılmıştır. Bu kapsamda; salgın önleme, tedavi harcamaları, sağlık kurumlarına ve karantinaya alınan hanelere destek sağlanmıştır. • Üçüncü ek bütçe ile 2,4 trilyon KRW tutarında bütçe ayrılarak teşhis, tedavi, sağlık merkezlerinin geliştirilmesi ve covid-19 tanı kitleri, aşı geliştirilmesi için bütçe ayrılmıştır. • Ek sağlık harcaması için 600 milyar KRW bütçe ayrılmıştır. • 2020 yılı Aralık ayında Özelleştirilmiş Yardım Paketi açıklanmıştır. Bu paket kapsamında, hastalık önleme tedbirlerinin desteklenmesi, tıbbi ekipman ve tesislerin güçlendirilmesi için 0,8 trilyon KRW ayrılmıştır. • 2021 1. ek bütçesi ile Covid-19 aşısı ve sağlık kurumları için tazminat kapsamında 4,2 trilyon KRW tutarında bütçe ayrılmıştır. • 2021 2. ek bütçesi ile aşılarda kullanıma sunulması ve geliştirilmesi, özel sağlık kurumları için 4,9 trilyon KRW tutarında bütçe ayrılmıştır.
PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	17 Mart 2020 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 50 baz puan indirilerek faiz oranı %1,25’ten %0,75’e düşürülmüştür. MB bankalar ve finansal kurumlar için sunulan Banka Aracılı Kredi Destek Tesisi faiz oranını %0,25’e indirdiğini açıklamıştır. 24 Mart’ta 100 trilyon KRW (GSYH’nin yüzde 5,3’ü) tutarında bir finansal istikrar planı açıklayarak; 1) hem devlete ait hem de ticari bankaların KOBİ’lere, küçük tüccarlara, orta ölçekli firmalara ve büyük şirketlere (ikincisi duruma göre ayrı ayrı) genişletilmiş kredileri, kısmi ve tam acil krediler dahil garantiler ve kredi yükümlülüklerinin teminatlandırılması; 2) şirket tahvilleri, ticari senet ve mali tahviller satın almak için bir tahvil piyasası

	istikrar fonu; 3) teminatlı tahvil yükümlülükleri ve doğrudan tahvil alımları yoluyla kurumsal tahvil ihracı için kamu mali kurumları tarafından finansman; 4) hisse senedi finansmanı kredileri, BoK repo alımları ve kamu mali kurumlarının yeniden finansman desteği yoluyla kısa vadeli para piyasası finansmanı sağlanmıştır. BoK ile ABD Federal Rezervi arasında altı aylık ikili para takası anlaşması yapılmıştır. 26 Mart tarihinde Ekonomi ve Maliye Bakanlığı, Mali Hizmetler Komisyonu ve BoK tarafından alınan karar ile yabancı para piyasası için bazı kararlar alınmıştır. Bu doğrultuda bankaların döviz türev pozisyonlarında tavan tutarının artırılması, mevduat dışı döviz vergisinin geçici olarak kaldırılması, döviz likidite karşılama oranının geçici olarak düşürülmesi gibi kararlar alınmıştır. Alınan kararlar ile döviz likiditesini genişletmesi amaçlanmıştır. Finansal piyasa istikrarına ilişkin alınan diğer önlemler arasında, tahvil repo işlemlerinin banka dışı bankalara genişletilmesi, teminat olarak şirket tahvili ile banka dışı bankalara BOK kredi programı oluşturulması, borsada işlem gören hisse senedi alım satım işlemlerinde spekülasyon ticaretinin önüne geçmek amacıyla 6 ay süre ile hisse senetlerinin açığa satışının yasaklanması bulunmaktadır. Kore Hükümetinin finansal piyasalarda istikrarı sağlamak amacıyla aldığı önlemlere ek olarak Finansal Hizmetler Komisyonu, Finansal Denetim Hizmeti ve finans sektörü dernekleri ve federasyonları tarafından ortaklaşa alınan karar ile beraber birtakım önlemler alınmıştır. Bu önlemler aşağıdaki gibidir; (i) Bankaların esnaf ve KOBİ'leri bilgilendirerek uygun finansman ürünleri hakkında bilgilendirmek; (ii) Banka kanalı aracılığı ile esnaf ve KOBİ'lerin likidite desteğini artırabilmek amacı ile süper düşük faiz oranları ile (%1.5) kredi sağlanması; (iii) Banka ve Kredi Garanti Kurumlarının yakın iş birliği yaparak gerekli kredilerin hızlı bir şekilde sağlanması ve bu konuda yaşanan yoğunluk üzerinde bankaların başvuru alma ve inceleme hususunda Kredi Garanti Kurumlarına aktif bir şekilde yardım etmesi; (iiii) Bankaların, ödemelerini yapmakta zorlanan işletmelerden borç tahsil edilmesinden kaçınması ve 1 Nisan 2020 tarihinden itibaren faiz ödemelerinin ertelenmesi işleminin sorunsuz bir şekilde yapılması; (iiiii) Bankaların tahvil piyasası istikrar fonuna katkıda bulunarak gerekli görüldüğünde mevcut fonu artırmak için işbirliği yapması kararlaştırılmıştır. 22 Nisan'da, esas olarak şirket tahvilleri ve ticari senet satın almak için özel amaçlı bir araç (10 trilyon KRW) ve KOBİ kredileri için ek fonlar (10 trilyon KRW) olmak üzere toplam 25 trilyon KRW (GSYH'nın yüzde 1,3'ü) tutarında ek önlemler alınmıştır.
--	--

	İhracatçılara ve belirli sektörlerle finansman desteği sağlanılmıştır.8 Nisan'da, ticaret kredisinin miktarını ve vadesini artırmak ve ticaret sigortasını genişletmek dahil olmak üzere ihracatçılar için finansman kısıtlamalarını hafifletmek için toplam 36 trilyon KRW (GSYH' nın yüzde 1,9'u) tutarında bir önlem paketi açıklanmıştır. Mayıs 2020 tarihinde %0,50 oranına indirilen politika faiz oranı 26 Ağustos 2021 tarihine kadar sabit tutulurken 26 Ağustosta alınan kadar ile %0,75 oranına yükseltilmiştir. Ağustos ayında alınan faiz oranı artırma politikasının ardından Kasım 2021 yılında ise 25 baz puan artırılarak %1,0 oranına yükseltildiği görülmektedir.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	Açıklanan ilk mali tedbir paketinde Kore Hükümeti toplam 4 trilyon KRW tutarında acil durum paketi yayınlamıştır. Paket içeriğinde vergi destekleri, tıbbi ekipman desteği, hammaddeler için gümrük prosedürlerinin hızlandırılması, KOBİ'ler için acil yardım fonu ve kredi desteği bulunmaktadır. 28 Şubatta açıklanan ikinci tedbir paketinde ise hane halkı ve işletmeler için 20 trilyon KRW ayrılmıştır. Mart ayında gelir ayarlaması ve harcamalarda kullanılması planlanarak ek bütçe açıklanmıştır. Açıklanan ek bütçenin içeriğinde acil durum desteği, ekonomik teşvik paketlerinin finanse edilmesi, yeniden yapılandırma harcamaları, kamu fon rezervlerinin borçlanması, tahvil ihracı için bütçe ayrıldığı görülmektedir. 19 Mart tarihinde açıklanan üçüncü tedbir paketi ile; (i) Küçük ölçekli firmaların nakit ihtiyacını karşılamak amacıyla düşük faiz oranları ile kredi ve acil durum finansmanı için toplam 12 trilyon KRW; (ii) Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler için kredi geri ödemelerinde ertelemeler; (iii) kredi faiz ödemelerinin 6 ay süreyle askıya alınması ve kredileri garantileri için 5,5 trilyon KRW; (iiii)Esnaflar için 3 trilyon KRW değerinde %100 kredi garantisi; (iiiii)Tahvil piyasası fonlarını kullanarak işletmelere likidite sağlamak; (iiiiii) borçlanma programlarının desteklenmesi gibi tedbirler sunulmuştur. 24 Martta 100 trilyon KRW'lik dördüncü tedbir paketi açıklanmıştır. Açıklanan dördüncü paketin içeriğine bakıldığı zaman; İşletmelerin nakit ihtiyacını karşılayabilmesi amacıyla hem kamu bankalarının hem de ticari bankaların kredi hacminin genişletilmesi, tahvil piyasası ihraç fonu ve kurumsal tahvil ihracı için finansman, hisse senedi finansman kredileri yoluyla kısa vadeli para piyasası finansmanının sağlanması gibi tedbirler bulunmaktadır. İşletmelerin nakit ihtiyacını karşılayabilmek için alınan finansal önlemlere ek olarak Covid-19 pandemi döneminde en fazla etkilenen kilit sektör olarak belirtilen sektörler için adımlar atılmıştır. Bu amaçla 40 Trilyon Wonluk bir fon oluşturulması ve mali önlemler hacminin 35 trilyon Won tutarında artırılacağı açıklanmıştır.

	İşletmelere sağlanan desteğin yanında çalışanların ve çalışma üretimin devamı için 22 Nisan tarihinde bir başka tedbir planı açıklanmıştır. Açıklanan planın içeriğine bakıldığı zaman ücret sübvansiyonları, işsizlik sigortası ve nakit sıkıntısı çeken işletmeler için likidite enjeksiyonu içerdiği görülmektedir. İşletmelerin nakit ihtiyacının karşılanması adına alınan tedbirlerin yanında hane halkının da iktisadi sıkışıklık döneminde nakit ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda Kore Hükümeti 30 Mart tarihinde “Acil Yardım Programı” olarak 9,1 trilyon Won bütçe ayırdığı açıklanmıştır. Daha sonra 30 Nisan’da alınan karar ile Kore Hükümeti Hane Halkı Acil Yardım Programına likidite desteğinde bulunarak programın finanse edilmesi amacıyla 12.2 trilyon Won tutarında ikinci bir ek bütçe onaylandığı açıklanmıştır. Kore Hükümeti likidite desteklerine ek olarak işletmeleri vergi ödemelerinde ertelemeler ve çeşitli vergilerde vergi indirimlerine gidilmiştir. Aynı zamanda pandeminin getirmiş olduğu şartlara uyum sağlayarak işletmelerin bu doğrultuda hareket etmelerine olanak sağlamak adına dijitalleşmenin artması ve yenilenebilir enerji için adım atılmıştır. Bu doğrultuda 2025 yılına kadar 160 trilyon won değerinde mali yatırım yapılacağı açıklanmıştır. Üçüncü bir ek bütçe kararı ile 3 Temmuz tarihinde 35,1 Trilyon KRW değerinde bütçe ayrılmıştır. Açıklanan bütçe içeriğinde esnaf ve KOBİ’ler için acil durum kredi paketlerinin yanı sıra sosyal güvenlik ağlarının güçlendirilmesi ve yeni projeler için de bütçe ayrıldığı görülmektedir. Kore Hükümetinin arka arkaya aldığı tedbir kararlarının birbirini destekler nitelikli olduğu görülmektedir. 3 Temmuzda açıkladığı ek bütçe kararı içeriğini destekler nitelikli olarak 14 Temmuz 2020 tarihinde farklı bir tedbir kararı alınmıştır. Açıklanan tedbirin üç ana bileşeni olarak; dijital ekonomi, yeşil teknoloji ve sosyal güvenlik ağı ile ilgili kararlar alınmıştır. Üçüncü ek bütçeye ilave olarak 6,3 trilyon KRW dahil edilmiştir. 2022 yılına kadar 67,7 trilyon KRW ve 2025 yılına kadar 160 trilyon KRW bütçe ayrılmıştır. 22 Eylül’de 2020 yılının dördüncü ek bütçesi olarak küçük işletmeler, KOBİ’ler, istihdam, düşük gelirli hane halkı, kreş desteği ve diğer destekler için 7,8 trilyon KRW değerinde bütçe onaylanmıştır. 25 Mart 2021’de 14,9 trilyon KRW (GSYİH’nın yüzde 0,8’i) tutarında ek bütçeyi onaylanarak, etkilenen küçük işletme sahipleri ve işçiler için yardım, istihdam desteği, aşıların kullanıma sunulması, küçük işletmeler için mali destek ve düşük gelirli hane halklarına destek sunulmuştur. 1 Temmuz 2021’de hükümet, 2021 için 33,0 trilyon won (GSYİH’nın yüzde 1,6’sı) değerinde 2. Ek bütçe kabul edilmiştir. Belirtilen ek bütçede Covid-19 yardım paketi, hastalık kontrol önlemleri, istihdam ve sosyal güvenlik ağı önlemleri ve diğer destekler bulunmaktadır.
--	--

Kaynak: (ALIDE, 2020; Bank Of Korea, 2020; BDO Global, 2020; Clifford Chance, 2020; He-Suk, 2020; Ministry of Economy and Finance, 2020; OECD, 2020; Suk-ye, 2020; Staff, 2020; UNESCAP, 2020; YONHAP, 2020; Bank of Korea, 2021; IEA, 2021; Reyes,2021).

Kore de Japonya gibi ekonomik tedbirleri pandemi döneminden geriye kalan yeni normal düzeni şekillendirmek için de tedbirler alındığı görülmektedir. Pandeminin yoğun etkisinin dağılması ile beraber piyasa durumuna göre alınan tedbirler değişirken gelecek dönemler için de uzun vadeli tedbirler alındığı görülmektedir. Kore Hükümeti diğer ülkeler gibi izlediği genişletici politikaları piyasa durumuna göre düzenleyerek ilerlemiştir.

2.1.10. Çin’de Uygulanan Politikalar

Covid-19 salgınının çıkış noktası olarak bilinen Çin, katı tedbirler uygulayarak salgın yayılımını durdurabilmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda alınan kararlar nedeniyle üretim, ticaret gibi ekonomik faaliyetler durma noktasına gelmiştir. Şok etkisi oluşturan Covid-19 salgını nedeniyle Çin bir dizi önlem alarak süreci yönetmiştir. Bu kapsamda birbirini destekler nitelikli para ve maliye politikaları ile piyasa istikrarının bozulmasına engel olmayı amaçladığı görülmektedir. Pandemi dönemi içerisinde alınan tedbir kararlarından bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 11: Çin’de Uygulanan Politikalar

ÇİN	Çin Covid-19 salgınına önlemeye yönelik aldığı ekonomik tedbirler yaklaşık olarak GSYH’nin %8,9 kadardır. Sağlık sektörü için GSYH’nin yaklaşık %0,1 i kadar harcama yapılırken sağlık sektörü dışında kalan alanlar için alınan mali tedbir paketleri yaklaşık GSYH’nin %4,6’sı kadar olduğu görülmektedir.
SAĞLIK SEKTÖRÜ HARCAMALARI	Sağlık alanında yapılan harcamalar yaklaşık olarak 21 milyar dolar tutarındadır. Bu kapsamda alınan bazı kararlar; Salgın önleme ve kontrolüne yönelik harcamalar ile ulusal halk sağlığı acil durum yönetim sistemi için 147 milyar RMB tutarında harcama yapılmıştır. İlaç, tıbbi malzeme ve salgınla mücadelede kullanılan diğer ekipmanların ithalatı için gümrük tarifelerinden muaf tutulmuştur
	Bankaların borç verebilme gücünü artırabilmek, bu şekilde hane halkı ve işletmelerin likidite ihtiyacını karşılayabilmek adına 3 Şubat 2020 tarihinde repo oranlarını 10 baz puan düşürerek 1,2 trilyon Yuan tutarında ters repo operasyonu başlatılmıştır. APİ kanalıyla piyasadaki nakit ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda 7 ve 14 günlük ters repo faiz oranlarında 30 baz puan indirildiği belirtilmiştir. Ters repo işlem hacmi alınan kararla artırılarak bankacılık

PARA POLİTİKASI TEDBİRLERİ	sektörüne likidite enjekte edilmeye devam edilmiştir. Bahar bayramı sonrasında piyasaya 1,7 trilyon Yuan’ dan fazla piyasaya likidite enjekte edildiği açıklanmıştır. Faiz indirimine gidilerek likiditeye ulaşımın kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda PBoC, 1 yıllık kredi faiz oranını 10 baz puan ve 5 yıllık kredi faiz oranını 5 baz puan düşürmüştür. Tarımsal kuruluşlara ve KOBİ'lere yeniden kredi verme faiz oranı ise 0,25 puan daha düşürülerek yüzde 2,5'e indirildiği belirtilmiştir. Bankalara duyulan ihtiyacın bu dönemde arttığı gerçeği ile kredi taleplerine cevap verebilmek, hane halkı ve işletmeler için yeterli likidite akışını karşılamak üzere bankaların kredi imkanını artırmak için zorunlu karşılık oranında ve bankaların ellerinde tutması gereken rezerv miktarının azaltılması kararı alınmıştır. Bankaların kredi hacminin artırılması adına 500 milyar Yuan yeniden borç verme ve reeskont kotası eklendiği açıklanmıştır. Hane halkı ve şirketler için mali daralmayı önlemek, geri ödeme güçlüğüne yaşanmaması adına 1 Mart'ta, KOBİ'lerin ve mikro işletmelerin, pandemi sırasında sermaye veya faiz ödemede zorluk yaşamaları durumunda ertelenmiş geri ödeme için başvurabilecekleri açıklanmıştır. Çin Menkul Kıymet Düzenleme Komisyonu’nun Şubat ayında yaptığı açıklama ile destek paketleri kapsamında tahvil ve varlığa dayalı menkul kıymet ihraç edildiği belirtilmiştir. Elde edilen fonların bir kısmının Covid-19 salgınına önlemek amacıyla kullanılmak üzere 14 Şubat’a kadar toplam 11,23 Milyar Yuan (1,6 Milyar Dolar) elde edildiği açıklanmıştır.
MALİYE POLİTİKASI TEDBİRLERİ	GSYH’sının %4,5 oranında yaklaşık olarak 4,6 trilyon Renminbi (RMB) tutarında içerisinde salgın önleme ve kontrol altında tutmak için yapılan harcamalar, tıbbi ekipman üretimi, işsizlik sigortasının daha hızlı ödenmesi ve göçmen işçilere genişletilmesi, vergi indirimi ve feragat edilen sosyal güvenlik primleri ve kamu yatırımı kalemlerinin içerisinde bulunduğu bir mali tedbir paketi açıklamıştır. 30 Ocak'ta, firmaların vergi ödemelerinde erteleme, mevcut ödemelerin ertelenmesi ya da yeni kredi başvurusunda bulunmaları teşvik edilmiştir. 27 Şubat tarihinde zaruri ve devamlı ihtiyaçların kolaylıkla karşılanabilmesi için bazı hizmetlerde katma değer vergisi de dahil olmak üzere birçok alanda vergi indirimi uygulamasına gidilmiştir. Bunların başında yeme-içme, konaklama, çamaşırhane, kuaför ve berber gibi zaruri ihtiyaçlarla beraber salgından korunmak için kullanılan ve kısa süreli değiştirilmesi gereken maske, koruyucu kıyafetler de vergi indirimi kapsamında yer almaktadır. Ocak ve Şubat aylarında alınan vergi indirimi ile ücret indirimlerinin toplam 402,7 milyar yuan olduğu açıklanmıştır. Salgın döneminde yaşanan tıbbi ekipman eksikliğinin giderilmesi için ülkede

	tıbbi ekipman üretimine önem verilmiştir. Bu dönemde ekipman temininde eksiklik çekilmemesi ve tüm dünyaya yayılan salgında diğer ülkelerde ihtiyacını karşılayabilmek için gerekli olan ekipmanların üretimine verilen destekler ön plana çıkmaktadır. Asya Altyapı Yatırım Bankası tarafından tıbbi ekipman üretimine destek olarak 24 Şubat'ta 1 milyon dolar katkıda bulunduğu açıklanmıştır. Covid-19 pandemi sürecini sadece salgın hastalık olarak ele almayıp üretim ve ticaretin de değişim ve dönüşümü olarak gören Çin Hükümeti ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerin dijital dönüşümü için teşvik edileceğini de belirterek bu konuda gerekli oluşumlardan yardım alacağını da belirtmiştir.
--	--

Kaynak: (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019; AIIB, 2020; Crossley & Yao, 2020; Eroğlu, 2020; Funke & Tsang, 2020; Jia, 2020; KPMG, 2020; Lanxu, 2020; OECD, 2020; Xinhua, 2020; Yan, 2020; Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021).

Çin Hükümetinin aldığı kararlara genel olarak baktığımız zaman; salgının yayılımını önlemek ve kontrol altına alabilmek için harcamaların artırıldığı görülmektedir. Bu kapsamda vergi indirimleri ve sosyal güvenlik primlerinde indirime gidilmesi, bankaların kredi verebilme imkanının artırılarak kredi verme istediğinin artırılması için önlemler alınması, nakit ihtiyacının karşılanabilmesi ve likiditeye kolay ulaşım sağlanabilmesi için faiz oranlarında yapılan indirimlerin yanı sıra teminatsız kredi verebilme imkanı gibi çalışmalarda da bulunduğu görülmektedir. Çin Hükümetinin salgının çıkış noktası olmasının yanı sıra pandemi dönemini hızla atlatarak Ulusal İstatistik Bürosunun yaptığı açıklamaya göre 2020 yılının 2. çeyreğinde Çin Hükümetinin GSYİH'ın bir önceki yıla göre %3,2 arttığı açıklanmıştır (Crossley & Yao, 2020). Her ne kadar pandemi süreci kontrol altına alınsa da Çin Hükümeti tarafından alınan ekonomik tedbirler kontrol altına alındığı süreçte de devam etmiştir. Bu doğrultuda Çin Merkez Bankası (PBoC), pandemi süreci itibari ile izlediği genişletici para politikalarıyla hanehalkı ve işletmeler için nakit ihtiyacını karşılarken bankaların kredi verme gücünü artırabilmek için bankaların likidite hacmini artırmış, seçilen işletmeler için daha düşük faiz oranıyla daha fazla borç verebilme imkânı doğurmuştur. Çin hükümeti izlemiş olduğu bu politikaya salgının kontrol altına alınıp işletmelerin faal bir şekilde çalışmaya devam ettiği süreç olan 2021 yılının ikinci çeyreğinde de devam ederek hem işletmeler hem de hanehalkı için gösterge faiz oranı seviyesini 14. ayda da sabit tutma kararı aldığı görülmektedir. (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021).

Sonuç olarak Covid-19 hiç kimsenin planlamadığı ve öngörmediği bir salgındır. Bundan dolayı hem ekonomisi ile hem de yaşam standartları ile örnek gösterilen ülkeler bile zorluk yaşamıştır. Bu süreç dünya genelinde ekonomilerin küçülmesi ile sonuçlanmıştır.

Genel olarak ülkeler, işletmeler ve hanehalkının artan likidite ihtiyacının giderilmesi konusunda tedbirler almıştır. Bu doğrultuda incelenen ülkelerin likidite akışının sağlanması açısından ilk adım olarak faiz oranlarında indirimine gittiği görülmektedir. Bunun yanında krediye kolay ulaşım sağlanabilmesi açısından prosedürlerde kolaylık sağlanması açısından da çeşitli tedbirler alınmıştır. Aşağıdaki tabloda ülkelerin faiz oranları ile ilgili almış olduğu kararlar verilmektedir.

Tablo 12: Ülkelerin Pandemi Döneminde İzlediği Faiz Oranı Politikası

ÜLKELER	COVID-19 ÖNCESİ FAİZ ORANI	PANDEMİ DÖNEMİNDE ALINAN KARAR	PANDEMİ DÖNEMİNDE EN DÜŞÜK FAİZ ORANI	2021 YILI FAİZ ORANI	2022 YILI FAİZ ORANI
TÜRKİYE	%10,75	17 Mart 2020	21 Mayıs 2020	15 Nisan 2021	16 Aralık 2021
		%9,75	%8,25	%19	%14
EURO BÖLGESİ	%0,00	12 Mart 2020	4 Haziran 2020	22 Nisan 2021	16 Aralık 2021
		%0,00	%0,00	%0,00	%0,00
İNGİLTERE	%0,75	10 Mart 2020	25 Mart 2020	17 Aralık 2021	14 Ocak 2022
		%0,25	%0,1	%0,25	%0,25
ABD	%1,75	3 Mart 2020	15 Mart 2020	3 Kasım 2021	26 Ocak 2022
		%1,25	%0,25	%0,25	%0,25
JAPONYA	-%0,1	16 Mart 2020	27 Nisan 2020	17 Kasım 2021	18 Ocak 2022
		-%0,1	-%0,1	-%0,1	-%0,1
GÜNEY KORE	%1,25	17 Mart 2020	28 Mayıs 2020	25 Kasım 2021	14 Ocak 2022
		%0,75	%0,50	%1,00	%1,25
ÇİN	%4,15	2 Şubat 2020	20 Nisan 2020	20 Aralık 2021	20 Ocak 2022
		%4,05	%3,85	%3,80	%3,70

Kaynak: (Bank of England, 2020; Country Economy, 2022; Investing, 2022; Trading Economics, 2022).

Pandemi döneminin ekonomik etkilerini hafifletebilmek amacıyla alınan önlemler ile birlikte gelişmiş ekonomilerin birçoğunda düşük faiz oranı politikası uygulanmış ve faiz oranları sıfıra yakın hale getirilmiştir. Ülkelerin faiz oranları üzerindeki kararları incelendiği zaman başlangıç olarak benzer kararlar verildiği görülmektedir. Kararların zamansal sıralaması, salgının ortaya çıkış sıralaması ile benzerlik göstererek Şubat ayında

ilk tedbir kararı Çin tarafından alınmıştır. Diğer ülkeler ise Mart ayında indirim kararına varmıştır. İlk indirim kararı ile Türkiye 100 baz puan; İngiltere, ABD, Japonya ve Güney Kore 50 baz puan; Çin 10 baz puan indirime gitmiştir. 2021 yılı için İngiltere, Çin faiz oranında indirime giderken Türkiye Nisan ayında, Güney Kore ise Kasım ayında faiz oranlarını artırma kararı almıştır. Japonya pandemi dönemi öncesinde -%0,1 olan faiz oranını korurken Avrupa Merkez Bankası sıfır faiz politikasını devam ettirmiştir.

Özet olarak ülkeler pandemi dönemi içerisinde çeşitli tedbirler alarak salgının yarattığı ekonomik durgunluğu atlatmaya çalışmıştır. Genişletici para politikası araçları kullanarak piyasaya likidite enjeksiyonu sağlanması amaçlanmıştır. Alınan para politikası tedbirlerinin yanında destekleyici nitelikli maliye politikası tedbirleri alınmıştır. Aşağıdaki tabloda ülkelerin pandemi dönemi içerisinde yapmış oldukları harcama tutarları verilmiştir.

Tablo 13: Ülkelerin Pandemi Döneminde Yaptıkları Harcamalar

ÜLKE	SAĞLIK SEKTÖRÜ İÇİN YAPILAN HARCAMA	SAĞLIK SEKTÖRÜ DIŞINDA YAPILAN HARCAMA	TOPLAM
TÜRKİYE	2,8 Milyar Dolar - 0,4 % GSYH	101,5 Milyar Dolar - %14,1 GSYH	104,3 Milyar Dolar
ALMANYA	70 Milyar Dolar- %1,8 GSYH	1.577 Milyar Dolar - %41,4 GSYH	1.647 Milyar Dolar
FRANSA	39 Milyar Dolar- %1,5 GSYH	692,7 Milyar Dolar – %26,4 GSYH	731,7 Milyar Dolar
İSPANYA	21,9 Milyar Dolar – 1,7% GSYH	269,8 Milyar Dolar – %21,1 GSYH	291,7 Milyar Dolar
İTALYA	22,8 Milyar Dolar - %1,2 GSYH	855,7 Milyar Dolar – %45,4 GSYH	878,5 Milyar Dolar
İNGİLTERE	131 Milyar Dolar – 4,8 % GSYH	860,3 Milyar Dolar – %31,7 GSYH	991,3 Milyar Dolar
ABD	687 Milyar Dolar - %3,3 GSYH	5.169 Milyar Dolar – %24,8 GSYH	5.856 Milyar Dolar
JAPONYA	104,9 Milyar Dolar - 2,1% GSYH	3.624 Milyar Dolar – %71,7 GSYH	3.728,9 Milyar Dolar
G. KORE	11,9 Milyar Dolar – 0,7% GSYH	453 Milyar Dolar – %27,7 GSYH	464,9 Milyar Dolar
ÇİN	21 Milyar Dolar- 0,1 %GSYH	1307 Milyar Dolar- %8,8 GSYH	1.328 MilyarDolar

Kaynak: (IMF, 2021)

Pandemi döneminde yapılan harcamaları; sağlık sektörü, sağlık sektörü dışında yapılan harcamalar, hisse senedi enjeksiyonları, varlık alımları gibi bütçe dışı fonlar aracılığı ile yapılan harcamalar, kredi ve mevduatlar gibi teminatlar ve kamu kuruluşları tarafından devlet adına ticari olmayan faaliyetleri içeren yarı mali işlemler şeklinde yapılan harcamalar olarak sınıflandırılabilir.

Sağlık alanında yapılan harcamalar; salgın önleme, tedavi, sağlık kurumlarına destek, tedavi ve aşı geliştirme için yapılan harcamaları kapsamaktadır. Sağlık dışı yapılan harcamalar; yardım paketleri, ek bütçe, vergi indirimleri, istihdam tedbirleri, katkı payı indirimleri gibi harcamaları içermektedir. Sağlık dışı alanlarda hızlandırılmış harcamalar ve ertelenmiş gelirler kategorisi; sigorta primlerinde ve vergi ödemelerinde yapılan ertelemeler, emeklilere verilen yıllık erken ikramiye ve kamu alt yapı harcamaları gibi harcamaları içermektedir. Hisse enjeksiyonları, varlık alımları gibi bütçe dışı fonlarla yapılan harcamalar ise; hibeler ve krediler yoluyla yapılan destekleyici fonlamalar gibi harcamaları kapsamaktadır. Teminatlar için yapılan harcamalar; devlet tarafından verilen garantileri ve garanti üst sınırının genişletilmesi gibi harcamaları içermektedir. Yarı mali işlemler kategorisinde ise alt yapı projeleri için sunulan destekler, sermaye destekleri gibi yapılan harcamaları kapsamaktadır.

İncelenen ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri'nin pandemi dönemi içerisinde en çok harcama yapan ülke olduğu görülmektedir. ABD sadece sağlık alanında 687 milyar dolar (GSYH oranının %3,3) harcama yapmıştır. ABD'nin sadece sağlık alanında bu harcama tutarı incelenen diğer ülkelerin sağlık alanında yaptığı toplam harcamalardan daha yüksektir. ABD'den sonra sağlık alanında en yüksek harcama yapan diğer ülkeler sırası ile 131 Milyar dolar (%4,8 GSYH) ile İngiltere, 104,9 milyar dolar (%2,1 GSYH) ile Japonya ve 70 milyar dolar (%1,8 GSYH) ile Almanya olmuştur. Sağlık alanında en düşük harcama yapan ülke 2,8 milyar dolar (%0,4 GSYH) ile Türkiye olmuştur.

Sağlık sektörü dışında yapılan harcamalarda en yüksek harcamayı yapan ülke 4.641 milyar dolar (22,2% GSYH) ABD olurken sırası ile 739 milyar dolar (%14,6 GSYH) Japonya, 689 milyar dolar (%4,6 GSYH) ile Çin, 519 milyar dolar (%13,6 GSYH) ile Almanya olmuştur. Sağlık sektörü dışında yapılan hızlandırılmış harcamalar ve ertelenmiş gelir kategorisinde yapılan harcamalarda en çok harcama yapan ülke 232 milyar dolar (%1,6 GSYH) ile Çin, 79,2 milyar dolar (%3 GSYH) ile Fransa, 28 milyar dolar (%1,7 GSYH) Güney Kore olmuştur.

Genel olarak bakıldığında zaman pandemi dönemi içerisinde en çok harcama yapan ülke ABD olmuştur. ABD'nin yaptığı harcamalarda en çok pay 4.641 milyar dolar (GSYH %22,2) ile sağlık sektörü dışında yapılan harcamalar olmuştur. Bu dönem içerisinde en çok harcama yapan diğer ülkeler ise sırasıyla; Japonya, Almanya, Çin, İngiltere, İtalya, Fransa, Güney Kore, İspanya ve Türkiye olduğu görülmektedir.

2.2. Covid-19 Pandemisine Karşı Alınan Önlemler: Ülkelerarası Mukayese Kontrol Mekanizması Politikaları

Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi olarak ilan ettiği Covid-19 salgın hastalığı, kısa sürede tüm dünya ülkelerine yayılarak ülkelerin salgının yayılımını durdurabilmek için çeşitli tedbirler almasına neden olmuştur. Bu kapsamda genel olarak ülkelerin aldığı tedbirler birbiri ile benzerlik göstererek okulların kapatılması, ülke sınır önlemleri, seyahat kısıtlamaları gibi önlemler alındığı görülmektedir. Devletlerin bu konuda aldığı tedbirler öncelikle hastalığa karşı daha savunmasız ve en çok etkilediği grup olarak kronik hastalığı olan ve 60-65 yaş üzeri vatandaşları korumak adına önlemler alındığını göstermektedir.

Dünya ülkelerinin pandemiye kontrol altına almak istemesi ile almış oldukları tedbir kararları ile ülkeler dışarıya sınırlarını kapatırken kendi içerisinde de kapanma durumuna geçmiştir. İnsanların birbirleri ile olan etkileşimini minimuma indirmek amacıyla kafe, restoran, alışveriş merkezleri, eğlence merkezleri ve diğer zaruri ihtiyaçları karşılamayan insan etkileşiminin sınırlandırılmayacağı işletmelerin kapatılması gibi tedbirler ile atlatılmaya çalışılmıştır. Salgının yayılımını engellemek adına ülkelerin almış olduğu önlemler küresel bir kilitlenmeye neden olurken diğer taraftan ülke ekonomileri üzerinde ciddi etkilere yol açmaktadır. Covid-19 salgınının, ülkeler üzerinde yarattığı tahribatlar neticesinde ekonomiler küçülmüş, şirket iflasları yaşanmış ve neredeyse küresel ekonomi çöküşün eşiğine gelmiştir (Sertkaya & Baş, 2021).

Covid-19'un ilk pozitif vakası her ülke için farklı zamanlarda teşhis edilerek farklı süre zarflarında tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda alınan tedbirler kadar salgını engelleyici tedbirlerle ne kadar erken müdahale edildiği de önem arz etmektedir. Türkiye nispeten diğer Avrupa ülkelerine göre daha hızlı tedbirler alırken en geç tedbir alan ülkelerden biri ise İngiltere olmuştur. Sürü bağışıklığı politikası ile bir süre tedbir almadan devam ederek bağışıklık sağlanmasını amaçlayan İngiltere diğer ülkelerden farklı bir politika izleyerek tedbir alma konusunda diğer ülkelere göre geç kaldığı gözükmemektedir. (Tauscher, Topal, Eskicioğlu, & Hopyar, 2020).

Devam eden pandemi süreci içerisinde alınan Covid-19 kısıtlama tedbirlerini kıyaslayabilmek adına Türkiye, Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, İngiltere, ABD, Japonya, Güney Kore ve Çin tarafından alınan önlemler aşağıda verilmiştir.

2.2.1. Türkiye’de Alınan Önlemler

Çin’de ortaya çıkarak kısa bir süre içerisinde dünya ülkelerine yayılan Covid-19 salgını ilk kez 11 Mart 2020 tarihinde ülkemizde görülmüştür. Aynı tarihte Dünya Sağlık Örgütü tarafından Covid-19 salgını pandemi olarak ilan edilmiştir (Budak & Korkmaz, 2020). Daha öncesinde görülmeyen, etkileri ve nasıl bulaştığı net olarak belli olmayan bir salgın için her ülke çeşitli önlemler almıştır. Çin’de Covid-19 salgınının yayılmaya başlamasının ardından Sağlık Bakanlığı tarafından kriz ekibi olarak 10 Ocak 2020 tarihinde Operasyon Merkezi ve Bilim Kurulu kurulmuştur (Güreşçi, 2020). Pandeminin önüne geçebilmek amacı ile hızlı bir şekilde birçok önlem alınmıştır. Bu dönem içerisinde alınan önlemlere bakıldığında, genellikle insanların birbiri ile olan temasını sınırlandırıp salgın yayılımının önüne geçilmesi amaçlandığı görülmektedir. Bu doğrultuda yurtdışından dönen kişilere karantina uygulanması; sosyal mesafe, sokağa çıkma yasakları; seyahat kısıtlamaları, kreş, okul ve üniversitelerin belirli süre kapatılması; alışveriş merkezlerinin kapatılması, kapalı alanlara alanın büyüklüğüne göre belirlenen sayıda kişi alınması; restoran, eğlence mekanları, kuaför ve güzellik merkezlerinin kapatılması ve ülkeye giriş çıkışların kapatılması gibi birçok önlem alınmıştır (IMF, 2021).

Mayıs 2020’de karantina önlemlerinin hafifletilerek devam edilmesine karar verilerek; şehirlerarası seyahat kısıtlamalarının kaldırılması, iç hat uçuşların devam etmesine karar verilmiştir. Haziran 2020’de uluslararası uçuşlar tekrar başlayarak kontrollü bir şekilde seyahat edilmesine izin verilmiştir. Bu karar ile sınır kapıları da tekrar açılmıştır. Eylül 2020 tarihinde vaka sayılarının tekrar artış göstermesi ile birlikte tekrar kısıtlama önlemleri alınmıştır. Alınan kısıtlama önlemleri; halka açık alanlarda maske takma zorunluluğu, sokağa çıkma yasakları, işyerleri için kapatma veya sınırlı çalışma saatleri, okul öncesi okulların kapatılması ve toplantıların kısıtlanması yer almaktadır (IMF, 2021).

Mart 2021 tarihinde ise bölgelerin risk grubuna göre ayrılarak kademeli olarak yeniden açılma uygulaması başlatılmıştır. Şehirlerin risk tablosuna göre sokağa çıkma yasaklarının kaldırılması ya da kafe ve restoranların belirlenen kişi sayısına göre tekrar açılması gibi kısıtlayıcı önlemler sonlandırılmıştır. Mart ayı sonlarında yaşanan vaka artışları ile tekrar kısıtlayıcı önlemler artırılmıştır. Mayıs ortasından Haziran 2021’e kadar aşamalı bir normalleşme süreci ilan edilerek, Mayıs ayında aşılama kampanyaları başlatılmıştır (IMF, 2021).

Pandemi dönemi içerisinde alınan sosyal tedbirler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 14: Türkiye'de Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	4 Şubat 2020 tarihinde hava alanlarında termal kameralar ile özellikle pozitif vaka görülen ülkelerden gelen yolcuların testi yapılmaya başlanmıştır. Yurtdışından gelen yolculara 14 gün karantina süresi verilmiştir. 5 Şubat tarihinde ise Çin'den gelen tüm uçuşların durdurulması yönünde karar verilmiştir. İran'dan Türkiye'ye tüm uçuşların 23 Şubat tarihi itibari ile tek taraflı olarak durdurulmasına karar verilmiştir. Hava yolunun yani sıra kara ve demir yolu taşımacılığının da durdurulmasına karar verilerek geçici olarak Türkiye-İran sınır kapıları kapatılmıştır. 25 Şubat tarihinde İran'dan Türkiye'ye dönmek isteyen T.C. vatandaşlarına özel bir sefer düzenlenerek vatandaşların ülkeye gelmeleri sağlanmıştır. Vaka sayıları yüksek olan Güney Kore, Irak ve İtalya ile 29 Şubat'ta karşılıklı olarak uçuşların durdurulması kararı verilmiştir. Hastane ve cezaevleri için ziyaretçi kısıtlamaları getirilmiştir. 12 Mart tarihinde alınan karar ile ilkokul, ortaokul ve liseler için normal programda 6 Nisan'da başlaması planlanan ara tatilin öne çekildiği ve 16 Mart'tan itibaren tarih olarak tatili öne çekerek eğitime ara verildiği bildirilmiştir. Üniversitelerde de üç hafta olarak belirlenen süreyle eğitim ve öğretime ara verilmiştir. 14 Mart tarihinde Almanya, Fransa, İspanya, Norveç, Danimarka, Belçika, Avusturya, İsveç ve Hollanda'ya yaklaşık bir ay süre ile belirtilen 17 Nisan tarihine kadar uçuşların durdurulduğu açıklanmıştır. İsviçre, İngiltere, Suudi Arabistan, Mısır, İrlanda BAE ile 16 Mart tarihinde açıklanan karar ile uçuşlar yasaklanmıştır. Yunanistan ve Bulgaristan ile sınır kapıları kapatıldığı açıklanmıştır. Yüksek risk grubu olarak tanımlanan grupta yer alan hamileler, engelli çalışanlar, kronik rahatsızlığı olan ve 60 yaş üstü çalışanlar için 16 Mart tarihi itibari ile idari izin verilmiştir. Yakın teması azaltabilmek adına açık ve kapalı alanlarda yapılacak olan her türlü toplantılar 20 Mart tarihi ile ileri tarihlere ertelenmiştir. 16 Mart tarihinde alınan bir başka karar ise cami ve ibadethaneler için gelmiştir. Diyanet İşleri Bakanlığı tarafından alınan karar ile Cuma namazı dâhil olmak üzere cami ve mescitlerde cemaatle namaz kılmaya ara verildiği açıklanmıştır. 16 Mart tarihinde seyircisiz oynanmasına karar verilen Futbol, Voleybol, Basketbol, Hentbol liglerinin 19 Mart tarihinde ertelendiği açıklanmıştır. 19 Mart tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda Covid-19 ile ilgili bilgilendirme ve acil durum hattı olarak 184 Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi
----------------------------	---

	(SABİM) Covid-19 hattı oluşturulduğu oluşturulmuştur. 19 Mart tarihinde umuma açık istirahat ve eğlence alanları olarak nitelendirilen eğlence merkezleri, kafe, restoran, her türlü kapalı oyun alanları, alışveriş merkezleri, güzellik merkezleri, spor salonları, konser alanları ve düğün organizasyonu yapan işletmelere geçici süre ile kapatılma kararı verilmiştir. 19 Mart tarihinde ÖSYM tarafından açıklanan duyuruda ise 29 Mart ve 20 Eylül 2020 tarihleri arasında gerçekleşmesi gereken tüm sınavların ileri tarihlere ertelendiği, sınavların yeni tarihlerinin internet üzerinden açıklanacağı belirtilmiştir. Covid-19 salgınında yüksek risk grubu olarak görülen 65 yaş üzeri vatandaşların 21 Mart tarihi itibari ile açık alanda bulunmaları, park bahçe gibi alanlarda dolaşmaları, toplu taşıma ile seyahat etmeleri kısıtlanarak ikametlerinin dışına çıkmaları yasaklanmıştır. 22 Mart tarihinde kamuda esnek çalışma düzenine geçilmiştir. İşlerin aksatılmasına neden olmayacak sayıda personel bulundurularak uzaktan ya da dönüşümlü çalışma şeklinde esnek çalışma şekli olacağı belirtilmiştir. Vaka sayısının hızlı artış nedeniyle daha önce alınan kararlar erken tatile girme kararı ile ilköğretim, ortaokul ve lise öğrencileri için 23 Mart tarihinde bir haftalık aranın ardından uzaktan eğitime geçilmesine karar verilmiştir. 24 Mart tarihinde marketlerin kullanım alanına göre kapalı alanda bulunacak kişi sayısı ve marketin çalışma saatlerine düzenlemeler getirilmiştir. Teması azaltabilmek amacı ile şehir içi taşımacılık yapan araçların araç ruhsatında belirtilen taşıma kapasitesinin yarısı kadar kişi alabileceği vurgulanmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından 26 Mart tarihinde ülke genelinde sahil kenarları, mesire ve piknik alanlarında faaliyette bulunmanın yasaklanmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir’de çalışan ticari taksilerin 30.03.2020 tarihinden itibaren kısmi olarak çalışacakları belirtilmiştir. Bu kısmi çalışma düzeninde araç plakalarının son numarası çift olanlar ve tek olanlar olarak iki grup halinde ayrılarak gün aşırı çalışmalarına izin verilmiştir. 3 Nisan tarihinde, 1 Ocak 2000 doğumlu kişilerin de 65 yaş üstü vatandaşlarımız gibi sokağa çıkmaları kısıtlandığı açıklanmıştır. 3 Nisan 2020 tarihinde Büyük Şehir olan 30 il ve Zonguldak dahil olmak üzere toplam 31 ilde şehirler arası ulaşım kısıtlanmıştır. İş yeri ve ikametinin farklı illerde olan kişilerin gerekli belgeleri göstermesi halinde kısıtlamalardan muaf olduğu açıklanarak belirtilen şehirlere kara, hava ve deniz yolu ile 15 gün süre için giriş ve çıkışların yasak olduğu duyurulmuştur. Nisan ayı ikinci hafta sonundan itibaren Mayıs ayında da seyahat kısıtlaması olan illerde belirli günlerde uygulanan sokağa çıkma yasağı
--	--

	Ramazan Bayramı boyunca ülke genelinde uygulanmıştır.
--	---

Kaynak: (Akgün, 2020; BBC, 2020; Çınar & Oğuz, 2020; Erdem, 2020; GİB, 2020; Güngör, 2020; İnce & Evci, 2020; T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020; Kılıç, 2020; MEB, 2020; Narman Kaymakamlığı, 2020; Resmî Gazete, 2020; Sağlık Bakanlığı, 2020; Selçuk, 2020; Türkiye Bilimler Akademisi, 2020; World Health Organization, 2020; Yarsuvat, 2020).

2.2.2. Almanya’da Alınan Önlemler

Almanya, 27 Ocak 2020'de ilk onaylanmış COVID-19 vakasını kaydetti. Hükümet sınırların kapatılması, okulların ve zorunlu olmayan işyerlerinin kapatılması, sosyal mesafe gereklilikleri, maske uygulaması yoluyla virüsün yayılmasını kontrol altına almak için bir dizi önlemlerle yanıt verdi. Alınan tedbirlerle beraber Nisan ayının başında vaka sayılarında azalma gözükürken alınan sıkı tedbirler hafifletilmiştir. Bu doğrultuda; 20 Nisan'da sosyal mesafe kuralına uygun olarak küçük işletmelerin yeniden açılması, 4 Mayıs'ta okullardaki belirli sınıflar ve eğlence mekanlarının kademeli olarak tekrar açılması, 16 Mayıs'tan itibaren komşu ülkelere yönelik sınır kontrollerinin kademeli olarak kaldırılması, 18 Mayıs'tan itibaren AB ülkelerinden gelen yolcular için karantina şartı birçok eyalette kaldırılması, 26 Mayıs'ta, federal ve eyalet hükümetleri, halka açık yerlerde minimum mesafe ve yüz maskesi zorunluluğuna tabi olarak 10 kişiye veya iki ayrı haneye kadar halka açık toplantılar üzerindeki kısıtlamanın hafifletilmesi, 1 Temmuz'da, 11 AB üyesi olmayan ülkeden gelen yolcular için giriş kısıtlamalarının kaldırılması gibi kararlar alınmıştır (IMF, 2021).

Vaka sayılarının artması ile birlikte sıkılaştırıcı önlemler tekrar alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda; "yüksek riskli" ülke olarak belirtilen yaklaşık 130 ülkeden gelen kişilerin 14 günlük karantinaya ek olarak zorunlu bir Covid-19 testi şartı getirilmiştir. 8 Ağustos tarihinde toplu organizasyon ve etkinlikler 2020 yılı sonuna kadar yasaklanmıştır (IMF, 2021).

Artan vaka sayılarını ile kısıtlama önlemleri daha da sıkılaştırılarak birtakım önlemler alınmıştır. Söz konusu bu önlemleri 28 Ekim 2020 tarihinde Angela Merkel, restoranlar, barlar, tiyatrolar ve konser salonlarının Kasım ayı boyunca kapalı olacağı şeklinde duyurmuştur. Vaka sayısının 14,964 kişi olduğu 28 Ekim'de açıklanan bu tedbirler, 2 Kasım Pazartesi gününde uygulanmaya başlanmıştır. Okullar ve anaokullarında sosyal mesafe kurallarına dikkat edilmesi gerektiğinin vurgulanmasının yanı sıra bu kurumların açık kalması kararı verilmiştir (The Local, 2020). Aralık ayında alınan diğer kısıtlayıcı tedbirler ile acil ihtiyaçları karşılamayan bütün işletmelerin, okul ve kreşlerin belirli süre

kapatılmasına karar verilmiştir. Bunun yanında vaka ve ölüm oranları yüksek olan bazı eyaletlerde gece sokağa çıkma yasakları getirilmiştir. Sokağa çıkma yasakları 28 Mart tarihine kadar uzatılmıştır. Bununla beraber tam karantina önlemleri 18 Nisan tarihine kadar uzatılacağı açıklanmıştır.

Mayıs ayından itibaren vaka sayılarının az olduğu eyaletlerde kademeli olarak normalleşme süreci başlatılmıştır. 30 Haziran itibariyle, toplam nüfusun yüzde 37'sinden fazlası iki doz aşılı olduğu, yaklaşık yüzde 55'lik kısmının ise en az bir doz aşılı olduğu açıklanmıştır (IMF, 2021).

Pandemi dönemi içerisinde Almanya'nın aldığı kısıtlayıcı tedbirlerden bazıları şunlardır;

Tablo 15: Almanya'da Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	16 Mart'tan itibaren okulların ve çocuk gündüz bakım merkezlerinin 20 Nisan'a kadar kapalı olacağı belirtilmiştir. Okul ve anaokullarının kapatılmasını zorunlu kılarak, akademik dönemleri ertelenmiştir. Yüksek risk grubunda olan 65 yaş üzeri vatandaşları korumak için huzurevlerine yapılan ziyaretleri yasaklanmıştır. Berlin'in belediye başkanı Michael Mueller ise Berlin'de okulların ve kreşlerin 16 Mart'tan itibaren kademeli olarak kapatılmasının yanı sıra toplu taşıma araçlarının kapasitesinin de minimuma indirileceğini açıklanmıştır. 16 Mart 2020 tarihinde seyahat kısıtlamaları getirilerek ülke içinde veya dışındaki sosyal hareketliliği minimuma indirmek amacıyla herhangi bir seyahat planı yapılmaması gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Avusturya, Danimarka, Fransa, Lüksemburg ve İsviçre sınırları kapatılmıştır. 22 Mart'ta Covid-19 pandemisinin yayılmasını engellemek amacıyla ülke çapında uygulanacak dokuz maddelik bir plan açıklanmıştır. Açıklanan önlemlere göre; ikiden fazla kişinin halka açık alanda toplantıları yasaklanmıştır. Bu önlem için aileler ve birlikte yaşayanlar istisna olarak tutulmuştur. Diğer insanlarla temasın en aza indirilmesi için halka açık yerlerde her zaman 1,5 metrelik (4,9 fit) bir mesafenin korunması gerektiği bildirilmiştir. Kafe ve restoran işletmelerinin kapatılmasına rağmen yemek dağıtımı ve toplama hizmeti sunan işletmelerin açık kalmasına izin verilmiştir. Kişiler arası 2 metrelik mesafenin mümkün olmadığı kuaför, kozmetik, masaj ve dövme stüdyosu gibi hizmet sağlayıcıları da kapatılmıştır. Ancak tıbbi tedavi sunan işletmeler ve merkezlerin açık kalmasına müsaade edilmiştir. İşyerindeki personel veya ziyaretçiler için hijyen kurallarının uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Faaliyetler talimatlara uygun olarak yürütüldüğü sürece işe gidip gelmek, başkalarına yardım etmek ve dışarıda tek başına egzersiz yapmaya izin
----------------------------	---

	verildiği belirtilmiştir. Bavyera, Saarland ve Saksonya'nın da bulunduğu 6 eyalette farklı şekilde sokağa çıkma yasakları uygulanmaya başlamıştır. Dini hizmetler de dahil olmak üzere büyük halka açık toplantılar 31 Ağustos'a kadar yasaklanmıştır. Gerekli olmayan tüm dükkanlar ve hizmetler kapatılmıştır, insanların sosyal mesafe kurallarını ihlal edebileceği öngörülmesi nedeniyle dışarıda alkol alımına izin verilmediği belirtilmiştir. Hijyen kurallarına uyulursa kiliseler, sinagoglar ve camilerde dini etkinlikler düzenlenebileceği ancak birlikte şarkı söylemek, ilahi söylemek gibi etkinliklere izin verilmediği belirtilmiştir. Özel buluşmalar ve toplantılarda kişi sayısı aynı evde yaşamayan başka bir kişi ile sınırlandırılmıştır.
--	---

Kaynak: BBC, 2020; Hallam, 2020 ; France24, 2021

2.2.3. Fransa'da Alınan Önlemler

Fransa'da ilk Covid-19 vakası 24 Ocak 2020'de Bordeaux şehrinde görülmüş (Franceinfo, 2020) ve böylece 17 Mart'tan itibaren Fransa'da çeşitli sosyal kısıtlama tedbirleri alınmıştır (Rose, Blamont, & Kar-gupta, 2020). 13 Nisan 2020'de, 11 Mayıs'a kadar karantina olacağını ilan edilmiştir. Bunun yanı sıra 11 Mayıs sonrasında, kreşler ve okulların kademeli olarak yeniden açılması ve semptom gösteren her kişiye sistematik bir tarama testi yapılması kararlaştırılmıştır. Yaşlıların karantinasının ve Fransa ile Avrupa dışındaki ülkeler arasındaki sınır kapamasının 11 Mayıs'tan sonra da süreceleceği açıklanmıştır (Rose vd., 2020).

İlk kısıtlayıcı tedbirler Mayıs 2020'nin ortalarında sonlandırılarak uygulanan tedbirler hafifletilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda 8 haftalık karantina sürecinin ardından 11 Mayıs, 1. normalleşme sürecinin başlangıç tarihi ilan edilerek; (i) vaka sayılarının yoğun olduğu bölgelerdeki işletmelerin evden çalışmaya devam etmesi istenirken çoğu işletmenin tekrar açılmasına izin verilmiştir, (ii) kişilerin ev adresinden 100 km'ye kadar seyahatine izin verilmeye başlanmıştır. Bunun için 11 Mayıs'tan itibaren izin belgesine ihtiyaç duyulmayacağı belirtilmiştir. 100 km'den daha uzun yolculuklar yeni bir tasdik formu gerekmekte olup bu izin, sadece zorunlu aile veya iş nedeniyle verileceği açıklanmıştır. (iii) Toplu taşıma araçlarında saat düzenlemeleri yapılarak kullanan kişilerden yalnızca iş için seyahat ettiğini kanıtlayan belge gerekliliği getirilmiştir. (iv) Ayrıca 11 yaşın üzerindeki herkese araçlarda maske takma zorunluluğu getirilmiştir. (v) Bu tarihten

itibaren sosyal mesafe önlemlerine uyulduğu sürece yürüyüş ve koşu gibi açık havada bireysel egzersizlere izin verilmiştir. (vi) Vaka sayısının fazla olduğu şehirler haricindeki şehirlerde parklar ve bahçeler açılmıştır. (vii) Kiliseler, camiler, sinagoglar ve diğer dini merkezlerin açık kalmasının yanı sıra cenaze hariç törenler ve toplantıların gerçekleştirilmesi de yasaklanmıştır (Thompson, 2020).

Mayıs ayının sonunda kuralları tekrar gözden geçirerek 28 Mayıs 2020’de 2. normalleşme kararları açıklanmıştır. İlk sokağa çıkma kısıtlamasıyla ilgili çoğu büyük yerel kısıtlama, Haziran 2020'nin sonunda seyahat kısıtlamaları da dahil olmak üzere kaldırılmıştır. (The Local, 2020).

Ağustos 2020’de vaka sayılarının artması ile beraber vaka sayıları yoğun olan bölgelerde öncelikli olarak gece sokağa çıkma yasakları uygulamaya ve nihayetinde 2020 Ekim ayının sonunda okulların açık kalmasıyla (kısmi) ikinci bir sokağa çıkma yasağı uygulamasına gidilmiştir. Mart 2021’de ise önce bölgesel olarak üçüncü bir kısmi kilitlenme başlatılarak zamanla ülke geneline genişletilmiştir. Mart 2021’de yaşanan üçüncü kilitlenme durumunda kısıtlama tedbirleri kademeli olarak kaldırılmıştır. Okulların tekrar açılması ve bölgeler arası seyahat önlemlerinin kaldırılması ile Mayıs 2021’de başlatılmıştır.

Fransa’nın pandemi dönemi içerisinde almış olduğu tedbirlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Tablo 16: Fransa’da Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	5 Mart’ta kapalı alanlarda 5000 kişiden fazla kişinin bir araya gelmesi yasaklanmıştır. 9 Mart tarihi itibari ile belirtilen kişi sayısı 1000 kişi ile sınırlandırılmıştır. 15 Mart tarihinde alınan karar ile açık ya da kapalı alanlarda 100 kişiden fazla kişinin aynı ortamda bulunması yasaklanmıştır. 16 Mart 2020 tarihinde okulların ve üniversitelerin aksi belirtilene kadar kapalı kalacağı belirtilmiştir. Kafe, restoran, kültür sanat organizasyonlar ve eğlence mekanları gibi mekanların kapatılmasına karar verilmiştir. 17 Mart 2020’de başlangıçta 15 gün süre ile sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Daha sonra getirilen bu yasak uzatılarak 11 Mayıs’ta sonlandırılmıştır. 100 kilometreden daha uzun mesafede olan ulaşımın kısıtlanmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda sadece iş yerinden alınması gereken belge ya da zorunlu olduğunu gösteren seyahat belgesi getirilmesi gerektiği açıklanmıştır. Açık alanda maske takma zorunluluğu getirilmiştir.
----------------------------	--

	AB dışı ülkelere acil durum seyahatleri dışında her türlü seyahat yasaklanmıştır. AB içinden gelen kişiler, seyahatten sonraki 72 saat içinde yapılan negatif PCR Covid-19 testi sunmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Gıda satışı olmayan 20.000 metrekareden büyük alışveriş merkezlerin kapatılmasına karar verilmiştir.
--	---

Kaynak: BBC, 2020; France24, 2021

2.2.4. İspanya’ da Alınan Önlemler

İspanya, COVID-19 salgınından ağır şekilde etkilenmiştir ve ilk Covid-19 vakası 25 Şubat 2020’de tespit edilmiştir (IMF, 2021). Alınan ilk tedbirler kapsamında, 9 Mart 2020’de bölge dışına çıkması zorunlu olmayan tüm seyahatlere karşı tavsiyelerde bulunarak bireylere, kesinlikle gerekli olmadıkça evlerini terk etmemelerini önermiştir (Garda World, 2020). 10 Mart tarihinde tüm İtalya’nın Covid-19 salgını nedeniyle karantinaya girmesi ile İspanya, İtalya’dan en az 25 Mart’a kadar gelen tüm uçuşları yasakladığını duyurmuştur. 12 Mart 2020 tarihinde anaokulları, ilkokul, ortaöğretim, lise ve üniversitenin en az 2 haftalığına kapatılması kararı alınmıştır (Elpais, 2020).

14 Mart-21 Haziran 2020 tarihleri arasında olağanüstü hâl ilan edilerek toplumsal hareketlilik sınırlandırılmıştır (IMF, 2021). Hükümet kararnamesine göre insanların sadece yiyecek ve ilaç satın almak, işe gidip gelmek, tıp merkezlerine ve bankalara gitmek veya yaşlıların, gençlerin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin bakımı ile ilgili ulaşım için evlerinden çıkmalarına izin verileceği duyurulmuştur (France24, 2021). 26 Mart tarihinde İspanya yayılımı daraltmak amacıyla daha önce alınan olağanüstü hâl kararını 12 Nisan’a kadar uzattığını açıklamıştır (Reuters, 2020).

30 Mart-9 Nisan 2020’den itibaren zorunlu olmayan tüm eylemlerin durdurulması kararı verilirken devamında 15-24 Mayıs 2020 tarihleri arasında limanlar ve havalimanlarından girişlerde geçici kısıtlamalar uygulanmıştır. 2020 yılının ilk yarısında yayılımı önlemek için alınan tedbirler ile İspanya’da ciddi bir hareketsizliğe neden olmuştur (IMF, 2021).

14 Mart 2020 tarihinde ilan edilen olağan üstü hal durumu 21 Haziran 2020’de kaldırılarak alınan sıkı tedbirler hafifletilmiştir. Bu doğruluda; şehirlerarasında sınırlamanın kaldırılmasına, AB sınırlarının yeniden açılmasına, okulların hijyen, maske ve bir dizi önlem ile yüz yüze eğitime açılmasına karar verilmiştir (IMF, 2021). 25 Ekim 2020 tarihinde ikinci bir olağanüstü hâl ilan edilerek sokağa çıkma yasağı getirilmiştir (BBC,

2020). 9 Mayıs 2021 tarihine kadar süren olağanüstü halin sona ermesi ile haziran ayı sonuna kadar kamusal alanlarda maske takma zorunluluğu dahil birçok tedbir sonlandırılmıştır (IMF, 2021).

Tablo 17. İspanya'da Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	6 Şubat'ta sağlık bakanlığı resmi test protokolü belirleyerek ve bu protokole göre son 15 gün içinde Çin'in Hubei eyaletine seyahat eden, solunum güçlüğü çeken ve ateşi olan kişilere test yapılması kararlaştırılmıştır. 10 Mart tarihinde tüm İtalya'nın Covid-19 salgını nedeniyle karantinaya girmesi ile İspanya, İtalya'dan en az 25 Mart'a kadar gelen tüm uçuşları yasakladığını duyurmuştur. 12 Mart 2020 tarihinde anaokulları, ilköğretim, ortaöğretim, lise ve üniversitenin en az 2 haftalığına kapatılması kararı alınmıştır. 14 Mart tarihinde olağanüstü hâl ilan edilerek sokağa çıkma durumu sadece gıda temini, sağlık gereksinimleri, acil ihtiyaçlar ve işe gitmek gibi nedenlerle izin verileceği açıklanmıştır. Olağanüstü hâl kapsamında acil ihtiyaçları karşılamayan kafe, restoran, sinema salonu gibi işletmelerin kapatılmasına karar verilmiştir. 28 Mart'ta pandeminin yayılmasını durdurmak için evden çalışılmaya gidilebilecek meslek gruplarındaki tüm çalışanlara iki hafta boyunca evde kalmalarını emrederek ulusal karantınayı sıkılaştırdığını duyurmuştur. Toplu taşıma araçlarında maskenin zorunlu kullanımı ve bölge genelinde zorunlu fiziki mesafenin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Toplantıların da 10 kişi ile sınırlı olması kararlaştırılmıştır. 1 Ekim'de bölge sakinlerinin önemli bir yolculuk yapmaları gerekmedikçe bölgeyi terk etmelerine izin verilmeyeceği bildirilmiştir. 25 Ekim tarihinde ulusal olağanüstü hâl ilan ederek Covid-19 enfeksiyonlarında yeni bir ani yükselişin kontrolüne yardımcı olmak amacıyla gece sokağa çıkma yasağı getirmiştir. Sokağa çıkma yasağının 23:00 ile 06:00 saatleri arasında uygulanacağını belirterek, yerel makamların bölgeler arasında seyahati de yasaklayabileceğini bildirmiştir. 23 Aralık ve Ocak arasında bazı bölgelerde seyahat kısıtlaması getirilmiştir. Bu bölgeler; Madrid, Katalonya, Galiçya, Asturias, Cantabria, Bask Ülkesi, Navarra, La Rioja, Endülüs, Extremadura, Tenerife ve Melilla. Sosyal toplantılar ülke çapında altı kişiyle sınırlandırılmıştır. Bölgesel hükümetler, ek kısıtlamaları değiştirme ve uygulama yetkisine sahip olacağı belirtilerek sokağa çıkma
----------------------------	---

	yasağı saatleri ve sosyal toplantılarla ilgili sınırlar bölgeler arasında farklılık gösterebilmektedir.
--	---

Kaynak: (BBC, 2020; El Diario, 2020; Elpais, 2020; Garda World, 2020; Reuters, 2020; TheGuardian, 2020; Crisis 24, 2021).

2.2.5. İtalya’ da Alınan Önlemler

İtalya’daki ilk iki Covid-19 vakasının Wuhan’dan gelen Çinli turist kaynaklı olduğunun düşünülmesi üzerine 30 Ocak’ta Sağlık Bakanı Roberto Speranza, İtalya ile Çin arasındaki tüm uçuşların bir sonraki duyuruya kadar askıya alınacağını duyurmuştur (Garda, 2020). Şubat ayında ise Kuzey İtalya’daki 11 belediyenin pandemi merkezleri olarak belirlenmesi üzerine karantina gibi bazı önlemler alınmıştır. Şubat’ta Lodi (Lombardiya bölgesi) çevresindeki birkaç kasabada okullar, kamu binaları, restoranlar ve kafeler hastalığın daha fazla yayılmasını önlemek için kapatılarak sağlık yetkilileri, Covid-19 testi pozitif çıkan kişilerle doğrudan temasa geçen herkesin 14 gün karantinaya alınması gerektiğini açıklamıştır (La Repubblica, 2020; Garda, 2020). 8 Mart 2020 tarihinde karantina uygulaması 14 bölgeye genişletilerek ülke genelinde 3 Nisan 2020 tarihine kadar okulların, spor salonlarının, müzelerin, gece kulüplerinin ve diğer mekanların kapatıldığını açıklanmıştır (BBC, 2020).

Yaklaşık iki aylık karantina sürecinin ardından ülke çapında ilk sokağa çıkma yasağı 4 Mayıs 2020’de sonlandırılarak yavaş yavaş işletmelerin açılmasına izin verilmiştir. Bu doğrultuda 18 Mayıs tarihinde perakende işletmeler, kuaförler, kafe ve restoranlar, Perakende mağazalarına ek olarak, restoranlar, kafeler ve kuaförler; 25 Mayıs’ta spor merkezleri; 15 Haziran’da sinema, tiyatro gibi kültür sanat merkezlerinin yeniden açılmıştır (IMF, 2021). 3 Haziran’da uluslararası sınırların diğer AB ülkelerine ve diğer AB ülkelerinden herhangi bir kısıtlama olmaksızın yeniden açılmasıyla, bölgeler arasındaki hareketlilik kısıtlamaları kaldırılmıştır (IMF, 2021).

Vaka sayılarının hızla artış göstermesiyle beraber 13 Ekim 2020 tarihinde İtalya tekrar kısıtlayıcı önlemler almaya başlayarak eğlence mekanlarının kapalı kalmasına, işletmeler için saat sınırlaması, halka açık alanlarda yapılan toplantılarda kişi sınırlamaları, spor müsabakalarının yasaklanması gibi bir dizi önlem alınmıştır (Ansa,2020). 2021 yılı Şubat ayına kadar halka açık yerlerde maske takılması zorunlu kılınmıştır (La Repubblica, 2020).

2020 Ekim ayında alınmaya başlanan kısıtlayıcı tedbir kararları 2021 Mayıs ayına kadar devam etmiştir. 2021 yılı Nisan ayından itibaren alınan tedbirler hafifletilerek öncelikle bölgelerin risk durumuna göre belirli sınıfların yüz yüze eğitime devamı ile okulların tekrar açılmasına izin verilmiştir. Mayıs ayı ortasında eğlence ve kültür merkezleri, kafe, restoran gibi diğer işletmelerin de kapasite sınırlaması %50 ile sınırlandırılarak çalışmalarına izin verilmiştir (IMF, 2021).

Tablo 18. İtalya'da Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	30 Ocak'ta Çin ile olan tüm uçuşların bir sonraki duyuruya kadar askıya alınacağını duyurmuştur. Şubat ayında Lombardiya bölgesi çevresindeki bazı okullar, kamu binaları, restoranlar ve kafeler hastalığın daha fazla yayılmasını önlemek için kapatılmıştır. 8 Mart 2020' de vaka sayısı fazla olan bölgelerde karantina uygulaması başlatılarak karantina uygulanan bölge sayısı 14'e çıkarılmıştır. 12 Mart ile 25 Mart arasında ülkedeki tüm bireylere evde kalmalarını tavsiye edilerek yeni tedbirler kapsamında; müzeler, sinemalar, tatil köyleri, perakende satış, restoranlar ve kişisel hizmetler dahil olmak üzere zaruri ihtiyaçlara hitap etmeyen tüm işletmelerin kapanacağını açıklanmıştır. Halka açık toplantılar ülke çapında askıya alınmıştır. Taşıma araçlarının yakınındaki kantinler ve yiyecek ve içecek işletmeleri gibi yemek hizmetlerinin ancak kişiler arasında 1 metre mesafeyi garanti edebildikleri takdirde çalışabileceğini açıklamıştır. Demiryolu, hava ve deniz taşımacılığı hizmetlerinin de azaltılarak temel seyahate ihtiyaç duyan herhangi bir kişinin önce polis iznine sahip olması gerektiğini bildirilmiştir. Sadece temel ihtiyaçlar için dışarı çıkmanın izinli olduğu Roma'daki polis ekipleri izin belgeleri kontrol ederek geçerli bir mazereti olmadan dışarıdakilere para cezası vermiştir. 1 Nisan 2020'de, 13 Nisan 2020'ye kadar uzanan, seyahat ve hareket üzerindeki mevcut kısıtlamalar ve sağlık/ hijyen/ sosyal mesafe politikaları olan başka bir acil kararname çıkarmıştır. Buna ek olarak, vergi, sosyal güvenlik, göçmenlik ve diğer konularla ilgili konularla ilgilenen çoğu kamu dairesinin/ kurumunun kapatılması ve faaliyetlerinin azalması gibi kararlar da bu kararname ile belirtilmiştir. 1 Nisan ile 13 Nisan arasında etkili olan kurallar; (1) kişinin ikametgahından çıkmasına yalnızca kontroller durumunda polis tarafından doğrulanabilecek kanıtlanabilir acil ihtiyaçlar (yiyecek satın alma veya eczanelere
-----------------------------------	--

	gitme vb.) için izin verilecektir, (2) Acil ihtiyaç dışında dışarı çıkabilmek için kişinin cebinde öz beyan bulunmalıdır ve bu tür kuralları ihlal edenler için ağır yaptırımlar uygulanacaktır, (3) İtalya'ya gelen tüm insanlar on dört günlük karantina süresine tabi tutulacaktır, (4) yetkililer bir kişinin seyahat kısıtlamaları nedeniyle İtalya'yı terk edememesine bağlı olarak kısa süreli Schengen vizelerini kendi takdirlerine göre uzatabilmektedir. 8 Nisan 2020 tarihinde İtalya, tüm limanları kapatma kararı almıştır. 10 Nisan'da alınan karar ile karantina süresinin 3 Mayıs'a kadar uzatılacağını ve kitapçılar ve ormancılık gibi bazı işletmelerin yeniden açıldığını duyurulmuştur. 26 Nisan'da açıklanan karar ile 4 Mayıs'a kadar bölgeler arası hareketler yasaklanırken imalat sanayilerinin ve şantiyelerin yeniden açılmasına izin verilmiştir. Ancak okullar, barlar, restoranlar ve kuaförler kapalı kalmaya devam edeceği belirtilmiştir. 18 Mayıs'tan itibaren ülke topraklarında dolaşım yasaklarını kaldırılmıştır. İtalya'nın kiliseleri, 2 aydan uzun bir süre sonra ilk kez 18 Mayıs'ta halk ayinlerine, düğünlere ve vaftizlere yeniden açılacağı belirtilmiştir. 10 Ağustos'ta tüm Covid-19 kısıtlamalarını 7 Eylül'e kadar uzatıldığını açıklayarak 12 Ağustos günü İspanya, Hırvatistan, Yunanistan ve Malta'dan gelen yolcular için varışta Covid-19 testlerini zorunlu hale getirilmiştir. 13 Ocak 2021'de İtalyan hükümetinin ülkenin Covid-19 olağanüstü halini 30 Nisan'a kadar uzatılacağını açıklamıştır.
--	--

Kaynak: (Garda, 2020; Jdsupra, 2020; Iclg, 2020; KPMG, 2020; L'HuffPost, 2020; The Guardian, 2020; Wanted in Rome, 2020).

2.2.6. İngiltere' de Alınan Önlemler

29 Ocak 2020 tarihinde İngiltere'de ilk Covid-19 vakası New York'ta bir otelde kalan aynı aileden iki Çin vatandaşı hastalandıktan sonra ortaya çıktığı açıklanmıştır (Lillie vd., 2020). 4 Şubat'ta İngiltere, vatandaşlarını mümkünse Çin'den ayrılmaları gerektiğini bildirmiştir (Aspinall, 2020). Şubat ayında Sağlık Bakanı Matt Hancock, İngiltere için 2020 Sağlık Koruma (Covid-19) Yönetmeliklerini tanıtarak bu yönetmeliğe göre Covid-19 tedavisi gerektiren tüm deniz aşırı ziyaretçilere Ulusal Sağlık Hizmeti ücretlerinden yeni bir muafiyet oluşturulmuştur (Welsh Statutory Instruments, 2020). İngiltere Baş Tıbbi Sorumlusu Chris Whitty, Şubat ayında salgınla mücadele için kontrol altına alma, erteleme,

araştırma ve azaltma basamaklarından oluşan dört basamaklı bir strateji planı açıklamıştır (BBC, 2020).

Mart ayının başında iki temel semptomdan birine sahip kişilerin (yüksek ateş veya yeni ve sürekli öksürük) evde kalmalarını isteyen İngiltere Hükümeti 16 Mart'ta tedbirleri sıkılaştırarak yaşlıların, kronik hastalığa sahip kişilerin ve hamilelerin evde kalması tavsiye edilirken gerekli olmayan tüm seyahatler de yasaklandığı açıklanmıştır. Ayrıca spor salonları gibi toplanma yerleri kapatılmıştır (GOV.UK, 2020). Başbakan Johnson, 24 Mart'ta yaptığı açıklamada insanlar kurallara uymazlarsa, polisin para cezaları ve toplantıları dağıtmak da dahil olmak üzere geniş bir yetki alanının olduğunu bildirmiştir. Ayrıca zaruri ihtiyaçları karşılamayan iş yerlerinin kapatılması ve birlikte yaşamayan ikiden fazla kişinin halka açık bir şekilde toplanmasının yasaklanması kararlaştırılmıştır (BBC, 2020).

13 Mayıs tarihi itibari ile kısıtlamaların hafifletilmeye başlatılarak Temmuz ayına kadar kademeli olarak kısıtlamalar hafifletilmiştir. Vaka sayılarının tekrar artış göstermesi ile birlikte öncelikle yerel olarak başlayan kısıtlama tedbirleri 5 Kasım tarihinde ülke olarak ikinci bir sokağa çıkma yasağı getirilmesi ile sonuçlanmıştır. Eğitim ve imalat sektörünün devam etmesine izin verilmiştir (IMF, 2021).

4 Ocak 2021'de, artan vaka sayıları neticesinde okulların, kafe, restoran ve eğlence merkezlerinin kapatılmasına karar verilerek Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler de karantinaya alınmıştır (IMF,2021).

8 Mart 2021 tarihinde okulların açılma kararı ile kademeli olarak kısıtlama tedbirleri kaldırılmaya başlanmıştır (IMF,2021).

Tablo 19. İngiltere'de Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	20 Mart'tan itibaren okulların kapatılacağı ve akademik sınavların yapılmayacağı duyurulmuştur. Covid-19 ile mücadele etmek için kafe, restoran ve eğlence merkezlerinin 24 Mart'tan itibaren paket yiyecekler dışında kapanması gerektiğini belirtmiştir. 21 Mart'ta ehliyet sınavlarının en az 3 ay süreyle yapılmayacağı duyurulmuştur. 24 Mart'ta getirilen sıkı tedbirlerin 16 Mart'ta en az 3 hafta daha geçerli olacağı açıklanmıştır. 23 Mart'ta özel durumlu çocuklar hariç tüm öğrenciler için kapanan okul 1 Haziran tarihinde anaokul ve ilkökul öğrencileri için tekrar açılmıştır.
----------------------------	---

	Açıklamaya göre ortaokul ve liselerin ise 15 Haziran'da açılması kararlaştırılmıştır. 15 Haziran'dan itibaren tüm toplu taşıma araçlarında maske takma zorunluluğu getirilmiştir. 24 Temmuz'da maske takmak mağazalarda, kafe ve restoranlarda, bankalarda, inşaat alanlarında ve postanelerde, ibadet yerlerinde, müzeler, galeriler ve eğlence mekanlarında, kütüphaneler ve halka açık okuma odalarında da zorunlu hale getirilmiştir. Eylül 2020'de İngiltere'de fiziki mesafe kuralları sıkılaştırılarak herkesin arasında en az 2 metre mesafe olmasının önerilmesinin yanı sıra kimsenin ev dışından kimseyle görüşmemesi gerektiği açıklanmıştır. Bu kurallara göre insanlar bir park gibi halka açık bir açık alanda başka biriyle egzersiz yapabilir ancak sosyalleşmek için başka biriyle buluşamayacağı belirtilmiştir. 31 Ekim'de barlar, restoranlar ve spor salonları gibi zaruri olmayan mağazaların 5 Kasım gününden itibaren dört hafta süreyle kapanması gerekeceğini açıklamıştır. Ancak bahardaki kısıtlamaların aksine okullar, kolejler ve üniversitelerin açık kalmasına izin verilmiştir. 5 Ocak günü gece yarısı tam bir ulusal karantinaya girmiştir. Sonuç olarak, ilk ve orta öğretim okulları dahil tüm öğrencilere ve temel çalışanlar hariç tüm çalışanlara bir sonraki duyuruya kadar evde kalmaları talimatı verilmiştir. Bu yeni kısıtlamaların bir sonucu olarak, zaruri olmayan tüm mağazaların ve eğlence mekanlarının kapatılması gerekmiştir. Spor salonları ve tenis kortları gibi kapalı ve açık spor tesisleri ve kuaför gibi güzellik mekanları dahildir. Barların ve restoranların yalnızca paket servis yiyecek sağlıyorsa açık kalmasına izin verilmiştir. Uluslararası seyahatlere veya Birleşik Krallık çevresinde seyahatlere yalnızca temel nedenlerle izin verilmiştir.
--	--

Kaynak: (BBC,2020; GOV.UK, 2020; Motoring Research, 2020; Sunday Telegraph, 2020; BBC, 2021; Lexology, 2021).

2.2.7. Amerika Birleşik Devletleri'nde Alınan Önlemler

ABD, ilk Covid-19 pozitif vakasını Ocak ayında doğrularken artarak devam eden salgına karşılık önlem olarak bir dizi kısıtlama kararı almıştır. Bu doğrultuda ABD'nin almış olduğu ilk kararlardan biri sosyal mesafe kararıdır. Bu karar doğrultusunda 10 kişiden fazla topluluk oluşturulmaması gerektiği, zorunlu olmayan seyahatlerin yapılmaması gerektiğini

bildiren ülke çapında sosyal mesafe kuralını açıklamıştır (Pharmaceutical Technology, 2020). Öncelikle 15 gün kadar uygulamada kalacağı belirtilen bu karar süresi vakaların tırmanması ile uzatılmıştır. Pandemiye karşı alınan ilk kararlar şu şekilde olmuştur; (i) 17 Ocak 2020 tarihinden itibaren sırasıyla San Francisco, New York, Los Angeles, Atlanta ve Chicago’da bulunan hava alanları başta olmak üzere insan trafiğinin yoğun olduğu hava alanları için halk sağlığı giriş taraması başlatmıştır. (ii) 31 Ocak tarihinde daimi ikamet edenler ve daimi vize sahiplerini kapsamayan bir karar alınarak Çin’den gelen tüm yolcuların ülkeye girişlerinin yasaklandığı duyurulmuştur. Bununla beraber Amerika’ya giriş yapmadan 14 gün öncesinde Çin’den transit geçen yolcuların da ülkeye giriş yapmalarına izin verilmemiştir. Belirli havaalanları ayarlanarak Çin’den gelen ve ya Çin’e gitmiş olan kişileri taşıyan tüm uçaklar için gelişmiş halk sağlığı hizmetleri ile kontrol edilen bu havaalanları tahsis edilmiştir. (iii) Ülke dışında kalan vatandaşların ise ülkeye girişlerine 14 gün süre ile izolasyonunu tamamlamalarının ardından izin verilmiştir (Pharmaceutical Technology, 2020). Hükümetin almış olduğu politikalar arasında devlet acil durum bildirimleri, evden çalışma politikaları, okulların kapatılması, zorunlu olmayan iş ve hizmetlerin kapatılması, büyük sosyal toplantılara getirilen sınırlamalar, restoranda yemek yeme yasakları ve yerinde barınma emirleri yer almaktadır (The White House, 2020).

Vaka sayıları arttıkça önlemler sıkılaştırılarak devam etmiştir. Kısıtlamaların artması ile birlikte vaka sayılarında azalma görülmüş ekonomi tekrar açılmış neticesinde vaka sayılarında tekrar artış yaşanmıştır. Eylül ayında vaka sayılarında tekrar artış görülmüş ve Ocak 2021 başına kadar artış eğilimi devam etmiştir (IMF, 2021).

Alınan kısıtlama tedbirleri eyaletlere göre değişiklik göstererek Haziran 2021’den itibaren birçok eyalet, aşılama sayısının artmasıyla birlikte maske zorunluluğunu kaldırılması ya da belirli yerlerde kullanılması gerektiği kararına varmıştır. Alınan diğer kısıtlayıcı tedbirler de hafifletilerek kademeli olarak normal hayata dönüş sinyalleri verilmiş, okullar tekrar açılmış, ekonomik faaliyetlere devam edilmiştir (IMF, 2021).

Amerika Hükümeti tarafından alınan başlıca tedbirler şu şekildedir;

Tablo 20.Amerika Birleşik Devletlerinde Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	10 kişiden fazla topluluk oluşturulmaması gerektiği, zorunlu olmayan seyahatlerin yapılmaması gerektiğini bildiren ülke çapında sosyal mesafe kuralını açıklanmıştır. Öncelikle 15 gün kadar uygulamada kalacağı belirtilen bu karar süresi vakaların
----------------------------	---

	tırmanması ile uzatılmıştır. Hava alanlarında halk sağlığı hizmeti sağlanarak sağlık kontrolleri yapılmıştır. Belirli havaalanları ayarlanarak Çin'den gelen veya Çin'e gitmiş olan kişileri taşıyan tüm uçaklar için gelişmiş halk sağlığı hizmetleri ile kontrol edilen bu havaalanları tahsis edilmiştir. Ülke dışında kalan vatandaşların ise ülkeye girişlerine 14 gün süre ile izolasyonunu tamamlamalarının ardından izin verilmiştir. 27 Mart 2020 itibariyle birçok eyalet ve federal hükümet tarafından acil durum ilan etmiştir. 1 Nisan 2020 itibariyle, ABD'de bildirilen ilk Covid-19 vakasından yaklaşık 1 buçuk ay sonra, 33 eyalet ve düzinelerce bölge evde kalma talimatı ve zaruri ihtiyaçları kapsamayan işletmelerin kapatılması talimatını verilmiştir. Ancak yaptırım olarak caydırıcı hüküm doğurmayan bu kararlar neticesinde isteğe bağlı seyahatler, temas gerektiren spor aktivitelerinin devam etmesi, kalabalık plajlar, gereksiz satış yapan yoğun mağazalar olduğu görülmüştür. Vaka sayılarının ve ölüm sayısında yaşanan hızlı artış sonrasında eyaletlerde okulları kapatma kararı aldıklarını duyurmaya başlamıştır. Martın ikinci haftasında alınan bu karar ile acil duruma geçen eyalet sayısı 23'e çıkmıştır. Vaka sayılarında artış ile insan trafiğini ve temasını minimize edebilmek için Amerika Hükümeti İngiltere hariç Avrupa ülkelerinden yapılacak olan tüm seyahatlerin otuz gün süre ile durdurduğunu açıklamıştır. Temasın engellenemeyeceği spor aktivitelerinden biri olan yoğun ilgi ile takip edilen NBA maçlarının da askıya alındığı ilan edilmiştir. Mart ayının sonuna doğru tüm eyaletlere yayılan Covid-19 salgını nedeniyle hastanelerde tıbbi ekipman yetersizliği yaşanmış buna çözüm olarak ihtiyaç duyulan malzemelerin üretimini desteklemek amacıyla Savunma İmalat Yasası onaylanmıştır. Haziran ayında ise ülkeler arasında uygulanan seyahat yasaklarına eyaletler arasında da uygulanmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda vaka sayılarının yoğun olarak görüldüğü eyaletlerden gelen vatandaşların izolasyon sürecini tamamlaması gerektiği açıklanmıştır. Salgının hız kesmesi ile beraber 9 Eylül tarihinde yapılan açıklama ile yurtdışından gelen yolculara tarama yapılmayacağı duyurulmuştur. Tekrar artan vaka sayıları ile bazı eyaletlerde eyaletler arası seyahat yasağı getirilmiştir. 2020 Aralık ayında aşı kampanyası başlatılmıştır.
--	--

	Ocak ayının sonu itibari ile Brezilya, İrlanda, İngiltere, Güney Afrika ve 26 Avrupa ülkesine yapılacak olan seyahat yasağı getirilmiştir. Seyahat yasaklarının getirildiği ülkelerde bulunan yabancı vatandaşlar için girişlerin yasaklandığı açıklanmıştır. Toplu alanlarda bulunulan yerler ve toplu taşımalar da dahil olmak üzere maske takılması zorunlu kılınmıştır. Nisan ayının son haftasında “Seyahat edilmemesi gereken ülkeler” listesini güncelleyerek 3. Seviyede bulunan “Seyahat etme planlarınızı tekrar gözden geçirin” isimli listede bulunan Türkiye’yi 4. Seviye olarak adlandırılan listeye taşımıştır. Alınan bu karar Haziran ayında değiştirilerek Türkiye tekrar 3. Seviye listeye alınmıştır. 23 Ağustos’ta ABD Gıda ve İlaç Dairesi ilk Covid-19 aşısını onaylanarak 9 Eylül’de Başkan Joe Biden tarafından tüm federal yürütme organı çalışanlarının aşı olmasını gerektiren bir yürütme emri imzalanmıştır. ABD Çalışma Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği İdaresi’ne (OSHA) 100’den fazla çalışanı olan işverenlerin aşıyı zorunlu kılması veya düzenli testlere tabi tutulması talep etmesi talimatı verilmiştir. Bununla beraber öğretmen ve okulda çalışanlar için test zorunluluğu getirilmiştir. Birçok eyalet maskeler ile ilgili Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC) kılavuzunu benimsemiştir. Kılavuza göre tam olarak aşılanmış kişilerin, hastalığın yayılma oranı yüksek olduğu düşünülen halka açık kapalı alanlarda maske takması gerektiği açıklanmıştır. Aşılanmamış kişiler, bölgedeki bulaşma düzeyi ne olursa olsun, tüm kapalı halka açık ortamlarda maske takmayı düşünmesi gerektiği belirtilmiştir. 14 Eylül 2021 tarihinde okulların tekrar açılmasına karar verilerek uzaktan eğitimin tamamen sonlandırıldığı açıklanmıştır. 4 Kasım’da OSHA, Acil Durum Geçici Standardını yayınlamıştır. Kapsam dahilindeki işverenler, çalışanlarından 4 Ocak’a kadar tam olarak aşı olmalarını veya düzenli testlere tabi tutulmalarını şart koşturmuştur.
--	--

Kaynak: (Haffajee ve Mello, 2020; Pharmaceutical Technology, 2020; Timoçin, 2021; USA Today,2020).

2.2.8. Japonya’ da Alınan Önlemler

Japonya’da teyit edilen ilk Covid-19 vakası 16 Ocak 2020’de bildirildi. Salgına yanıt olarak, yetkililer sağlık ve sınırlama çabalarına yönelik çeşitli önlemler almıştır. Japonya ülkeye giriş yasaklarını genişleterek son 14 gün içinde Covid-19’dan etkilenen ülke ve bölgeleri ziyaret eden yabancıların girişini yasaklamıştır (IMF, 2021). 30 Ocak 2020 tarihinde Başbakan Shinzo Abe Covid-19 Karşıtı Ulusal Görev Timini kurduğunu

açıklamıştır. Şubat sonu itibari ile tüm Japon ilkokul, ortaokul ve liselerin Mart sonuna kadar kapatılması talebinde bulunmuştur. 7 Nisan tarihinde alınan karar ile vaka sayısının yoğun olarak görüldüğü belirli bölgelerde olağan üstü hal ilan edilerek daha sonra alınan kararla olağanüstü hâl durumunun ülke çapına yayıldığı belirtilmiştir. Alınan kararın Mayıs ayının sonuna kadar uzatılmasına karar verilmiştir (Stringfixer, 2020).

Mayıs 2020'nin başından bu yana günlük yeni teyit edilen Covid-19 vakalarının düşüş eğiliminin ortasında, olağanüstü hâl toplam 47 eyaletten 39'u için 14 Mayıs'ta ve Osaka, Kyoto ve Hyogo için 21 Mayıs'ta kaldırıldı. 25 Mayıs'ta, olağanüstü hâl, bir önceki 31 Mayıs sona erme tarihinden önce tüm illerde kaldırıldı. Eyaletler arası seyahat kısıtlamaları 19 Haziran'da kaldırılmıştır (IMF,2021). Vaka sayılarında yaşanan aşağı yönlü ivme ile Japonya Hükümeti aldığı kısıtlama kararlarında gevşetme uygulamasına gitmiştir. Bu doğrultuda Mayıs'ın son haftası alınan karar ile kütüphane ve müzelerin yeniden açılmasına karar verilerek açık alan dışında yapılacak olan etkinliklere elli kişinin altında olmak şartı ile izin verilmiştir. Kütüphane ve müzelerin açılması kararının arkasından Haziran ayının başında Japonya Hükümeti okullar, tiyatrolar, sinemalar, spor salonları ve alışveriş merkezlerinin tekrar açılmasına izin verilmiştir. Mayıs ayının sonunda alınan karar ile elli kişi altında olması şartı ile etkinliğine izin verilen kapalı alanlar için kişi sayısı yükseltilerek yüz kişi ile kapalı alan etkinliğine izin verildiği açıklanmıştır. 19 Haziran'da alınan karar ile kapalı alan etkinliğindeki kişi sayısı artırılarak bin kişi ile sınırlandırılmıştır. Daha önce alınan karar ile eyaletler arası seyahat engeli de kaldırılmıştır. Yine aynı tarihli karar ile müzikli eğlence etkinliklerinin yeniden açılmasına izin verildiği duyurulmuştur. Temmuzun ikinci haftası alınan karar ile kapalı alan etkinliğindeki kişi sayısı artırılarak beş bin kişi ile sınırlandırıldığı açıklanmıştır (IMF,2020).

Kısıtlamaların kademeli olarak kaldırılması ile vaka sayılarında tekrar artış yaşanarak yeniden kısıtlama tedbirleri alınmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda bazı kararlar alınmıştır. Bunlar;

Tablo 21. Japonya'da Alınan Sosyal Tedbirler

	7 Nisan'da yedi eyalette olağanüstü hâl ilan edilerek 16 Nisan'da olağanüstü hal ülke geneline genişletilmiştir. 6 Mayıs'a kadar geçerli olacak olağanüstü hâl, belirlenen bölgelerdeki valiliklere; insanların evde kalmasını talep etmesi, okulların ve kamu tesislerinin kapatılması, tıbbi ve gıda tedarikinin sağlanması amacı ile hareket edilmesi belirtilmiştir.
--	--

**GENEL
TEDBİRLER**

4 Mayıs'ta ülke çapındaki olağanüstü hâl 31 Mayıs'a kadar uzatılmıştır.

2020 Tokyo Olimpiyat Oyunları 23 Temmuz-8 Ağustos 2021'e ertelenerek uluslararası seyircilerin Japonya'ya girmesine izin verilmeyeceğine ve 21 Haziran 2021'de Olimpiyat Oyunları için seyirci sınırının 50 olarak belirlenmesine karar verilmiştir.

Müzikli eğlence mekanları, kafe ve restoranların çalışma saatlerinin daraltılmasına karar verilmiştir. Eylül ayı ortalarında alınan bu kısıtlama kararının kaldırıldığı belirtilmiştir.

Vaka sayılarının tekrar zirveye ulaşması ile daha önce alınan alkollü mekân ve müzikli eğlence programlarının çalışma saatinin daraltılmasına ilişkin karar tekrar yürürlüğe girmiştir.

Japon Hükümeti tarafından ülke içerisindeki seyahat trafiğini artırmak için işleme koyulan seyahate git kampanyasının da 11 Ocak 2021 tarihine kadar durdurulduğu açıklanmıştır.

Evden çalışmanın artırılması gerektiği belirtilerek bu konu hakkında işletmelerin yerinde çalışan sayısını %70 oranında azaltması istenilmiştir.

Vatandaşları evde kalmalarına özen göstermeleri ve akşam sekizden sonra zaruri olmayan durumlar dışında dışarıya çıkmamaları önerilerinde bulunulmuştur.

Japonya hükümeti etkinlikler için maksimum kişi sayısını sınırlayarak büyük etkinliklerin beş bin kişi ile sınırlandırıldığı açıklanmıştır.

Şubat 2021 başlarında belirli bölgelerde olağan üstü hal ilan edilirken Japonya hükümeti yaklaşık 2 ay sonra tüm bölgelerde olağan üstü halin kaldırıldığı açıklanmıştır.

Oturma veya çalışma izni bulunmayan bütün yabancıların Japonya'ya girişi uzun süre boyunca yasaklanarak ülke sınırları kapatılmıştır.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülke vatandaşının Japonya'ya girişi zorunlu durumlar dışında engellenmiştir. Japonya'ya seyahat edebilecek olan ülkelerin vatandaşları ise ülkeye geldikleri andan itibaren 14 gün boyunca karantina şartı uygulanmıştır.

Vakaların Mart 2021 ortasından itibaren tekrar yükselişe geçmesi ve 23 Temmuz'da başlaması öngörülen Tokyo Olimpiyatları'nın yaklaşması ile birlikte yeni önlemler alınmasına karar verilerek 20 Nisan 2021 tarihinden itibaren 11 Mayıs tarihine kadar geçerli olacak şekilde "yarı-olağanüstü hâl" ilan edilmiştir.

Yarı olağan üstü hal kapsamında sıkı tedbirlere tabi bölgelerde alkollü mekân, restoran ve kafeler akşam saat 8'de kapatılması ve maske kuralına uymayan kişilerin bu işletmeler içerisinde alınmaması gerektiği açıklanmıştır.

Kaynak: (Espn, 2020; IMF,2020; Japan Endless Discovery,2020; KPMG,2020; The Japan Times,2020).

2.2.9. Güney Kore’ de Alınan Önlemler

Covid-19’un ilk olarak görüldüğü ülkelerden biri olan Güney Kore’de tanımlanan ilk vaka 20 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür. Sağlık alt yapısı iyi olan bir ülke olarak aynı zamanda salgına karşı erken müdahale tavrı ve kapsamlı çalışması ile pandeminin kontrol altına alınabilirliğini gösteren ülkelerden biri olmuştur. Bu doğrultuda mevcut pandemi durumunda bilgi kirliliği yaşanmayacak şekilde vatandaşlarla paylaşılması, salgınla mücadelede sivil toplum kuruluşlarından yardım alınması, halkın maske takması konusunda bilinçlendirilmesi ve test kitleri ve tedaviye erişimin sağlanması konusunda belirli adımlar atılmıştır (Jeong vd., 2020). Sosyal mesafenin kuralları ciddi şekilde uygulanması ile çoğu işletmenin açık kalmasına izin verilmiştir (IMF, 2021).

Başlangıç olarak Covid-19’a karşı hareketinde erken yanıt vermekte geciken Kore’de vaka sayılarında meydana gelen artış ile Şubat ayı sonlarına doğru Çin’den sonra en yüksek vakaların görüldüğü ikinci ülke olduğu görülmektedir (Ahn, 2020). Vaka sayılarını azaltmak için bir dizi önlem alan Kore aldığı önlemler ile 2020 Mayıs ayında vaka sayılarının azalması ile ülke çapında alınmış olan katı önlemlerde hafiflemelere gidilmiştir. Öncelikle okulların kademeli olarak açılmaya başlanması ile sosyal mesafe kurallarında da gevşemeye gidildiği görülmektedir. Alınan önlemler ile günlük yirmi pozitif vakadan daha az sayıya ulaşan Kore Hükümeti önlemlerde aldığı gevşetmeye gitmiş olmasına rağmen Seul’de bulunan eğlence mekanlarında yaşanan kümelenme ile tekrar Covid-19 salgınında pozitif vaka sayılarında artış yaşanmıştır. Mayıs sonu itibari ile artan pozitif vaka sayıları 266 kişiye ulaşmıştır (Shim, Tariq, & Chowell, 2021).

Yaklaşık iki aydır düşük vaka oranları ile önlemlerde gevşeme politikasına giden Kore vaka sayılarının artması ile vaka sayılarında artış yaşanan Seul eyaletinde tekrar kısıtlayıcı önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda Kore vaka sayılarının en aza indirilmesi için çeşitli adımlar atmıştır. Alınan sıkı tedbirler 12 Ekim tarihinde vakaların azalması ile tekrar gevşetilerek maske zorunluluğu olmak kaydı ile müzikli eğlence mekanları, gece kulüpleri restoranlar ve spor salonlarının tekrar açılmasına karar verilirken kapasite sınırına uymaları şartı ile ibadethaneler ve stadyumların da tekrar açılmasına karar verilmiştir (A3M, 2021).

Aşağıdaki tabloda Kore’nin almış olduğu tedbirlerden bazıları belirtilmiştir.

Tablo 22. Güney Kore'de Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	İlk önlemlerden biri de yayılımı hızlandıran seyahat faktörü üzerinde olmuştur. Bu konuda alınan ilk karar Ocak ayının sonlarında Covid-19'un ilk olarak görüldüğü yer olan Wuhan'dan gelen yolcular için özel giriş prosedürleri uygulamak olmuştur. İlk olarak giriş hatlarını ve anketlerle belirli prosedürler uygulanmaya başlanmış daha sonra vaka sayılarındaki artış ile gelen yolcuların vücut ısılarının kontrolleri, girişlerde uygulanan Covid-19 testleri ve 14 gün karantina şartı koyulmuştur. 2020 yılının ortalarında ve sonbahar aylarında sadece bölgesel değil küresel olarak yaşanan vaka sayılarındaki hızla artış ile pandemi başlangıcında izlenilen seyahat kısıtlamaları giderek artırılmıştır. Ekim 2020 tarihi itibarı ile uçuş görevlileri gibi bazı istisnalar dışında yabancı turistlerin büyük bir çoğunluğu için vize gerektiği belirtilmiştir. Vize için başvuran kişilerden genel sağlık durumları ile ilgili formlar talep edilirken Covid-19 riski taşımadığına dair de uzman onaylı belge göndermesi gerektiği belirtilmiştir. Uygulanan seyahat önlemleri ile Güney Kore için turist sayısı bir önceki yıla kıyasla %81 oranında azaldığı açıklanmıştır. 22 Mart 2020 tarihinden 5 Nisan 2020 tarihine kadar 15 gün süre ile sosyal mesafeye dikkat edilmesi, mümkün olduğunda evde kalınması yönünde uyarılarda bulunmuştur. İşletmeler için çalışanların birbiri ile temasını azaltmaları konusunda evden çalışma yöntemi ya da esnek çalışma saatleri uygulamaları konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Topluluk dahilinde hareket edilen ve yayılımı artırma potansiyeline sahip olan alanlar olarak dini mekanlar, spor tesisleri ve eğlence yerleri için idari tedbirler alınmıştır. Bu alanların düzenli olarak dezenfekte edilmesi, hava sirkülasyonunun sağlanması, maske ve mesafe kurallarına uyularak çalışmasına izin verilmiştir. Mobil vaka izleme uygulaması, kendi kendini karantinaya alma uygulaması, kendi kendine teşhis uygulamaları geliştirilerek bu uygulamalar ile kişilerin mevcut durumları sadece hastaneler ve gözlem evlerinde değil kendi evlerinde de gözlem altına alınmıştır. Karantina önlemlerine itiraz eden ve uygulamayan vatandaşların elektronik bileklikler ile bluetooth aracılığıyla takip uygulamasına bağlanılarak kişilerin sağlık durumları uzaktan kontrol edilmektedir. Günde iki kere bileklerin sensörleri aracılığıyla kişilerin vücut ısısı ve genel sağlık durumlarının bilgisine ulaşılmaktadır. Bileklikleri kullanmadığı tespit edilen kişilerin polisler tarafından ziyaret edileceği ve karantina koşullarına uymayanlar için 10 Milyon Won ya da 1 yıl hapis cezası uygulanacağı belirtilmiştir. Yabancı ülke vatandaşı olan kişilerin ise karantina koşullarına ayak uydurmadığı takdirde sınır dışı edileceği açıklanmıştır.
----------------------------	---

	Okulların genel durumu için okulların belirli süre yüz yüze eğitime ara verilmesi kararı alınmıştır. MOE okulların tekrar yüz yüze eğitime devam etmesi için yaklaşık bir ay boyunca günde elliden daha az vaka görüldüğü Mayıs ayına kadar beklemiştir. Okulların tekrar açılması kademeli olarak 20 Mayıs'ta 8 Haziran'a kadar aşamalı olarak devam etmiştir. Ağustos 2020 tarihinde artan vaka sayıları ile beraber başkent bölgesi için kırmızı alarm verilerek üç seviyeli sistemde salgın seviyesini ikinci seviyeye yükseltmiştir. Spor faaliyetlerinin, müsabakaların seyircisiz oynanmasına karar verilirken kapalı ve açık alanda toplanan kişi sayılarına kısıtlama getirilmiştir. Bu kısıtlamalar kapalı alanda bulunan kişi sayısının elli kişiden fazla olmaması, açık alanda bulunan kişi sayısının ise yüz kişiden fazla olmaması yönünde olmuştur. Gece kulüpleri ve eğlence mekanları ile ilgili karar alınarak bir başka karara kadar kapatılmasına karar verilmiştir. Haziran ayı sonrasında Seul ve yakın civardaki eyaletlerde görülen pozitif vaka artışlarının sebebi olarak toplu kullanım alanı olan ibadethane ve kuryelerden kaynaklı pozitif vakaların oluşturduğu görülerek bu konuda Temmuzun ikinci haftası itibarı ile kiliselerde düzenli ibadetlerin dışında ayrıca çoklu katılım gösterilen toplantıların yapılmasının yasaklandığı açıklanmıştır. Ağustos ayında pozitif vakaların artması ile beraber pazar günleri ibadethanelerdeki hizmetler yasaklanmıştır. Gece kulübü ve restoran, müzikli eğlence mekanlarının kapatılması, kapalı alanlarda elli kişiden fazla kişinin bulunmamasına karar verilmiştir. Bu kişi sınırlaması açık alanlar için yüz kişi ile sınırlandırılmıştır. Okullar için kişi sınırlandırması ise anaokulu, ilk ve orta dereceli okullar için üçte biri, liseler için üçte ikisi ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca tüm plajların kapatılması kararına varılmıştır. Vaka sayılarının Nisan 2021 yılında artmasıyla beraber gevşetilen tedbir kararlarında tekrar sıkılaşmaya gidilerek gece kulübü ve eğlence mekanlarının 3 hafta süre ile kapatılmasına karar verilmiştir. Haziran ayında belirli eyaletlerde kısıtlamaların azalması ile kısıtlı çalışma saati ile çalışan restoran, spor salonu gibi işletmelerin gece yarısına kadar çalışmasına izin verilmiştir.
--	---

Kaynak: (Byun ve Slavin, 2020; Jeong, Hagose, Jung, Ki ve Flahault, 2020; NPR, 2020; Yohnap News, 2020; A3M, 2021; Kim, Pae ve Lee, 2021; Shim, Tariq ve Chowell, 2021).

2.2.10. Çin’ de Alınan Önlemler

2019 yılı Aralık ayında Çin’in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan’da ortaya çıkarak hızlı bir sürede dünyaya yayılan, Dünya Sağlık Örgütünün pandemi olarak ilan ettiği Covid-19 salgını ne üzerinden ortaya çıktığı belli olmamakla birlikte dünya üzerinde birçok alanda etkileri olduğu görülmektedir. Dünyanın en fazla nüfusa sahip ülkesi olan Çin’de salgının yayılımını durdurmak adına hızlıca önlemler alınmaya başlanmıştır.

Çin’de yeni yıl tatilinin uzatılması, Hubei eyaletinin kilitlenmesi, ulusal düzeyde büyük ölçekli hareketlilik kısıtlamaları, sosyal mesafe ve geri dönen göçmen işçiler için 14 günlük karantina süresi dahil olmak üzere katı sınırlama önlemleri uygulanmıştır (IMF, 2021).

Salgının yayılımını alınan önlemlerle engellemeye çalışılırken diğer taraftan hastanelerde yaşanan yoğunluğun azaltılması için sergi alanları, spor salonları da geçici olarak hastaneye çevrilerek bölgedeki bazı hastanelerin pandemi hastanesi olarak kullanımına başlanmıştır (The State Council The People’s Republic of China, 2020).

Hastanelerdeki yoğunluğun yanı sıra bölgedeki sağlık çalışanlarının ve sağlık ekipmanlarında var olan yetersizliğin giderilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Covid-19 pozitif vakasının farklı bölgelerde görülmemesi adına yoğun çaba sarf edilirken vakanın ilk karşılaşıldığı bölge olarak Wuhan’a diğer özerk bölge ve belediyelerin de dahil olduğu Ulusal Sağlık Komisyonu, Geleneksel Çin Tıbbi Devlet İdaresi, askeri hastaneler ile bazı kurum ve kuruluşlardan sağlık ekipmanı, sağlık ekiplerinin Hubei bölgesine giderek salgının durdurulması ve hastaların tedavisinde büyük uğraş sarf edilmiştir (KFA Fuarcılık, 2020). Alınan önlemlerin başında salgının yayılımını azaltarak daha az kişinin etkileşimde bulunması sağlanmaya çalışılmıştır.

2020 Şubat ortasından itibaren devam eden risk değerlendirmelerine dayalı olarak temel sektörlere, belirli endüstrilere, bölgelere ve nüfus gruplarına öncelik verilerek kısıtlamalar kademeli olarak kaldırılmıştır (IMF, 2021). Kısıtlamaların yavaş yavaş kaldırılması ile iş yerlerinde ciddi önlemler alınmaya başlanmıştır. Fabrikalarda alınan önlemler ile tekrar bir kapatma olasılığını minimuma düşürmek adına herkesin koordineli ve disiplinli bir şekilde kurallara uyarak geçen pandemi sürecine destek verdiği öngörülmektedir. Fabrika giriş çıkışlarında ateş kontrolü yapılırken, servislerin dezenfekte edilmesi, havalandırma kurallarının uygulanması ve maske takma zorunluluğu, toplu alanlarda en az 2 metre mesafe olması, hijyen kurallarına uymaları gerektiği belirtilmiştir. Farkındalığı artırmak

için her işletmenin buna yönelik çalışmalarda bulunarak posterler asmaları, göstergeler ile mesafe kurallarını belirtmeleri gerekmektedir (Lean, 2020). Mart sonu itibari ile Covid-19 salgını hızlı bir şekilde dünya geneline yayılırken Covid-19'un merkez üstü haline gelen Çin salgını kontrol altına alarak yeni normal düzene geçmeye başladı. Eyalet kısıtlamaları giriş çıkış kontrolleri gibi kısıtlamalar azaltılarak işletmelerin tekrar açılarak faaliyetlerine yeniden başlamıştır. Okullar tekrar açılarak eğitim öğretim hayatı kaldığı yerden devam etmeye başladı. Aynı zamanda etkileşim ve temasın fazla olduğu hizmet sektörü için yeni bir düzenlemeye gidilerek mevcut şartlar altında tekrar açılmıştır. Çin Hükümetinin hızlı ve etkili bir şekilde salgını kontrol altına alarak kısa bir sürede yeni normal olarak adlandırılan sürece geçtiği görülmektedir (Tuic Akademi, 2020).

Dönem içerisinde alınan bazı tedbirler aşağıdaki gibidir;

Tablo 23. Çin'de Alınan Sosyal Tedbirler

GENEL TEDBİRLER	Covid-19 pozitif vakasının farklı bölgelerde görülmemesi adına yoğun çaba sarf edilirken vakanın ilk karşılaştığı bölge olarak Wuhan'a diğer özerk bölge ve belediyelerin de dahil olduğu Ulusal Sağlık Komisyonu, Geleneksel Çin Tıbbi Devlet İdaresi, askeri hastaneler ile bazı kurum ve kuruluşlardan sağlık ekipmanı, sağlık ekiplerinin Hubei bölgesine giderek salgının durdurulması ve hastaların tedavisinde büyük uğraş sarf edilmiştir. 23 Ocak tarihinden itibaren alınan bir karar ile Wuhan şehrinde alınan ciddi bir karantina ile şehre giriş çıkışlar kısıtlanmıştır. Uçak, tren, otobüs ve metro seferleri gibi toplu taşıma araçları dahil olmak üzere herhangi bir ulaşım aracı ile şehir içine girişler ve şehirden çıkışlar farklı bir karar açıklanana kadar durdurulduğu belirtilmiştir. Salgının yayılmasını önleyebilmek gayesi ile Pekin her yıl düzenlenen yeni yıl etkinliklerini iptal ettiğini açıklamıştır. 13 Şubat'ta açıklanan karar ile iş ve okulun yeniden başlamasını erteleme kararı açıklanmıştır. Kamu hizmetleri, tıbbi ekipman ve ilaç sektörü ile beraber günlük ihtiyaçların karşılanabileceği market ve gıda sektörü dışında kalan işletmelerin 20 Şubat tarihine kadar çalışmaya devam etmeleri ertelenmiştir. İş yerlerinde ve halka açık alanlarda kullanılan klima ve havalandırma sistemlerinin kullanımını düzenlemek amacıyla bir genelge yayınlamıştır. Kayıt altına alınmayan vakalar için eczanelerden alınan ateş ve öksürük ilaçlarını alan kişilerin yaşadığı semptom ve şikayetleri ile beraber kimlik numaraları, iletişim
-------------------------------	--

	bilgileri ve adreslerinin kayıt altında tutulması gerektiği açıklanmıştır. Uygulamaya geçirilen bu uygulama sayesinde bazı belirtileri gösteren ancak hastaneye gitmeyen kişiler ile o kişilerin teması olan kişileri belirleyebilmek için önemli bir adım olmuştur. Çin Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi (CCDCP), covid-19 salgınının yayılımı, önlemek için alınabilecek kişisel önlemler, temaslı kişilerin neler yapması gerektiği gibi birçok konuyu ele alan bir liste yayınlamıştır. Listenin içerisinde evde karantina altındayken kendilerini nasıl koruyacakları konusunda rehberlik edecek salgını önleme ipuçları belirtilmiştir. Evde ve dışarıda alınabilecek önlemleri belirterek hastalığa karşı dikkatli olunması gerektiği açıklanmıştır. Pekin Başbakan Yardımcısı Han Zheng 23 Şubat tarihinde yaptığı açıklama da pandemi ile mücadelede alınan önlemlerin başında gelen salgının yayılımı üzerinde kontrol sağlamak amacıyla kapatılan işyerlerinin açılması için ilk adımın ulaşım kısıtlamalarında kademeli olarak normalleşmeye gidileceği şeklinde olmuştur. Orta riskli ve yüksek riskli bölgelerde giriş çıkış kısıtlamalarının pandeminin seyrine göre değerlendirileceği belirtilerek salgının merkez üstü halinde olan Hubei eyaletinin salgının yayılımını önlemek amacıyla giriş çıkış kısıtlamalarına devam edilmesi gerektiği kararı verilmiştir. Pozitif vaka görülmeyen bölgelerde ise üretimin devam edebilmesi ve hammaddenin bölgeye girip ürünlerin çıkabilmesi için kara ve deniz yolunda yük araçları için kısıtlamaların tamamen kaldırılması gerektiğini açıklamıştır.
--	--

Kaynak: (KFA Fuarcılık, 2020; Timoçin, 2020; The State Council The People's Republic of China, 2020)

Sonuç olarak bakıldığı zaman ülkeler Covid-19'a karşı aldığı tedbirler benzerlik göstermektedir. Ülkelerin almış olduğu tedbirlerin zamansal sıralaması ve uygulama sürelerinde farklılıklar görülmektedir. Bu doğrultuda Çin salgınıyla mücadelede diğer ülkelere göre daha iyi performans gösterirken Avrupa ülkelerinin özellikle İngiltere'nin diğer ülkelere nazaran ayrışarak ilk etapta izlemiş olduğu sürü bağışıklığı politikası ile diğer ülkelere nazaran kısıtlama tedbirlerini uygulama konusunda farklı yol izlediği görülmektedir.

Seçili ülkelere bazılarının ilk onaylanan pozitif vaka ve almış olduğu ilk tepkileri aşağıda görebilirsiniz.

Tablo 24. Covid-19 Pandemisine Karşı Alınan Bazı Tedbirlerin Zamansal Gösterimi

Ülkeler	İlk Vakaların Ortaya Çıkması	Okulların Kapatılması	İnsanların Toplu Bulunduğu Mekanların Kapatılması	Kamuya Açık Toplu Etkinliklerin Kısıtlanması	Kapsamlı Seyahat ve Ulaşım Kısıtlamaları
TÜRKİYE	10 Mart 2020	12 Mart- 2 Gün Sonra	15 Mart- 5 Gün Sonra	12 Mart-2 Gün Sonra	13 Mart – 3 Gün Sonra
ALMANYA	27 Ocak 2020	17 Mart – 50 Gün Sonra	16 Mart – 49 Gün Sonra	13 Mart-46 Gün Sonra	17 Mart-40 Gün Sonra
FRANSA	24 Ocak 2020	13 Mart – 49 Gün Sonra	14 Mart- 50 Gün Sonra	13 Mart-48 Gün Sonra	17 Mart-53 Gün Sonra
İSPANYA	31 Ocak 2020	11 Mart -40 Gün Sonra	14 Mart- 43 Gün Sonra	11 Mart-40 Gün Sora	14 Mart-43 Gün Sonra
İTALYA	31 Ocak 2020	10 Mart – 39 Gün Sonra	12 Mart-41 Gün Sonra	10 Mart-39 Gün Sonra	10 Mart-39 Gün Sonra
İNGİLTERE	31 Ocak 2020	18 Mart – 47 Gün Sonra	20 Mart- 49 Gün Sonra	13 Mart-42 Gün Sonra	24 Mart-53 Gün Sonra

Kaynak: (Tauscher, Topal,Eskicioğlu, Hopyar, 2020).

İlk vakalar Çin’de görülmeye başlandıktan kısa bir süre sonra diğer ülkelere de yayılarak, 16 Ocak tarihinde Japonya, 20 Ocak tarihide Güney Kore, 21 Ocak tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk pozitif vaka doğrulaması yapılmıştır. Diğer ülkelerde ise ilk pozitif vaka tanımlanması sırası ile Fransa, Almanya İspanya, İtalya, İngiltere son olarak Türkiye’de olmuştur.

ABD okulların kapatılması konusundaki karar yetkisini eyaletlere bırakmıştır. Bu doğrultuda salgının yoğun olduğu bazı eyaletlerde 12 Mart 2020 tarihinde yüz yüze eğitime ara verildiği duyurulmuştur. Bu tarih Japonya ve Güney Kore’de 2 Mart, Çin’de ise 26 Ocak olmuştur. Çin salgını daha erken yaşayan bir ülke olarak tedbir alma konusunda da erken davrandığı görülmektedir. Bu konuda Türkiye’de Çin’i takip ederek incelenen diğer ülkelere göre pandemi yayılımını durdurmak amacıyla daha hızlı yanıt vermiştir (Anadolu Ajansı, 2020; Euronews, 2020).

İnsanların toplu bulunduğu alanların kapatılması, kamuya açık toplu etkinliklerin iptal edilmesi ya da kısıtlanması, seyahat ve ulaşım kısıtlamaları kararları ülkeler için farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda, Çin ise öncelikle salgının merkezi halinde bulunan 23 Ocak tarihinden itibaren alınan bir karar ile Wuhan şehrinde alınan ciddi bir karantina ile şehre giriş çıkışlar kısıtlanmıştır (KFA Fuarcılık, 2020; Timoçin, 2020). 13 Şubat’ta açıklanan karar ile iş ve okulun yeniden başlamasını erteleme kararı açıklanmıştır. Bu karar ile kamu hizmetleri, tıbbi ekipman ve ilaç sektörü ile beraber günlük ihtiyaçların karşılanabileceği market ve gıda sektörü dışında kalan işletmelerin 20 Şubat tarihine kadar

çalışmaya devam etmeleri ertelenmiştir (The State Council The People's Republic of China, 2020).

20 Ocak tarihinde ilk pozitif vakası doğrulanan Japonya, Nisan 2020 başlarında olağanüstü hal ilan ederek sıkı tedbirler içerisinde uzun zaman geçirilirken işletmelerin kapatılması, etkinliklerin kısıtlanması ve seyahat kısıtlamaları da yer almaktadır (Stringfixer, 2020). 20 Ocak tarihinde ilk Covid-19 vakası görülen Güney Kore ise, 4 Şubat itibari ile salgının çıkış noktası olarak bilinen Hubei eyaletinden gelen yabancı yolcuların ülkeye girişine kısıtlama getirmiştir. Tüm şehirleri karantina altına almadan pozitif vakaları ve temaslı kişileri kontrol altına tutmaya yönelik sıkı tedbirlerle çevrili sistem ile izleyen Kore pandeminin başlamasından kısa süre sonra okullar, üniversiteler, sinemalar, spor salonları kapatıldığı açıklanmıştır (EIB, 2020.)

21 Ocak tarihinde ilk pozitif vaka görülen ABD'de ise 16 Mart tarihinden itibaren vaka sayısı yüksek olan büyük nüfuslu eyaletlerde restoran ve eğlence merkezlerinin kapatılmasına karar verilmiştir (Doğru, 2020). ABD'de Mart ayında salgının merkez üssü olarak ilan edilirken diğer Avrupa ülkeleri gibi salgın ile mücadele kısıtlayıcı tedbirler alma hususunda erken davranmadığı görülmektedir. Türkiye'de ilk pozitif vakanın incelenen diğer ülkelere göre yaklaşık 40 45 gün kadar geç tanımlanmasına rağmen diğer Avrupa ülkeleri ile benzer zamanlarda kısıtlama tedbirleri alınmaya başlanmıştır. Nitekim Covid-19 salgınının çıkış noktası olarak bilinen Çin'de 25 Mart 2020'de Çin sokağa çıkma yasağını kaldırarak 8 Nisan'da ise seyahat kısıtlamasını kaldırdığını bildirmiştir (Timoçin, 2020). Çin diğer ülkelere göre salgın ile yüzleşen, etkilerini ilk kez tecrübe eden ülke olmasına rağmen almış olduğu sıkı tedbirler neticesinde diğer ülkelere göre daha başarılı performans izlediği görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19 PANDEMİSİNİN MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi olarak nitelendirdiği Covid-19 salgını küresel anlamda birçok farklı etkiye neden olmuştur. Covid-19 salgını nedeniyle ülkelerin birçoğunda farklı alanlarda değişim gözlenmiştir. Bu anlamda her ülkenin Covid-19 salgınından farklı boyutta etkilendiğini söylemek mümkündür. Ekonomide meydana gelen bu etkilerin değerlendirilmesi açısından makroekonomik değişkenler önemli kaynaklardır. Bu doğrultuda Covid-19 salgınının etkilerini anlamlandırmak amacıyla bu bölümde kamu finansman dengesi, dış borç, dış ticaret, iş gücü, ekonomik büyüme, finansal kesim ve enflasyon üzerindeki etkileri incelenmiştir. Örneklem olarak seçilen ülkeler Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere, ABD, Japonya, Kore ve Çin olarak belirlenmiştir. Covid-19'un seçili ülke ekonomileri üzerindeki etkisi belirtilen makroekonomik değişkenler yardımı ile değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.1. Kamu Finansman Dengesi Üzerindeki Etkisi

Kamu finansman dengesi, kamu kesiminin belirli bir dönem (yıl) içindeki gelir ve gider dengesini ifade etmektedir. Genellikle giderlerin gelirden fazla olması ve/veya gelirlerin toplanmasındaki gecikmelerden dolayı kamu kesiminin açık vermesi söz konusu olmaktadır (Günel, 1996).

Covid-19 salgını bütünsel olarak bakıldığında kamu harcamalarını arttırırken kamu gelirlerinin azalmasına sebep olmuş, bu sebepten dolayı birçok ülkede kamu finans dengesinin bozulduğu gözlemlenmiştir. Covid-19 salgınının 2019 yılında başlayıp 2020

yılında neredeyse tüm ülkelere yayılmasıyla birlikte, ülkeler genişletici maliye politikaları uygulamaya başlamıştır. Genişletici maliye politikaları kısaca vergide indirimde giderken kamu harcamalarını arttırmak olarak özetlenmektedir (Buhur, 2020). Pandemi döneminde ekonomik dengeyi korumak için devletlerin büyük bir kısmı teşvik, yardım gibi ödenekleri arttırmış ve sıklaştırmışlardır. Devletlerin artan kamu harcamalarının borçlanma riski getirdiği görülmektedir. Buna karşın azalan iktisadi faaliyetler kamu finansman dengesini olumsuz yönde etkilemektedir (Soylu, 2020). Salgının yayıldığı ülkelerde süreç içerisinde iktisadi faaliyetler yavaşlamış ve buna bağlı olarak ülkelerin vergi gelirleri azalmıştır. Aynı zamanda, kamuya yönelik harcamalar ve cari transferler ile faiz dışı harcamalar artış göstermiştir (TCMB, 2020). Tüm bu durumlar, planlanmakta olan bütçeyi olumsuz etkilemiş, kamu maliye dengesinde aksaklıklar meydana gelmiştir.

Ülkelerin Covid-19 salgınının etki alanına girdikleri andan itibaren yaptıkları en büyük destekler ekonomiyi gerek salgın döneminde gerekse salgından sonraki dönemde canlı tutmak amaçlıdır. Örnek olarak ülkelerin birçoğu bu dönemde işsizlik fonunu kullanmış, istihdama yönelik teşvik vermiş ve çeşitli noktalarda vergi indirimlerine gitmişlerdir. Tüm bu adımlar ekonominin sürekliliği için gerekli olsa da ülkelerin kamu finansman dengesi bozulmuş, birçok ülke salgın öncesi hesapladığından daha fazla borçlu durumuna düşmüştür.

Covid-19 salgınına karşı açıklanan devlet desteğine örnek olarak Türkiye'yi incelediğimizde "Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi" detayları sırasıyla; (i) Türkiye Bankalar Birliği'nin iş dünyasının kredi borçlarıyla ilgili taleplerine hızlı ve olumlu yanıt verilmesi konusundaki tavsiye kararı, (ii) Kredi Garanti Fonu (KGF) limitinin 25 milyar TL'den 50 milyar TL'ye yükseltilmesi, (iii) Kamu bankaları (Halkbank, Ziraat Bankası ve Vakıfbank) tarafından firmalara sağlanacak "İşe Devam Kredi Desteği", (iv) kamu bankalarınınca müşterilerine sağlanacak ek destekler, (v) Eximbank tarafından ihracat pazarı daralacak firmalara yönelik; kredi geri ödeme vadelerinin uzatılması, taahhüt kapatmaya ilave 1 yıl verilmesi, reeskont kredilerinde 2 yıl vade imkanı tanınması, sigorta limitlerinde alıcıya tanınan vadelerin ücretsiz uzatılması şeklindedir (Eğilmez, 2020). Ülkelerin en büyük gelir kanallarından biri toplanan vergilerdir. Covid-19 salgını ile ülkelerde vergi akışı doğrudan veya dolaylı olarak aksamıştır. Doğrudan aksamalar hükümetlerin açıkladığı destekler kapsamında vergi indirimleri veya vergi affına gitmesiyle gerçekleşmiştir. Örnek olarak birçok ülke salgından etkilenen turizm, inşaat ve eğlence sektörünün kredi borçlarında ertelemeye ve sigorta primlerinde indirimlere gitmiştir

(Eğilmez, 2020). Ertelemeye gidilen ödemelerle ilgili endişelerden birisi vergi ve borç ertelemeinin salgından sonra nasıl düzenleneceği netlik kazanmış bir durum olmamasının yarattığı belirsizlik kaynaklıdır. Birçok şirketin salgın sonrası nakit akışında problem yaşamaya devam edeceği göz önüne alındığında, vergi ve borç ertelemelerinin gelecek dönem için beklendiği kadar etkili sonuç vermeyeceği, kamu finans dengesinin beklenen vergi toplaması gerçekleşmediği takdirde daha da bozulacağı tartışılan konular arasındadır (Buhur, 2020). Dolaylı yoldan vergi kaybı ise işletmeler çalışmadığı, dışarıdaki sosyal hayat neredeyse durma noktasına geldiği ve talep şoku yaşandığı için ürün veya hizmetlere olan talep kısıtlı olduğundan dolayı ortaya çıkmıştır. Türkiye’de Mart 2020 itibari ile salgının etkisi gözlemlenmeye başlanmış ve bu tarihten itibaren KDV ve ÖTV’de dramatik bir düşüş kaydedilmiştir (TCMB, 2020).

Covid-19 salgını neredeyse tüm sektörleri durma noktasına getirmiştir. Buna karşı hizmet ve ulaşım gibi sektörler diğer sektörlerden daha fazla zarar görmüştür. Dolaylı olarak bakıldığında durma noktasına gelen veya duran her şirketin/sektörün kamu finans dengesine olumsuz etkisi olacağı muhakkaktır. Buna karşın, bazı sektörler, kamu harcamaları ile direkt ilgilidir. Söz gelimi inşaat sektörü salgından etkilenen önemli alanlardan biri olarak ifade edilebilir. Bu dönemde çoğu inşaat gerek talep şoku gerek tedarik zincirinde kırılmalardan kaynaklı malzemelere ulaşımın zorlaşması ve bu durumu takriben inşaat maliyetlerinin artması gerekse kamunun birtakım ihaleleri durdurması, erteleme veya iptal etmesi sebebiyle inşaat sektörü zor durumda kalmıştır. Benzer durumların tüm sektörlerde düşünülmesi mümkündür. Kamu finansman dengesinin korunması amacıyla ülkeler belirli alanlarda tasarruf yoluna gitmiş, bazı projeler tasfiye edilmiştir (Eğilmez, 2020).

Öte yandan, birçok ülkede en büyük kamu harcaması sağlık sektörüne yapılmıştır (Buhur, 2020). Bu dönemde sağlık çalışanları, sağlık merkezleri, ilaçlar, hastaneler gibi alanlarda yatırım ve harcamalarda artış gözlemlenmiş, bir açıdan harcamalarda kayma meydana gelmiştir. Kamu harcamalarının arttığı sektörlerde İspanya’nın tüm sağlık sektörünü kamuya geçirmesi örneği gibi kamulaştırma çalışmaları görülmeye başlanmıştır. İspanya örneğinde görülen sağlıkta kamulaştırma adımı, ülkelerin birçoğunda gıda, sağlık ve ulaşım gibi sektörlerde kamulaştırma yolunda beklentilerin oluşmasında da sebebiyet vermiştir (Buhur, 2020). “Kamulaştırma işlemleri ise salgın döneminde vatandaşlara sunulan imkanların daha adil ulaşımını sağlasa da devletler açısından incelendiğinde kamu finansmanına eklenen yüklü bir alımı oluşturmaktadır.

Covid-19 salgını ile ülkeler ekonomik yavaşlamaya ve hatta gerilemeye gitmişlerdir. 2008 krizinden itibaren ülkeler bu yavaşlamaları engellemek ve piyasaları rahatlatmak için düşük faiz ve likidite politikası izlemişlerdir. Kamu finansman dengesini koruyabilmek için önerilen kaynaklardan biri adil ve şeffaf bir şekilde ülkelerin para basma politikası izlemesidir. Parasal genişleme politikasının hızla krediye dönüşeceği, böylelikle piyasanın dinamizmini olumlu yönde etkileyeceği varsayılmaktadır. Örnek olarak, ABD’de salgının ekonomik etkisini kırmak için FED sınırsız likidite sözü vermiştir. Türkiye’de ise likidite akışının kolaylaşması için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından: "banka bilançolarında sermaye yeterliliği rasyosu ve net döviz pozisyonu hesaplamasında kolaylık sağlama" yolunda karar verilmiştir (Eğilmez, 2020). Kamu finansman dengesini koruyabilmek için önerilen bir diğer öneri ise borçlanmadır. Bununla birlikte ülkelerin verdiği farklı destek paketlerinin kamu borçlarını arttıracak ve bütçe açığına sebep olacağı öne sürülmektedir. Borçlanmanın riski enflasyon ve yüksek faize bağlı olarak ödeme güçlükleri iken para basma politikasının riski yüksek enflasyon ve tasarruf artışıdır. Bu yüzden, Covid-19 salgınına karşı ülkelerin iki seçeneği de kısıtlı olarak uygulaması tavsiye edilmektedir. Bahsedilen durum, kamu harcamalarını artırma yoluna gidemeyecek ülkeler için alternatif bir çözüm niteliğindedir. Kamu harcamalarının artması piyasaların canlanması için tek mümkün yol olarak görüldüğünden, mevcut bütçeleri bu harcamalara yetmeyen ülkeler dış borç alma veya parasal genişleme yoluna gitmişlerdir (Şanlı, 2020).

Sonuç olarak, ülkelerin kamu finansman dengesinin salgınla birlikte iki yönlü zarar ile mücadele etmesi öngörülmektedir. Bunların ilki, destek ve hibeler sebebiyle kamu harcamalarındaki artış olması, diğeri ise vergilerin düşmesine bağlı olarak kamu borcunun artacağı şeklinde özetlenebilir (Eğilmez, 2020). Ülkeler kamu finansman dengesini, ekonomik büyümenin devamını sağlamak yönünde adımlar atmakta ve birçok ülke ekonomik istikrarın stabil kalması için parasal genişleme politikası izlemektedir. Covid-19 salgını ile baş edebilmek için hem hane halkı hem de işletmelere hükümetler tarafından ekonomik destek verilmiştir. Yaşanan pandemi sürecinin nasıl atlatıldığına bağlı olarak her ülke kendi içerisinde salgının seyrine göre genişletici politikalarını sonlandırmış ya da kısmi olarak devam ettirmiştir.

Seçili ülkeler özelinde kamu finansman dengesinin durumunu gözetebilmek adına ülkelerin genel yönetim net borçlanma miktarının GSYH’ya oranı tablo halinde aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 25: Genel Yönetim Net Borçlanmanın GSYH' ya Oranı

Ülkeler	2018	2019	2020 (T)	2020	2021
Türkiye	-3.7	-4.7	-3.5	-5.1	-3.5
Almanya	1.9	1.5	0.9	-4.3	-3.7
Fransa	-2.3	-3.1	-2.2	-9.1	-7
İspanya	-2.5	-2.9	-2.2	-11	-7
İtalya	-2.2	-1.5	-2.3	-9.6	-7,2
İngiltere	-2.2	-2.2	-2.4	-12.8	-8
Amerika	-5.4	-5.7	-6.7	-14.5	-10.2
Japonya	-2.5	-3	-2.6	-9	-7,6
Kore	2.6	0.4	*	-2.2	-0.6
Çin	-4.3	-6.1	*	-10.7	-6

Kaynak: (Europe,2019; IMF,2021)

2018, 2019, 2020 ve 2021 yıllarına ait olan genel yönetim borç dengesi incelendiğinde 2020 yılı itibariyle borç dengesinin giderek bozulduğu görülmektedir. Europe tarafından Ekim 2019 tahminlerine göre 2020 yılında gerçekleşmesi beklenen oranlardan çok farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. 2020 yılında gerçekleşmesi beklenen kamu borçlanma oranı Türkiye’de %-3,5, Almanya’da %0,9, Fransa’da %-2,2, İspanya’da %-2,2, İtalya’da %-2,3, İngiltere’de %-2,4, ABD’de %-6,7, Japonya’da %-2,6 olmasına rağmen pandemi etkisiyle gerçekleşen oranlar tahminlerin çok gerisinde kalmıştır. Türkiye için %-5,1, Almanya %-4,3, Fransa %-9,1, İspanya %-11, İtalya %-9,6, İngiltere %-12,8, ABD %-14,5, Japonya %-9, Kore %-2,2, Çin %-10,7 olarak sonuçlanmıştır. 2020 yılı içerisinde en fazla kamu borçlanması yaşayan ülkeler sırası ile İngiltere, ABD, İspanya, İtalya, Fransa, Japonya ve Almanya olmuştur. Çin, Kore ve Türkiye ise nispeten daha az borçlanma yaşamıştır. 2021 yılı kamu borç dengesinin negatif durumun devam ettiği ve pandemi öncesindeki dönemin çok gerisinde olduğu görülmektedir. En fazla kamu borçlanması yaşayan ülkelerden ABD’nin 2020 yılında -14,5 olan borçlanma gereğinin gelir düzeyine oranı 2021 yılında -

10,2 olarak gerçekleşmiştir. İngiltere, İspanya, İtalya ve Japonya’da benzer durum gözlemlenmiştir.

İncelenen dönem içerisinde en yüksek kamusal genişleme oranına sahip olan ülke İngiltere’dir. GSYH’si 3,1 milyon dolar olarak açıklanan İngiltere süreç içerisinde %10,6 oranında kamusal genişleme yaşadığı belirlenmiştir. İkinci sırada ise ABD gelmektedir. 20,9 milyon dolar GSYH’ya sahip olan ABD’nin süreç içerisinde kamusal genişleme oranı %8,8 oranında gerçekleşmiştir. Sırasıyla en yüksek kamusal genişleme kaydeden diğer ülkeler ise İtalya (GSYH 2,5 milyon dolar), İspanya (GSYH 1,8 milyon dolar), Fransa (GSYH 3,2 milyon dolar), Japonya (GSYH 5,3 milyon dolar), Almanya (GSYH 4,6 milyon dolar), Çin (GSYH 24,3 milyon dolar), Kore (GSYH 2,3 milyon dolar) ve Türkiye (GSYH 2,3 milyon dolar)’dır. İtalya ve İspanya %8,1, Fransa ve Japonya %6, Almanya %5,8, Çin %4,6, Kore %2,6, Türkiye %0,4 oranında kamusal genişleme göstermektedir. Çin’in yüksek GSYH’ya sahip olmasına rağmen daha düşük kamusal genişleme oranı sergilemiştir.

3.2. Dış Borç Üzerindeki Etkisi

Dış borç, genel anlamda bakıldığında ülkelerin veya ülkelerin himayesi altındaki kuruluşların başka ülkelere para alarak borçlanması durumu olarak açıklanabilir. Covid-19 salgını ile aksayan üretim, tedarik zincirinin bozulması, yaşanan arz-talep şokları ve sokağa çıkma yasakları kamu ve özel sektörde duraksamalara sebep olmuştur. Covid-19 salgını öncesi global ekonomik sistem zaten kırılgan bir yapıya sahip olmaya başlamışken, salgınla birlikte sorunlar daha fazla derinleşmiştir. Benzer ekonomik krizler dünyada daha önce de yaşanmış ve her kriz borçlu olan ülkelerin bir nevi sınavı olmuştur. Yakın geçmişteki krizler 1970-89 yılları arasında Latin Amerika ve Afrika ülkeleri; 1990-2001 yıllarında Asya, Pasifik, Avrupa ve Orta Asya ülkeleri; 2002-09 arasında da Avrupa ve Orta Asya ülkeleri farklı düzeylerde borçlanma krizine girmiştir. Geçmişe bakıldığında, dönem krizlerinin çoğu uluslararası kuruluşlar, Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların iş birliği ile çözüme kavuşturulmuştur (Kose vd., 2020). Geçmiş örneklerden farklı olarak, Covid-19 salgını bölgesel değil küresel etkiye sahiptir ve toplam borç, ekonomilerin %80’inde artış göstermiştir. IMF raporlarına göre, 2020 yılı içerisinde ekonomilerdeki mali açıkların GSYH’nin yüzde beşi kadar genişlemesi beklenmektedir (Kose vd., 2020). Krizin çözülmesi için hem hükümetler hem de özel sektör borçlanma yoluna girmiştir.

Hükümetlerin borçlanması temeli sebebi salgın döneminde halka verilen karşılıksız desteklerdir. Normalde var olan talebin neredeyse tüm nüfusa yayılması sebebiyle hükümetler hijyen kitleri, aşı, küçük işletme destek paketleri, işsizlik ödenekleri gibi birçok farklı alanda vatandaşlarına karşılıksız dağıtım yapmak zorunda kalmıştır. Bu durumda hem normalde toplanan vergilerin gerek talep şoku gerekse işletmelerin kapanması gibi sebeplerle toplanamadığı hem de mevcut vergiler artan talebe yetersiz kaldığı için hükümetler borçlanmayı tercih etmişlerdir. Özel sektöre bakıldığında, Covid-19 salgınının yarattığı talep şokunu atlatabilmek ve sektörde varlıklarını devam ettirebilmek için hükümetlere benzer bir şekilde borçlanma yoluna girmişlerdir.

Para birimleri dış borçlarda önemli bir faktörü oluşturmaktadır. Genelde döviz bazlı borçlanan ülkeler için kendi mevcut para birimlerinin değer kaybına uğraması durumu, borcun ödeme kısmında katlanarak artmasına sebep olmaktadır. Yukarıda bahsedilen geçmiş dalgalanmalarda benzer durumlar görülmüş, yabancı yatırımcılar ve borç alınan kuruluşlar ülkeye döviz getirmiştir. Buna karşı, yerel para birimlerinin değer kaybına uğramasıyla hem yabancı yatırımcıların ilgisi düşmüş ve bu sebeple pazardan yüklü miktarda döviz çıkışı gerçekleştirmişlerdir hem de döviz ile ülke parası arasındaki makas açıldığından ülkenin dışarıya ödemesi gereken borç yükü artmıştır. Benzeri bir durum Covid-19 salgını ile birlikte birçok ülkede hızlı döviz çıkışları yaşanmasından, üretim-tedarik ve tüketim zincirliklerinin kırılmasından ve ekonomik akışın yavaşlaması gibi sebeplerden dolayı etkisini göstermeye başlamıştır. Covid-19 salgınının ekonomik yan etkileri sadece gelişmekte olan ülkeleri değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeleri de etkilemiştir. Gelişmiş ülkeler geniş ekonomik destek paketleri ve Merkez Bankaları tarafından para basma politikaları sayesinde genişlemeci para politikası izleyerek salgını kısa zamanda ve en az ekonomik zararlar kapatmayı hedeflemektedir. Gelişmekte olan ülkelere ise dövizle bağlı olduklarından, benzer bir yol izlemek mümkün değildir. Hali hazırda gelir kaynakları durma noktasına gelen gelişmekte olan ülkelerin sağlık, gıda ve ekonomik krizin yanı sıra bir de borç kriziyle uğraşmak zorunda kalacağı öngörülmektedir (Oktay, 2020). Salgınla mücadele esnasında ülkelerin borç kriziyle uğraşmasını önlemek amacıyla G20 ülkeleri, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların yanı sıra Çin’de kredi ertelemesine gitmiştir. Çin’in 500 milyar dolara varan kredi desteği, dünyadaki tüm ülke ve kuruluşlardan daha fazla kredi dağıttığını göstermektedir. Bu durumda da G20 ülkelerinin aldığı kararı desteklemesi önemli bir adım olmuş, aynı zamanda diğer ülkeler için örnek teşkil etmiştir (Oktay, 2020).

Covid-19 salgını ekonomide kırılganlıklara sebep olmuş ve beraberinde geleceğe dair belirsizliği artırarak, dış borçlanmayı daha ulaşılmaz hale getirmiştir. Birçok ülkenin yeterli desteği alamaması salgınla mücadeleyi daha da zorlaştıracığından, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar geçici kredi paketleri açıklayarak sürecin etkilerini hafifletmeye çalışmıştır (Eğilmez, 2020). Dış borcun artmasının ilk sebebi borçlanmanın artması olarak gözükmektedir. Bunun yanı sıra kriz karşısında ülke para birimlerinin yaşadığı ani değer kayıpları da dış borçlarını arttırabilmektedir. Covid-19 salgını ile ‘güvenilir liman’ olarak tabir edilen Amerika gibi ülkelere yatırımlar artmıştır. Ülkelerdeki hızlı para çıkışları dış finansman koşullarını sıkılaştırmıştır. Bu durumun hem hükümetlerin hem de özel sektörün üzerinde baskı yaratması mümkündür (World Bank Group, 2020).

Ülkelerin Covid-19 salgınıyla başa çıkabilmek, salgını kontrol altına almak ve kısa sürede bitirerek normal hayata dönmek için sıkı kısıtlamalar getirdiği bilinmektedir. Bu gibi önlemlerin salgın süresi ve salgın sonrası dönemde vatandaşlara en az hasarı vermesi için hükümetlerin ilgili alanları desteklemesi gerekmektedir. Avrupa ve Orta Asya ülkelerinin salgın öncesi dönemde de yüksek düzeyde borçlandığını söylemek mümkündür. Var olan borçlanmalar, salgın ile başa çıkma noktasında ülkelerin daha büyük zorluklar yaşayarak daha çok borçlanabileceğini simgelemektedir. Salgın öncesinde de borçlu durumda olan ülkelerin büyük bir kısmı borçlarının belirli bir düzeyde kalabilmesi için desteklerini en ihtiyaç duyulan alanlara aktarmaya çaba göstereceklerdir (World Bank Group, 2020).

Covid-19 pandemisinin dış borç miktarı üzerindeki etkisini görebilmemiz adına aşağıdaki tabloda 2019-2021 yılı seçili ülkelerin dış borç miktarı verilmiştir.

Tablo 26: Üç Aylık Dış Borç Miktarı (Milyar Dolar)

Zaman	Türkiye	Almanya	Fransa	İspanya	İtalya	İngiltere	ABD	Japonya	Kore	Çin
2019Q1	443.8	5.583.3	6.005.2	2.317.4	2.445.6	8.461.9	19.765.8	4.053.9	441.1	1.982.8
2019Q2	449.5	5.661.9	6.351.1	2.312.7	2.421.2	8.649.2	20.006.0	4.184.6	441.9	1.989.5
2019Q3	440.4	5.841.5	6.670.5	2.377.3	2.478.7	8.619.1	20.263.7	4.250.3	464.0	2.015.5
2019Q4	433.7	5.657.9	6.638.3	2.304.6	2.464.6	8.703.2	20.421.2	4.332.9	462.1	2.049.5
2020Q1	435.4	5.603.5	6.404.3	2.369.0	2.504.7	8.928.8	20.412.7	4.261.4	470.7	2.070.8
2020Q2	431.6	5.746.5	6.801.6	2.377.6	2.471.5	9.205.4	21.234.4	4.787.8	489.2	2.107.9
2020Q3	426.0	6.057.7	6.802.8	2.487.1	2.563.0	9.003.9	21.310.6	4.668.6	506.7	2.145.7
2020Q4	435,1	6.495.7	7.126.2	2.590.0	2.692.6	9.278.6	21.314.6	4.788.6	514.3	2.308.3
2021Q1	430,7	6.726.8	7.370.0	2.728.2	2.834.0	9.908.8	21.358.3	4.842.0	544.9	2.400.8
2021Q2	446,3	6.687.2	7.389.9	2.659.0	2.746.0	9.747.3	22.595.4	4.691.3	565.8	2.526.6

2021Q3	453.4	6.816.4	7.479.6	2.719.1	2.798.8	9.755.5	22.824.2	4.569.9	610.7	2.679.8
2021Q4	441.0	6.823.8	7.509.6	2.686.1	2.789.1	9.665.9	23.370.7	4.751.2	628.4	2.696.4

Kaynak: (CEIC,2022; Bank of Korea,2022; Hazine ve Maliye Bakanlığı,2022; Trading Economics,2022)

Ülkelerin dış borç stokları incelendiği zaman salgın öncesi döneme ait 2019 yılı dördüncü çeyrek dönem verilerine göre pandemi süreci içerisinde her ülkenin dış borç miktarında artış yaşandığı görülmektedir. 2019 yılı son çeyrek dönemi ile bir yıl sonrası kıyaslandığında her ülkenin dış borç miktarı yükselmiştir. Türkiye 2020 yılı 4. çeyrek döneminde bir önceki yıl aynı döneme göre %0,32 oranında artış göstermiştir. Böylece 2019 dördüncü çeyrek döneminde 433,7 milyar dolar olan brüt dış borç stoku, 2020 yılı dördüncü çeyrek döneminde 435,1 milyar dolara yükselmiştir. Almanya’da aynı dönemler içerisinde dış borç stok durumunda %14,80 oranında artış yaşanmıştır. Bu artış neticesinde 2019 son çeyreğinde 5.657,9 milyar dolar olarak kaydedilen dış borç stoku 2020 aynı döneminde 6.495,7 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönem çerçevesinde dış borç stokunda Fransa’da %7,34, İtalya’da %12,38, İspanya’da %9,25, İngiltere’de %6,61, ABD’de %4,37, Japonya’da %10,51, Kore’de %11,29, Çin’de %12,62 oranında artış göstermiştir. 2020 içerisinde dış borç stokunda en fazla artış yaşayan ülke Almanya, en az artış yaşayan ülke ise Türkiye’dir. Pandemi dönemi öncesi ve 2021 yılı dördüncü çeyrek dönemi verilerine dayanarak yaklaşık iki yılı kapsayan bu dönemde en yüksek borçlanma oranı yaşayan ülke ise Çin’dir. Çin’in dış borç miktarında yaklaşık %35,98 oranında artış gerçekleşmiştir. Borçlanma miktarı yüksek olan ikinci ülke olarak %31,56 oranıyla Kore gelmektedir. Seçili ülkeler arasında borçlanma miktarı yüksek olan diğer ülkeler sırasıyla Almanya (%20,60), İspanya (%16,55), ABD (%4,37), İtalya (%13,16), Fransa (%13,12), İngiltere (%11,06), Japonya (%9,65) ve Türkiye (%1,68) gelmektedir.

Veriler ışığında 2021 yılı içerisinde mevcut borçlanmanın devam ettiğini göstermektedir. 2021 yılı son çeyrek döneminde ise devam eden borçlanma durumu pandemi öncesi dönem karşısında büyük fark oluşturmaktadır. Pandemi öncesindeki döneme kıyasla 2020 yılı için dış borç stoku artmış ancak 2021 yılında mevcut dış borç stok durumunda artış ivmesinde azalma olduğu görülmektedir. Gerçekleşen düzelme durumu pandemi öncesi dönem ile karşılaştırıldığında yeterli düzeyde olmadığı söylenebilmektedir. Dış finansman ihtiyacı döviz kurlarının yüksek seyrettiği günümüzde ülkelerin kırılgan yapısını daha da artırmaktadır.

Covid-19’un ülkelerin kamu borçlarına olan etkisi incelendiğinde, Fransa’nın kamu borcunun 2 trilyon 400 milyar Euro’yu geçerek 2009’dan bu yana en yüksek seviyeler ile

kamu borcunun yılın ilk çeyreğinde 3,1 puan artarak GSYH'nin %101,2'sine ulaştığı bildirilmişti. Benzer şekilde İspanya'da da kamu borcu yılın ilk çeyreğinde 3,4 puan artarak GSYH'sinin %98,9'una ulaşmıştır (Sade, 2020). Türkiye'nin dış borcu kamu ve özel sektör borcu olarak incelendiğinde, kamu sektörünün kısa vadeli dış borcunun 2020 yılının mart ayı sonunda, 2019 yıl sonuna göre %3,4 oranında arttığı, özel sektör kısa vadeli borcunun ise aynı dönemler için %6,3 oranında azaldığı görülmektedir (Adıgüzel, 2019). Türkiye Covid-19 salgınına 440 milyar ABD doları dış borç ile yakalanmıştır. Ülkelerin bu dönemde ödemelerinin daha kritik bir hal aldığı göz önüne alındığında, petroldeki düşüş petrol ithalatçısı ülkelerin ödemelerini rahatlatmıştır. Öte yandan, benzer şekilde borç altında bulunan petrol ihracatçısı ülkeler için salgın döneminde ödeme yapmak daha da zorlaşmıştır (Eğilmez, 2020).

Ülkelerin dış borç almakta zorlanmasının yanı sıra salgınla birlikte borç ödemesi de zorlaşmıştır. Salgınla birlikte dünyadaki aşırı yoksul kişi sayısı 71 milyondan 100 milyona çıkmıştır (Rucay, Hamadeh, & Fu, 2020). Açıklanan bu artış, sadece kişileri değil aynı zamanda ülkeleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Bazı ülkeler dış borçlarını ödeyememe tehlikesiyle karşılaşmış, WBG ve IMF gibi kurumların çağrısıyla ikili anlaşmalar sayesinde bu ödemelerin askıya alınması salgın koşullarıyla ekonomik olarak mücadele edemeyen ülkeler için destek olması yönünde teşvik edilmiştir. Böylelikle ülkelerin likidite krizi veya borç temerrüdü yaşamasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Rucay, Hamadeh & Fu, 2020). Dünya Bankası Nisan 2020 ile Haziran 2021 yılları arasında salgın sonrası ihtiyacı olan ülkelere yardım etmek amacıyla 160 milyar dolara varan finansman sağlamayı planlamıştır (The World Bank, 2021).

Sonuç olarak, Covid-19 salgınının dış borca etkisini azaltmak için alınabilecek en önemli önlemler sırasıyla sağlam borç yönetimi ve şeffaflık, iyi bir yönetim, etkili düzenlemeler ve kuvvetli makroekonomik politikalar olarak sıralanmaktadır (Kose vd., 2020). Ülkeler veya şirketler, yatırımcılarına ve borçlu oldukları kuruluşlara karşı şeffaf bir politika izlemeli, süreci kabul etmeli ve geçmişteki krizler gibi geçici bir süreç olduğunu bildirmelidir. Salgın döneminin yarattığı şok dalgası sebebiyle geciken ödemeler taksitlendirilmeli, ertelenmeli ve gerektiğinde uluslararası kuruluşlar ile desteklenmelidir.

3.3. Dış Ticaret Üzerine Etkileri

Dış ticaret, ülkelerin birbirleriyle yaptıkları mal ve hizmet hareketlerini kapsamakta olup ihracat ve ithalattan oluşmaktadır (Bahçeci, 2018). Ülkeler, genellikle ithalat ve ihracat yoluyla mal takası yaparken, yatırım veya kredi yollarıyla da sermaye takası yaparlar. Dış ticaret geniş kapsamıyla tüm bu olayların gerçekleşmesini sağlayan araçlar bütünü olarak ele alınabilir. Covid-19 salgını ile dış ticaret arasındaki ilişki incelendiğinde, dış ticaretin yaşanan arz ve talep şoklarından direk etkilenmesinin yanı sıra ulaşımda yaşanan aksaklıklar ve yasaklar, tedarik zincirinin bozulması, döviz ve petrolün değişen değerleri yüzünden ülkelerin alım güçlerinin değişmesi gibi durumlardan da etkilenmiştir. Dünya genelinde dış ticaret, globalleşmeden bugüne ilk defa en kötü dönemlerini yaşamıştır. Sınırların kapanması, ülkeler arası geçiş ve geçirgenliğin azalması ve tedarik zincirlerinin bozulması sebebiyle birçok ülkenin dış ticareti durma noktasına gelmiştir (Soylu, 2020). Dış ticaretin birçok ülke için temel hedeflerinden biri ihracatı ithalattan fazla tutmak üzerine kuruludur. Bu durum özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için kritik bir değere sahiptir. Buna karşı hükümetlerin vatandaşlarına salgınla mücadele için karşılıksız desteklerinin artması birçok ülke için dış ticaret açığının da artmasına sebep olmuştur (Soylu, 2020).

Dış ticarete önemli bir başka önemli konu sermaye ve yatırımlardır. Para akışının hangi yöne olduğu, küresel ticaretin önemli soru işaretlerinden biridir. UNCTAD raporlarına göre dünyada doğrudan yabancı yatırımlarda Covid-19 pandemisi ile birlikte %42 oranında düşüş gerçekleştirmiştir. Bu miktar yaklaşık 700 trilyon \$ kayba eşdeğerdir. Amerika gibi gelişmiş ülkeler, doğrudan yabancı yatırımda yaşanan azalmadan en çok zarar gören ülkeler olmuştur. İngiltere’de doğrudan yabancı yatırım oranı 0’a kadar inmiştir (Unctad, 2021).

Dünyadaki birçok büyük şirketlerin küresel faaliyetlerinin ve üretim merkezlerinin Çin’de bulunması tedarik zincirinde aksaklıklara neden olmuştur. Salgının küreselleşmesiyle diğer ülkeler de etkilenmeye başlamıştır. Bu etkinin miktarı, diğer ülkelerdeki sektörlerin Çin’den gelen ürünlere olan bağımlılık düzeyine ve diğer ülkelerde yaşanan Covid-19 pandemisinin şiddetine göre değişiklik göstermiştir (Oran & Gökmen, 2021). Küresel ölçekte bakıldığında dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan Çin’de başlayan salgın, tedarik zincirlerinin bozulmasına ve birçok ülke için dış ticaretin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmuştur. Birçok ülkede görünmeye başlayan salgın hastalık sebebiyle

sınırlar kapanmış, ihracatlar önemli ölçüde azalmıştır. Hareketliliğin azalması, sokağa çıkma yasakları, sınırların kapatılması gibi kararlar dış ticareti olumsuz yönde etkilemiştir. Salgının başlangıç noktası olan Çin'in küresel ticarete var olan önemi göz önüne alındığında, dünya genelinde bir dış ticaret daralması yaşanacağını varsaymak doğru olacaktır. Aynı zamanda salgının başlangıç noktası olması sebebiyle Çin ile direkt ticaret yapan ülkeler, bu süreçten ilk ve en şiddetli zararı alan ülkeler olmuşlardır (Tekoğlu, 2020). Öte yandan salgının farklı ülkelerde farklı zamanlarda ortaya çıkması, şiddetinin devamlı değişiyor olması gibi sebepler dış ticaret üzerindeki etkisini netleştirmeyi zorlaştıran faktörler arasında sayılmaktadır.

Covid-19 salgının dış ticarete hacimsel daralmaya sebep olduğu, seyahat kısıtlamaları ve değişen maliyetlerden dolayı ticari malların dolaşımının zorlaştığı ve pahalılaştığı konunun bu bölümünde incelenmiş temel noktalardandır. Salgının dış ticarete bir başka etkisini, dış ticaretin uğradığı değişim olarak nitelendirmek mümkün olacaktır. Buna göre seyahat kısıtlamaları, ticaret alanlarının kapanması, sosyal mesafe kuralları gibi sebepler, şirketler ve üreticilerin farklı ticaret yollarına yönelmesine sebep olmuştur. Teknolojik bütünlüğü içeren yeni ticaret modelinde online alışverişin ve sosyal medyanın önemi keşfedilmiş, satıcılar B2B ve B2C gibi satış kanallarına başvurmuştur. Enerji ve petrole olan talep ise geçmiş döneme kıyasla hala düşük seviyelerdedir. Bu durumdan, enerji ve petrol geliri olan ülkeleri olumsuz yönde etkilendiği ve ticarete katılım oranlarının düştüğünü söylemek mümkündür.

Dış ticaret hacminde daralma, küresel bir salgın olan Covid-19 ile birlikte neredeyse bütün ülkelerde görülmüştür; süresi ve şiddeti ise ülke bazlı değişim göstermektedir. Küresel anlamda ithalat verilerindeki değişim aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 27: Küresel İthalatta Değişim (2019-2020)

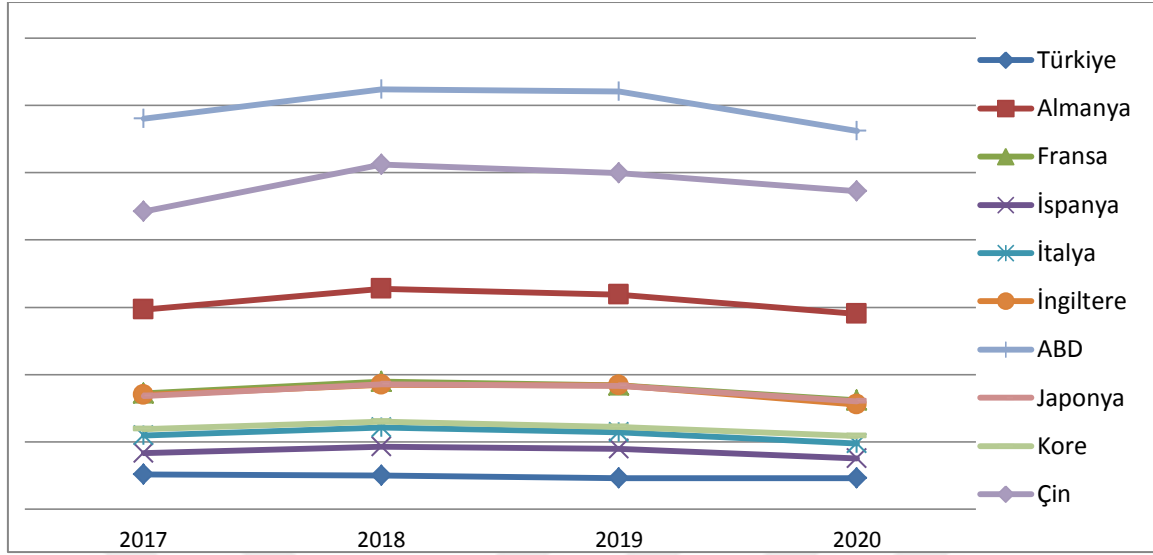
Sıra	Ülke	2019 (milyon\$)	2020 (milyon\$)	2019-2020 Değişim (%)	2019-2020 Değişim (milyon\$)
1.	ABD	3.104.708	2.811.124	-%9,45	-293.584
2.	Çin	2.499.154	2.362.692	-%0,49	-136.462
3.	Almanya	1.593.722	1.451.647	-%8,91	-142,075
4.	Fransa	919.116	808.171	-%12,07	-110.945
5.	Japonya	913.247	799.522	-%12,45	-113.725

6.	İngiltere	919.145	774.721	-%15,71	-144.424
7.	Kore	607.540	540.955	-%10,95	-66.585
8.	İtalya	568.887	485.615	-%14,63	-83.272
9.	İspanya	446.116	373.842	-%16,20	-72.274
10.	Türkiye	227.654	230.141	+%1,09	+2.487
11.	Küresel İthalat	24.383.133	21.872.139	-%10,29	-2.510.994

Kaynak: (Worldbank, 2022)

Küresel anlamda 2019 yılında 16,9 trilyon dolarlık ithalat gerçekleştirilirken, 2020 yılında aynı dönemler için ithalat %8,16 azalarak 15,5 trilyon dolara düşmüştür. En çok ithalat yapan ülke sırasıyla ABD, Çin, Almanya, Japonya ve İngiltere olmuştur. ABD, bir yıllık döneme ait toplam ithalatı 2019 yılında 3,10 trilyon dolar iken 2020 yılında aynı dönemde %9,45 azalarak 2,81 trilyon dolara gerilemiştir. En fazla ithalat yapan ikinci ülke Çin olmuştur. Çin 2019 yılında 2,49 trilyon dolarlık ithalat yaparken 2020 yılının tamamında ithalatı %0,49 oranında azalarak 2,36 trilyon dolara düşmüştür. Aynı dönemler için en fazla ithalat yapan üçüncü ülke olarak Almanya 2019 yılı döneminde 1,59 trilyon dolarlık ithalat yaparken 2020 yılının aynı döneminde ithalatı %8,91 azalarak 1,45 trilyon dolara düştüğü görülmektedir. Fransa ise en fazla ithalat yapan dördüncü ülke olmuştur. 2020 yılında 808 milyar dolar olarak gerçekleşen ithalat rakamı 2019 yılına göre %12,07 oranında düşmüştür. 2019 yılında Japonya ise en fazla ithalat yapan beşinci ülkedir. Japonya 2020 yılında ithalat rakamları %12,45 oranında azalarak 799 milyar dolara gerilemiştir. İngiltere’de ise bu rakam 2020 yılında 774 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılına göre İngiltere ithalat rakamlarında %15,71 oranında düşüş gerçekleşmiştir. Seçili ülkeler içerisinde en fazla ithalat rakamına sahip olan diğer ülkeler ise sırasıyla Kore, İtalya, İspanya ve Türkiye’dir. Kore 2019 yılına göre %10,95, İtalya %14,63, İspanya %16,20 oranında azalırken Türkiye’de ithalat rakamları %1,09 oranında artış göstermektedir. En çok ithalat yapan ülke olarak ABD, küresel ithalatın %12,85’ini, Çin %10,80’ini, Almanya %6,63’ünü karşılamaktadır. En çok ithalat yapan bu üç ülke 2020 yılında toplam küresel ithalatın %30,28 oranında paya sahiptir. Söz konusu ithalat rakamlarının grafik halindeki gösterimi aşağıda verilmiştir.

Grafik 3: 2017-2020 Mal ve Hizmet İthalatı (ABD Doları)

Kaynak: (Worldbank, 2021)

Türkiye bazında bakıldığında ekonomik daralma görülmüş, tedarik zincirlerindeki bozulmalar yaşanmış, ihracatın ithalatı karşılama oranı düşmüş ve döviz bazlı dış borçların ödemesi zorlaşmıştır. Türkiye hükümeti ithalatta vergi indirimi gibi uygulamalarla özellikle gıda gibi temel ihtiyaçların ithalatı olabilecek tedarik problemlerini önlemeye çalışmış, ihracatı arttırmaya yönelik destek paketleri, kredi erteleme gibi programlar açıklamıştır (Tekoğlu, 2020). Türkiye’de pandemi sonrasında ithalat da %25 oranında azalmıştır. Benzer bir azalma ihracat da %41,4 azalmıştır. Dış ticaret açığı 2019 yılının aynı dönemiyle kıyaslandığında %102,3 artmıştır (Soylu, 2020).

Tablo 28: Küresel İhracat Değişimi (2019-2020)

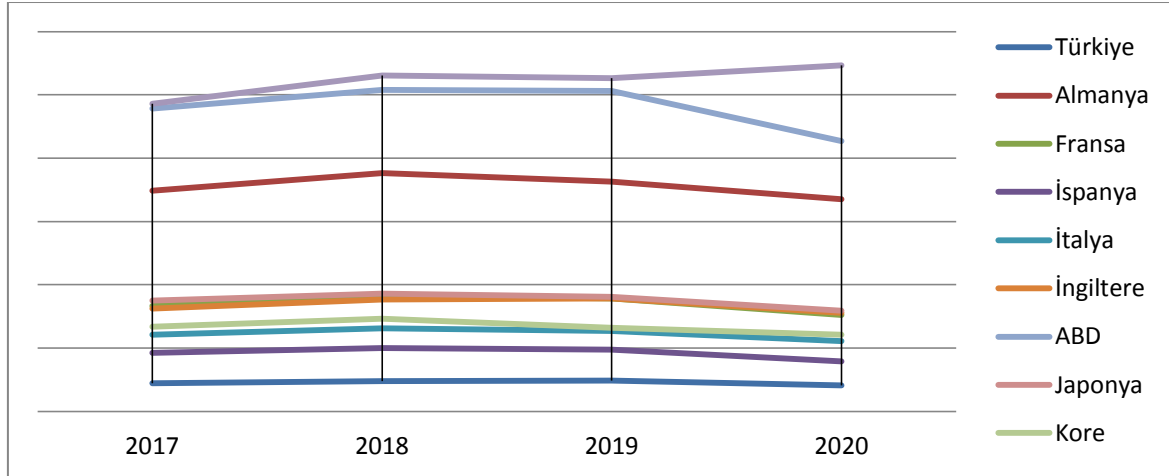
Sıra	Ülke	2019 (milyon\$)	2020 (milyon\$)	2019-2020 Değişim (%)	2019-2020 Değişim (milyon\$)
1.	Çin	2.630.999	2.732.365	%3,85	101.366
2.	ABD	2.528.370	2.134.445	%-15,58	-393.925
3.	Almanya	1.813.190	1.673.705	%-7,69	-139.485
4.	Japonya	904.632	793.322	%-12,30	-111.310
5.	İngiltere	892.632	777.108	%-12,94	-115.524
6.	Fransa	893.554	759.609	%-14,99	-133.945
7.	Kore	660.506	606.710	%-8,14	-53.796

8.	İtalya	636.154	556.028	%-12,59	-80.126
9.	İspanya	486.851	392.806	%-19,31	-94.045
10.	Türkiye	244.987	203.816	%-16,80	-41.171
11.	Küresel İhracat	24.497.613	22.549.504	%-7,95	-1.948.109

Kaynak: (Worldbank,2021)

Küresel anlamda 2019 yılında 24,49 trilyon dolarlık ihracat gerçekleştirilirken, 2020 yılında aynı dönemler için ihracat %7,95 azalarak 22,54 trilyon dolara düşmüştür. Seçili ülkeler içerisinde en çok ihracat yapan ilk beş ülke sırasıyla Çin, ABD, Almanya, Japonya ve İngiltere olmuştur. Çin ekonomisinin 2019 yılına ait toplam ihracat verileri 2,63 trilyon dolar iken 2020 verilerine göre 101.366 milyar dolar artarak %3,85 oranında artış gerçekleşmiştir. İncelenen ülkeler arasında 2020 yılında 2019 yılına göre ihracatta pozitif tablo sergileyen tek ülke Çin olmuştur. En fazla ihracat yapan ikinci ülke olarak ABD 2019 yılına göre ihracat rakamlarında %15,58 oranında düşüş yaşayarak 2020 yılında 2,13 trilyon dolar ihracat gerçekleştirmiştir. En fazla ihracat yapan üçüncü ülke Almanya'dır. Almanya'nın 2020 yılında ihracat rakamları 139.485 milyar dolar azalarak 1,67 trilyon dolara gerilemiştir. 2019-2020 yılları arasındaki fark %-7,69 olarak göstermektedir. Aynı dönemler için en fazla ihracat yapan diğer ülke ise Japonya'dır. Japonya %12,30 azalış göstererek 2020 yılı ihracat rakamları 793.322 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. En yüksek ihracat rakamına sahip beşinci ülke olarak İngiltere'de ise benzer bir azalma gerçekleşmiştir. 2020 yılında 777.108 milyar dolar olan ihracat rakamları %12,94 oranında düşüş gerçekleşmiştir. Seçili ülkeler arasında en yüksek ihracat rakamına sahip olan ülkeler şeklinde sırasıyla Fransa, Kore, İtalya, İspanya, Türkiye gelmektedir. İhracat rakamlarındaki yıllık değişim oraları Fransa'da %14,99, Kore'de %8,14, İtalya'da %12,59, İspanya'da %19,31, Türkiye'de ise %16,80 oranında azalış göstermektedir. Küresel ihracatın %12,11'ini Çin, %9,46'sını ABD, %7,42'sini Almanya, %3,51'ini Japonya, %3,44'ünü ise İngiltere karşılamaktadır. En çok ihracat yapan ilk beş ülkenin küresel ölçekte ihracat payı %35,94'ü kadardır. Söz konusu ithalat rakamlarının grafik halindeki gösterimi aşağıda verilmiştir.

Grafik 4: 2017-2020 Mal ve Hizmet İhracatı (ABD Doları)

Kaynak: (Worldbank, 2021)

İhracat verilerine göre Çin seçili diğer ülkelerin aksine 2020 yılı ihracat rakamları 2019 yılına göre artış göstermektedir. Bu durumun temel nedeni olarak pandemi dönemi kısıtlamalarını görece olarak çabuk atlatarak maske, test kitleri gibi kritik ihtiyaçlara yönelik üretim yapması olarak düşünülmektedir. En büyük yüz maskesi tedarikçisi olarak dünya ihracatının büyük bir kısmı Çin karşılamaktadır. Sağlık ekipmanları ihracat kaleminin Çin ihracat rakamları üzerinde ciddi etkisi bulunmaktadır. Bu doğrultuda Covid-19 pandemi döneminde sağlık açısından kritik öneme sahip sağlık ekipmanlarının seçili ülkeler içerisinde en çok ihracat payına sahip olan ilk 5 ülke aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 29: Covid-19 ile Mücadelede Kritik Öneme Sahip Mal İhracatçıları

Ülke	Milyon \$		2019-2020 % Fark	Tüm Covid-19 kritik ürünlerinin payı (%)	
	2019	2020	2020/19	2019	2020
1.Çin	17,813	54,643	206,8	12,0	28,9
2.ABD	23,318	23,182	-0,6	15,7	12,3
3.Almanya	16,928	16,961	0,2	11,4	9,0
6. Japonya	5,791	5,800	0,2	3,9	3,1
8. Fransa	5,501	5,276	-4,1	3,7	2,8

Kaynak: (WTO, 2021)

Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre Çin, pandemi döneminde kritik öneme sahip sağlık ekipmanları ihracatında dünya genelinde önemli bir paya sahiptir. 2019 yılında bu ürünler 17,813 milyon dolar ihracat gerçekleştirilirken 2020 yılında %206,8 oranında artışla

54,643 milyon dolar ihracat kaydedilmiştir. 2019 yılında belirtilen ürünler, toplam ihraç edilen ürün listesinde %12 oranında paya sahip iken 2020 yılında bu pay %28,9 oranına yükselmiştir. En yüksek paya sahip olan ikinci ülke ABD'dir. ABD'de 2019 yılında 23,318 milyon dolar kritik öneme sahip olan sağlık ekipmanları ihracatı gerçekleştirirken bu rakam 2020 yılında %-0,6 azalarak 23,182 milyon dolara düşmüştür. 2019 yılında bu ürünlerin toplam ihraç edilen ürünler içerisinde %15,7 oranında paya sahipken 2020 yılında bu payda %3,4 azalmıştır. ABD'den sonra yüksek paya sahip olan diğer ülke olarak Almanya, Japonya ve Fransa gelmektedir. Almanya'da 2020 yılında %0,2 oranında artış göstererek 16,961 milyon dolar kaydedilmiştir. 2019 ve 2020 yılı arasında büyük bir fark göstermese de aynı yıllar içerisindeki bu ürünlerin toplam ihracat kalemleri arasındaki payında %2,4 azalma yaşanmıştır. Japonya kritik öneme sahip ürünlerin ihracatında en çok ihracat yapan dördüncü ülke olmuştur. Almanya gibi Japonya'da 2020 yılında %0,2 oranında artış göstermiş ancak ihracat kalemleri arasındaki payı 2020 yılında %0,8 oranında düşüş yaşanmıştır. Fransa ise 2020 yılında %4,1 azalma göstererek 5,276 milyon dolar ihracat yapılmıştır. Toplam ihracat kalemleri arasındaki payında 1,1 oranında azalma yaşanmıştır. Kritik öneme sahip sağlık ekipmanlarının toplam ihracat kalemleri içerisindeki payı sadece Çin'de artış yaşandığı görülmektedir.

UNCTAD raporlarına göre, 2020'nin son çeyreği devletlerin hastalığın azaldığına dair inancına takriben turistik hizmetler gibi alanların açılması sebebiyle ekonomi ve ticaret iyileşmektedir. Bu iyileşme genel olarak gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenmekte ve Güney Asya ülkeleri iyileşme konusunda başta gelen ülkeleri oluşturmaktadır. Rapora göre, ticaret dallarının büyük bir kısmında 2020'nin son çeyreğinde artış yaşandığı görülmektedir. En büyük artış ev içi giderlerde, hijyen kitlerinde ve evden çalışmayı sağlayan ekipmanlarda; yani salgın dolayısıyla artan kalemlerde olmuştur. 2021 tahminleri ise büyümenin belirsizlik karşısında, özellikle seyahat kısıtlamaları sebebiyle yavaş olacağı yönündedir. Talebin azalmasıyla birlikte küresel rekabet artmış, ülkeler talebi karşılamak için fiyat belirleme yarışına girmişlerdir. Bu süreci Türkiye ve Çin görece daha başarılı atlatmıştır (Unctad, 2021).

Covid-19 salgını ile küresel durgunluk yaşanmadan öncesindeki ithalat ve ihracat verileri ile karşılaştırılınca salgından sonra genel bir azalış yaşandığı görülmektedir. Bu durum kısa sürede sona ermeyip etkisi uzun zaman dilimine yayıldığı görülmektedir.

Ülkelerin 2021 yılı için dış ticaret performanslarını sırası ile inceleyecek olursak; Ülkemiz için 2021 yılı üçüncü çeyrek ithalat ve ihracat rakamları 2020 yılı aynı döneme göre artış

göstermiştir. İhracat 20 Milyar 807 Milyon dolar ile %20,17 oranında artarken ithalat 22 Milyar 270 Milyon dolar ile %12,97 oranında artış göstermiştir. Dış ticaret hacmi ise 43 Milyar 77 Milyon dolar olarak kayda geçmiştir. Dış ticaret hacminin %16,33 oranında arttığı görülmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2021). Çin'in 2021 yılı dış ticaret performansı yılın üçüncü çeyreğinde beklentilerin üzerinde gerçekleşerek hem ithalat hem de ihracat oranlarında artış yaşanmıştır. İthalatın artışında hem fiyatların hem de enerji ihtiyacının artması ile %17,6 oranında artış gerçekleşmiştir. İhracatta yaşanan artış ise ithalata nazaran daha kısıtlı kalması ile %8,4 oranında artış yaşanmıştır. Yıllık olarak bakıldığında zaman ihracatın %22, ithalatın ise %31,7 olarak artış göstermiştir. İthalatın artması nedeniyle Ekim ayında gerçekleşen ticaret fazlası ise Kasım ayında 84,5 milyar dolardan 71,7 milyar dolara düştüğü açıklanmıştır. Japonya, 2021 ikinci çeyreğinde 98,988 milyar JPY olarak gerçekleşen mal ve hizmet ihracatını üçüncü çeyrekte artarak 100,182 milyar JPY'ye ulaşmıştır. Aynı dönemlerde mal ve hizmet ithalatı da ihracat gibi artarak ikinci çeyrekte 100,525 milyar JPY olan tutar üçüncü çeyrekte 105,081 milyar JPY olarak kayda geçmiştir. Japonya da diğer ülkelerde olduğu gibi ithalat ve ihracat oranlarında artış seyretmektedir. Kore için 2021 yılı mal ve hizmet ihracatı 2021 yılı ilk çeyreğinde 195,282 milyar KRW olarak kaydedilirken devamında gelen ikinci çeyrek ve üçüncü çeyrek dönemlerinde de artarak devam etmiştir. Sırası ile ikinci ve üçüncü çeyrek mal ve hizmet ihracat rakamları 203,788 milyar KRW ve 221,543 milyar KRW olarak açıklanmıştır. Aynı dönemlerde mal ve hizmet ithalat oranlarında da 2020 yılına göre artış yaşanmaktadır. Açıklanan verilere göre 2021 yılı ilk üç çeyrek mal ve hizmet ithalat miktarı; 167,801 milyar KRW, 190,041 milyar KRW, 201,569 milyar KRW olarak kaydedilmiştir (Economy, 2021). Amerika Birleşik Devletleri'nin 2021 yılı üçüncü çeyreğinde ortalama ihracat ve ithalatında artış görülmüştür. Ortalama ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre 36,2 milyar dolar artarken ortalama ithalat ise aynı dönemler için 46,8 milyar dolar artış göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri 2021 yılı üçüncü çeyrekte bir önceki döneme göre dış ticaret açığı 14,3 milyar dolar azalarak 67,1 milyar dolar olarak kayda geçmiştir (BEA, 2021). Fransa için mal ve hizmet ihracatı 2021 yılı ihracat rakamları sırasıyla birinci çeyrek 172,5 milyar Euro kaydedilirken ikinci çeyrek 177,5 milyar Euro, üçüncü çeyrekte ise 186,5 milyar Euro olarak açıklanmıştır. İthalat oranları için ise 2021 yılı birinci çeyrek 184,4 milyar Euro, ikinci çeyrek 191,6 milyar Euro, üçüncü çeyrek ise 197,6 milyar Euro olarak göstermektedir. Açıklanan verilerle 2021 yılında 2020 yılına göre hem ithalat hem de ihracat oranlarında artış yaşandığı görülmektedir (INSEE, 2021).

İngiltere, 2021 yılı üçüncü çeyrek döneminde mal ihracatında %8,8 düşüş yaşarken hizmet ihracatında %2,7 oranında artış yaşanmıştır. Toplam ithalat oranında ise 3. çeyrekte %1,1 oranında artış yaşandığı kayda geçmiştir (Office for National Statistics, 2021). Almanya için 2021 yılının üçüncü çeyreğinde toplam ihracat oranının bir önceki yılın üçüncü çeyreği ile kıyaslandığında %8,2 artış yaşandığı görülmektedir. 2021 yılı Ocak ve Ekim ayları arasında toplam ihracat tutarının ise 2020 yılına göre %14 oranında arttığı açıklanmıştır (Destatis, 2021). İtalya, Ağustos-Ekim 2021 döneminde 2020 yılı aynı döneme ihracat %2,4 oranında artış görülmüştür. Aynı dönem için ithalat oranları ise %6,6 artış göstermektedir. İtalya’da diğer ülkeler gibi ihracatta artış eğilimi yaşanmaktadır. 2021 yılı açıklanan ihracat üçüncü çeyrek verilerine göre ilk on ay için süren artış ivmesinin ana kalemleri olarak %28,3 artış yaşanan makine ve tesis satışları ile %16,7 oranında metal ve metal ürünlerinin satışlarında yaşanan artış ile ihracat oranlarında hız kazanılmıştır (ISTAT, 2021). İspanya, 2021 yılı ikinci çeyreğinde mal ihracatı 2020 yılının ikinci çeyreğine göre %13,6 artış göstererek 26.568 milyar Euro olarak kaydedilmiştir. Aynı dönem ithalat oranı ise yıllık bazda %18,9 artarak 28.165 milyar Euro olarak açıklanmıştır. İspanya 2020 yılının aynı döneminde 306,3 milyar Euro olan dış ticaret açığında azalış görülerek Temmuz 2021’de 1.597 milyar Euro tutarında bir açık kaydedilmiştir. İhracatın ana kalemlerini enerji, kimyasal olmayan yarı mamul ürünler, kimyasallar, gıda, içecek ve tütün ürünleri oluşturmuştur (La Moncloa, 2021).

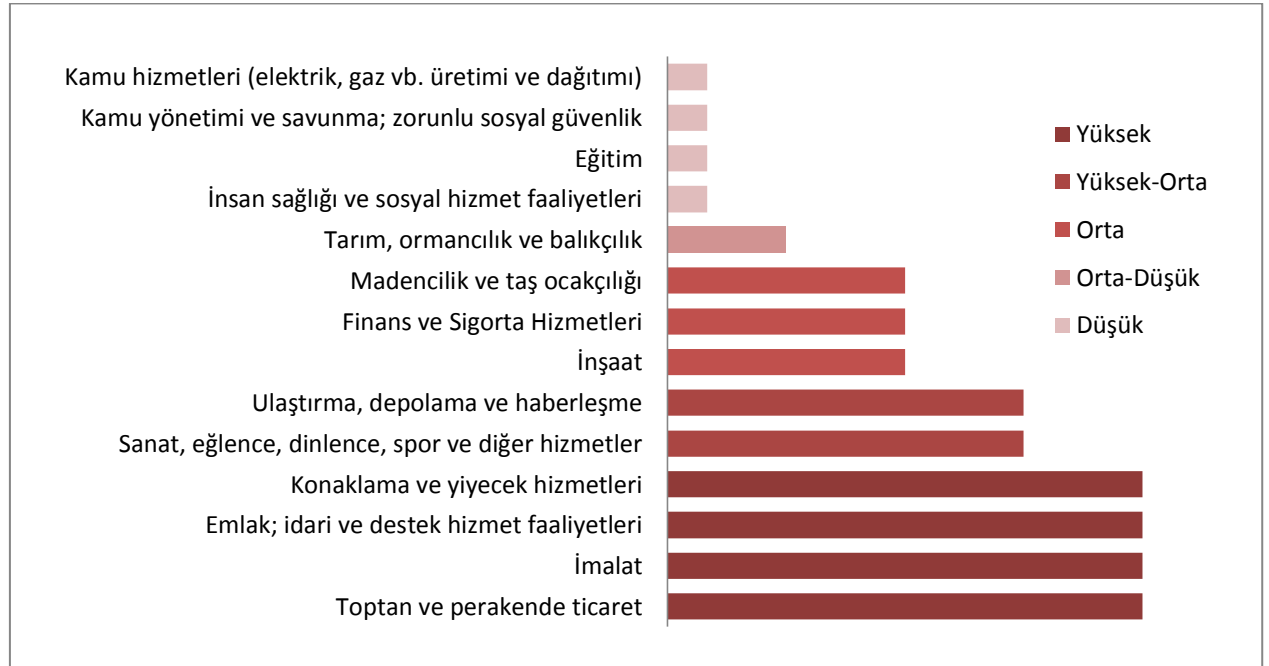
3.4. İşgücü Piyasası Üzerindeki Etkisi

Bireylerin üretim sürecinin bir parçasına katılmasını istihdam, zorunlu olarak katılamamasını ise işsizlik olarak tanımlamak mümkündür. İşsizlik ve istihdam birbirlerinden zıt iki kavram olarak, bireylerin alım gücüne direk etki etmektedir. Covid-19’un sebep olduğu zarar ve yarattığı finansal belirsizliğin en önemli belirtecini işsizlik ve enflasyon oluşturmaktadır (Estrada, 2020). Birçok uluslararası kuruluşun beklentisi salgın döneminde ekonomik büyümenin yavaşlayacağı ve işsizliğin artacağı yönünde olmuştur (Şanlı, 2020). Sürecin ne kadar süreceğine dair bilinmezlik, yaşanan arz ve talep şokları, hükümetler tarafından uygulanan değişken politikalar, aşının dağıtım sürecindeki aksaklıklar ve virüsün mutasyona uğramasının yarattığı tedirginlik gibi sebepler salgın sürecinde hem işverenleri hem de çalışanları etkilemiştir. Aynı zamanda, Covid-19’un sadece dünyayı etkisi aldığı dönemde değil, kendisinden sonraki post-Covid-19 döneminde

de işsizlik ve enflasyona sebep olması beklenmektedir (Estrada, 2020). Ekonomik dengeler salgınla birlikte değişmiş, yeni denge GSYH'nin azaldığı ve bunu takiben harcama, üretim, istihdam, kişisel gelir, yatırımlar, kamu geliri ve dış ticaretin azaldığı gözlemlenmiştir. Tüm bu kalemlerin azalmasına karşı, işsizlik artış göstermiştir (Şanlı, 2020). İşgücü piyasalarındaki bozulmalar Covid-19'un yol açtığı en büyük ekonomik sorunlardan biridir. Pandemi ile birlikte sektörel iş hacminde yarı yarıya daralma görülmüştür. Bu dönemde sektörel güven, iş durumu, talep ve beklentiler azalmıştır (Soylu, 2020). Örnek olarak, Japonya'da yapılan bir araştırma ile işletmelerin %93,4'ü Covid-19 pandemisinden olumsuz ve biraz olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Bu işletmelerin % 68,4'ü satışların ve siparişlerin azalmasından dolayı olumsuz etkilendiğini göstermektedir (Yetgin, 2020). Salgının oluşturduğu panik havasıyla beraber tüketici alışkanlıklarında değişimler ve piyasalarda bozulmalar meydana gelmiştir. Covid-19 pandemisinin olumsuz etkileri hemen hemen bütün sektörler üzerinde hasara yol açmıştır (Su, Dai, Ullah, & Andlib, 2021).

Pandemi döneminde sektörel iş hacminde meydana gelen daralma her sektör için aynı oranda gerçekleşmemiştir. Bazı sektörler pandeminin yarattığı olumsuz etkiden diğer sektörlerle göre daha fazla etkilenmiştir. Aşağıdaki grafikte sektörlerin Covid-19 krizinden etkilenme dereceleri gösterilmiştir.

Grafik 5: Sektörlerin Covid -19 Krizinden Etkilenme Dereceleri

Kaynak: (Kara, 2020: 272)

En fazla etkilenen sektörler olarak toptan ve perakende ticaret, imalat, emlak, idari ve destek hizmet faaliyetleri ile konaklama ve yiyecek içecek hizmetleri olmuştur. Ülkelerin pandemi sürecinde diğer ülkelerle olan sınırlarının kapatılması, ülkeye giriş-çıkışların yasaklanması, şehirlerarası seyahatlerin kısıtlanması, karantina uygulamaları bazı işletmelerin kapatılması kararları gibi kısıtlayıcı önlemlerin de etkisi ile ikinci olarak en çok etkilenen sektörler; sanat, eğlence, dinlenme, spor hizmetleri ve ulaşım, depolama ve haberleşme sektörleri olmuştur. Daha sonra sırasıyla inşaat, finans ve sigorta hizmetleri, tarım ve ormancılık sektörleri en çok etkilenen sektörler arasındadır. Kamu hizmetleri, kamu yönetimi ve savunma, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmetler faaliyetleri ise diğer sektörlerle nazaran daha az etkilendiği görülmektedir.

Eğitim, sosyal hizmetler gibi evden çalışma imkanına uyum sağlayabilen sektörler daha az hasar ile süreci geçirmiştir. Covid-19 pandemisinin olumsuz etkileri her sektörü aynı şiddet ile etkilemediği gibi her ülke de aynı sektörel yoğunluğa sahip değildir. Seçili ülkelerin toplam işsizlik oranlarının zaman içerisindeki değişimini gösteren tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 30: İşsizlik Oranı (%)

	Türkiye	Almanya	Fransa	İspanya	İtalya	İngiltere	ABD	Japonya	Kore	Çin
2019Q1	13,77	3,23	8,7	14,3	10,33	3,8	3,87	2,47	3,9	3,67
2019Q2	13,73	3,13	8,6	14,17	9,97	3,9	3,6	2,33	3,87	3,61
2019Q3	13,97	3,1	8,2	14,07	9,6	3,8	3,63	2,33	3,7	3,61
2019Q4	13,37	3,23	8,2	13,9	9,67	3,8	3,6	2,3	3,67	3,62
2020Q1	12,9	3,5	7,83	14,1	9	4	3,8	2,43	3,6	3,66
2020Q2	13,47	3,8	7,43	15,5	8,6	4,1	12,97	2,73	4,07	3,84
2020Q3	13,13	4,07	8,77	16,3	10	4,8	8,83	2,97	3,97	4,19
2020Q4	12,97	4,07	8,1	16,23	9,77	5,2	6,77	3	4,33	4,24
2021Q1	13	3,93	8,07	15,7	10,2	4,9	6,2	2,87	4,3	3,94
2021Q2	12,63	3,7	8,2	15,4	9,8	4,7	5,9	2,87	3,67	3,86
2021Q3	11,33	3,47	7,77	14,6	9,07	4,3	5,1	2,8	3,17	3,88
2021Q4	11,1	3,27	7,47	13,43	9,03	4,1	4,23	2,73	3,4	3,96

Kaynak: (OECD, 2022; Statista, 2022)

IMF'in 2020 yılı için gelişmiş ülkeler düzeyinde yaptığı işsizlik tahminlerinde en yüksek artış, bir önceki yıla göre iki kat ile ABD'nde yaşanmıştır. 2019 yılındaki %3,7 oranı 2020 yılında %8,9 ile büyük bir artış yaşamıştır. 2021 yılından itibaren ise bu oranın zamanla azalacağı öngörülmektedir. IMF'in güncel ABD tahminine Türkiye ve Almanya'daki tahminler benzerlik göstermektedir. Türkiye örneğine baktığımızda en yüksek 2020'de %14,6 ile olmuştur. Bu oran 2019'da %13,7 ve 2021 yılında %12,4 olarak tahmin edilmektedir. Avrupa ülkelerine örnek olarak İtalya incelendiğinde işsizlik oranlarında

2020 yılında benzer bir artış yaşadığı görülmektedir. Türkiye örneğinden farklı olarak İtalya'da işsizliğin 2021 yılı içinde de artacağı öngörülmüştür. Üç yıl içindeki değişim %9,9, %11 ve %11,8 olarak tahmin edilmektedir. İngiltere ve Fransa için de İtalya ile benzer bir grafik mevcuttur (World Economic Outlook Database, 2021).

IMF'nin 2020 tahminlerini doğrular nitelikli OECD verilerinden hazırlanarak oluşturulan tabloda seçili ülkeler içerisinde işsizlik oranında en yüksek tırmanışı ABD'nin yaşadığı görülmektedir. Pandemi dönemi öncesinde 3,60 olan ve bir süredir bu civarda seyreden işsizlik oranı 2020 ikinci çeyrek döneminde ciddi bir yükselişe geçerek %12,97 seviyesine gelmiştir. 2021 yılı son çeyrek döneminde %4,23 olarak açıklanan işsizlik oranı pandemi dönemi öncesi seviyelerine ulaşamamıştır. Ekonominin açılması ile 2020 üçüncü çeyrek dönem itibarıyla işsizlik oranında azalma yaşansa dahi Covid-19 etkisinden sıyrıldığını söylemek mümkün değildir. 2020 yılı ikinci çeyrek dönemde en yüksek artış yaşayan bir diğer ülke ise İspanya olmuştur. Pandemi öncesi son çeyrek dönemde %13,9 olan işsizlik oranı 2020 yılı ikinci çeyrek döneminde %15,5 oranına yükselmiştir. Diğer ülkelerin işsizlik oranlarındaki değişim incelendiğinde ABD gibi ciddi bir artış içerisinde olmasa da genel olarak artış yaşanmıştır. İstihdamın her ülke için farklı sektörlerde yoğunlaştığı, aldığı kısıtlama tedbirlerinin geçerlilik süresi, salgınla karşılaştığı ve yoğun olarak yaşandığı dönem gibi etkenler düşünüldüğünde her ülkenin farklı boyutlarda farklı zamanlarda mevcut işsizlik oranına artış olarak yansımıştır. Ülkelerin almış olduğu tedbirler kapsamında zaruri ihtiyaçları karşılamayan, etkileşim trafiğini azaltabilmek için kısıtlayıcı önlemlere tabi olan turizm, ulaşım, eğlence ve hizmet gibi sektörlerin sağlık, eğitim, kamu hizmetleri gibi faaliyetleri zaruri olan sektörlerle göre daha yoğun etki hissettiği görülmektedir.

İşsizlik verilerini etkileyen faktörlerden biri salgından korunmak isteyen insanların çalışmak istememesidir. Bir diğer faktör ise risk grubuna girdiği için çalışma gücünden ayrılmak zorunda kalan kimseleri temsil etmektedir. Çalışmak istemedikleri için veya zorunda oldukları için işgücünden ayrılan kişilerin büyük bir kısmı bu dönemde işsizlik başvurusu, işsizlik ödenekleri ve devlet desteklerine başvurmuştur. ABD örneğine baktığımızda işsizlik başvuruları 40 milyona yaklaşmıştır ve bu haliyle 2008 krizinden 40 kat daha yüksek düzeydedir (Şanlı, 2020). Covid-19 salgını en çok inovasyon, gelişim ve geliştirme, eğitim gibi alanlarda olan yatırım ve harcamaları kısıtlamıştır. Belirsizliğin yol açtığı harcamalarda azalma ve küçülmeye gitme eğilimlerinden dolayı değişen koşulların, 2021 yılında da verimlilik ve üretkenlik verilerini olumsuz yönde etkileyeceği

düşünülmektedir (Baker, Bloom, Davis, & Terry, 2020). Covid-19 pandemisinin ortaya çıkardığı arz şokunu dengeleyebilmek için devletler çeşitli önlemler almaya çalışmışlardır, bunun başında da arz şokunun sebep olacağı iş yeri kapanmalarını engellemek ve işsizliği önlemek adına yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Türkiye örneğinden yola çıkarsak pandeminin erken dönemlerinden itibaren işten çıkarma yasaklanmış, kısa çalışma ödenekleri ile hem işveren hem çalışanlar rahatlatılmaya çalışmış ve belirli teşvik paketleri yürürlüğe konmuştur. Türkiye’de hükümet son olarak özellikle restoran, kafe gibi bu dönemden en çok etkilenen hizmet sektörünü temel alan farklı destek paketleri sunulmuştur. Bu paketlerin içeriğinde hibe şeklinde yardım, borç erteleme ve kira yardımı gibi detaylar bulunmaktadır. İşletmelerin desteklenmesi, işletmelerin devamlılığı ve işsizliği arttırmama hatta desteklendiği takdirde istihdam yaratma açısından önemlidir. Ülkelerin Covid-19’un yarattığı endişeyi engellemek amacıyla ekonomik destek paketleri ile olası işsizliğin önüne geçebilmek hedeflenmiştir. Çin, İtalya, Amerika ve Almanya gibi ülkelerde salgının ilk çıktığı yerler olması ve sürecin ağır geçmesi sebebiyle en büyük destek paketlerini açıklamışlardır, bu durumda ülkelerin ekonomik büyüklüğü de göz önüne alınması gereken faktörlerden biridir. GSYH üzerinden karşılaştırma yapmak gerekirse, Almanya GSYH’sinin %22’sine yakın kısmını Covid-19’a karşı mücadele etmek için açıkladığı pakete ayırırken, ABD’de bu oran %10, Türkiye’de ise %2 oranında açıklanmıştır. İstihdamı korumak ve arttırmak için alınan farklı önlemlerin yanı sıra bu dönemde açıklanan en önemli desteklerden biri kısa süreli çalışma ödeneğidir. Kısa süreli çalışma ödeneği sayesinde işletme sahipleri rahatlatılmış buna rağmen devletin maliyeti büyük ölçüde indirilmiştir. Ödenek sayesinde eksik istihdam telafi edildiği gibi, gerçek işsizlik ile bağlantılı kayıpların da önlenmesi amaçlanmıştır (Nakiboğlu & Işık, 2020).

Tablo 31: Covid-19’a Karşı Alınan İstihdam Tedbirleri

Tedbir Paketleri	Türkiye	Almanya	Fransa	İspanya	İtalya	İngiltere	ABD	Japonya	Kore	Çin
Kayıt dışı/ kendi hesabına çalışanlar için destek		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
İşsizlik yardımları	✓		✓		✓					
Ücret sübvansiyonları		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓

Hastalık izni için sübvansiyonlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
İşten çıkarma sınırlaması	✓				✓					
Mesleki eğitim sübvansiyonları									✓	✓
Yeni çalışma düzenlemeleri		✓		✓	✓				✓	

Kaynak: (D'Andrea & Partners, 2021; World Bank, 2021)

Alınan tedbirler incelendiği zaman kayıt dışı ve kendi hesabına çalışanlar için istihdam tedbirleri, işsizlik yardımları, ücret sübvansiyonları, çalışırken hastalananlar için hastalık izni için sübvansiyonlar, işten çıkarma kısıtlamaları, mesleki eğitim sübvansiyonları, yeni çalışma düzenlemeleri gibi birkaç farklı kalemde tedbirler alınmıştır. Kayıt dışı ve kendi hesabına çalışanlar için nakdi yardımlar, vergi muafiyeti, tazminat ve hibe gibi yardımları içermektedir. İşsizlik yardımları, işsiz kalan kişilerin işsizlik ödeneklerinden yararlanması ya da direkt nakdi yardım yapılması gibi çeşitli yardımları içermektedir. Ücret sübvansiyonları içeriğinde ise işten çıkarmaların önüne geçebilmek için çalışmaları durdurulan işletmelerin çalışan maaşlarının bir kısmının ödenmesi gibi doğrudan nakdi yardım yerine dolaylı olarak yardım sağlanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ücret sübvansiyonu olarak farklı eyaletler tarafından 5 kişiden daha az çalışanı olan işletmeler için kira desteği ya da bordro maliyetinin %40'lık kısmının karşılanması gibi farklı opsiyonlar sunulduğu görülmektedir. Hastalık izni için sübvansiyonlar kategorisinin içeriğinde ücretli hastalık iznini kapsamaktadır. Kişinin kendisi, ailesi ya da aynı evde yaşadığı kişilerden birinin hastalanması, karantina uygulanması söz konusu olduğunda ücretli izin kullanabilmeleridir. Kullanılan ücretli izin genel olarak devlet tarafından karşılanmaktadır. Ücretli hastalık izni istihdam tedbirleri olarak kapsamlı tedbirler alan ülkelerden biri olan İtalya Hükümeti işsizlik fonuna 4 milyar euro tahsis ederek normalde 5-50 çalışanı olan kişileri kapsayan bu fona 5 kişiden az çalışanı olan işletmelerin dahi bu fondan yararlanabileceğini belirtmiştir. Serbest meslek sahibi, mevsimlik ve diğer işçi türleri için de 600 euro sağlanacağı açıklanmıştır. İşten çıkarma kısıtlamaları ise diğer tedbirlere nazaran daha az tercih edilen tedbirlerden biri olmuştur. Belirli oranlarda

sınırlandırma yaparak ya da belirli süre işten çıkarmaların yasaklanması şeklinde uygulanmıştır. Mesleki eğitim sübvansiyonları ise işsiz kalan ya da iş bulamayan kişilerin farklı beceriler elde edebilmeleri için sunulan eğitim programlarıdır. Kore’de bu uygulama işten çıkarılan kişilere eğitim verilerek sağlanmıştır. Yeni çalışma düzenlemeleri tedbir içeriğinde ise Covid-19 pandemisi ile birlikte bireylerin çalışma hayatından tüketim alışkanlıklarına kadar pek çok değişiklik yaşandığı göz önünde bulundurularak yeni oluşan koşullara adapte olunmasını kolaylaştırmayı amaçlayan tedbirlerdir. İspanya örneğinde pandemi sebebi ile dijitalleşmenin yaygınlaşması perakende mağazalarının işini daha zor hale getirdiği göz önünde bulundurularak bu konuda perakende mağazaların Amazon, Ebay gibi dijital platformlarda varlığının sürdürülebilmesi için sanal mağaza oluşturulacağı açıklanmıştır (World Bank, 2021).

Tabloda gösterilen yedi kalem istihdam tedbirleri içerisinde en yoğun uygulanan tedbir hastalık izni için verilen sübvansiyonlar olmuştur. Çin haricinde seçili ülkelerin hepsinde uygulandığı görülmektedir. Türkiye ve İspanya haricinde diğer seçili ülkeler haricinde uygulanan ücret sübvansiyonları en fazla uygulanan ikinci tedbir kararı olmuştur. Üçüncü olarak fazla tercih edilen tedbir kararı kayıt dışı ya da kendi hesabına çalışanlar için sunulan desteklerdir. Seçili ülkeler içerisinde bu tedbir kararını Türkiye, ABD ve Çin dışında diğer ülkeler tarafından uygulandığı görülmektedir. En az tercih edilen tedbir kararı ise işten çıkarma kısıtlamaları ve mesleki eğitim için sunulan sübvansiyonlar olmuştur. İşten çıkarma kısıtlamaları ya da yasakları sadece İtalya ve Türkiye tarafından tercih edilirken mesleki eğitim sübvansiyonları ise incelenen ülkeler arasında sadece Kore ve Çin tarafından kullanılmıştır. İtalya, Kore, Almanya ve Fransa’nın diğer ülkelere göre daha geniş kapsamlı olarak tedbir kalemlerini kullandığı görülmektedir. Alınan tedbirlerin işsizlik oranları üzerinde olumlu etkiler sergilemiştir. Ancak pandemi süreci içerisinde işsizlik oranlarını sadece istihdam tedbirleri ile düşürmek mümkün değildir. Bu doğrultuda ülkelerin almış olduğu diğer tedbirleriyle bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.5. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi

Covid-19 salgını birçok ülkeyi farklı derecelerde ve ekonomik, sosyal ve siyasi açılardan etkilemiştir. Bu bölüm, Covid-19 salgınının ekonomik büyüme üzerinde etkisi üzerine araştırmayı ortaya koymaktadır. Dünya genelinde baktığımızda, salgının birçok ülkede

resesyona sebep olması ve kişi başına düşen gelirin 1870'lerden beri en büyük fraksiyonla daralması beklenmektedir. 2020 yılında gerçekleşmesi beklenen resesyonun, 1990'lı yıllardan beri en derin resesyon beklentisi oluşmuştur. Bu beklenti, ekonominin 1/3'ünü ve işgücünün %70'ini temsil eden sektörleri temsil etmektedir (World Bank,2020). Covid-19 salgını ile birlikte başlayan belirsizlik şoku, 2008 krizindeki şoktan daha büyüktür. 1923-1929 yılları arasında yaşanan Büyük Buhran döneminde ortaya çıkan belirsizlik ve şok ile benzerlikler göstermektedir (Baker vd., 2020). Covid-19 geçmiş dönemdeki çeşitli salgınlara ve krizlere benzetilmeye ve karşılaştırılmaya çalışılsa dahi temelde gelişen şok hiçbirisiyle aynı görünmemektedir. Tam da bu yüzden, Covid-19 salgınında her ülke çeşitli yöntemler denemiştir. Ülkeler tüm güçleriyle farklı yöntemler aracılığıyla Covid-19'a karşı baş etmeye çalışsa dahi Covid-19 pandemisinin ekonomiye etkisi büyük bir gerileme olmuş, küresel ekonomi yıllardır olmadığı kadar hızlı ve büyük bir düşüş yaşamıştır. Temel olarak baktığımızda tüm ülkeler talep şokunu düzeltmek amaçlı politikalar izlemiş, kırılan tedarik zincirini onarmaya çalışmış, krizden en çok etkilenen sektör olan hizmet sektörü için yardımlarda bulunmuş ve sosyal politikalar aracılığıyla vatandaşlarının yeni düzendeki hayatlarını şekillendirmelerine teşvik ve yardım etmişlerdir. Salgının başlangıç yeri olan Çin ve benzer otoriter rejimlere sahip ülkeler salgını kontrol altına almak için katı kurallar ve yasaklar uygulamış, Amerika gibi liberal demokratik ülkeler salgını öneriler ve federal düzeyde kısıtlamalarla yönetmeye çalışmış, çoğu sosyal demokrat Avrupa ülkesi ise Amerika ve Çin'in ortasında politika izleyerek vaka sayısına bağlı olarak çeşitli öneriler, önlemler ve yasaklar getirmiştir. Hangi yöntemin daha başarılı olduğunu söylemek daha bitmemiş bir salgın sürecinin henüz ortasındayken pek mümkün olmayacaktır. Zira ülkelerin uyguladıkları politikaların uzun dönemde ekonomiye ve büyümelerine etkisi hakkında yorum yapmak için yeterli bilgi ve zaman ortaya çıkmamıştır. Buna rağmen, bazı araştırmacılar çeşitli kurumlar ve ülkeleri karşılaştırarak bu dönemdeki politikaların ekonomik düzlemde ne derece başarılı olabildiğine dair bulgular geliştirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, pandemiyi daha başarılı yöneten ülkelerin büyüme tahmini revizyonları, daha az başarılı yöneten ülkelere göre daha yüksektir. Bu durum küresel bir kriz olan pandemide ülkelerin öznel tutumlarının ekonomik değişime sebep olduğunu gösterme anlamında önemli bir veridir (König & Winkler, 2020). Gelişmekte olan bazı ülkelerin salgın öncesi zaten yavaş büyüme gösteriyor olduğunu varsaydığımızda, bu ülkeler için salgının etkisinin daha fazla olacağını söylemek mümkündür. Aynı şekilde, ekonomik anlamda sağlık ekipmanları, müdahale ve aşı süreçleri için daha az finansman ayırmak

zorunda kalan ülkeler de bu krizi daha derinden hissetmiştir. Zira aksayan sağlık süreçleri işgücüne, tedarik ve alım süreçlerine doğrudan veya dolaylı olarak etki etmektedir.

König ve Winkler'in karşılaştırmalı araştırması ülkelerin genelinin gösterdiği performansı kategorize etmek için önemli bir referans oluşturmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Dünya Bankası (World Bank) verilerini temel alarak, Covid-19 ile ilgili güncel bilgileri veren CM endeksini ve EIU endeksinin korelasyonunu oluşturarak ülkeleri birbirleriyle karşılaştırmıştır. Bu detaylı çalışma sonucunda, büyüme revizyonlarındaki olumsuz gelişimin en çok turizme bağlı gelir sağlayan ülkelerde görüldüğünü ve buna karşı ticaret açıklığının büyüme revizyonlarında etkisi olmadığı ortaya koymuşlardır (König & Winkler, 2020).

Yayınlanan araştırmalar Dünya GSYH'nin 2020 yılında 2019 yılına göre %5 düşeceğini ve bu durumun 2008 krizinden daha kötü bir senaryoyu ortaya çıkaracağını göstermektedir (Gümüş & Hacıevliyagıl, 2020). Dünya Bankasına göre 2020 yılı için olası senaryolardan biri küresel büyümesinin %8 gerileyebileceği yönündedir (World Bank, 2020). Bu senaryo ülkelerde işletmelerin ne kadarının açık kalabileceğine ne kadarının batacağına ve ülkelerin olası bataklar karşısında nasıl tepkiler vereceğine bağlı olarak değişebilir.

Salgının, küresel ekonominin %16'sını temsil eden Çin'de büyük çapta çıkmış olması, insanları ve üretim-tedarik zincirlerini kapanmaya ve karantina sürecine sürüklemiş olması sebebiyle dünya genelinde 2020 büyüme hedefleri negatif yönde etkilenmiştir. Buna karşı sektörel bazda baktığımızda, birçok sektörün olumsuz etkilendiği bir şok dönemi yaşanıyor olsa dahi bazı sektörlerin bu pandemiden olumlu yönde etkilendiği gözlemlenebilir. Bu sektörler örnek olarak ilaç firmaları, hijyen kiti üreticileri ve tedarik edicileri, hastaneler verilebilir. Amerika'daki veriler incelendiğinde, Şubat 2020 ve Mart 2020 arasında ev harcamaları %50 oranında artmıştır. Amerikan halkı genel olarak kendine uzun süre yetebilecek ambalajlı gıda stokları yapmıştır. Tam tersi olarak, dışarıda yapılan sosyal aktivitelere yönelik harcamalarda da önemli bir azalma görülmüştür. Yapılan araştırmalar, restoran harcamalarının pandemi ile birlikte 1/3 oranında azaldığını ortaya koymaktadır (Baker, Farrokhnia, Meyer vd., 2020). Küresel ekonominin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri tedarik zincirinin bozulmasıdır (Cinel, 2020). Üretimini tamamen Çin'de yapan ve otomotiv sektörü gibi parçalarını farklı yerlerde üretilip birleştiren şirketler için pandeminin sebep olduğu kısıtlamalar ve ulaşım-tedarik aşamalarına gelen sert kısıtlamalar hem üretimi hem de satış süreçlerinin büyük bir çıkmaza sokmuştur. Hammadde tedarığının güçleşmesi ve yavaşlaması sebebiyle de birçok sektör alıcının isteklerine cevap

veremez hale gelmiştir. Çin'in ekonomik büyümesine baktığımızda, farklı alanlarda yaklaşık %20 azalma gözlemlenmektedir. Daha spesifik olarak bahsetmek gerekirse, Çin'de 2020 yılının ilk aylarında sanayi üretimi %13,5, yatırımlar %25, perakende satışlar %20 oranlarında azalmıştır (Cinel, 2020).

Ekonomik sorunları birkaç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; sağlık, talep şoku, arz şoku, işsizlik ve finans sektöründe sıkıntılar olarak özetlenebilir. Eryüzlü'ye göre sağlık sektöründe talep ve iş yükü ciddi derecede artmış hem devlet hem de özel sektör yatırımları bu alanlara kaymıştır. Gerek hijyen kitleri, aşı çalışmaları ve bugünden baktığımızda aşı üretim-dağıtım aşamaları, Covid-19 dönemindeki en büyük ekonomik hareketliliklerden birini sağlamıştır. Gelişmekte olan ülkeler ise büyük bir hızla artan sağlık talebine karşılık verememiş, krizin boyutu derinleşmiştir. Talep şoku ise normalde beklenen potansiyel talebin önlemler ve kısıtlamalar neticesinde gerçekleşmemesi sebebiyle ortaya çıkan durumu anlatır. Örnek vermek gerekirse, bulaşma riskini azaltmak için kapatılan otel, kafe ve restoran gibi işletmeler düşük oranlarda olsa dahi aslında hala var olan talebe hiç ulaşamamışlardır ve bu durum piyasalarda ciddi bir küçülmeye sebep olmuştur. Arz şoku ise tedarik zincirinin bozulmasına bağlıdır ki bu bozulma, sektörel talep düşüşleri ve dış ticaret kısıtlamaları ile paniğe bağlı kırılmalardan dolayı oluşmuştur. İşsizlik oranının artması ve finans sektöründe özellikle borç ödemesinde yaşanması öngörülen aksaklıklar da ekonomik sorunlar arasında yer almaktadır (Eryüzlü, 2020).

Verilere göre turizm dünya genelinde bugüne dek daima gelişme ve büyüme göstermiş, 2018 yılında dünyaya 8.8 trilyon dolar gelir sağlamıştır. Artarak devam eden turizm gelirleri ise 2020 yılının başından itibaren dünyaya yayılan Covid-19 sebebiyle durma noktasına gelmiştir (Gümüş & Hacıevliyagil, 2020). Ülkeler vakaları azaldığı takdirde veya belirli önlemlere bağlı olarak hem yurt içinden hem de yurt dışından turist olarak geziler yapılmasına izin verse dahi bugüne baktığımızda rakamların azalmaması, azalan ve tedbirleri gevşeyen ülkelerde tekrardan artması sebebiyle önemli bir süre için turistik faaliyetin kapalı veya kısıtlı olduğunu söylemek mümkündür. Dünya Turizm Örgütü UNWTO'nun 2020 yılının 12 ayını içeren uluslararası turist gelme durumunu gösteren grafiğine göre, dünya genelinde 1 senelik değişim ortalama %-74 olmuştur. Bu durum salgının dünyaya yeni yayılmaya başladığı ocak döneminde %-1 iken, mayıs ayında %-96 ile en yüksek noktaya ulaşmış ve yaz aylarında biraz düşüş yaşanmasına rağmen sene sonunu %-85 ile bitirmiştir (UNWTO, 2020). Bu durum 850 milyon ile 1.1 trilyon \$ arası bir gelir kaybına sebep olmuştur. Ülkeler bazında baktığımızda, Amerika %-75, Türkiye -

%72, Çin %-88, Almanya %-67 ve İtalya %-58 oranında gelen uluslararası turist kaybı yaşamıştır. Bu kayıplar, gelirin temelini turizmden kazanan ülkeleri daha fazla etkilemiştir. Aynı zamanda, seyahat kısıtlamaları ülkelere giren döviz oranını da etkilemiş, döviz akışında azalma yaşayan ülkelerin para birimleri değer kaybetmiş ve dolaylı olarak ekonomik büyümeleri yavaşlamıştır.

Ülke vatandaşlarının yaptıkları harcamalar, ülkelerin istikrarı ve ekonomik büyümeyi sabit tutabilmesi için en büyük gerekliliklerden biridir. Yapılan araştırmalar, taraf olunan siyasi partiler ile Covid-19'un etkilerine inanma arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Covid-19'a inanma üzerine farklılıklar, aynı zamanda insanların tüketim alışkanlıklarını da etkilemiştir. Örnek vermek gerekirse, Amerika'da Demokratlar Cumhuriyetçilere göre Covid-19 salgınına daha fazla inanmaktadır. Bu sebeple, Demokratlar salgının yarattığı belirsizlikten daha çok korkup, ilk dönemde daha fazla para harcamıştır. Benzer şekilde, Cumhuriyetçiler restoran ve perakende alışveriş üzerine harcamalar yaparken, demokratlar ev içi ve temizlik harcamalarına ağırlık vermiştir (Baker vd., 2020).

Covid-19 özellikle gelişmekte olan ülkelerde resesyon beklentisini arttırmıştır. Küresel piyasalar ve petrol fiyatları da bu salgından olumsuz yönde etkilenmiştir (Soylu, 2020). TCMB verilerine göre Türkiye ekonomik anlamda salgından Mart ayında etkilenmeye başlamış ve bu etkiler nisan ayından itibaren işgücüne etki etmiştir (TCMB, 2020). Etkilenen alanlar; dış ticaret, turizm ve iç talep olarak sıralanmıştır. Türkiye'nin bu süreçten ekonomik olarak kötü etkilenmesinin bir diğer sebebi de hem turizm hem ihracat açısından ciddi bir kaynak olan Avrupa ülkelerinin bu süreçten ağır şekilde etkilenmiş olmasıdır. Petrolün yaşadığı ağır değer kaybı da düşünüldüğünde Türkiye'nin diğer ihracat pazarlarında da daralma beklenmektedir. Bu durum Türkiye özelinde ülkeler arası ilişkilerin ve başka ülkelerin durumlarının, ülkenin kendi ekonomisine olan etkisini anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Türkiye'nin 2019-2020 yıllarının ilk dört ayı karşılaştırıldığında, ekonomik olarak %50'den fazla gelir kaybı yaşandığı görülmektedir.

Seçili ülkeler özelinde Covid-19 pandemisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini görebilmek adına 2019 ve 2020 yılları kişi başına düşen GSYH miktarı aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 32: GSYH Değişimi (2019-2020)

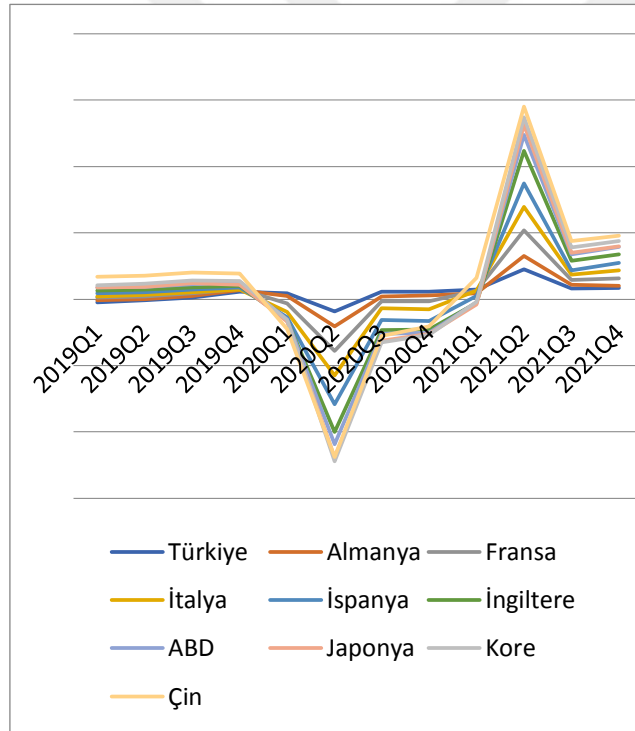
Ülkeler	2019 / Milyon Dolar	2020/ Milyon Dolar	2019-2020 % Değişim	2019-2020 Fark Milyon Dolar
Türkiye	2.241.543	2.297.010	%2,47	55.467
Almanya	4.624.365	4.560.919	%-1,37	-63.446
Fransa	3.300.064	3.166.263	%-4,05	-133.801
İtalya	2.650.549	2.496.157	%-5,82	-154.392
İspanya	1.965.293	1.788.269	%-9,0	-177.024
İngiltere	3.277.751	3.121.070	%-4,78	-156.681
ABD	21.372.582	20.893.746	%-2,24	-478.836
Japonya	5.354.366	5.315.621	%-0,72	-38.745
Kore	2.225.804	2.344.338	%5,32	118.534
Çin	23.547.026	24.274.126	%3,08	727.100

Kaynak: (OECD, 2022)

Pandemi öncesi dönem olarak 2019 yılı baz alınarak pandemi döneminin yoğun olarak yaşandığı 2020 yılı verilerine göre GSYH miktarında seçili ülkeler özelinde en keskin düşüş yaşayan ülke İspanya'dır. 2019 yılında 1.965.293 milyon dolar olan GSYH miktarı 2020 yılında %9 oranında düşüş ile 1.788.269 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Pandemi döneminin GSYH üzerinde etkisi en fazla olan bir diğer ülke İtalya'dır. GSYH miktarı 2020 yılında %4,78 oranında azalarak 2.496.157 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Negatif tablo sergileyen diğer ülkeler ise sırasıyla İngiltere, Fransa, ABD, Almanya ve Japonya olmuştur. İngiltere %4,78 oranında düşüş yaşarken bu oran Fransa'da %4,05 olarak göstermektedir. IMF ve OECD'nin 2020 yılı büyüme tahmininde ABD'nin %2 oranında büyüme gerçekleşmesi öngörülürken %2,24 oranında azalma yaşanmıştır. 2020 yılında GSYH miktarı 20.893.746 milyon dolar kaydedilmiştir. Almanya'da %1,37 oranında Japonya'da ise %0,72 oranında azalma yaşanmıştır. Ülkelerin ekonomik büyüme tahminleri 2020 yılı için mevcut sonuçlardan tamamen farklıdır. OECD tahminine göre 2020 yılında ülke ekonomilerinde büyüme gerçekleşmesi beklenirken pandemi etkisi ile negatif yönlü değişimler yaşanmıştır. Kore, Çin ve Türkiye ise bu dönem içerisinde pozitif büyüme kaydeden nadir ülkelere olmuştur. Kore 2020 yılında %5,32 büyüme göstererek GSYH'si 2.344.338 milyon dolara ulaşmıştır. IMF tahminine göre Çin'in 2020 yılında %6 oranında büyümesi beklenirken gerçekleşen büyüme oranı tahminlerin altında kalarak

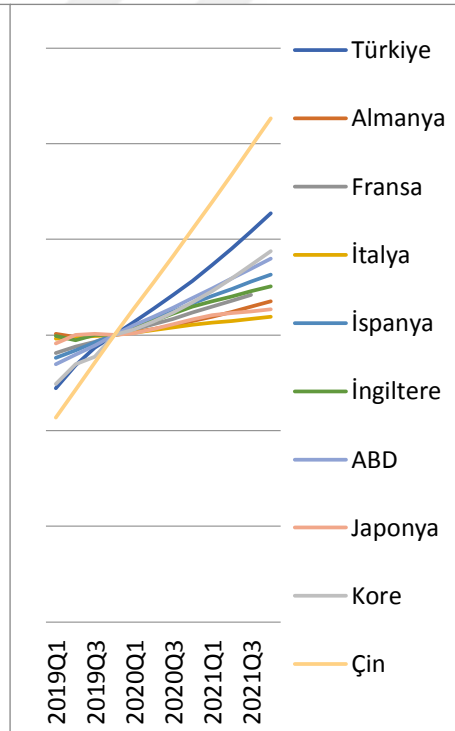
%3,08 oranında büyüme yaşamıştır. Dünya Bankasının 2020 yılında Türkiye %3,0 büyüme tahminine yakın gerçekleşerek %2,47 büyüme görülmektedir. 2019 yılında 2.241.543 milyon dolar olan GSYH %2,47 oranında artarak 2020 yılında 2.297.010 milyon doları karşılamaktadır. Kore, Çin ve Türkiye yıllık bazda incelendiği zaman pozitif tablo sergilese de pandeminin ilk etkilerinin hissedildiği dönemde seçili ülkelerin negatif görünüm sergilemektedir. Bu doğrultuda 2019 Q1- 2021 Q4 dönemleri arasında seçili ülkelerin bir önceki yılın aynı çeyrek dönemine göre GSYH oranında meydana gelen yüzdelik değişim ve 2019 yılı son çeyrek projeksiyonunda OECD'nin GSYH tahminleri aşağıda grafik halinde gösterilmektedir.

Grafik 6: 2019-2021 GSYH Önceki Döneme Göre Değişimi (%)

Kaynak: (OECD, 2022)

Grafik 7: GSYH Tahmini (Projeksiyon 2019 Q4)

Kaynak: (OECD, 2022)

2020 ve 2021 yılı GSYH tahminleri ile bir önceki yılın aynı dönemine göre gerçekleşen GSYH'nin yüzdelik değişimi tamamen farklılık göstermektedir. İki grafik karşılaştırıldığında Covid-19 salgının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi net bir şekilde görülmektedir. Pandemi etkisiyle 2020 yılı itibariyle GSYH oranları düşüş eğilimi

göstermektedir. İkinci çeyrek dönemde seçili ülkelerin GSYH oranları dip noktaya ulaşmıştır. Üçüncü çeyrek dönem itibariyle toparlanma görülmektedir. Mevcut durum seçili ülkelerin hemen hemen hepsinin Covid-19 etkisinde ilk şok durumunu atlattığını söylemek mümkündür. 2021 yılı için pandeminin getirdiği olumsuz havanın bir nebze dağılması, iç talepte ve dış talepte meydana gelen artışlar ile 2021 yılı ikinci çeyreğinde pozitif yönlü tablo oluşmasına neden olmuştur. Covid-19 varyantlarının ortaya çıkmasıyla 2021 yılı üçüncü çeyrek döneminde bir önceki çeyrek döneme göre ekonomik canlanma ivme kaybetmiştir. Seçili ülkeler arasında toparlanma hızı ise farklılık göstermektedir. Bunun temel nedeni ise salgın karşısında alınan ekonomik destek paketlerinin ve aşırı erişim olanağının farklı olmasıdır.

3.6. Finansal Kesim Üzerindeki Etkisi

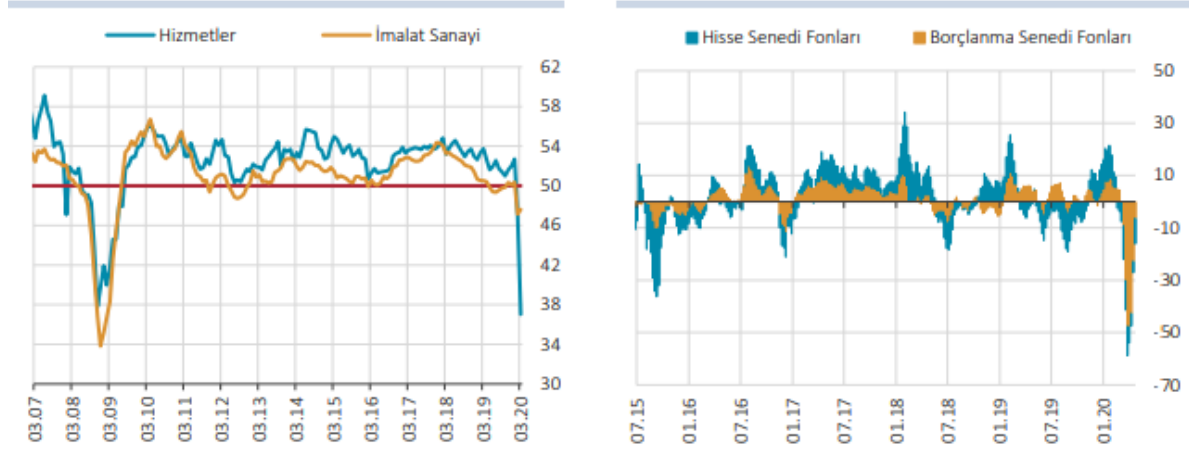
Covid-19 pandemisinin finansal etkilerini anlamak için genel eğilim geçmişteki krizlere ve salgınlara bakarak karşılaştırma yapmak yönündedir. Buna karşı, genel olarak kabul edilen bir görüş Covid-19 pandemisi ile geçmiş salgın ve krizler arasında ciddi farklar olduğu yönündedir. Özellikle birçok çalışmada 2008 krizi ile Covid-19 pandemisi karşılaştırılmış ve aralarında benzerlik bulamamıştır. Bu farkın temel sebebi iki şok arasındaki başlangıçta yer almaktadır. Buna göre, 2008 krizinin sebebi yaşanan piyasa şoku ve finansal sektör çöküşüne bağlıyken; Covid-19 şoku aşırı hızlı talep azalması ve arzda nakit depolama yönünde yaklaşımın maliyet artışlarına ve arz şoklarına sebep olmasına bağlanmaktadır. Bir başka deyişle, Covid-19 salgınının yarattığı güvensizlik ve kaygı ortamı, kişilerin ve kurumların harcama, üretim yapmak veya yatırım yapmak yerine nakit olarak tasarruf yapmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak da maliyetler artmış ve arz şoku yaşanmıştır (Eryüzlü, 2020).

Finans sektörü beklenenin aksine salgın sürecinde en az zarar gören alanlardan biri olmuştur. Finans sektörünün 2008 krizinden sonra Covid-19'a karşı erken müdahalede bulunup parasal genişlemeyi sağlaması bu alanı diğerlerinden daha rahat bir geçişe hazırlamıştır. Buna karşı gerek kişilerin banka borçlarını, gerek devletlerin dış borçlarını ödeyemeyeceklerine dair endişeler finans sektörünün kırılgan noktalarını oluşturmaktadır (Eryüzlü, 2020). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Raporuna göre, küresel anlamda ülkelerin aldığı parasal tedbirler: “gelişmiş ve gelişmekte olan ülke merkez bankalarında

faiz indirimleri, varlık alımları, likidite adımları ve kredi destek programları gibi çeşitli uygulamalar...” olarak belirtilmiştir (TCMB, 2020).

2020 yılının başlarından itibaren birçok ülkede hisse senedi ve tahvil piyasalarında düşüş gerçekleşmiştir. Sermaye çıkışları gelişmekte olan ülkelere para birimlerinin değer kaybetmesine sebep olmuş ve kredi riskleri artış göstermiştir. Varlık fiyatları düşmüş, varlıklar satışa çıkartılmış ve likidite ihtiyacı salgın boyunca artmaya devam etmiştir. Bu durum küresel finans koşullarında sıkılaşmaya sebep olmuştur (TCMB, 2020). Alınan tedbirler, bu riskleri azaltmak ve kredi-nakit akışlarını sağlamak içindir. Salgının yarattığı riskleri en aşağı seviyelere indirebilmek için uygulanan para ve maliye politikalarının istikrarlı olması önemlidir. Para ve maliye politikaları ile nakit akışı düzenlenmesi, istihdamın devamlılığı, sektörlere hibe ve yardım sunularak süreç yönetilmiştir (TCMB, 2020).

Grafik 8: Sol: Küresel PMI (Mevsimsellikten Arındırılmış Seviye) ve Sağ: Ükelere Yönelen Haftalık Fon Akımları (Milyar ABD Doları, 4 Haftalık Birikimli)

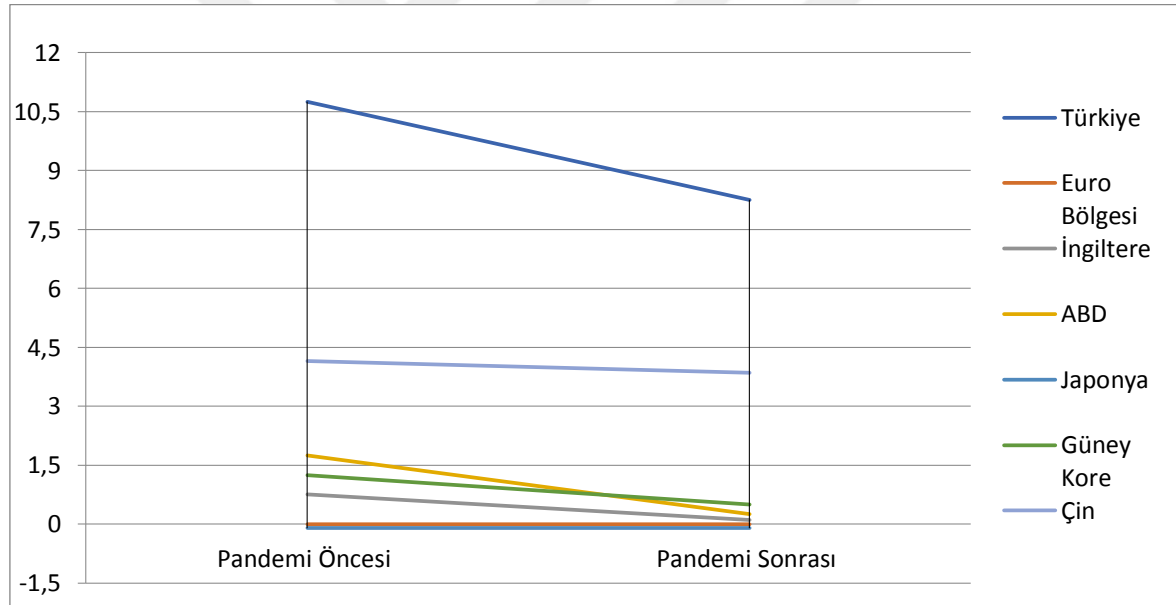
Kaynak: (TCMB, 2020)

Küresel olarak hizmet ve imalat sanayi satın alma yöneticileri endeksine (PMI) göre 2020 yılının mart ayında, 2008 yılına benzer sert bir düşüş gözlemlenmiştir. Aynı durum gelişmekte olan ülkelere yönelik haftalık fon akımlarının gösterdiği borçlanma senedi fonlarında da görülmektedir. Bu çıkış, şu zamana kadar portföy piyasalarında görülmuş en yüksek çıkışı temsil etmektedir. TCMB'ye göre küresel riskte artıştan kaynaklı olarak yatırımcılar güvenli liman arayışına girmiştir. Bu durum, risk primlerinin artmasına sebep olmuş ve Türkiye gibi ülkelerin para birimlerinin değer kaybetmesine ve kur değişkenliği yaşamasına sebep olmuştur. Öte yandan, alınan tedbirlerin ve sınırsız kredi akışının devam

etmesinin Türkiye özelinde ticari devamlılığın devam etmesi açısından önemli olduğu vurgulanmıştır (TCMB, 2020).Türkiye’de finans politikaları genellikle pandeminin yarattığı ekonomik hasarı düzeltmek ve ekonomideki canlılığı yitirmemek için mali yardım ve teşvikler yapmak üzerine kurulmuştur. Türkiye’nin Covid-19 pandemisine karşı kısa ve orta vadeli iktisat planları bulunmaktadır. Kısa vadeli planlar sosyal yardım politikaları ve işletmelere finansman desteği olarak belirtilirken, orta vadeli planlar ise teşvik ve süreklilik üzerine kurulmuştur (Soylu, 2020).

Türkiye gibi incelenen diğer ülkeler de pandemi döneminde çeşitli tedbirlerde bulunarak ekonomik daralmanın önlenmesi hedeflemiştir. Bu doğrultuda alınan başlıca kararlardan biri olarak faiz oranlarında indirim gidilmiştir. Aşağıdaki grafikte seçili ülkelerin faiz oranlarındaki değişim verilmiştir.

Grafik 9: Covid-19 Öncesi ve Sonrası Faiz Oranı

Kaynak: (BoE,2020; Trading Economics,2021; Country Economy 2022; Investing,2022)

Covid-19 öncesi ve sonrası faiz oranlarının gösterildiği grafik incelendiği zaman süreç içerisinde genel itibariyle indirim kararı alındığı görülmektedir. En yüksek faiz oranına sahip olan ülke Türkiye’dir. Covid-19 öncesi Türkiye’de %10,75 olan faiz oranı pandemi dönemi içerisinde en düşük %8,25 seviyesinde görülmüştür. İngiltere’de ise %0,75’ten %0,25 seviyesine gerilemiştir. ABD pandemi dönemi öncesinde %1,75 olan faiz oranını en düşük %0,25 seviyesinde gerçekleştirmiştir. Bu oran 2020 yılı tahmin edilen %1,6’ya göre büyük fark oluşturmaktadır. Kore ise %1,25 olan faiz oranını dönem içerisinde 0,5 seviyesine gerilemiştir. Türkiye, İngiltere, ABD ve Kore kademeli olarak faiz oranında indirim politikası izlerken uzun zamandır sıfır ve eksi faiz politikası benimseyen Euro

Bölgesi ve Japonya’da ise bu politikalar devam ettirilmiştir. Gelişmiş ülkelerde faiz oranlarının düşük seviyeli seyretmesi nedeniyle gelişmekte olan ülkelere göre faiz politikasında hareket alanı sınırlı kaldığı görülmektedir. Faiz oranı kararını likiditeyi artırmaya yönelik farklı politikalarla desteklenerek ekonomik aktiviteyi canlandırmak amaçlanmıştır.

Salgın sürecinde doğabilecek zararın önlenmesi amacıyla önerilen finans yöntemlerinden biri de helikopter para yöntemidir. Ekonomik büyümenin en büyük engellerinden biri arz/talep şoklarına bağlı olarak birçok işletmenin kapanma noktasına gelmesi, insanların ciddi anlamda işsiz kalması ve buna bağlı olarak alım gücünün düşmesidir. Kısa dönemde bunu engellemek için ülkeler hibe, yardım ve çeşitli borç ertelemelerde bulunmuşlar, teşvik paketleri yayınlanmıştır. Buna karşı alınan önlemler çoğunlukla kısa bir dönem için şokların giderilmesinde etkin rol oynamıştır. Daha uzun bir yöntem için ise helikopter para yöntemi Eryüzlü tarafından incelenmiştir (Eryüzlü, 2020). Helikopter para yöntemi aslen Friedman’ın 1960’lı yıllarda popüler olan kalıcı para meydana getirme yöntemidir. İsmi, helikopterden herkese bir miktar para dağıtma metaforundan almıştır ve Friedman bu yöntemle aslen deflasyonist ortamın giderilmesini amaçlamıştır. Helikopter para yöntemi dolaylı ve dolaysız şekilde uygulanabilmektedir. Merkez Bankalarının karşılıksız para basması dolaysız helikopter para yöntemine örnek iken, vergilerin düşürülmesi dolaylı yoldan helikopter para örneğini oluşturmaktadır. Temelde her iki örnek içinde de amaç, piyasada dolaşan parayı arttırmaktır. FED’in 2020 yılında Covid-19 önlemi olarak 3,5 trilyon \$ para basması ve FED para basım grafiğinin 2021 yılında daha da artarak devam edeceğini göstermesi ABD’nin helikopter para yöntemini direk olarak uyguladığını göstermektedir (Federal Reserve System 2020; Schrottenboer, 2020). Türkiye’de uygulanan yöntemler de helikopter para yöntemi ile uyumludur. Örnek verecek olursak, TCMB 2020 yılında emisyon genişlemesi amacıyla para basmıştır ve bir yandan da devlet desteklerini arttırmıştır. Dolayısıyla Türkiye’nin helikopter para yöntemini hem dolaylı hem de doğrudan uyguladığını söylemek mümkündür. Helikopter para yönteminin en büyük eleştirisi enflasyonu olmayan veya çok düşük olan ülkelerde enflasyonu yükseltmek amacıyla üretilen bir alternatif teori olduğu için günümüzde Türkiye gibi enflasyon oranı yüksek olan ülkelerde daha da enflasyonu arttırabileceği endişesi bulunmaktadır. Helikopter paranın olumlu taraflarına baktığımızda hükümetin destekleri talepleri arttırır ve bu durum piyasaların canlanıp işsizliğin azalmasına veya en kötü ihtimalle artmamasına sebep olur. Bu durumun kısa dönemde olumlu etkisinin yanı sıra Covid-19 salgını

geçtikten sonra da önemli bir artışı olacağı varsayılmaktadır. Helikopter para yöntemi ile pandemi döneminde açık tutulan şirketler sayesinde pandemi sonrası dönemde arzın talebi karşılayabilmesi açısından ikinci bir şok yaşanması önlenebilecektir. Öte yandan bu yöntem, enflasyonun beklenenden daha fazla artmasına sebep olacaktır (Eryüzlü, 2020).

2020 yılının genel tablosuna bakıldığında, dünya finans devleri için büyük kayıplara yol açtığı görülmektedir. Pandeminin etkisiyle Mart 2020'de ABD borsa tarihinin en sarsıcı ayını yaşadığını söylemek mümkündür. Borsa endeksinde en son 1997 yılında tetiklenen devre kesiciler 2020 yılı mart ayında 10 gün içinde dört kez tetiklenmiştir. ABD borsası çöktükten sonra Avrupa ve Asya borsalarında da aynı durum yaşanmıştır (Zhanh & Hamori, 2021). Bunlara örnek vermek gerekirse, 23-28 Şubat arasında küresel piyasaların 6 trilyon \$ kaybettiği S&P Dow Jones endeksine göre belirtilmiştir. Şubat-mart döneminde hem ABD'nin hem de dünyanın en büyük şirketlerini gösteren S&P500 endeksi %29 düşmüştür. Son olarak Japon menkul kıymetler borsası Nikkei de %29 düşüş yaşamıştır (Gümüş & Hacıevliyagil, 2020).

Covid-19 pandemisinin seçili ülkeler özelinde finansal piyasalar üzerindeki etkisini görebilmek amacıyla borsa endekslerinin zaman içerisindeki değişimini gösteren tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 33: Endekslerinin Değişim Yüzdesi (2020 Ocak- Mart Ayı)

ENDEKS	ÜLKE	2020 Ocak-Mart Aylık Değişim			2020 Ocak Haftalık Değişim	2020 Şubat Haftalık Değişim	2020 Mart Haftalık Değişim
		En Düşük	En Yüksek	%Fark	% Fark	% Fark	% Fark
BIST 100	Türkiye	819,36	1.245,37	%-21,66	%4,80	%-8,01	%-15,51
DAX	Almanya	8.255,65	13.795,24	%-25,01	%-1,79	%-8,41	%-19,89
CAC 40	Fransa	3.632,06	6.111,41	%-26,46	%-3,93	%-8,55	%-21,76
IBEX 35	İspanya	5.814,50	10.100,20	%-28,94	%-2,89	%-6,88	%-24,55
FTSE MIB	İtalya	14.153,09	25.483,05	%-27,46	%-1,96	%-5,39	%-25,47
FTSE 100	İngiltere	4.898,79	7.689,67	%-24,80	%-4,41	%-9,68	%-17,71
S&P 500	ABD	2.191,86	3.393,52	%-20,00	%-0,29	%-8,41	%-15,76
NIKKEI 225	Japonya	16.359,19	24.115,95	%-20,04	%-1,91	%-8,89	%-15,72

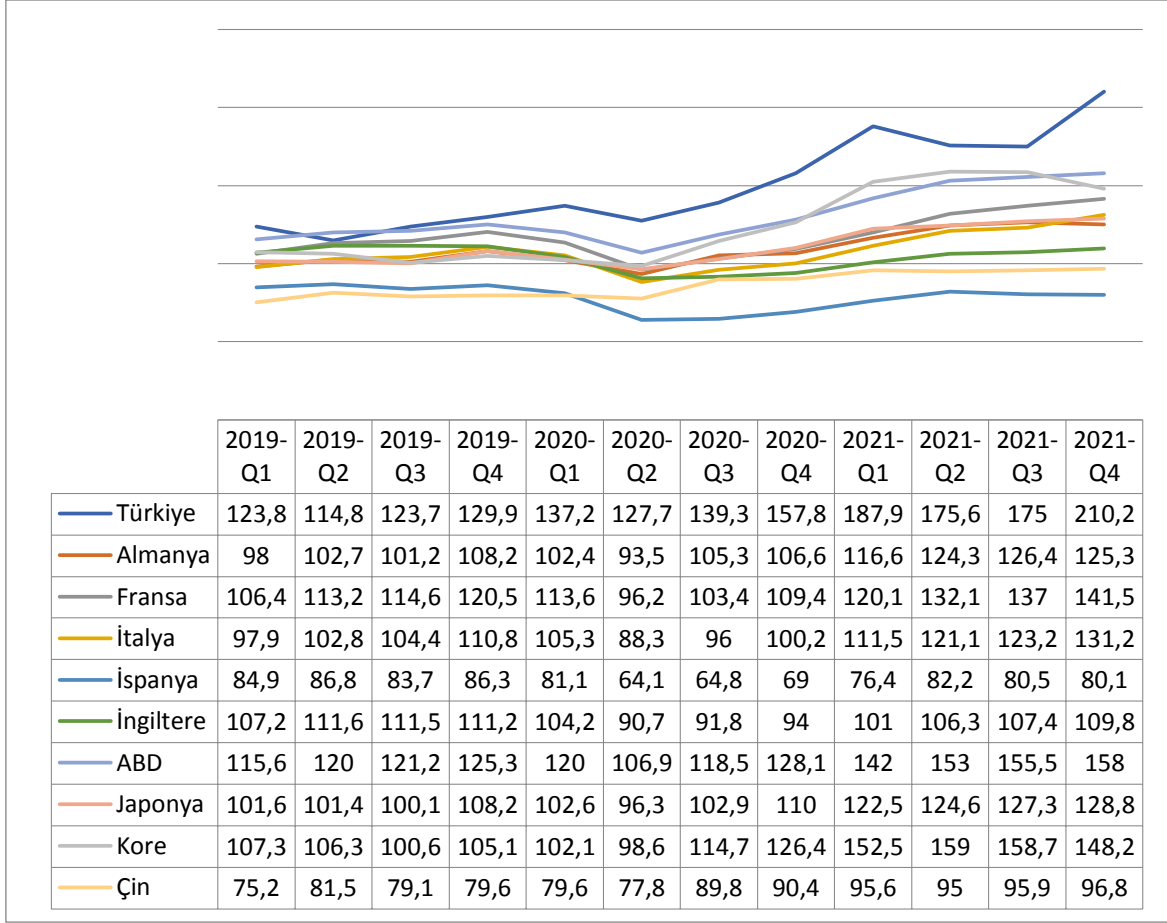
KOSPI	G. Kore	1.439,43	2.227,23	%-20,16	%-2,64	%-6,23	%-13,16
SSEC	Çin	2.646,80	3.127,17	%-9,83	%3,48	%-3,23	%4,04

Kaynak: (Investing, 2022)

Tabloda 2020 yılı ilk üç ayın haftalık değişimi ve Ocak-Mart ayı aylık değişim yüzdesi verilmiştir. Pandeminin küresel anlamda etkilerini göstermeye başladığı 2020 yılının ilk çeyreğinde ülke borsalarında ciddi düşüşler yaşanmıştır. İncelenen ülkelerin hepsinde borsa endeksleri negatif yönlü seyretmiştir. Ay bazında haftalık değişim verilerinde ise en yüksek düşüş mart ayında gerçekleşmiştir. Ocak- Mart aylık değişim verilerinde en fazla azalma gösteren endeks %28,94 oranıyla IBEX 35'tir. Madrid borsasının endeksi olan IBEX 35 Ocak ayında %2,89, Şubat ayında %6,88, Mart ayında ise %24,55 oranıyla düşüş yaşamıştır. En fazla değer kaybeden diğer endeksler sırasıyla %27,46 FTSE MIB, %26,46 CAC 40, %25,01 DAX, %24,80 FTSE 100, %21,66 BIST100, %20,16 KOSPI, %20,04 NIKKEI 225, %20 S&P 500 gelmektedir. SSEC ise %9,83 oranıyla en az değer kaybeden endekstir. SSEC endeksinin düşüş oranının diğer borsa endekslerine göre daha sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Seçili ülkeler içerisinde Covid-19 salgınıyla en geç tanışan ülkelere biri olan Türkiye'nin ocak ayı haftalık değişim farkı pozitif görünse de şubat ve mart aylarında salgının olumsuz etkisi BIST 100 endeksi üzerinde görülmektedir. Diğer ülkeler için 2020 Ocak, Şubat ve Mart ayı haftalık değişim farklarında değer kaybı yaşanmaktadır. Aylık olarak incelendiği zaman en yüksek değer kaybı mart ayında gerçekleşmiştir. Çin'in SSEC endeksinden yola çıkarak yapılan pandemi öncesi ve sonrası karşılaştırmalara göre, pay piyasalarındaki değişimlerden etkilenmiş finansal göstergeleri görülmüştür. Bu durum, risk algısının gerek kişiler gerek kurumlarda arttığını göstermektedir. Piyasalarda yaşanan belirsizlik, istikrarsızlık ve üretim-satış aşamalarındaki aksaklıklar nedeniyle 2020 ilk çeyrek döneminde ülke borsaları çökmüş, hisse senetleri en dip rakamları görmüş, ciddi kayıplar yaşanmıştır. Pandeminin finansal piyasalar üzerindeki etkisini gösterebilmek amacıyla 2019-2021 yılları içerisinde hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişim seçili ülkeler özelinde aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 10: Hisse Senedi Fiyatları (2015=100)

Kaynak: (OECD, 2022)

Pandemi dönemi öncesi olarak 2019 yılı son çeyrek dönemi ve pandeminin finansal piyasalar üzerinde şok etkisi yarattığı 2020 ikinci çeyrek dönemi baz alınarak hisse senedi fiyatlarında en yüksek düşüş kaydeden ülke %25,72 oranıyla İspanya'dır. İkinci olarak İtalya en fazla azalma gösteren ülke olmuştur. %20,30 oranında hisse senedi fiyatlarında azalma görülmektedir. Fransa %20,16, İngiltere %18,43, ABD %14,68, Almanya %13,58, Japonya %10,99, Kore %6,18 düşüş yaşamıştır. Belirtilen süreç içerisinde en az düşüş eğilimi gösteren iki ülke ise Çin ve Türkiye'dir. Çin %2,26 oranında düşüş kaydederken Türkiye %1,69 oranında hisse senedi fiyatlarında azalmıştır. Seçili diğer ülkelerde ise 2020 yılı ilk çeyrek dönem düşüş eğilimi gösteren hisse senedi fiyatları 2020 yılı ikinci çeyrek döneminde dipten fiyatlanmıştır. 2020 yılı üçüncü çeyrek dönemi itibariyle piyasalar olumlu seyretmeye başlamıştır. Bunun temel nedeni olarak piyasalarda ortaya çıkan likidite ihtiyacının giderilmesi amacıyla ülkelerin almış olduğu ekonomik önlemler görülmektedir. Açıklanan genişletici politikalar sonrasında piyasalar pozitif yönlü değişim göstermiştir. Alınan ekonomik tedbir kararları çerçevesinde küresel anlamda dünya borsalarında düzelme eğilimi oluşmuştur.

3.7. Enflasyon Üzerindeki Etkisi

Enflasyon, genel anlamda mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki sürekli artış olarak tanımlanmaktadır. Maaşlardaki artış mal ve hizmet fiyatlarındaki artışa denk gelmediğinde, tüketicinin alım gücü zayıflamaktadır. Dolayısıyla enflasyon, bireylerin belirli bir miktar parayla önceki dönemle kıyasladığında daha az ürün veya hizmet aldığını açıklayan olgudur (TCMB,2013). Covid-19 salgını ile birlikte yaşanan şoklar, enflasyonu farklı derecelerde etkilemiştir. Bu bölümde salgın boyunca yaşanan, yaşanması tahmin edilen ve salgın sonrası enflasyon tahminlerine dayanan tartışmaları incelemektedir.

Salgının başlangıcından itibaren karşılaşılan ilk zorluk enflasyonun belirlenmesi olmuştur. Covid-19 salgınının başlaması ile birlikte, enflasyonun belirlenmesinde iki temel zorluk ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, Covid-19'un toplu tüketici fiyat endeksine yansımayan hane halkı giderlerinin yüksek miktarda artmasını tetiklemiş olması; ikincisi ise salgın sebebiyle fiyat toplamada yaşanan kısıtlamalar ve eksik veriler sebebiyle gözlemlerin eksik ve kusurlu olmasıdır (Kouvavas vd., 2020). Sokağa çıkma yasağı gibi kısıtlamaların fiyatları gözlemlenmede zorluk yaşatması bir yana fiyat değişimlerinin düzenli aralıklarda yapılamamasına da sebep olmuş ve bu yüzden veriler anlık olarak gözlemlenememiştir.

Covid-19 salgınının başlaması ile birlikte belirli ürünlere talep artmış, belirli ürünlere ise talep azalmıştır. Arz-talep değişimleri ürünlerin fiyatları üzerinde de etkin rol oynamıştır. Covid-19 sonrası talebi artan ürünlere örnek olarak gıda ve sağlık kitleri verilmektedir. Ürünlerin artan fiyatlarında panik ile satın almanın ve stok yapmanın etkisi büyüktür (Ebrahimi, Igan, & Peria, 2020). İlk dönemde ürün bulamama korkusu, ani bir yasak ile dışarı çıkmak engellenirse gibi kaygılardan kaynaklanan ciddi sağlık kiti ve gıda stokları yapıldığı dünya genelinde görülmüştür. Avrupa kıtasında temizlik malzemeleri, maske, dezenfektan gibi korunma ve hijyen ürünleri, ilaçlar ve gıdaya olan talep Covid-19'un bölgede görülmeye başlamasıyla hızlı bir şekilde artmıştır. Benzer durum bir süre sonra Amerika'da da görülmeye başlanmış, Amerika'da stokçuluk yüzünden çıkan kargaşalar Covid-19 salgınının ilk aylarında haberlere konu olmuştur. Hane giderlerinin, sağlık kitlerinin ve ilaç alımlarındaki artış önce salgının başladığı Çin'de görülmüş, oradan Avrupa ve Amerika kıtalarında benzer talep artışları gözlemlenmiştir. Arada bulunan zaman farkının ülkelerde salgının görülmeye farkından kaynaklandığı düşünülmektedir. IMF araştırma raporlarına göre, fiyat artışlarındaki bir diğer etken de çalışan göçmenlerdir.

Özellikle vasıfsız iş olarak addedilen işlerde önemli bir ihtiyacı karşılayan göçmen işçilerin azalması, işgücünün pahalılaşmasına ve bu sebepten dolayı ürünlerin pahalılaşmasına yol açacaktır. Üçüncü faktör, gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere ithal mallara bağılılığı bulunan ülkelerde enflasyon artma ihtimali, risk durumlarının değişimine bağlı olarak ülke bazlı keskin kararlardan ötürü değişebildiğini açıklamaktadır. Dördüncü bir faktör ise az önce belirtilen konuyla bağlantılı olarak ülkelerin tedarik zincirinde değişikliğe gitmesinin enflasyona ve kıtlığa sebep olabileceği öngörüsüne dayanmaktadır (Ebrahimi, Igan, & Peria, 2020). Birtakım ülkeler artan iç talebi karşılayabilmek için ihracat kısıtlamalarına gitmektedir. Bu durum ithalata bağlı ürün tedarik eden ülkeler için sorun teşkil etmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, tedarik zinciri en çok artan talebe sahip olan gıda ve medikal ürünler için bozulmaktadır. Birçok ülke üreticilerinin maske ve temel gıda malzemeleri ihracatını yasaklamış veya kısıtlama getirmiştir.

Covid-19 ile birlikte hanehalkı harcamaları belirgin düzeyde artmıştır. Normalde olduğundan daha fazla hanehalkı harcaması yapılması, araştırmaların bu konuya odaklanmalarını sağlamıştır. Hanehalkı harcamaları incelenirken, enflasyonla ilgili farklı bulgulara rastlanmıştır. Örnek olarak, petrol fiyatlarındaki düşüş ve azalan talep enerjide enflasyonun düşük çıkmasına, hızla artan talebe karşı yetişemeyen gıda gibi alanlarda ise enflasyonun olağandan yüksek çıkmasına sebep olmuştur (Kouvavas vd., 2020).

Ülkelerin bu dönemde enflasyona karşı uyguladıkları para politikaları salgının seyrine, küresel büyümedeki risklere, belirsizliklere, kredi piyasalarına, enflasyon hedeflerinin beklenenden yüksek çıkmasına, petrol ve ithalat fiyatlarındaki risklere ve vergi ayarlamaları gibi başlıca makro iktisadi risklere göre değişim gösterebilmektedir (TCMB, 2020). 2020 yılında enflasyona dair yapılan tahminlerin çoğunluğu yılın üçüncü çeyreğinde vaka sayılarında düşüşe bağlı olarak normalleşmeye gidileceği yönünde yapılmıştır. 2021 yılına girildiğinde vakalarda beklenenden daha az düşüş olmuş, kısıtlamalar ve seyahat yasakları devam etmiş, 65 yaş üstünün iş ve sosyal hayata katılımı hala kısıtlı tutulmuştur. Tüm bu durumlar arz-talep dengelerini ve işgücü piyasalarını etkilemiş ayrıca enflasyonun yükselmesine sebep olmuştur.

Covid-19 sonrası dönem bazı kaynaklarca Post-Covid-19 olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde işsizlik ve enflasyonun artacağı, salgın döneminde ortaya çıkan resesyonun ekonomik buhrana sebep olacağı öngörülmektedir. Devletler her açıdan ekonomik politikalarında değişime gitmezlerse ekonomik buhranın 2021 yılından 2028 yılına kadar

etkisini sürdüreceği tahmin edilmektedir (Estrada, 2020). Sonuç olarak, salgının etkilerinin sadece salgın döneminde değil, uzun bir gelecekte devam edeceği varsayılmaktadır.

Merkez Bankalarının mali politikaları da enflasyon üzerinde belirleyici faktörlerden biridir. Para arzı genişletici para politikası uygulamak üzerine kuruludur. Fakat bu genişleyici politikanın, Covid-19 salgını sonrası dönemde enflasyon baskısına yol açabileceği öngörülmektedir (Ebrahimi, Igan & Peria, 2020). Faiz oranlarındaki artışlar da enflasyonu yükseltecek bir sebep olarak görülebilir. Ülkelerin enflasyona karşı uyguladıkları politikalardan biri de maliye politikalarıdır. Maliye politikalarının artması ile ekonominin düzelmesi amaçlansa dahi üretimin artmadığı bir durumda uygulanan politikaların başarılı olmaktan ziyade enflasyona sebep olacağı öne sürülmektedir (Erdoğan, Yıldırım, & Gedikli, 2020).

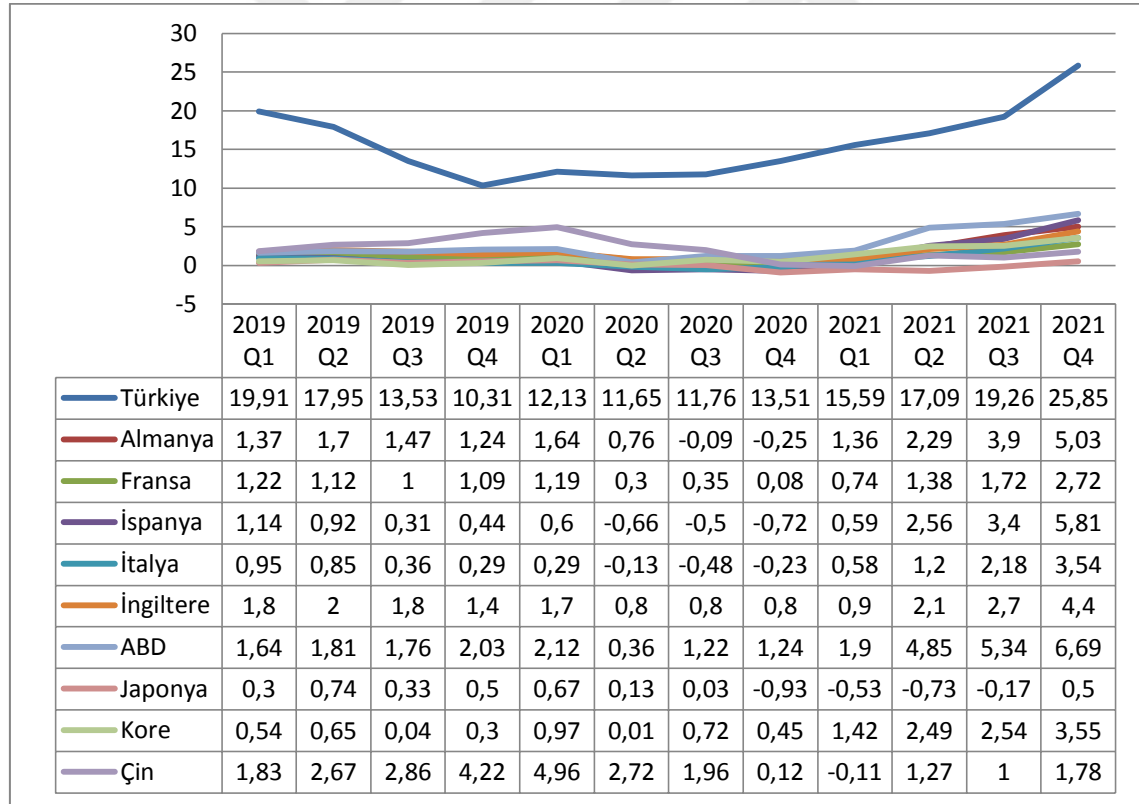
Enflasyon beklentileri fiyat mekanizmalarının nasıl şekilleneceği konusunda önemli bir faktördür (Ebrahimi, Igan, & Peria, 2020). Nisan ayını baz alarak Concensus Forecast tarafından yapılan ve IMF raporlarında bildirilen anket sonucuna göre Amerika ve Japonya gibi ülkelerde pandemi başladıktan sonra dahi enflasyon beklentisinde artış olmadığı gözlemlenmiştir. Rusya ve Çin’de ise beklentide küçük bir artış beklentisi belirtilmiştir. Genelleme yapıldığında, enflasyon beklentisi ve Covid-19 salgını arasında güçlü bir korelasyon görülmemiştir (Ebrahimi, Igan, & Peria, 2020). Enflasyonun beklenenin aksine düşük bir beklentide olmasının başlıca sebebi petroldeki düşüş ve harcama yapılacak alanlarda oluşan mecburi kısıtlamalardır.

Normal bir dönemde talebin düşmesi sonucu fiyatların düşmesi beklenmektedir. Buna karşın salgın günlerinde olduğu gibi talep düşerken arz da düşerse, fiyat yükselebilir ve sonuç olarak arz ile talep arasındaki dengesizlik enflasyonist tepkilere yol açabilmektedir. Enflasyonu var eden bir diğer sebep ise, döviz kurlarındaki harekettir. Gelecek ile ilgili belirsizlik en başta yabancı yatırımcıyı küçülmeye veya güvenli liman olarak atfedilen küresel değeri olan altın, döviz gibi yatırımlara yönelmeye teşvik etmektedir. Belirsizlik karşısında verilen bu tepki, ülke, yerel yatırımcılar ve vatandaşlar tarafından da verilmeye başlandığında yerel para birimi hızla değer kaybetmeye başlayacak ve bu durum ülke içinde fiyatların artması ile sonuçlanacaktır. Paranın değer kaybı ve ürünlerin artan fiyatları, ülkede enflasyona sebep olacak bileşenleri oluşturacaktır (Erdoğan, Yıldırım, & Gedikli, 2020).

Covid-19'un yüksek vakalarda seyrettiği bölgelerden biri de Avrupa kıtasıdır. İtalya'nın Milano kenti ve İngiltere başı çekmek üzere birçok Avrupa ülkesi Covid-19 merkezi konumu haline gelmiştir. Fransa, Almanya, İtalya gibi Avrupa ülkelerinde enflasyonu belirleyici unsurlar üzerine yapılan araştırmalar sonucunda para arzı ve döviz kurlarının enflasyonu arttırmada temel dinamikler olduğu ortaya konmuştur. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu da Avrupa ülkelerinin kendi iç gelişmelerinden etkilendiği kadar, komşu ülkelerin hem ekonomik ve sosyal gelişmeleri hem de politikalarından etkilendiği gözlenmiştir. Ekonomik, sosyal ve politik alanlarda ülkelerin iş birliği içinde olmasının önemi bu verilerle vurgulanmıştır (Erdoğan, Yıldırım & Gedikli, 2020).

Seçili ülkeler özelinde Covid-19 pandemisinin enflasyon üzerindeki etkisini görebilmek adına çeyrek dönem verileri ile 2019 ve 2021 yılları arasında enflasyon oranı aşağıdaki grafikte verilmektedir.

Grafik 11: Enflasyon Oranları Üç Aylık Değişim 2019-2021 (%)

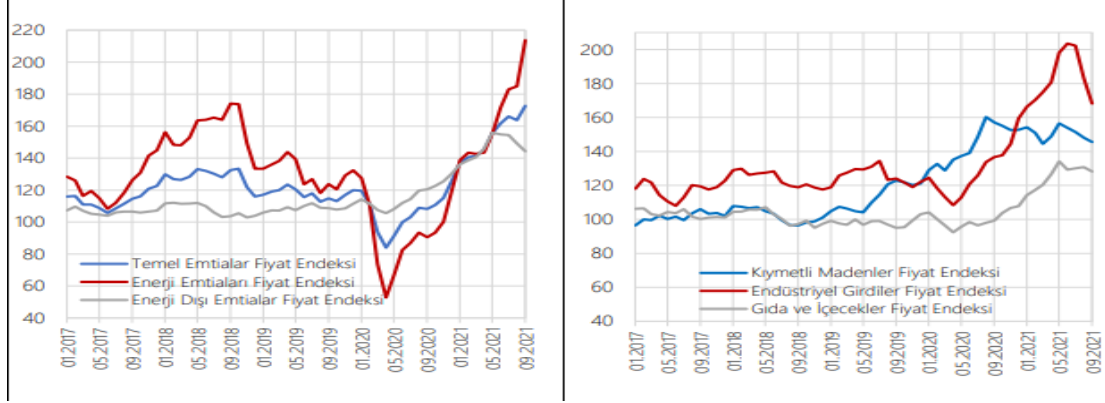
Kaynak: OECD, 2022

Süreç içerisinde seçili ülkelerin enflasyon oranlarında artış yaşandığı görülmektedir. Pandemi dönemi öncesine kıyasla 2020 yılının ilk çeyrek döneminde enflasyon oranlarında yükseliş yaşandığı görülmektedir. Dönem içerisinde en yüksek artış yaşayan ülke

Türkiye’dir. 2019 son çeyrek döneminde %10,31 olan enflasyon oranı 2020 yılı ilk çeyrek döneminde %11,86 olarak tahmin edilmiştir. Bu dönemde enflasyon oranı öngörülere yakın seyrederek %12,13 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2021 yılı son çeyrek döneminde ise %18,6 olarak tahmin edilen enflasyon oranı tahminlerin üzerinde %25,85 oranında gerçekleşmiştir. Pandemi dönemi öncesine göre enflasyon oranında %15,54 artış yaşanmıştır. İspanya ise enflasyon oranında en yüksek artışa sahip olan diğer ülkedir. 2019 yılı son çeyrek döneminde %0,44 olan enflasyon oranı 2021 yılı dördüncü çeyrek döneminde %5,81’e ulaşmıştır. En yüksek artışa sahip olan bir diğer ülke ABD’dir. 2019 son çeyrek döneminde %2,03 oranında gerçekleşen enflasyon oranı 2021 yılı son çeyreğinde %6,69 olarak kaydedilmiştir. 2020 ve 2021’de yıllık yüzde 2 civarında seyretmesi beklenen ABD enflasyonu, %6,7 ile son 40 yılın en yüksek seviyesine yükselmiştir. Benzer durum Almanya, İtalya, Kore, İngiltere, Fransa için de görülmektedir. Çin’de ise 2021 yılı son çeyrek döneminde pandemi öncesine göre düşüş kaydedilmiştir. Süreç içerisinde gelişmekte olan ekonomilerden yaşanan sermaye çıkışları enflasyonist baskıyı artırırken oluşan yüksek enflasyonun bir diğer nedeni de pandemi döneminde alınan ekonomik önlem paketlerinin düzeyi ile ilgili olduğu düşünülmektedir. IMF 2021 Ekim ayında açıklanan verilere göre Türkiye’nin dönem içerisinde yapmış olduğu ekonomik yardım paketleri toplam 104,3 milyar dolardır. Çin ise bu süreçte 1.328 milyar dolar ekonomik destek paketi sunulmuştur. Türkiye’nin ekonomik destek paketlerinin diğer ülkelere göre daha yüzeysel kaldığını söylemek mümkündür. Salgının enflasyon üzerindeki etkisi Türkiye’de daha belirgin görülmektedir.

Genel itibariyle 2021 yılı bir önceki yıla göre enflasyon oranları daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bunun temel nedeni olarak pandemi döneminde düşen petrol ve emtia fiyatlarının enflasyon üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda emtia fiyatlarının enflasyon üzerindeki etkisini kıyaslayabilmek adına dönem içerisinde emtia fiyat endekslerindeki değişim aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

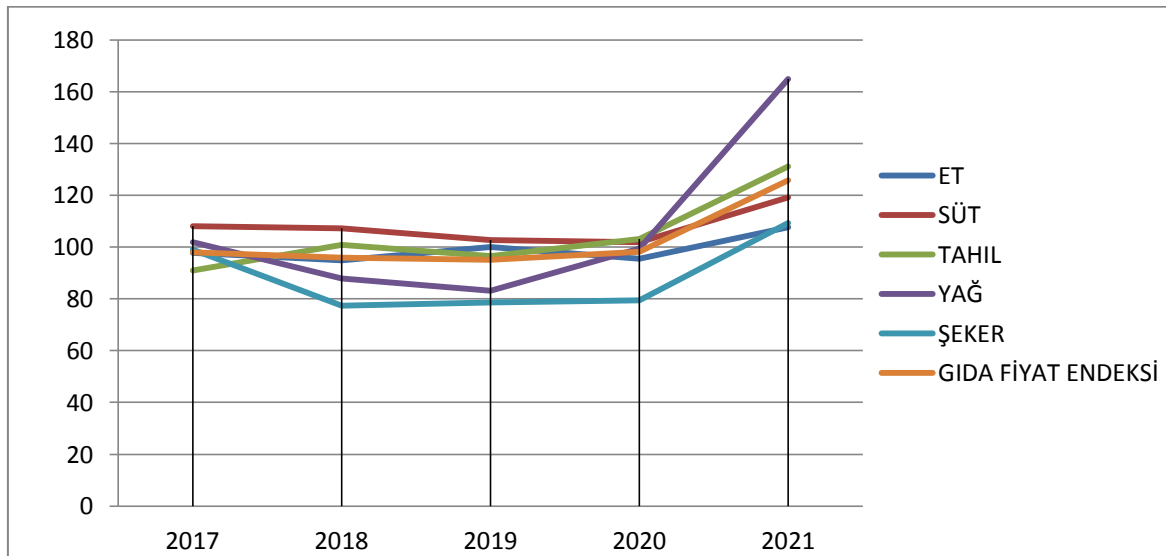
Grafik 12: IMF Emtia Fiyat Endeksleri (2016=100)

Kaynak: (SBB, 2022)

Emtia fiyat endekslerinde 2020 yılının ikinci çeyreğinde belirgin bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Temel emtialar, enerji ve enerji dışı emtia fiyatlarında gerçekleşen bu düşüş 2020 yılı üçüncü çeyrek dönem itibariyle toparlanma yaşamıştır. 2020 yılının ikinci çeyrek döneminde emtia fiyatlarında gerçekleşen düşüşün enflasyon üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki, iki grafik incelendiği zaman benzer hareketleri görmek mümkündür. Endekste en fazla yükseliş gösteren ana bileşen enerji emtiaları fiyat endeksi olmuştur. Bu durumda arz ve talep yönlü olarak yaşanan enerji krizinin son bulması önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Enerji dışı emtia fiyat endeksi alt grubunda yer alan gıda, enerji emtiaları alt grubunda yer alan petrol fiyatlarındaki değişimin enflasyon üzerindeki etkisini anlayabilmemiz adına grafikler yardımıyla gösterilmiştir.

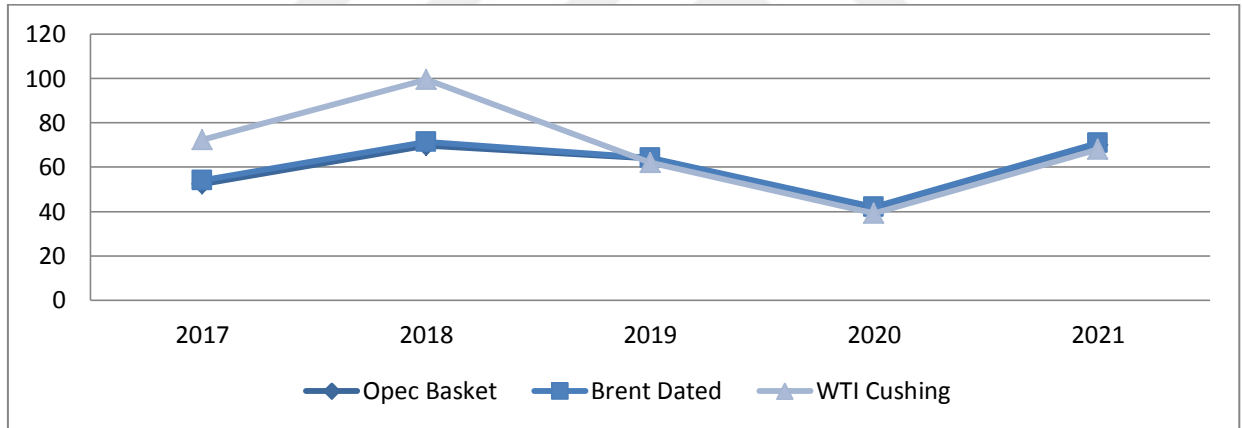
Grafik 13: FAO Gıda Fiyat Endeksi (2014-2016=100)

Kaynak: (FAO, 2022)

Gıda ve içecek fiyat endeksleri incelendiğinde 2021 yılında bir önceki yıla kıyasla ciddi bir artış yaşandığı gözlenmektedir. 2019 yılı ve 2021 yılları arasındaki fiyat değişimi et fiyat endeksi %7,7, süt fiyat endeksi %15,85, tahıl fiyat endeksi ise %35,81 oranında artmıştır. Bu artış tablosu yağ ve şeker fiyat endekslerinde de görülmektedir. Yağ fiyat endeksi %98,19, şeker fiyat endeksi %39,03 oranında yükselmiştir. Yağ fiyat endeksi diğer gıda fiyat endekslerine göre daha fazla artmıştır. Bu artış 2020 yılında bir önceki yıla göre %19,47 oranında gerçekleşirken 2021 yılında bu artış yaklaşık 3,5 kat artarak %65,89 oranında artış yaşanmıştır. Bu durumun üretim zayıflaması, arz yönlü problemler, kuraklık gibi farklı nedenlere dayalı olduğu düşünülmektedir. Gıda fiyat endeksi ve enflasyon oranının benzer grafik çizdiğini söylemek mümkündür. Enflasyon oranlarında 2021 yılında bir önceki yıla göre artış gerçekleşirken aynı durum gıda fiyat endeksinde de gerçekleşmiştir. Gıda fiyat endeksi 2021 yılında bir önceki yıla göre %28,13 oranında artış göstermektedir. Aynı durum petrol fiyatları için de geçerlidir.

Grafik 14: 2017-2021 Petrol Fiyatları Değişimi

Kaynak: (EIA, 2021; Opec, 2021)

2020 yılı petrol fiyatları için tarihsel düşüşler yaşanmıştır. Yaklaşık %35 civarında düşüşün ardından Opec Basket 41,47 dolar, Brent Dated 41,96, WTI Cushing ise 39,16 dolar seviyesine inmiştir. 2020 yılında gerçekleşen bu tablo bir yıl sonra yerini ciddi fiyat artışına bırakmıştır. 2021 yılında Opec Basket %68,53 artarak 69,89 dolar seviyesine gelmiştir. Brent Dated petrol fiyatlarında da benzer şekilde artış gerçekleşerek 70,86 dolara ulaşmıştır. Bir yıl öncesine göre yaklaşık %68,87 oranında brent petrol fiyatları yükselmiştir, WTI Cushing petrol fiyatı %73,97 oranında artarak 68,13 dolar seviyesine ulaşmıştır. Buradan hareketle petrol fiyatlarında yaşanan düşüş birçok ülkenin salgın sonrası enflasyon beklentisini olumlu yönde etkilemiş, normalde beklenen yüksek

enflasyonun gerçekleşmesini engellemiştir. Petrol fiyatlarına bağlı manşet enflasyondaki düşüş, çekirdek enflasyondaki düşüşü de etkilemiş, ülkelerin genelinde enflasyon oranları salgına rağmen belirli bir süre düşüş göstermiş, en sonunda ise salgın öncesi oranlara geri dönmüştür. Çin, Amerika, Türkiye ve Avrupa ülkelerinde petrol fiyatlarına bağlı enflasyon düşüşü benzer bir yol izlemektedir. Bu bilgiden yola çıkarak küresel anlamda petrol fiyatlarındaki düşüşün enflasyon artışını engellediğini, hatta 2020 yılının dördüncü ayına kadar gerilemesine, yedinci ayına kadar da eski haline dönmesine sebep olduğunu söylemek mümkündür (Ebrahimi, Igan & Peria, 2020).

Söz konusu ülkelerdeki enflasyon ivmelenmesi çoğunlukla enerji ve gıda fiyatlarındaki artışlardan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Enflasyon oranlarına genel olarak bakıldığı zaman bölgesel ve küresel olarak hız kazanma eğiliminin artarak devam ettiği görülmektedir. 2021 yılında enflasyon oranlarının 2020 geneline göre daha yüksek seviyelerde seyretmesi salgının insan sağlığı açısından etkisi hafiflemiş olsa da ekonomi üzerindeki yıkıcı etkilerinin devam ettiğini göstermektedir.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca birçok salgın hastalık yaşanmıştır. Yaşanan salgın hastalıklar yıkıcı etkilere neden olabilmektedir. Birçok alışkanlığın ve düzenin değişmesi, ekonominin zayıflaması, devletlerin çöküşü gibi pek çok sonuçlar doğurabilmektedir. 50 milyondan fazla kişinin ölümüne neden olan İspanyol gribi 1900'lü yıllarda etkisi en fazla hissedilen salgın hastalıklardan biridir. Asya gribi, Hong Kong gribi, Domuz gribi, Ebola gibi salgın hastalıklar nedeniyle milyonlarca insanın hayatı etkilenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi olarak ilan ettiği Covid-19 ise küresel anlamda ciddi etkilere neden olan günümüzün salgın hastalığıdır.

Covid-19 ilk olarak 2019 yılı Aralık ayı sonlarında Çin'de ortaya çıkarak kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. 16 Ocak-31 Ocak tarihleri arasında Japonya, Kore, ABD, Fransa, Almanya, İspanya, İtalya, İngiltere'de ilk pozitif vaka bildirimleri yapılmıştır. Bu ülkelerde ilk pozitif vaka görülürken, Çin 23 Ocak'ta sıkı bir karantina uygulaması başlatarak salgının ilk görüldüğü yer olan Wuhan'a giriş çıkışları kapatmıştır. Japonya ve Kore yakın tarihlerde pozitif vaka görülen diğer ülkelerden ayrılarak kısıtlayıcı tedbirleri daha erken uygulamaya başlamıştır. Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, ABD ve İngiltere ise tedbir alma konusunda erken davranmayıp vaka sayılarının artması ile kısıtlayıcı tedbirler almaya başlamıştır. İngiltere salgının ilk zamanlarında izlediği politika ile diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Sürü bağışıklığı politikası ile ilerleyen İngiltere vaka sayılarının yüksek görülmeye başlamasıyla kısıtlayıcı tedbirler almak durumunda kalmıştır. Türkiye ise incelediğimiz diğer ülkeler arasında en geç Covid-19 pozitif vakası bildirilen ülkedir. Çin'in ardından şubat ayına kadar incelediğimiz diğer ülkeler pozitif vaka bildirimini yaparken Türkiye'de ilk Covid-19 pozitif vakası 10 Mart tarihinde açıklanmıştır. Buna rağmen diğer ülkelerle yakın zamanlı olarak tedbir kararlarını uygulamaya başlamıştır.

Pandemi şartları ve kısıtlama önlemlerine bağlı olarak, etkileşimin sınırlandırılmayacağı restoran, kafe, alışveriş merkezi, güzellik merkezi, sinema salonları, tiyatrolar, spor salonları gibi kültürel ve sanatsal aktivite hizmeti sunan işletmeler, turizm ve otel işletmeleri gibi kısmi olarak yürütülmüş ya da kapatılmasına karar verilmiştir. Salgının yayılımını sınırlandırmak amacıyla alınan zorunlu karantina uygulamaları ve tedbir kararları toplumsal ve ekonomik hareketliliğin minimuma inmesine neden olmuştur. Bu

nedenle politika yapıcılar, ekonomik tedbirler olarak iktisadi daralmanın önüne geçmeye çalışmıştır.

Pandemi sürecinde ülkeler genişletici para ve maliye politikalarını kullanarak piyasayı desteklemiştir. Merkez bankaları kriz dönemlerinde farklı stratejiler izleyerek süreci yönetmeye çalıştığı görülmektedir. Salgının etkilerini göstermesi ve ekonomik hareketliliğin azalmasıyla merkez bankalarının birçoğu faiz indirimine gitme kararı almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, İngiltere Merkez Bankası, ABD Merkez Bankası, Güney Kore Merkez Bankası ve Çin Merkez Bankası faiz oranında indirim kararı almıştır. Avrupa Merkez Bankası sıfır faiz oranını korurken uzun süredir eksi faiz oranını benimseyen Japonya Merkez Bankası faiz oranlarında herhangi bir değişiklik yapmadığı görülmektedir.

Küresel anlamda ülkeler likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik birçok adım atmıştır. Bu doğrultuda hanehalkı ve işletmeler için devlet garantili kredi imkanı, gelir destekleri, vergi indirimleri ve ödeme ertelemeleri gibi çeşitli likidite destekleri sunulmuştur. Ayrıca finansal kuruluşların ihtiyaç duyulan likiditeyi sağlayabilmesi amacıyla ekstra önlemler alınmıştır.

Salgının ekonomik maliyeti her ülke için farklı olmuştur. İncelenen ülkeler içerisinde bu süreçte en fazla harcama yapan ülke ABD'dir. ABD sağlık sektörü için 687 milyar dolar harcama yaparken sağlık sektörü dışında 5.169 milyar dolar harcama yapılmıştır. Toplam 5.856,0 milyar dolar harcama yapıldığı görülmektedir. En fazla harcama yapan ikinci ülke ise Japonya'dır. Sağlık alanında 104,9 milyar dolar, sağlık alanı dışında ise 3.624 milyar dolar harcama yapılmıştır. Japonya'nın süreç içerisinde yaptığı toplam harcama 3.728,9 milyar dolardır. Sırasıyla en çok harcama yapan diğer ülkeler ise Almanya, Çin, İngiltere, İtalya, Fransa, Kore, İspanya ve Türkiye gelmektedir. Almanya 1.647,0 milyar dolar toplam harcama yaparken bu harcamanın 70 milyar doları sağlık harcaması olarak yapılmıştır. Çin ise toplam 1.328 milyar dolar tutarında harcama yapmıştır. Sağlık alanında yapılan toplam harcama ise 21 milyar dolar ile sınırlı kalmıştır. Bu doğrultuda Çin'in sağlık sektörü için yaptığı harcama miktarının toplam harcama içerisinde küçük bir paya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Pandemi döneminde en fazla harcama yapan beşinci ülke olan İngiltere toplam 991,3 milyar dolar harcama yaparken bu harcamanın 131 milyar doları sağlık sektörü için yapılmıştır. ABD'den sonra sağlık sektörü için en yüksek harcama yapan ülke İngiltere'dir. İtalya ise 878,5 milyar dolar toplam harcama yaparken

sağlık sektörü için yapılan toplam harcama 22,8 milyar dolar ile kısıtlı kalmıştır. 731,7 milyar dolar toplam harcama ile pandemi dönemi içerisinde en fazla harcama yapan yedinci ülke olan Fransa sağlık sektörü için 39 milyar dolar harcama yapılmıştır. Kore ise toplam 464,9 milyar dolar harcama yaparken sağlık sektörü için yapılan harcama sadece 11,9 milyar dolardır. İspanya ise bu dönemde en az harcama yapan ikinci ülkedir. Toplam 291,7 milyar dolar harcama yapılmıştır. Bu harcamanın %7,5'i sağlık sektörü için yapılan harcamalar oluşturmaktadır. Covid-19 pandemi sürecinde toplam harcama miktarı en az olan ülkelere biri olsa da ABD ve İngiltere'den sonra sağlık sektörü için yapılan harcamanın toplam harcama içerisindeki payı yüksek olan üçüncü ülke İspanya olduğu görülmektedir. Türkiye ise seçili ülkeler içerisinde en düşük harcama yapan ülke olmuştur. Toplam harcama miktarı 104,3 milyar dolardır. Sağlık sektörü için 2,8 milyar dolar harcama yapılmıştır. Öyle ki Türkiye'nin toplam harcaması yaklaşık olarak Japonya'nın sağlık alanında yapmış olduğu harcama kadardır.

Salgının ekonomik maliyetinin her ülke için farklı olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte salgında harcama yapılan alanların toplam harcama içerisindeki payı da farklılık göstermektedir. Oluşan bu farklılıklara rağmen pandeminin seçili ülkeler özelinde makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri benzerlik göstermektedir.

Pandeminin yıkıcı etkisini hafifletebilmek amacıyla genişletici para ve maliye politikaları uygulanmıştır. Süreç içerisinde ülkelerin harcamaları ile birlikte borçlanma ihtiyacı da artmıştır. İngiltere ve ABD'nin borçlanma ihtiyacı seçili olan diğer ülkelere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. 2020 yılı için genel yönetim net borçlanmanın GSYH'ya oranı %2,4 olarak tahmin edilirken %12,8 oranında gerçekleşmiştir. ABD'de ise %-6,7 olarak tahmin edilen bu oran %-14,5 olarak gerçekleşmiştir. Covid-19 sürecinde her ülke kendi politika tedbirlerini uygulayarak dönem içerisinde mevcut duruma göre alınan genişletici politikaların devamına ya da sıkılaştırılarak devam edilmesi yönünde karar verildiği görülmektedir. Genişletici ekonomi politikalarının genel itibarı ile 2020 yılında alındığı, ekonominin canlanmasıyla birlikte ülkelerin yavaş yavaş bu politikaları sıkılaştırdığı görülmektedir. Bu nedenle kamu net borç verme/borçlanma dengesi genel olarak 2021 yılında düşüş eğilimine girdiğini göstermektedir. Almanya, İtalya ve Kore ise 2021 yılında borçlanma ihtiyacı 2020 yılına göre büyük bir değişiklik göstermeyen ülkeler arasındadır.

Salgının küresel boyut kazanmasıyla beraber yabancı yatırımcıların güvenli liman arayışı nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelere ciddi para çıkışlarına neden olduğu

görülmektedir. Yabancı yatırımcıların güvenli liman arayışları neticesiyle ABD gibi ülkelere yatırımlar artmıştır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen yabancı sermaye çıkışı yerli para birimlerinin değer kaybına uğramasına neden olmaktadır. Döviz ile yerli para birimleri arasında makasın açılması neticesinde zaten dış borcu olan ülkelerin ödemesi gereken borç yükü de artmaktadır. Bu durum dış finansman koşullarının sıkılaştırılmasına neden olmuştur. Petrol fiyatlarında yaşanan düşüş petrol ithalatçısı ülkelerin dış borç miktarını hafifletse de ülkelerin dış borç miktarı incelendiğinde genel olarak artış yaşandığı görülmektedir. Seçili ülkeler içerisinde dış borç miktarında en çok artış yaşayan ülke ABD'dir. Kamu harcaması da en yüksek olan ülkelere biri olan ABD'nin dış borç miktarının büyük bir kısmının kamu harcamaları olduğu düşünülmektedir.

Ülkeler Covid-19 pandemi etkisiyle mücadele ederken ciddi bir borç yükü ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Diğer taraftan salgının getirdiği kısıtlamalar, arz ve talepte meydana gelen değişimler, hammadde problemleri, ulaşım ile ilgili sıkıntılar dış ticareti durma noktasına getirmiştir. Covid-19 pandemisinin en çok etkilediği ekonomik faaliyetlerden biri olan dış ticarete meydana gelen değişim her ülke için aynı sonuçları doğurmasa da benzerlikler göstermektedir. Mal ve hizmet ihracat verileri neticesinde Çin hariç diğer ülkelerin ihracat rakamlarında düşüş olduğu görülmektedir. Bu durumun ana sebebi Çin'in salgının yayılmasını diğer ülkelere göre daha çabuk kontrol altına alarak küresel anlamda ihtiyaç duyulan ürünlerin üretimine yönelmesi olarak görülmektedir. İthalat verileri incelendiğinde ise küresel olarak düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Özellikle dünya çapında ithalatta en fazla paya sahip olan ABD, Çin, Almanya, Japonya ve İngiltere'nin ithalat rakamlarında ciddi bir düşüş kaydedilmiştir. Sonuç olarak ithalat ve ihracat verilerinin ortalamasını gösteren küresel mal ticaret hacmi, 2019 yılında %0,1 kadar kayba uğramış, pandeminin etkisini yoğun olarak gösterdiği 2020 yılında ise %-8,5 oranında hızlı bir düşüş yaşanmıştır.

Salgın etkisinin yoğun olarak hissedildiği bir diğer alan ise işgücü piyasaları olmuştur. Covid-19 pandemisinin getirdiği belirsizlikler işgücü piyasalarını olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Üretimin pek çok sektörde durma noktasına gelmesi, hizmet sektöründe yaşanan ciddi kayıplar nedeniyle küresel çapta zaten var olan işsizlik pandemi dönemiyle birlikte artış göstermiştir. İncelenen ülkelerin 2020 yılı ikinci ve üçüncü çeyrek dönem işsizlik oranlarında yükseliş yaşanmıştır. Pandemi dönemi içerisinde işsizlik

oranında en büyük artış ABD’de görülmektedir. Pandemi döneminden önce %3,6 civarında seyreden işsizlik oranı dönem içerisinde %12,97 seviyesine yükselmiştir. Bu oranla birlikte ABD’de en yüksek işsizlik oranı yaşanmıştır. 2020 yılında genel olarak incelenen bütün ülkelerde dönem dönem işsizlik oranlarında artış meydana gelmiştir. Yıl bazında bakıldığında zaman salgın etkisinin en az görüldüğü ülke Türkiye olmuştur. 2019 yılı ve öncesi dönemlerde de yüksek işsizlik oranına sahip olan Türkiye’de işsizlik oranı aynı seyrinde devam etmiştir. Seçili ülkeler özelinde 2021 yılında ekonominin de canlanmasıyla birlikte düşüş eğilimine girmiştir. Pandeminin yıkıcı etkisinden her sektör aynı oranda etkilenmemiştir. Süreç içerisinde en fazla etkilenen sektörlerin imalat, perakende ve toptan satış, yiyecek içecek konaklama gibi sektörler olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda işgücü üzerinde artan baskı nedeniyle ülkeler istihdamı koruyabilmek amacıyla çeşitli tedbirler almak durumunda kalmıştır. Kayıt dışı ve kendi hesabına çalışan kişiler için verilen destek, işsizlik yardımları, ücret sübvansiyonları, hastalık izni için sübvansiyonlar, işten çıkarma sınırlaması, mesleki eğitim sübvansiyonları ve yeni çalışma düzenlemeleri için düzenlenen destekler incelenmiştir. Alınan tedbirler içerisinde hemen hemen bütün ülkeler tarafından uygulanan hastalık izni için verilen sübvansiyonlar dikkat çekmektedir. İtalya, Kore, Almanya ve Fransa incelenen diğer ülkelere göre daha geniş kapsamlı istihdam tedbiri kararına başvurduğu gözlemlenmiştir. ABD ve Çin ise daha kısıtlı tedbir uygulamıştır. ABD sadece ücret sübvansiyonları ve hastalık izni sübvansiyonlarını uygularken Çin, ücret sübvansiyonları ile işsiz kalan ya da iş bulamayan kişilerin farklı beceriler elde edebilmeleri için sunulan mesleki eğitim sübvansiyonlarını uygulamıştır. ABD süreç içerisinde sadece nakdi yardım uygularken, Çin işsizlik oranında artış yaşanmasına neden olan kişilerin çalışma hayatına katılabilmeleri için de ayrıca destek sunmuştur. Bu doğrultuda ABD ile ayrılmaktadır. ABD’nin istihdam tedbiri konusunda yeterli özeni göstermemesi ve sadece nakdi destek sunmakla yetinmesi pandemi döneminde yükselen işsizlik oranı üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Salgının etkisiyle işgücü üzerinde meydana gelen baskı ekonomik büyüme üzerinde de olumsuz etkilere neden olmuştur. Pandeminin şok etkisi yarattığı 2020 yılının ikinci çeyrek döneminde ciddi oranda düşüş gözükmemektedir. İncelenen her ülke aynı dönemlerde benzer hareketler sergilemiştir. Çeyrek dönem olarak ele alındığında Çin hariç seçili diğer ülke verilerinde 2020 yılı ikinci çeyrek dönem itibarıyla büyüme oranlarında azalma kaydedildiği görülmektedir. Pandeminin ekonomik büyüme üzerinde olan etkisi Çin’de 2020 yılı ilk çeyrek dönemde görülmektedir. 2019 dördüncü çeyrek dönemde %5,9 olan

ekonomik büyüme oranı pandemi etkisiyle %-6,9 olarak kaydedilmiştir. 2020 yılı ikinci çeyrek dönemde ise %3,1 büyüme gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda pandemi dönemi öncesi ile pandeminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi kıyaslandığında, büyüme oranında en çok azalma kaydeden ülkeleri (% 23,2) İspanya, (%22,3) İngiltere, (%19,5) Fransa, (%18,2) İtalya, (%14,9) Türkiye, (%12,8) Çin, (%12,2) Almanya, (% 11,7) ABD, (%8,3) Japonya ve (%5,3) Kore olarak sıralamak mümkündür. Çin’de ikinci çeyrek dönem itibariyle gerçekleşen toparlanma diğer seçili ülkelerde üçüncü çeyrek dönemde görülmektedir. Pandeminin getirdiği olumsuz havanın bir nebze dağılması, iç talepte ve dış talepte meydana gelen artışlar ile 2021 yılı ikinci çeyreğinde pozitif yönlü tablo oluşmasına neden olmuştur. Çeyrek dönem halinde incelendiğinde pandeminin ekonomik büyüme üzerinde benzer etkilere neden olmuştur. Ancak yıllık bazda incelendiğinde bazı ülkelerin Covid-19 pandemi sürecine rağmen büyüme kaydettiği görülmektedir. Türkiye, Kore ve Çin Covid-19 salgınına rağmen 2020 yılında büyüme kaydeden nadir ülkelerden olmuştur.

Pandeminin finansal kesim üzerindeki etkisi incelenen diğer makroekonomik değişkenlere göre daha hızlı görülmüştür. Covid-19 salgını pandemi olarak ilan edilmeden yaklaşık yirmi gün öncesinde borsa endekslerinde düşüş yaşanmaya başlamıştır. Salgının ortaya çıkmasıyla başlayan bu düşüşler, salgının DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilmesiyle hız kazanmıştır. 2020 yılı ilk üç aylık değişim incelendiğinde en fazla değer kaybeden endeks %28,94 oranıyla IBEX 35’tir. En fazla değer kaybeden diğer endeksler sırasıyla %27,46 FTSE MIB, %26,46 CAC 40, %25,01 DAX, %24,80 FTSE 100, %21,66 BIST100, %20,16 KOSPI, %20,04 NIKKEI 225, %20 S&P 500 gelmektedir. SSEC ise %9,83 oranıyla en az değer kaybeden endekstir. Oluşan panik havasıyla birlikte satıcı seyrizleyen borsa endekslerinde en fazla değer kaybeden ülkenin İspanya olduğu görülmektedir. Diğer ülkeler ise sırasıyla İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere, Türkiye, Kore, Japonya, ABD ve Çin’dir. Borsa endekslerindeki yaşanan tarihsel düşüşlerin temelinde vaka ve ölüm sayılarının hızlı bir şekilde yükselmesi, salgının ne zaman son bulacağına ve tedavi, aşı çalışmalarının ne zaman sonuç vereceğine dair oluşan belirsizlikler yatmaktadır. Ülkeler salgının ekonomi üzerindeki etkisi hafifletmek amacıyla faiz oranlarında indirim, varlık alımı gibi bir takım kararlar alınmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası’nın pandemi ilan edildikten sonra sınırsız menkul kıymet alım yapacağını duyurması finansal piyasalarda yaşanan sert düşüşlerin kırılmasını sağlamıştır. Aynı haber nedeniyle borsa endekslerinde sürekli şok etkisi yaşanması beklenmemektedir. Bu sebeple Covid-19 salgınıyla ilgili haberlerin süre içerisinde finansal piyasalar için önemini

kaybetmiş, pandeminin meydana getirdiği ilk ve derin etki tekrarlanmamıştır. Finansal piyasalarda gerçekleşen bu düşüşlerin diğer finansal krizlere kıyasla daha kısa sürdüğü ve toparlanma süresinin daha hızlı olduğunu söylemek mümkündür.

Covid-19 pandemisinin derinden etkilediği bir diğer değişken ise enflasyondur. Finansal kesimler üzerinde hızlı bir şekilde etkisini gösteren pandemi, enflasyon üzerinde zamanla daha ağır bir etki bırakmıştır. Süre zarfında enflasyonist baskının en çok hissedildiği ülke Türkiye'dir. Pandemi dönemi öncesi ile 2021 yılı son çeyrek döneminde enflasyon oranı %15,54 artmıştır. Enflasyon oranı en fazla artış gösteren ikinci ülke ise İspanya'dır. %5,37 yükselerek %5,81 oranına ulaşmıştır. Enflasyon oranlarında ciddi yükselme gözükken bir diğer ülke ABD'dir. %2 civarında seyretmesi beklenen enflasyon oranı, %4,66 oranında artarak %6,69 oranıyla son kırık yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Benzer durum Almanya, İtalya, Kore, İngiltere, Fransa için de geçerlidir. Gelişmekte olan ülkelerden biri olarak Türkiye'de ithal mal talebinin yüksek olması enflasyonist baskının tetiklenmesine yol açmaktadır. Baskıyı artıran diğer nedenler arasında, yüksek bütçe açıkları ve borçluluk oranının yüksek olması döviz kurunun yukarı yönlü hareketiyle beraber yerli para biriminin değer kaybetmesi olarak görülmektedir. Enflasyon üzerinde etkisi olan bir başka etken ise enerji fiyatlarındaki değişimdir.

Pandemi dönemi öncesi itibariyle enflasyon oranları incelendiğinde 2021 yılının enflasyon oranlarının salgının ilk etkilerinin görüldüğü 2020 yılına göre daha fazla olmuştur. Emtia fiyatlarının süreç içerisinde aşağı yönlü hareket ettiği görülmektedir. Bu durum enflasyon üzerinde meydana gelen baskıyı hafifletmiştir. 2020 yılını ilk iki çeyreğinde petrol fiyatlarının düşük olduğu görülmektedir. Arz yönlü anlaşmazlıkların yaşanması ve Covid-19 salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte petrol fiyatlarında ciddi düşüşler kaydedilmiştir. Yaşanan anlaşmazlıkların ortadan kalkması, talebin artması gibi nedenlerle 2021 yılında petrol fiyatlarında artış gerçekleşmiştir. Bu durum üretim sürecindeki maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır. Petrol fiyatlarının yükselmesiyle eş zamanlı olarak enflasyon oranları da salgının en ağır süreci olarak görülen 2020 yılına göre 2021 yılında daha yüksek seyretmektedir. Enflasyon, enerji dışı emtia olan gıda fiyat endekslerinde de ciddi yükselişlere neden olmuştur. 2020 yılında bir önceki yıla göre fiyat yükselişi sınırlı kalırken 2021 yılında ciddi artış yaşanmıştır. Küresel anlamda yaşanan arz ve talep sorunları, tedarik problemleri, Rusya-Ukrayna savaşının getirdiği gergin ortam nedeniyle mevcut enflasyonist baskının devam edeceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak küresel anlamda etkili olan Covid-19 pandemisinin olumsuz etkileri, incelenen tüm ülkeler tarafından hissedilmiştir. Bu etkilerin şiddeti ise ülkelerin süreç içerisinde uygulamış olduğu kontrol mekanizması kararları ve ekonomik politikalar ile doğrudan ilgilidir. Ekonomik destek paketlerinin büyüklüğü kadar içeriği ve kapsadığı alanda önem arz etmektedir. Bu doğrultuda seçili ülkeler içerisinde en büyük ekonomik destek paketi sunan ülke olarak ABD'nin, pandemi dönemi içerisinde 5.856,0 milyar dolar ekonomik destek paketi sunmuş olması işsizlik oranında en yüksek tırmanışı yaşayan ülke olmasına engel olamamıştır. Bu durumun temel nedeni olarak, istihdamın devamını sağlayabilmek amacıyla etkili ve kapsamlı önlemlerin alınmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle ekonomik paket içeriklerinin detaylı olarak incelenmesi makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini görme konusunda yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Pandemi döneminin olumsuz etkilerini en ağır hisseden ülkenin İspanya olduğunu söylemek mümkündür. 291,7 milyar dolar ekonomik destek sağlayarak Türkiye'den sonra en az destek sunan ikinci ülke olmuştur. Bunun yanında İspanya'nın kamu borçlanması ve dış borç miktarında pandemi döneminde en fazla artış yaşayan ülkelerden biri olduğu görülmektedir. Dış ticaret verileri incelendiğinde ise ithalatta %16,20, ihracatta %19,31 oranında daralma yaşadığını göstermektedir. Bununla beraber işgücü piyasasına olan etkileri incelendiğinde İspanya'nın ABD'den sonra işsizlik oranında tırmanış yaşayan ikinci ülkedir. Ekonomik büyüme verileri incelendiğinde ise dış ticaret verilerinde olduğu gibi en fazla daralma yaşayan ülkedir. Yıllık bazda %9 oranla negatif büyüme gerçekleşmiştir. Aynı zamanda seçili borsa endeksleri içerisinde IBEX 35 %28,94 oranıyla en fazla değer kaybeden borsa endeksidir. Bir diğer makroekonomik değişken olarak enflasyon verileri incelendiğinde ise Türkiye'den sonra enflasyon oranlarında en yüksek artışa sahip olan ülkenin İspanya olduğu görülmektedir. Pandemi sürecinin İspanya için diğer ülkelere göre daha derin etkilediğini söylemek mümkündür. Sosyo-kültürel yapı, uzun süreli karantina uygulamaları, turizm sektörünün ekonomik gelirde büyük paya sahip olması, kısıtlı ekonomik destek paketi sunulması gibi pek çok nedenin bu sonuçta etkisi bulunmaktadır.

Çin ise süreci en iyi yöneten ve hızlı toparlanma sergileyen ülke durumundadır. Pandemi döneminde 1.328 milyar dolar yaparak bu harcamanın yaklaşık 1.307 milyar doları sağlık sektörü dışında yapılan harcamalara ayrılmıştır. Salgını diğer ülkelere göre daha hızlı bir şekilde kontrol altına alarak üretimi pandemi döneminde kritik öneme sahip olan ve ihtiyaç

duyulan sektörlere yönlendirmiştir. Bir önceki yıla göre bu ürünlerin üretimi %206,8 artış göstermektedir. Söz konusu ürünlerin ihracat rakamları üzerinde de ciddi etkisi bulunmaktadır. Bu doğrultuda Çin ihracat rakamlarının 2020 yılında bir önceki yıla göre %3,85 arttığı görülmektedir. Ekonomik büyüme verileri incelendiğinde ise pandemi dönemi öncesine göre %3,08 artış yaşandığı görülmektedir. Bu dönem içerisinde pozitif büyüme gerçekleştiren nadir ülkelerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda diğer ülkelere göre istihdam üzerinde ABD gibi kısıtlı tedbir uygulamış olsa dahi işsizlik oranların ABD gibi büyük tırmanış yaşanmadığı görülmektedir. Pandemi dönemi öncesi çeyrek dönem verilerinde %3,60 civarında seyreden işsizlik oranı süreç içerisinde en yüksek %4,24'e ulaştığı görülmektedir. ABD ile istihdam tedbirleri kıyaslandığı zaman Çin'in sadece nakdi yardımlar ile süreci yönetmediği bunun yanında mesleki eğitime de önem verildiği görülmektedir. Çin, ABD'den farklı olarak işsiz kalan ya da iş arayışında olan kişilerin çalışma hayatına yönlendirilmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Diğer taraftan pandeminin finansal kesime etkisi incelendiği zaman 2020 yılı Ocak-Mart ayı değişiminde incelenen diğer ülke borsa endekslerinin %20 civarında değer kaybettiği, SSEC için ise bu düşüş %9,83 ile kısıtlı kalmıştır. Covid-19 pandemisinin enflasyon üzerindeki etkisi incelendiğinde Çin'in diğer ülkelere göre daha az baskı altında kaldığını söylemek mümkündür. Öyle ki, pandemi dönemi öncesine %4,22 olarak gerçekleşen enflasyon oranı 2021 yılı son çeyreğinde %1,78 olarak kaydedilerek son dönemin en düşük enflasyon oranı gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda Çin'in incelenen diğer ülkelere göre daha başarılı performans sergilediğini söylemek mümkündür.

Salgın yayılımının başladığı gün itibari ile ülkeler genişletici para ve maliye politikası uygulamıştır. Küresel kriz haline gelen Covid-19 salgınının oluşturduğu olumsuz etkiyi uzun süre hissettireceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda hükümetlerin uyguladığı uygulanan genişletici politikaları sürdürebilmesi önem arz etmektedir.

Covid-19 salgınının ekonomik olarak etkileri kamu finansman gerekliliğinin fazla olduğu, faiz oranı ve enflasyon oranının yüksek seyrettiği gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha ağır hissedilmektedir. Toparlanma süreci ise gelişmiş ülkelere nazaran daha yavaş gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda izlenen politikalar büyük öneme sahiptir. Pandemi döneminde değişen çalışma şekli ve koşullarına işletmelerin alışması için gereken destek sağlanmalı, değişen talepler ve tüketim alışkanlıkları çerçevesinde işletmelerin dijital ortamlarda sanal mağazalar oluşturulması gibi yenilikçi ve teknolojik destekler

sunulmalıdır. Borç yükü altında kalan hane halkı ve işletmeler için çeşitli ödeme kolaylıkları ve nakdi yardımlar yapılırken işsiz kalan kişiler için mesleki eğitim verilerek daha donanımlı olmaları ve yeni iş kollarında çalışabilmesi için de olanak tanınmalıdır. Merkez bankası politika kararlarının döviz karşısında büyük ölçüde etkili olması nedeniyle bu kararların doğru şekilde verilmesi önem arz etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin yeni yatırım harcamalarına bütçe ayırmaktan ziyade mevcut durumda daha az hasar ile kısa sürede çıkılması hedeflenmelidir. Yaşamın dört bir yanında sürdürülebilirliği olan yeni oluşumlara yönelmek olası kriz dönemlerinin daha hafif etkilerle atlatılmasına yardımcı olabilir. Her biri bir zincirin parçası olan ekonomik değişkenler üzerinde tahribat yaratan ve dünya genelinde etkisini gösteren bu pandemi döneminin ekonomi tarihi açısından büyük yer edineceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- A3M Global Monitoring. (2021). *Covid-19 Pandemic - South Korea*. 1 Mart 2022 tarihinde <https://global-monitoring.com/gm/page/events/epidemic-0001931.7vW2Lax1WVaC.html?lang=en> sayfasından erişilmiştir.
- Adıgüzel, M. (2019). Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 191-221. 20 Ağustos 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1166150> sayfasından erişilmiştir.
- Ahmadı, A. A., Şirin, H., & Ergüder, T. (2020). Dünyada Salgın Tarihçesi. *Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Dergisi*, 1(2), 87-97. 5 Nisan 2022 tarihinde <http://saglikokuryazarligidergisi.com/index.php/soyd/article/view/3/13> sayfasından erişilmiştir.
- Ahn, M. J. (2020). *Combating Covid-19: Lessons From South Korea*. 20 Eylül 2021 tarihinde <https://www.brookings.edu/blog/techtank/2020/04/13/combating-covid-19-lessons-from-south-korea/> sayfasından erişilmiştir.
- AIIB. (2020). *AIIB Donates Usdım to Help China Fight Covid-19*. 10 Kasım 2021 tarihinde <https://www.aiib.org/en/news-events/news/2020/AIIB-Donates-Usdım-to-Help-China-Fight-Covid-19.html> sayfasından erişilmiştir.
- Akgün, O. (2020). Covid-19 Salgını Döneminde Türkiye'de Alınan İdari Kararların Salgının Önlenmesindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 201-228. 25 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1170457> sayfasından erişilmiştir.
- Alfani, G., & Percoco, M. (2019). Plague and Long-Term Development: The Lasting Effects Of The 1629–30 Epidemic On The Italian Cities. *The Economic History Review*, 72 (4), 1175 - 1201. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ehr.12652> sayfasından erişilmiştir.
- ALIDE. (2020). *Government Emergency Programs For The Crisis Covid 19*. 3 Mart 2022 tarihinde <https://www.alide.org.pe/wp-content/uploads/2020/04/goverment-emergency-program-1.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Alrashidi, A., Callen, T., Jenkins, C., Kirti, D., Samargandi, N., & vd. (2019). *Saudi Arabia: Selected Issues*. Washington, D.C.: IMF. (IMF Country Report No. 19/291). 15 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2019/1SAUEA2019002.ashx+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> sayfasından erişilmiştir.
- Anadolu Ajansı. (2020). *Güney Kore'de Okullar Kademeli Olarak Yeniden Açılmaya Başladı*. 7 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/guney-korede-okullar-kademeli-olarak-yeniden-acilmaya-basladi/1847162> sayfasından erişilmiştir.
- Arslan, İ., & Karagül, S. (2020). Küresel Bir Tehdit (Covid-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(10), 1-36. 15 Ağustos

- 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uskudarsbd/issue/55725/711630> sayfasından erişilmiştir.
- Ankara Sanayi Odası, (ASO). (2020). *Covid-19 Küresel Salgın Sonrası Uygulamaya Konulan Önlemler*. 7 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.aso.org.tr/wp-content/uploads/2020/03/onlemler7.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Bahçeci, S. (2018). Dış Ticaretin Kolaylaştırılmasında Türkiye'nin Görünümü. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*, 2(3), 75-88. 23 Ağustos 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1177923> sayfasından erişilmiştir.
- BEA. (2021). U.S. International Trade in Goods and Services, October 2021. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://www.bea.gov/news/2021/us-international-trade-goods-and-services-october-2021> sayfasından erişilmiştir.
- Bakermckenzie. (2020). *Covid-19 "Cura Italia" Decree Enacted*. 1 Mart 2021 tarihinde <https://www.bakermckenzie.com/en/insight/publications/2020/03/covid19-cura-italia-decree-enacted> sayfasından erişilmiştir.
- Baker, S. R., Farrokhnia, R. A., Meyer, S., Pagel, M., & Yannelis, C. (2020). How Does Household Spending Respond To An Epidemic? Consumption During The 2020 Covid-19 Pandemic. 15 Ağustos 2021 tarihinde https://repec.bfi.uchicago.edu/RePEc/pdfs/BFI_WP_202030.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Baker, S. R., Bloom, N., Davis, S. J., & Terry, S. J. (2020). Covid-induced economic uncertainty. Cambridge: NBER Working, 26983. 15 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.nber.org/papers/w26983> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of England, (BoE). (2020). *Interest Rates and Bank Rate*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy/the-interest-rate-bank-rate> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of England, (BoE). (2020). *Minutes of The Special Monetary Policy Committee Meeting Ending on 10 March 2020*. 10 Eylül 2021 tarihinde <https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy-summary-and-minutes/2020/13march-2020> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of England, (BoE). (2021). *Monetary Policy Summary and Minutes of The Monetary Policy Committee Meeting*. 1 Nisan 2022 tarihinde <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/monetary-policy-summary-and-minutes/2021/september-2021.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of England, (BoE). (2021). *Bank Rate Maintained at 0.1% - September 2021*. 26 Ocak 2022 tarihinde <https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy-summary-and-minutes/2021/september-2021> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of England, (BoE). (2020). *Interest Rates and Bank Rate*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy/the-interest-rate-bank-rate> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of Japan, (BoJ). (2020). *Bank of Japan*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.boj.or.jp/en/index.htm/> sayfasından erişilmiştir.

- Bank of Korea, (BoK). (2020). *Bank of Korea Announces 50bp Base Rate Cut and Measures To Stabilize Economic and Financial Conditions*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.bok.or.kr/eng/bbs/E0000634/view.do?nttId=10057026&menuNo=400069> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of Korea, (BoK). (2021). *Monetary Policy Decision*. 3 Mart 2022 tarihinde <https://www.bok.or.kr/eng/bbs/E0000634/view.do?nttId=10067647&menuNo=400069&pageIndex=1> sayfasından erişilmiştir.
- Bank of Korea, (BoK). (2022). *External Debt*. 22 Şubat 2022 tarihinde <http://www.bok.or.kr/portal/main/main.do> sayfasından erişilmiştir.
- BBC. (2014). *Ekonomi Ebola Yüzünden Yüzde 30 Küçüldü*. 2 Şubat 2022 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/08/140822_ebola_ekonomik_maliyet sayfasından erişilmiştir.
- BBC. (2020). *Koronavirüs: Adım Adım Türkiye'nin Covid-19'la Mücadelesi*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52899914> sayfasından erişilmiştir.
- BBC. (2020). *Coronavirus: Germany To Go Into Lockdown Over Christmas*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-europe-55292614> sayfasından erişilmiştir.
- BBC. (2020). *Coronavirus: Spain and France Announce Sweeping Restrictions*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-europe-51892477> sayfasından erişilmiştir.
- BDO Global. (2020). *An Interactive Map Of Governments' Key Measures In Relation To The Covid-19 Pandemic*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.bdo.global/en-gb/microsites/covid-19-crisis-hub/covid-19-fiscal-and-financial-measures> sayfasından erişilmiştir.
- BDO Global. (2020). *Korea Covid-19 Crisis Map*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.bdo.global/en-gb/microsites/covid-19-crisis-hub/countries-covid-19-map/korea> sayfasından erişilmiştir.
- Bloomberght. (2020). *Japonya'da Tokyo Metropolü ve Hokkaido'da Ohal Kaldırıldı*. 19 Kasım 2021 tarihinde <https://www.bloomberght.com/japonya-da-tokyo-metropolu-ve-hokkaido-da-ohal-kaldirildi-2256211> sayfasından erişilmiştir.
- Boissay, F., & Rungcharoenkitkul, D. (2020). *Macroeconomic Effects of Covid-19: An Early Review*. *BIS Bulletin*, 7. 20 Ağustos 2021 yılında https://www.researchgate.net/publication/341643392_macro-economic_effects_of_covid-19_an_early_review sayfasından erişilmiştir.
- Bozduman, T., & Özçalık, M. (2020). *Salgın Hastalıkların Ekonomi Üzerine Etkileri. Sağlık Ekonomisi- Sağlıkta Dönüşüm ve Fırsatlar* (s. 119-159). içinde İksad Yayınevi. 3 Mart 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/346783608_Salgın_Hastalıkların_Ekonomi_Uzerine_Etkileri sayfasından erişilmiştir.

- Brookings. (2020). *Combating Covid-19: Lessons From South Korea*. 7 Temmuz 2020 tarihinde <https://www.brookings.edu/blog/techtank/2020/04/13/combating-covid-19-lessons-from-south-korea/> sayfasından erişilmiştir.
- Brookings. (2020). *What Did The Fed Do Response To Covid-19 Crisis?*. 7 Temmuz 2020 tarihinde <https://www.brookings.edu/research/fed-response-to-covid19/> sayfasından erişilmiştir.
- Budak, F., & Korkmaz, Ş., (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79. 9 Ağustos 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1107760> sayfasından erişilmiştir.
- Buhur, D. Ö. (2020). Koronavirüs Sürecinde Devletin Mali ve İktisadi Rolünün Değerlendirilmesi. *Mali Hukuk Dergisi*, 16(187), 1895-192425 Ağustos 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/344783528_Koronavirüs_sürecinde_devletin_mali_ve_iktisadi_rolünün_değerlendirilmesi_sayfasından_erişilmiştir.
- By D'Andrea & Partners. (2021). *Employment Protection In Italy: The Extension Of The Prohibition Of Dismissal Period*. 3 Mart 2022 tarihinde <https://www.dandreapartners.com/employment-protection-in-italy-the-extension-of-the-prohibition-of-dismissal-period/> sayfasından erişilmiştir.
- Byun, S., Slavin, R.E. (2020). Educational responses to the COVID-19 outbreak in South Korea. *Best Evid Chin Edu*, 5(2), 665-680.9 Ağustos 2021 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1288073.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Cabinet Office. (2020). *Comprehensive Economic Measures To Secure People's Lives and Livelihoods Toward Relief and Hope*. 25 Ağustos 2021 tarihinde https://www5.cao.go.jp/keizai1/keizaitaisaku/2020-2/20201208_economic_measures.pdf sayfasından erişilmiştir.
- CEIC. (2022). *Germany External Debt*. 22 Şubat 2022 tarihinde <https://www.ceicdata.com/en/indicator/germany/external-debt> sayfasından erişilmiştir.
- CEIC. (2022). *External Debt: % of Gdp*. 25 Şubat 2022 tarihinde <https://www.ceicdata.com/en/indicator/external-debt--of-nominal-gdp> sayfasından erişilmiştir.
- Cinel, E. A. (2020). Covid-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler. *Politik Ekonomik Kuram 2020, Cilt 4(1)*, 124-140. 29 Eylül 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1168659> sayfasından erişilmiştir.
- Client Alert Commentary. (2020). *Italy's Simplification Decree Introduces Measures to Facilitate Company Recapitalization*. 1 Mart 2022 tarihinde <https://www.lw.com/thoughtLeadership/Italy-Simplification-Decree-Introduces-Measures-to-Facilitate-CompanyRecapitalization> sayfasından erişilmiştir.
- Clifford Chance. (2020). *Coronavirüs: International Regulatory Update*. 19 Eylül 2021 tarihinde

- <https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2020/03/Coronavirus-IRU-23-27-March-2020.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Congress. (2020). *Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security Act or the Cares Act*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/748> sayfasından erişilmiştir.
- Country Economy. (2021). *France Unemployment Rate*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://countryeconomy.com/unemployment/france?sc=LAB-> sayfasından erişilmiştir.
- Country Economy. (2022). *South Korea Has Increased Its Interest Rates*. 3 Mart 2022 tarihinde <https://countryeconomy.com/key-rates/south-korea> sayfasından erişilmiştir.
- Crossley, G., & Yao, K. (2020). *China's Economy Rebounds After Steep Slump, Weak Demand, U.S. Tensions Raise Risks*. 17 Kasım 2021 tarihinde <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-gdp-idUSKCN24H0AM> sayfasından erişilmiştir.
- Çınar, F., & Oğuz, M. (2020). Türkiye'nin Covid-19 Pandemisine Yönelik Stratejilerinin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-11. 13 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sarad/issue/55492/755840> sayfasından erişilmiştir.
- Çöl, M., & Güneş, G. (2020). *Covid-19 Salgınına Genel Bir Bakış*. Memikoğlu, O., & Genç, V. (Dü) içinde, Covid-19. (s. 1-8). 15 Nisan 2022 tarihinde <http://www.medicine.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/121/2020/05/COVID-19-Kitap.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Delivortas, A., & Scholz, N. (2020). *Economic Impact of Epidemics and Pandemics*. European Parliamentary Research Service. 17 Mart 2022 tarihinde [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646195/EPRS_BRI\(2020\)646195_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646195/EPRS_BRI(2020)646195_EN.pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Destatis Statistisches Bundesamt. (2021). *Statistischer Bericht Außenhandel - Oktober 2021*. 3 Ocak 2022 tarihinde <https://www.destatis.de/DE/Themen/Wirtschaft/Aussenhandel/Publikationen/Downloads-Aussenhandel/statistischer-bericht-aussenhandel-2070100211105.html> sayfasından erişilmiştir.
- Doğru, I. (2020). *Abd'de Kovid-19 Nedeniyle Birçok Eyalette Bar ve Restoranlar Kapatılıyor*. 15 Eylül 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdde-kovid-19-nedeniyle-bircok-eyalette-bar-ve-restoranlar-kapatiliyor/1768175> sayfasından erişilmiştir.
- Dündar, N. (2020). Küresel Salgınların Makroekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(52), 837-852. 19 Aralık 2021 tarihinde http://www.jshsr.org/Makaleler/270413923_09-7-52.1797-837-852.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Ebrahimi, E., Igan, D., & Peria, S. M. (2020). The Impact of COVID-19 on Inflation: Potential Drivers and Dynamics. Special Series on Covid-19. *IMF Research*. 10 Eylül 2020:1-14.
- ECNS. (2020). *Preferential Policies to Cut Tax Load of Smes*. 10 Kasım 2021 tarihinde <http://www.ecns.cn/m/business/2020-04-01/detail-ifzuwwmz9246668.shtml> sayfasından erişilmiştir.
- Economy. (2020). *China - Economic Indicators*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://www.economy.com/china/> sayfasından erişilmiştir.
- Eğilmez, M. (2020). *İnşaat Sektörü Analizi*. Ankara: Türkiye Mühendisler Birliği. 1 Aralık 2021 tarihinde https://www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/tmb_bulten_nisan2021.pdf sayfasından erişilmiştir.
- EIB. (2020). *How Korea Fought Covid*. 10 Eylül 2021 tarihinde <https://www.eib.org/en/stories/korea-covid> sayfasından erişilmiştir.
- Erdem, İ. (2020). Koronavirüse (Covid-19) Karşı Türkiye'nin Karantina ve Tedbir Politikaları. *Turkish Studies*, 13(4), 377-388. 17. Ağustos 2021 tarihinde <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TkRJNU5qSXpNdz09> sayfasından erişilmiştir.
- Erdoğan, S., Yıldırım, D. Ç., & Gedikli, A. (2020). Dynamics and Determinants of Inflation During the Covid-19 Pandemic Period in European Countries: A Spatial Panel Data Analysis. *Düzce Medical Journal*, 22(S1) 61-67. 17 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1287380> sayfasından erişilmiştir.
- Erdoğan, H., Demir, M., & Önder, R. (2021). Covid-19 Salgınının Türkiye'nin Vergi Gelirleri Üzerine Etkisi. *Opus International Journal of Society Researches*, 18(43), 6478 - 6506. 21 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1745238> sayfasından erişilmiştir.
- Ergüney, E. B., Manisa, R., Demir, B. A., & Manisa, R. (2021). Covid-19 Pandemisine Yönelik Devlet Müdahalelerinin Bist Sektör Endekslerine Etkisi. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 8(26), 39-51. 1 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1856664> sayfasından erişilmiştir.
- Eroğlu, E. (2020). Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi. *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236. 20 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1321929> sayfasından erişilmiştir.
- Eryüzlü, H. (2020). Covid-19 Ekonomik Etkileri ve Tedbirler: Türkiye'de "Helikopter Para" Uygulaması. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 11-19. 25 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/emid/issue/54904/745621> sayfasından erişilmiştir.
- ESPN. (2020). *Tokyo 2020 Olympics Officially Postponed Until 2021*. 1 Eylül 2021 tarihinde https://www.espn.com/olympics/story/_/id/28946033/tokyo-olympics-officially-postponed-2021 sayfasından erişilmiştir.

- Estrada, M. A. (2020). Can Covid-19 Generates Inflation and Unemployment Simultaneously? *Malezya: Social Security Research Centre (SSRC)*. 17 Ağustos 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/342047118_Can_COVID-19_Generates_Inflation_and_Unemployment_Simultaneously sayfasından erişilmiştir.
- Eşsiz, F. P., & Durucan, A. (2021). Covid-19 Salgınının Seçilmiş Sektörler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Ekseninde Bir Değerlendirme. *International Journal of Public Finance*, 6(2), 193-210. 17 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/pub/ijpf/issue/66823/942809> sayfasından erişilmiştir.
- Euronews. (2020). Öğrencilere Koronavirüs Tatili; Japonya'da İlk ve Orta Dereceli Okullar Geçici Olarak Kapanıyor. 10 Eylül 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/02/27/ogrencilere-koronavirus-kovid-covid-19-tatili-karantina-japonya-okullar-gecici-kapaniyor> sayfasından erişilmiştir.
- Euronews. (2020). Covid-19 Krizi Kamu Borçlarını Artırıyor Mu? Ülkelerin Kamu Borçları Ne Durumda?. 7 Temmuz 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/06/19/covid-19-krizi-kamu-borclar-n-art-r-yor-mu-ulkelerin-kamu-borclar-ne-durumda> sayfasından erişilmiştir.
- Europa. (2019). *United Kingdom Outlook Remains Subdued as Uncertainty Continues*. 6 Şubat 2022 tarihinde https://ec.europa.eu/economy_finance/forecasts/2019/autumn/ecfin_forecast_autumn_2019_uk_en.pdf sayfasından erişilmiştir.
- European Central Bank. (2020). *Covid-19 Pandemic*. 20 Mart 2022 tarihinde https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2020/html/ecb.ebbox202007_03~e4d32ee4e7.en.html sayfasından erişilmiştir.
- European Central Bank. (2020). Public loan guarantees and bank lending in the COVID-19 period. 10 Ekim 2021 tarihinde https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2020/html/ecb.ebbox202006_07~5a3b3d1f8f.en.html sayfasından erişilmiştir.
- European Parliament. (2020). *Covid-19 and The Tourism Sector*. 10 Ekim 2021 tarihinde [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/649368/EPRS_ATA\(2020\)649368_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/649368/EPRS_ATA(2020)649368_EN.pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Falagiarda, M., Prapiestis, A., & Rancoita, E. (2020). *Public Loan Guarantees and Bank Lending in The Covid-19 Period*. European Central Bank. Economic Bulletin, 6. 5 Mart 2022 tarihinde https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2020/html/ecb.ebbox202006_07~5a3b3d1f8f.en.html sayfasından erişilmiştir.
- Federal Ministry of Finance. (2020). *Coronavirus: Immediate Federal Economic Assistance Now Available*. 4 Kasım 2021 tarihinde <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Pressemitteilungen/2020/2020-04-01-corona-federal-economic-assistance.html> sayfasından erişilmiştir.

- Federal Reserve System. (2020). *Coin Currency Orders*. 23 Ağustos 2021 tarihinde https://www.federalreserve.gov/paymentsystems/coin_currency_orders.htm sayfasından erişilmiştir.
- Federal Reserve System. (2021). *Federal Reserve Board Announces Plans To Bbegin Winding Down The Portfolio Of The Secondary Market Corporate Credit Facility*. 5 Şubat 2022 tarihinde <https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20210602a.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Fischer, C., (2017). Unequal Implementation: The Impact of Government Anti-Plague Policies On The London Poor In 1665. *Uvm Honors College Senior Theses*, 1-79. 30 Ocak 2022 tarihinde <https://scholarworks.uvm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1228&context=hcolthese> s sayfasından erişilmiştir.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, (FAO). (2022). *Food Price Index*. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> sayfasından erişilmiştir.
- Foreign Policy. (2020). *Germany Is Finally Ready to Spend*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://foreignpolicy.com/2020/06/22/germany-covid19-pandemic-stimulus-spending-savings-glut-europe/> sayfasından erişilmiştir.
- France24. (2021). *Germany Extends Covid-19 Lockdown Until Mid-February*. 19 Kasım 2021 tarihinde <https://www.france24.com/en/europe/20210120-germany-to-extend-covid-19-lockdown-until-mid-february> sayfasından erişilmiştir.
- Franceinfo. (2020). *Coronavirus : Trois Cas Confirmés à Paris Et à Bordeaux, Les Premiers en Europe*. 1 Haziran 2021 tarihinde https://web.archive.org/web/20200130124906/https://www.francetvinfo.fr/sante/maladie/coronavirus/coronavirus-deux-cas-confirmer-en-france-les-premiers-en-europe_3798859.html sayfasından erişilmiştir.
- Funke, M., & Tsang, A. (2020). The People's Bank of China's Response To The Coronavirus Pandemic: A Quantitative Assessment. *Economic Modelling*. (93), 465-473. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7456622/pdf/main.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Genç, A., & Kurtaiş Aytür, Y. (2020). Pulmıner rehabilitasyon. O. K. Memikoğlu, & V. Genç (Dü) içinde, *Covid-19*. Ankara Üniversitesi Basımevi. <http://www.medicine.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/121/2020/05/COVID-19-Kitap.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Gelir İdaresi Başkanlığı, (2020). *Yeni Korona Virüs Hastalığı (Kovid-19) ile Etkin Mücadele Kapsamında Alınan Bazı Tedbirler Hakkında Duyuru*. 25 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.gib.gov.tr/yeni-korona-virus-hastaligi-kovid-19-ile-etkin-mucadele-kapsaminda-alinan-bazi-tedbirler-hakkinda> sayfasından erişilmiştir.
- González-Díaz, F. E., Stevenson, B. M., & Lamo, D. P. (2020). *Spain's Economic Measures to Mitigate The Effects of Covid-19*. 25 Ağustos 2021 tarihinde

<https://www.mondaq.com/operational-impacts-and-strategy/929426/spain39s-economic-measures-to-mitigate-the-effects-of-covid-19> sayfasından erişilmiştir.

- Göze Kaya, D. (2020). Koronavirüs Pandemisinin Küresel Ekonomideki İzleri: Kamu Finansal Dengesi, Ticaret Hacmi, Enflasyon, İşsizlik ve Ekonomik Büyüme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 221-237.
- Gümüş, A., & Hacıevliyagıl, N. (2020). Covid-19 Salgın Hastalığının Borsaya Etkisi: Turizm ve Ulaştırma Endeksleri Üzerine Bir Uygulama. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 11(1), 76-98.
- Günel, M. (1996). Türkiye’de Kamu Finansman Dengesi (ya da Dengesizliği) Sorunu ve Çözüm Önerileri. *İktisat İşletme Finans Dergisi*, 11(126), 4-16. 23 Ocak 2022 tarihinde <http://www.iif.com.tr/index.php/iif/article/view/iif.1996.126.2024> sayfasından erişilmiştir.
- Güner, U. (2020). Tarihin Seyrini Değiştiren Salgın Hastalıklar. *Diyanet Dergi*. Nisan 5, 2022 tarihinde <https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=33377> sayfasından erişilmiştir.
- Güney, N., & Hopoğlu, S. (2021). Covid-19 Salgınının Uluslararası Sermaye Hareketliliği Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 4(1), 56-74. 15 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/emid/issue/63355/870510> sayfasından erişilmiştir.
- Güngör, B. (2020). Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(4), 818-851. 17 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad/issue/58483/811463> sayfasından erişilmiştir.
- Güreşçi, M. (2020). Covid-19 Salgınında Türkiye’de Kriz Yönetimi İletişimi: T.C. Sağlık Bakanlığı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 53-65. 23 Kasım 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/739496> sayfasından erişilmiştir.
- Gürlesel, C. F. (2020). Covid-19 Krizi ile Mücadele İçin Alınan Ekonomik Önlemler. *Ekonomi ve Strateji Danışmanlık Hizmetleri*. 7 Ağustos 2021 tarihinde https://www.agid.org.tr/content/editor/files/Covid-19%20Krizi%20ile%20M%C3%BCcadele%20i%C3%A7in%20Al%C4%B1nan%20Ekonomik%20%C3%96nlemler_1_05_2020.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Gürsoy, S., Tunçel, M. B., & Sayar, B. (2020). Koronavirüsün (Covid-19) Finansal Göstergeler Üzerine Etkileri. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 20-32. 21 Ağustos 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/emid/issue/54904/730941> sayfasından erişilmiştir.
- Haffajee, R. L.ve Mello, M. M. (2020). *Thinking Globally, Acting Locally — The U.S. Response to Covid-19*. 20 Eylül 2021 tarihinde <https://www.nejm.org/doi/10.1056/NEJMp2006740> sayfasından erişilmiştir.
- Hallam, M. (2020). *Coronavirus: German States Agree on Christmas Rules*. 5 Ekim 2021 tarihinde <https://www.dw.com/en/coronavirus-germany-lockdown-covid/a-55699925> sayfasından erişilmiştir.

- He-Suk, C. (2020). *Seoul to Inject Additional W85tr Into Covid-19 Economic*. 23 Ağustos 2021 tarihinde <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20200422000734> sayfasından erişilmiştir.
- IEA. (2021). *Korean New Deal - Digital New Deal, Green New Deal and Stronger Safety Net*. 13 Eylül 2021 tarihinde <https://www.iea.org/policies/11514-korean-new-deal-digital-new-deal-green-new-deal-and-stronger-safety-net> sayfasından erişilmiştir.
- INSEE. (2021). *Importations Données Trimestrielles Du T1-1949 au T1-2022*. 4 Ekim 2021 tarihinde https://www.insee.fr/fr/statistiques/2830182#tableau-figure1_radio1 sayfasından erişilmiştir.
- International Monetary Fund, (IMF). (2020). *Policy Responses To Covid-19*. 20 Mart 2022 tarihinde <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19> sayfasından erişilmiştir.
- International Monetary Fund, (IMF). (2021). *International Monetary Fund*. 3 Şubat 2022 tarihinde <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19> sayfasından erişilmiştir.
- International Monetary Fund, (IMF). (2021). *General Government Net Lending/Borrowing*. 6 Şubat 2022 tarihinde https://www.imf.org/external/datamapper/GGXCNL_NGDP@WEO/TUR/CHN/FRA/DEU/ITA/JPN/KOR/ESP/GBR/USA sayfasından erişilmiştir.
- International Telecommunication Union, (ITU). (2021). *Internet Uptake Has Accelerated During The Pandemic*. 2 Nisan 2022 tarihinde <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/2021/11/15/internet-use/> sayfasından erişilmiştir.
- Investing. (2022). *Çin Merkez Bankası*. 17 Mart 2022 tarihinde https://tr.investing.com/central-banks/people's-bank-of-china?__cf_chl_rt_tk=_19WSnOJCWnhC3ooiiqllIpFYAfjyWRQ5.vklXlk9.Y-1643908006-0-gaNycGzNDCU sayfasından erişilmiştir.
- Investing. (2022). *Major World Market Indices*. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://www.investing.com/indices/major-indices> Sayfasından erişilmiştir.
- Istituto Nazionale di Statistica. (2021). *Commercio Con L'estero e Prezzi All 'Import-Ottobre 2021*. 10 Ocak 2022 tarihinde <https://www.istat.it/it/archivio/264741> sayfasından erişilmiştir.
- İnce, F., & Evcil, F. Y. (2020). Covid-19'un Türkiye'deki İlk Üç Haftası. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 236-241. 1 Ekim 2021 tarihinde https://www.academia.edu/43405065/Covid_19un_T%C3%BCrkiyedeki_%C4%B0lk_%C3%9C%C3%A7_Haftas%C4%B1_The_First_Three_Weeks_Of_The_Covid_19_In_Turkey_ sayfasından erişilmiştir.
- İstikbal, D. (2020). Küresel Ekonomide Koronavirüs Etkisi. *Kriter Siyaset Toplum ve Ekonomi Dergisi*. 4(44). 3 Mart 2022 tarihinde <https://kriterdergi.com/ekonomi/kuresel-ekonomide-koronavirus-etkisi> sayfasından erişilmiştir.

- İşkur. (2020). *Kısa Çalışma Ödeneği*. 26 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.iskur.gov.tr/isveren/kisa-calisma-odenegi/genel-bilgiler/> sayfasından erişilmiştir.
- İşler, İ. İ. & Güven, A. (2021). Covid 19 Küresel Salgınının Bist 100 Endeksi Üzerindeki Etkileri, *Politik Ekonomik Kuram*, 5 (1), 63-77. 3 Mart 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pek/issue/63045/946719> sayfasından erişilmiştir.
- İzmir Ticaret Odası. (2020). *Covid-19 Tedbir ve Destekleri*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://www.izto.org.tr/tr/ly/covid-19-tedbir-ve-destekleri> sayfasından erişilmiştir.
- İzmir Ticaret Odası. (2020). *Para Politikası Aktarım Mekanizmasının Güçlendirilmesi ve Piyasa Yapıcılığı Sisteminin Desteklenmesi*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://izto.org.tr/tr/tg/madde-136> sayfasından erişilmiştir.
- İzmir Ticaret Odası. (2021). *Covid-19 Tedbir ve Destekleri*. 1 Mart 2022 tarihinde <https://www.izto.org.tr/tr/ly/covid-19-tedbir-ve-destekleri> sayfasından erişilmiştir.
- Japan Endless Discovery. (2021). *Coronavirus (Covid-19) Travel Restrictions*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://www.japan.travel/en/coronavirus/> sayfasından erişilmiştir.
- Jeong, E., Hagose, M., Jung, H., Ki, M. ve Flahault, A. (2020). *Understanding South Korea's Response To The Covid-19 Outbreak: A Real-Time Analysis*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7766828/> sayfasından erişilmiştir.
- Jia, C. (2020). *Regulator Assures Rrr Cuts For Liquidity*. 22 Eylül 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202002/28/content_WS5e586a5ac6d0c201c2cbd28a.html sayfasından erişilmiştir.
- Kara, E. (2021). Covid-19 Pandemisi: İşgücü Üzerindeki Etkileri ve İstihdam Tedbirleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 269-28. 9 Nisan 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/738164> sayfasından erişilmiştir.
- Karadağ, H. (2021). Covid-19 Pandemi Döneminde Türkiye Ekonomisinde Enerji Sektöründe Yaşanan Gelişmeler. *Turkish Business Journal*, 2(3), 11-23. 29 Mart 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tbj/issue/62403/867440> sayfasından erişilmiştir.
- Karakaya, P. D. (2020). *Covid-19 Krizinin Ekonomi, Enerji ve Emisyonlara Etkileri: Mevcut Durum ve Olası Post-Corona Senaryoları*. 21 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.iklimhaber.org/covid-19-krizinin-ekonomi-enerji-ve-emisyonlara-etkileri-mevcut-durum-ve-olasi-post-corona-senaryolari/> sayfasından erişilmiştir.
- Karaoğlu, Ö. (2020). Salgınların İktisat Tarihi. D. Demirbaş, V. Bozkurt, & S. Yorgun (Dü) içinde, *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri* (s. 1-24). 3 Nisan 2022 tarihinde <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/book/covid-19-pandemisinin-ekonomik-toplumsal-ve-siyasal-etkileri/chapter/salginlari-iktisat-tarihi> sayfasından erişilmiştir.

- Kavaz, İ. (2020). Koronavirüs Salgınının Küresel Enerji Piyasalarına Etkileri. *Seta Perspektif*, Sayı:267. 13 Eylül 2021 tarihinde <https://setav.org/assets/uploads/2020/04/P267.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kayhan, M. (2020). *İnsalık Tarihinin Seyrini Değiştiren 11 Salgın Hastalık*. 17 Nisan 2022 tarihinde <https://arkeofili.com/insanlik-tarihinin-seyrini-degistiren-11-salgin-hastalik/> sayfasından erişilmiştir.
- Küresel Fuar Acentesi, (KFA). (2020). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Covid-19 Salgını*. 1 Eylül 2021 tarihinde <http://www.salihlitso.org.tr/uploaded/dosyalar/YEN%C4%B0NORMALEG%C3%96REA.B.D2020.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Küresel Fuar Acentesi, (KFA). (2020). *Çin'de Covid-19 Salgını*. 1 Eylül 2021 tarihinde <http://www.salihlitso.org.tr/uploaded/dosyalar/YEN%C4%B0NORMALEG%C3%96RE%C3%87%C4%B0N.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Küresel Fuar Acentesi, (KFA). (2020). *İngiltere'de Covid-19 Salgını*. 1 Eylül 2021 tarihinde <http://www.salihlitso.org.tr/uploaded/dosyalar/YEN%C4%B0NORMALEG%C3%96RE%C4%B0NG%C4%B0LTERE.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kihara, L., & Kajimoto, T. (2021). *BOJ More Downbeat On Exports, Output Even As Recovery Seen On Track*. 15 Ocak 2022 tarihinde <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/boj-keep-stimulus-deflation-risks-supply-disruption-cloud-outlook-2021-09-21/> sayfasından erişilmiştir.
- Kılıç, B. (2020). Covid-19 Pandemi Salgınının Türk Turizmine Etkisi. *The Journal of Academic Social Science*, 8(105), 254-262. 3 Eylül 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/342174213_covid-19_pandemi_salgininin_turk_turizmine_etkisi_ve_cozum_onerileri sayfasından erişilmiştir.
- Kim, Y., W., Yoon, S. J., & Oh, I. H. (2013). The Economic Burden Of The 2009 Pandemic H1N1 Influenza in Korea. *Scandinavian Journal of Infectious Diseases*. 45(5), 390-396. 26 Ocak 2022 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3109/00365548.2012.749423?tab=permissions&scroll=top> sayfasından erişilmiştir.
- Koç, İ., & Yardımcıoğlu, F. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Uygulamaya Konulan Mali Tedbir ve Teşviklerin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Seçilmiş AB Ülkeleri Karşılaştırması. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 123-152.
- Kose, M. A., Ohnsorge, F., & vd. (2020). Caught by The Cresting Debt Wave. *Finance and Development*, 57(2), 40-43.
- Kocaeli Ticaret Odası, (Koto). (2021). *Koronavirüs Kapsamında Yapılan Düzenlemeler ve Alınan Önlemler*. 17 Temmuz 2021 tarihinde <http://koto.org.tr/koronavirus-kapsaminda-yapilan-duzenlemeler-ve-alinan-onlemler-hd-5e847469937d7> sayfasından erişilmiştir.

- Kocaeli Valiliği. (2020). *Coronavirüs İle Mücadele Kapsamında Ramazan Ayında Alınan Tedbirleri İle İlgili Basın Duyurusu*. 4 Ekim 2021 tarihinde <http://kocaeli.gov.tr/coronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-ramazan-ayinda-alinan-tedbirleri-ile-ilgili-basin-duyurusu> sayfasından erişilmiştir.
- Kouvavas, O., Trezzi, R., Eiglsperger, M., Goldhammer, B., & Gonçalves, E. (2020). *Consumption Patterns and Inflation Measurement Issues During the Covid-19 Pandemic*. ECB Economic Bulletin, 7 10 Ekim 2021 tarihinde https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2020/html/ecb.ebbox202007_03~e4d32ee4e7.en.html sayfasından erişilmiştir.
- König, M., & Winkler, A. (2020). Covid-19 and Economic Growth: Does Good Government Performance Pay Off? *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, Springer; ZBW - Leibniz Information Centre for Economics; Centre for European Policy Studies (CEPS), 55(4), 224-231. 18 Ekim 2021 tarihinde https://ideas.repec.org/a/spr/intere/v55y2020i4d10.1007_s10272-020-0906-0.html sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. 5 Mart 2022 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/spain-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. 5 Mart 2022 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/italy-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. 5 Mart 2022 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/united-kingdom-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. 5 Mart 2022 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/united-states-of-america-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. 5 Mart 2022 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/china-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. 5 Mart 2022 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/france-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/japan-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.
- KPMG. (2020). *Government and Institution Measures in Response to Covid-19*. KPMG. 12 Aralık 2021 tarihinde

<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/germany-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> sayfasından erişilmiştir.

Küçükbay, F., Uysal, D., & Çırak, A. N. (2021). Covid-19 Salgınının Dünya Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 15-20. 21 Nisan 2022 tarihinde <http://aksarayiibd.aksaray.edu.tr/tr/pub/issue/66290/985481> sayfasından erişilmiştir.

La Moncloa. (2021). *Spanish Exports Grow By 21.7% Up To July, An All-Time High For The Period*. 3 Şubat 2022 tarihinde https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/Paginas/2021/20210920_spanish-exports.aspx sayfasından erişilmiştir.

Lanxu, Z. (2020). *Green Channel Raises \$1.6b For Disease Control*. 13 Aralık 2021 tarihinde <https://global.chinadaily.com.cn/a/202002/19/WS5e4c851da3101282172788c8.html> 1 sayfasından erişilmiştir.

Lean, (2020). *Korona-19 Zamanlarında Krizi Yönetimi, Çin'deki Bir Fabrikadan Tecrübeler*. 6 Haziran 2021 tarihinde <https://www.lean.org.tr/korona-19-zamanlarında-krizi-yonetimi-cindeki-bir-fabrikadan-tecrubeler/> sayfasından erişilmiştir.

Lee, K., & Dodgson, R. (2000). Globalization and Cholera: Implications For Global Governance. *Global Governance*, 6(2), 213-236. 30 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/27800260> sayfasından erişilmiştir.

Mark, J. (2020). *Vebanın Avrupa Üzerindeki Etkileri*. (R. Karaoğlu, Çev.) World History Encyclopedia. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1543/vebann-avrupa-uzerindeki-etkileri/> sayfasından erişilmiştir.

MEB. (2020). *Uzaktan Eğitim, Bakan Selçuk'un Verdiği Dersle Başladı*. 7 Temmuz 2021 tarihinde <http://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-bakan-selcukun-verdigi-dersle-basladi/haber/20578/tr> sayfasından erişilmiştir.

MEB. (2020). *Ücretli Öğretmenlere ve Usta Öğreticilere Ders Ücreti Ödemesi Sürecek*. 7 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.meb.gov.tr/ucretli-ogretmenlere-ve-usta-ogreticilere-ders-ucreti-odemesi-surecek/haber/20624/tr> sayfasından erişilmiştir.

Ministry of Economy and Finance. (2020). *The 'August' Decree. Southern Italy, Businesses and Work: € 25 Billion to Help Italy Recover*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.mef.gov.it/en/inevidenza/The-August-Decree-00001.-Southern-Italy-businesses-and-work-25-billion-to-help-Italy-recover/>> sayfasından erişilmiştir.

Ministry of Economy and Finance. (2020). *2nd Supplementary Budget of 2020 Passed*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://english.moef.go.kr/pc/selectTbPressCenterDtl.do%3bjsessionId=3J3CYMG oICruMwytlIsAgRY8P.node20?boardCd=N0001&seq=4895> sayfasından erişilmiştir.

Ministry of Economy and Finance, (2020). *3rd Supplementary Budget Proposal of 2020*. 26 Şubat 2022 tarihinde

<https://english.moef.go.kr/pc/selectTbPressCenterDtl.do?boardCd=N0001&seq=4914> sayfasından erişilmiştir.

Memorial Tıbbi Yayın Kurulu, (2021). *Koronavirüs (Covid-19) Belirtileri Neler? Delta Varyantı Daha mı Bulaşıcı?*. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/koronavirus-belirtileri-delta-varyanti> sayfasından erişilmiştir.

METI. (2020). *Private Financial Institutions Start Provision of Substantially Interest-Free Funds Without Requiring Collateral*. 15 Aralık 2021 tarihinde https://www.meti.go.jp/english/press/2020/0501_007.html sayfasından erişilmiştir.

Milstein, E., & Wessel, D. (2021). *What Did The Fed Do In Response To The Covid-19 Crisis?* Brookings. 16 Aralık 2021 tarihinde <https://www.brookings.edu/research/fed-response-to-covid19/> sayfasından erişilmiştir.

Mineco. (2020). *Medidas Económicas Adoptadas Por El Gobierno De España Frente a La Pandemia Del Covid-19*. 15 Aralık 2021 tarihinde <https://www.mineco.gob.es/portal/site/mineco/menuitem.ac30f9268750bd56a0b0240e026041a0/?vgnextoid=cb5cb342d03f0710VgnVCM1000001d04140aRCRD&vgnextchannel=864e154527515310VgnVCM1000001d04140aRCRD> sayfasından erişilmiştir.

Mondaq. (2020). *South Korea: South Korea's Measures Against Covid-19*. 12 Haziran 2021 tarihinde <https://www.mondaq.com/financing/920652/south-korea39s-measures-against-covid-19> sayfasından erişilmiştir.

Mondaq. (2020). *Spain's Economic Measures To Mitigate The Effects Of Covid-19*. 12 Haziran 2021 tarihinde <https://www.mondaq.com/operational-impacts-and-strategy/929426/spain39s-economic-measures-to-mitigate-the-effects-of-covid-19> sayfasından erişilmiştir.

Munis, R., & Aydın, M. S. (2021). Pandemi ile Mücadelede Maliye Politikası Uygulamaları: Türkiye ve G7 Ülkeleri Karşılaştırması. *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 3(1), 55-81. 24 Şubat 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1693306> sayfasından erişilmiştir.

Nakiboğlu, A., ve Işık, S. (2020). Impact of the Covid-19 Outbreak on the Economy: A Research Study on Business Owners in. *Turkish Studies*, 15(4), 765-789. 20 Aralık 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/344041995_Kovid-19_Salgininin_Ekonomi_Uzerindeki_Etkileri_Turkiye'de_Isletme_Sahipleri_Uzerinde_Bir_Arastirma_Impact_of_the_Covid-19_Outbreak_on_the_Economy_A_Research_Study_on_Business_Owners_in_Turkey sayfasından erişilmiştir.

Narman Kaymakamlığı. (2020). *30 Nisan 2020 24:00 ie 3 Mayıs 2020 24:00 Saatleri Arası Sokağa Çıkma Yasağı*. 7 Temmuz 2021 tarihinde <http://narman.gov.tr/30-nisan-2020-2400-ile-3-mayis-2020-2400-saatleri-arasi-sokaga-cikma-yasagi> sayfasından erişilmiştir.

- National Association of Counties. (2020). *Naco Summary: Covid-19 Funding Packages*. 4 Ekim 2021 tarihinde https://wceda.com/wp-content/uploads/2020/05/outline-of-Covid-leg-resources_Final_0.pdf sayfasından erişilmiştir.
- National Audit Office. (NAO). (2021). *Investigation Into Government Funding to Charities During the Covid-19 Pandemic*. 10 Nisan 2022 tarihinde <https://www.nao.org.uk/report/investigation-into-government-funding-to-charities-during-the-covid-19-pandemic/> sayfasından erişilmiştir.
- NPR. (2020). *Trump Signs Latest Coronavirus Economic Relief Package, Aimed At Small Businesses*. 1 Eylül 2021 tarihinde <https://www.npr.org/2020/04/23/842706630/congress-passes-latest-economic-relief-package-to-confront-coronavirus> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2020). *Coronavirus (Covid-19): Sme policy responses*. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/coronavirus-covid-19-sme-policy-responses-04440101/#section-d1e13387> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2020). *The Economy Will Recover Gradually From The Covid-19 Crisis*. 10 Kasım 2021 tarihinde <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/88dfa4e5-en/index.html?itemId=/content/component/88dfa4e5-en> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2020). *Oecd Economic Surveys: Korea 2020*. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/88dfa4e5-en/index.html?itemId=/content/component/88dfa4e5-en> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2021). *Oecd Economic Surveys: Turkey 2021*. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/73effaa5-en/index.html?itemId=/content/component/73effaa5-en> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2022). *Monthly Monetary and Financial Statistics (Mei)*. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=84> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2022). *Inflation (Cpi)*. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2022). *Gross domestic product (Gdp)*. 10 Mart 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm#indicator-chart> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2022). *Quarterly Gdp*. 10 Mart 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/gdp/quarterly-gdp.htm> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2022). *Real Gdp Forecast*. 10 Mart 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/gdp/real-gdp-forecast.htm#indicator-chart> sayfasından erişilmiştir.
- OECD. (2022). *Unemployment Rate*. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Office for National Statistics. (2021). *GDP Quarterly National Accounts, UK: July to September 2021*. 4 Aralık 2021 Tarihinde <https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/bulletins/quarterlynationalaccounts/julytoseptember2021> sayfasından erişilmiştir.

- Oğurlu, E. (2020). Tarih Boyunca Pandemiler ve Uluslararası Sisteme Etkileri. *Turkish Studies*, 15(4), 791-80510 Nisan 2022 tarihinde <https://www.acarindex.com/turkish-studies-elektronik/tarih-boyunca-pandemiler-ve-uluslararasi-sisteme-etkileri-354128> sayfasından erişilmiştir.
- OHIO Nurses Association. (2020). *Summary of The Health and Economic Recovery Omnibus Emergency Solutions (Heroes) Act, H.R. 6800*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://ohnurses.org/summary-of-the-health-and-economic-recovery-omnibus-emergency-solutions-heroes-act-h-r-6800/> sayfasından erişilmiştir.
- Oktay, F. (2020). *Korona, Dış Borçlar ve Çin*. İstanbul Ticaret Odası. 19 Ağustos 2021 tarihinde https://www.itohaber.com/koseyazisi/211931/korona_dis_borclar_ve_cin.html sayfasından erişilmiştir.
- Oran, İ. B., & Gökmen, M. (2021). Covid-19' un Dünya ve Türkiye Dış Ticaretine Etkileri. *The Journal of Social Science*, 5(10), 377-391. 3 Şubat 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjsosci/issue/64994/945968> sayfasından erişilmiştir.
- Organization of The Petroleum Exporting Countries, (OPEC). (2020). *Opec Basket Price*. 27 Aralık 2021 tarihinde https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/40.htm sayfasından erişilmiştir.
- Pharmaceutical Technology, (2020). *Coronavirus in the Us: Covid-19 Outbreak, Measures and Impact*. 20 Eylül 2021 tarihinde <https://www.pharmaceutical-technology.com/analysis/coronavirus-affected-countries-usa-covid-19-measures-impact-pharma-hotel-tourism-medical/> sayfasından erişilmiştir.
- Pamuk, Ş. (2020). *Tarihte Küresel Salgınlar ve İktisadi Sonuçları*. 5 Nisan 2022 tarihinde <https://sarkac.org/2020/04/tarihte-kuresel-salgınlar-ve-iktisadi-sonuclari/#> sayfasından erişilmiştir.
- Pehlivan, M., Kaya, A., & Keleş, S. S. (2021). Covid-19' un Makroekonomik Etkileri ve Seçilmiş Ülkelerde Covid-19 Döneminde Uygulanan Maliye ve Para Politikaları. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 105-135. 6 Nisan 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/67434/991825> sayfasından erişilmiştir.
- Pelit, İ., & Irmak, E. (2022). Covid-19'un Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(1), 79-97. 18 Nisan 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ueyd/issue/69258/1056703> sayfasından erişilmiştir.
- PWC. (2021). *Covid-19: What It Means For Industrial Manufacturing*. 19 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.pwc.com/us/en/library/covid-19/coronavirus-impacts-industrial-manufacturing.html> sayfasından erişilmiştir.
- Reuters, (2020). *China's Economy Rebounds After Steep Slump, Weak Demand, U.S. Tensions Raise Risks*. 10 Kasım 2021 tarihinde <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-gdp-idUSKCN24H0AM> sayfasından erişilmiştir.
- Reuters, (2020). *New Coronavirus Cases in Germany, One Man in Critical Condition*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.reuters.com/article/us-china-health-germany-idUSKBN20J2K2> sayfasından erişilmiştir.

- Reuters, (2020). *S. Korea Extends Ban on Share Short Selling For Another 6 Mths*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.reuters.com/article/southkorea-markets-idUSS6N2DN01N> sayfasından erişilmiştir.
- Reuters, (2020). *S. Korea to Pay 9.1 Trln Won Cash to Families, Draw Up \$5.8 Bln Extra Budget*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-southkorea/s-korea-to-pay-9-1-trln-won-cash-to-families-draw-up-5-8-bln-extra-budget-idUSS6N2BG001> sayfasından erişilmiştir.
- Reuters, (2021). *BoJ More Downbeat on Exports, Output Even as Recovery Seen on Track*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/boj-keep-stimulus-deflation-risks-supply-disruption-cloud-outlook-2021-09-21/> sayfasından erişilmiştir.
- Reyes, G. L. (2021). Philippine Private Sector Response, Strategies, and State-Business Relations Toward Economic Recovery and Growth Post-Covid-19. *Cambridge University Press*. 24(1), 18-35. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.cambridge.org/core/journals/business-and-politics/article/abs/philippine-private-sector-response-strategies-and-statebusiness-relations-toward-economic-recovery-and-growth-postcovid19/0EC7764F8DC6D9DC3649AE3068D70C90#article> sayfasından erişilmiştir.
- Rhee, J., & Unnava, V. (2020). Japan begins capital injections for financial institutions in response to Covid-19. Yale School Of Management Blogs. 13 Mayıs 2021 tarihinde <https://som.yale.edu/blog/japan-begins-capital-injections-for-financial-institutions-in-response-to-covid-19> sayfasından erişilmiştir.
- Rose, M., Blamont, M., & Kar-gupta, S. (2020). *Promising "Better Days" Macron Extends France's Lockdown Until May 11*. 21 Haziran 2021 tarihinde <https://www.usnews.com/news/world/articles/2020-04-13/macron-france-was-not-sufficiently-prepared-for-new-coronavirus> sayfasından erişilmiştir.
- Rosenberg, C. E. (1966). Cholera in Nineteenth-Century Europe: a Tool For Social And Economic Analysis. *Comparative Studies in Society and History*, 8(4), 452-463. 7 Nisan 2022 tarihinde https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4730370/Rosenberg_Cholera.pdf?sequence=2&isAllowed=y sayfasından erişilmiştir.
- Rucaj, E., Hamadeh, N., & Fu, H. (2020). *Understanding Global Debt: Relieving The Covid-19 Impact On The Most Vulnerable*. World Bank Blogs. 19 Temmuz 2021 tarihinde <https://blogs.worldbank.org/opendata/understanding-global-debt-relieving-covid-19-impact-most-vulnerable> sayfasından erişilmiştir.
- Sade, G. (2020). *Covid-19 Krizi Kamu Borçlarını Artırıyor Mu? Ülkelerin Kamu Borçları Ne Durumda?* Euronews TR. 21 Ağustos 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/06/19/covid-19-krizi-kamu-borclar-n-art-r-yor-mu-ulkelerin-kamu-borclar-ne-durumda> sayfasından erişilmiştir.
- Sağlık Bakanlığı. (2020). *Tedbir Alır, Yayılmayı Önlersek Hayat Normale Döner*. 17 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,64463/tedbir-alir-yayilmayi-onlersek-hayat-normale-doner.html> sayfasından erişilmiştir.

- Scampuddu, B., & Nleddu, G. L. (2020). *Italy Imposes a Series Of Liquidity Measures In Reaction To The Covid-19 Emergency*. 3 Mart 2022 tarihinde <https://www.internationaltaxreview.com/article/b1lgymkvh3gpcn/italy-imposes-a-series-of-liquidity-measures-in-reaction-to-the-covid-19-emergency> sayfasından erişilmiştir.
- Schrotenboer, B. (2020). *U.S. is Printing Money to Help Save The Economy From The Covid-19 Crisis, But Some Wonder How Far It Can Go*. 7 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.usatoday.com/in-depth/money/2020/05/12/coronavirushow-u-s-printing-dollars-save-economy-during-crisis-fed/3038117001/> sayfasından erişilmiştir.
- Selçuk, E. B. (2020). Dünya ve Türkiye'de Pandemi Yayılım Süreci. *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, 12(3), 87-91. 13 Ocak 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ktah/issue/59419/853627> sayfasından erişilmiştir.
- Sertkaya, B., & Baş, S. (2021). Covid-19 Salgınının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Riskler ve Olası Senaryolar. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 147-167. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duibfd/issue/62402/911378> sayfasından erişilmiştir.
- Sesam. (2020). *Türkiye’de Covid-19’la Mücadelede Alınan Kamu Maliyesi Tedbirlerinin Değerlendirilmesi*. 21 Mart 2022 tarihinde https://sesam.sakarya.edu.tr/sites/sesam.sakarya.edu.tr/file/covi19_kamu_maliyesi_tedbirleri.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Seta Rapor. (2020). *Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://setav.org/assets/uploads/2020/06/R163.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Shim, E., Tariq, A. ve Chowell G. (2021). Spatial Variability In Reproduction Number And Doubling Time Across Two Waves Of The Covid-19 Pandemic in South Korea, February to July, 2020. *International Journal of Infectious Diseases*, 102, 1–9.
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü. (2020). *Covid-19 Tedbirleri Kapsamında 27 Mart Tarihli Uçuş Kısıtlamaları Hakkında*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://web.shgm.gov.tr/tr/genel-duyurular/6344-covid-19-tedbirleri-kapsaminda-27-mart-tarihli-ucus-kisitlamalari-hakkinda> sayfasından erişilmiştir.
- Soylu, Ö. B. (2020). Türkiye Ekonomisinde Covid-19’un Sektörel Etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 7(5), 169-185. 9 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/55211/750273> sayfasından erişilmiştir.
- Staff, R. (2020). *China C.Bank Says Most Of New Re-Lending Quota To Target Small, Agricultural Firms*. Reuters. 25 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.reuters.com/article/china-pboc-relending-idUSB9N28S02X> sayfasından erişilmiştir.
- Staff, R. (2020). *S.Korea Extends Ban On Share Short Selling For Another 6 Mths*. Reuters. 29 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.reuters.com/article/southkorea-markets-idUSS6N2DN01N> sayfasından erişilmiştir.

- Statista. (2022). *Unemployment Rate In Urban China From 1st quarter 2017 to 1st Quarter 2022*. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/226141/unemployment-rate-in-china-by-quarter/> sayfasından erişilmiştir.
- Stephens, M. (2020). *Coronavirus and The Impact On Output In The Uk Economy: March 2020*. Office For National Statistics, 1-24. 25 Ekim 2021 tarihinde <https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/articles/coronavirusandtheimpactonoutputintheukeconomy/march2020> sayfasından erişilmiştir.
- Straitstimes. (2020). *Japan's Parliament Passes Record \$413b Extra Budget*. 29 Haziran 2021 tarihinde <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/japans-parliament-passes-record-413b-extra-budget> sayfasından erişilmiştir.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni*. Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Araştırmaları Dairesi. 19 Nisan 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/02/DEG-Ekim-2019-Ocak-2020_iv_ceyrek.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni*. Konjonktür Değerlendirme Daire Başkanlığı. 19 Nisan 2022 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/09/Dunya-Ekonomisinde-Son-Gelismeler-2021-Yili-2-Ceyrek.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Stringfixer. (2020). *Covid-19 Pandemic in Japan*. 1 Eylül 2021 tarihinde https://stringfixer.com/tr/Covid-19_pandemic_in_Japan sayfasından erişilmiştir.
- Su, C.-W., Dai, K., Ullah, S., & Andlib, Z. (2021). Covid-19 Pandemic and Unemployment Dynamics in European Economies. *Economic Research*, 1-13. 25 Eylül 2021 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1331677X.2021.1912627> sayfasından erişilmiştir.
- Suk-Yee, J. (2020). *S. Korean Government Unveils Plan To Provide Support For Job Retention*. Business Korea. 20 Temmuz 2021 tarihinde <http://www.businesskorea.co.kr/news/articleView.html?idxno=44676> sayfasından erişilmiştir.
- Şanlı, A. G. (2020). Keynesyen Model Bağlamında Covid-19 Pandemisinin Küresel Ekonomiye Muhtemel Etkileri: ABD ve Çin Ekonomileri Üzerine Bir Araştırma. *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, 7(5), 597-634. 17 Ekim 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/727388> sayfasından erişilmiştir.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2020). *Koronavirüs Tedbirleri Genelgesi Kapsamında 149.382 İş Yeri Geçici Süreliğine Faaliyetlerine Ara Verdi*. 15 Eylül 2021 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-tedbirleri-genelgesi-kapsaminda-149382-is-yeri-gecici-sureligine-faaliyetlerine-ara-verdi> sayfasından erişilmiştir.
- T.C. Resmî Gazete. (2020). *31114 - 30 Nisan 2020 Perşembe. Yargı Alanındaki Halk Kayıplarının Önlenmesi Amacıyla Getirilen Durma Süresinin Uzatılmasına Dair*

Karar. 17 Kasım 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2020-04-30> sayfasından erişilmiştir.

T.C. Resmî Gazete. (2020). 31343- 23 Aralık 2020 Çarşamba. *Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar.* 17 Kasım 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201223-18.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Taşkın, E., & Akıncı, Ö. S. (2021). Covid-19 Salgınının Sosyal Devlet Bağlamında Uluslararası Ticarete Etkileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 532-553. 15 Şubat 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kauibf/issue/63121/894389> sayfasından erişilmiştir.

Tauscher, S., Topal, F., Eskicioğlu, Y. C., & Hoppar, Z. (2020). *Avrupa'da ve Türkiye'de Yaşanan Covid-19 Salgınına İlişkin Algılar.* Sakarya Üniversitesi: Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi 5 Aralık 2021 tarihinde https://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/avrupa___da_ve_turkiye___de_yasanan_Covid-19_salginina_iliskin_algilar.pdf sayfasından erişilmiştir.

TCMB. (2020). *Koronavirüsün Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan İlave Tedbirlere İlişkin Basın Duyurusu.* Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. 8 Eylül 2021 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b99d3a9b-7fc9-47c2-9bdc-3346aa81ceae/DUY2020-21.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-b99d3a9b-7fc9-47c2-9bdc-3346aa81ceae-n4LQqjp> sayfasından erişilmiştir.

TCMB. (2020). *Koronavirüsün Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan Tedbirler.* Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Koronavirus> sayfasından erişilmiştir..

TCMB. (2020). *Genel Değerlendirme: Enflasyon Raporu 2020-II.* Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. 6 Haziran 2021 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/enflasyon+raporu> sayfasından erişilmiştir.

TCMB. (2021). *Faiz Oranlarına İlişkin Basın Duyurusu (2021-49).* Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. 14 Ocak 2022 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2021/duy2021-49> sayfasından erişilmiştir.

Tekoğlu, A. S. (2020). Covid-19 Salgını ve Dış Ticarete Kriz Yönetimi: Türkiye Örneği. *Gümrük Ticaret Dergisi* 7(22), 32-53. 17 Şubat 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumrukticaretdergisi/issue/59461/806985> sayfasından erişilmiştir.

Tekin, A. (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Ekonomik Sonuçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 330-355. 7 Nisan 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/issue/62244/908431> sayfasından erişilmiştir.

- The Global Economy. (2021). *China: Unemployment rate*. 15 Mart 2022 tarihinde https://www.theglobaleconomy.com/China/unemployment_rate_monthly/ sayfasından erişilmiştir.
- The Japan Times. (2020). *As Japan Covid-19 Cases Surge, Governors Brace For Year-End Spike*. 4 Mart 2022 tarihinde <https://www.japantimes.co.jp/news/2020/12/21/national/japan-coronavirus-200000/> sayfasından erişilmiştir.
- The Korea Herald. (2020). *Seoul To Inject Additional W85tr Into Covid-19 Economic Response*. 26 Şubat 2022 tarihinde <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20200422000734> sayfasından erişilmiştir.
- The Local. (2020). *France to Reopen Bars and Restaurants And Scrap 100km Rule in June*. 11 Haziran 2021 tarihinde <https://www.thelocal.fr/20200528/breaking-france-to-reopen-bars-and-restaurants-and-scrap-100km-rule-in-june/> sayfasından erişilmiştir.
- The State Council of the People's Republic of China. (2020). *Latest Developments in Epidemic Control on Feb 14 (I)*. 10 Kasım 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/news/topnews/202002/14/content_WS5e45d47ec6d0595e03c20ad3.html sayfasından erişilmiştir.
- The State Council of the People's Republic of China. (2020). *Regulator Assures Rrr Cuts for Liquidity*. 10 Kasım 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202002/28/content_WS5e586a5ac6d0c201c2cbd28a.html sayfasından erişilmiştir.
- The State Council of the People's Republic of China. (2020). *Epidemic Unlikely to Batter China's Economy*. 10 Kasım 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/news/topnews/202002/19/content_WS5e4d337bc6d0595e03c21117.html sayfasından erişilmiştir.
- The State Council of the People's Republic of China. (2020). *Vice-Premier Stresses Normalizing Transportation*. 10 Kasım 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/statecouncil/hanzheng/202002/23/content_WS5e51b1c1c6d0595e03c213f9.html sayfasından erişilmiştir.
- The State Council of the People's Republic of China. (2020). *Covid-19 Prevention Tips on Home Quarantine*. 10 Kasım 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/news/topnews/202002/19/content_WS5e5f75cac6d0c201c2cbd8e8.html sayfasından erişilmiştir.
- The Straits Times, (2020). *Japan's Parliament Passes Record \$413b Extra Budget*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/japans-parliament-passes-record-413b-extra-budget> sayfasından erişilmiştir.
- The White House, (2020). *The Biden-Harris Plan to Beat Covid-19*. 20 Eylül 2021 tarihinde <https://www.whitehouse.gov/priorities/Covid-19/> sayfasından erişilmiştir.

- The World Bank. (2021). *Debt Service Suspension and Covid-19*. 15 Kasım 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/05/11/debt-relief-and-covid-19-coronavirus> sayfasından erişilmiştir.
- The World Bank. (2021). *Covid-19 (Coronavirus) Response*. 10 Ekim 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/coronavirus> sayfasından erişilmiştir.
- The World Bank. (2021). *Imports of Goods and Services (BoP, current US\$)*. 10 Nisan 2022 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD> sayfasından erişilmiştir.
- The World Bank. (2021). *Exports of Goods and Services (BoP, current US\$)*. 10 Nisan 2022 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD> sayfasından erişilmiştir.
- The World Bank. (2021). *Exports of Goods and Services (BoP, current US\$)*. 10 Nisan 2022 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD> sayfasından erişilmiştir.
- The World Bank. (2022). *Imports of Goods and Services (BoP, current US\$)*. 10 Nisan 2022 tarihinde [https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=BM.GSR.GNFS.CD](https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=BM.GSR.GNFS.CD&country=) sayfasından erişilmiştir.
- Thompson, H. (2020). *France Deconfinement May 11: What is Allowed or Not?*. The Connection News. 12 Ekim 2021 tarihinde <https://www.connexionfrance.com/article/French-news/France-deconfinement-May-11-What-is-allowed-or-not-allowed-parks-beaches-schools-bars-restaurants-going-out-travel-transport> sayfasından erişilmiştir.
- Timoçin, D. (2020). *Abd'de Corona Virüsüyle Geçen Bir Yıl*. Amerika'nın Sesi. 20 Eylül 2021 tarihinde <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-de-corona-virusuyle-gecen-bir-yil/5710993.html> sayfasından erişilmiştir.
- Timoçin, D. (2020). *Kronoloji: 2021'de Corona Virüsü Salgını*. Amerika'nın Sesi. 20 Eylül 2021 tarihinde <https://www.amerikaninsesi.com/a/kronoloji-2021-de-corona-virusu-salgini-/5774896.html> sayfasından erişilmiştir.
- Toraks. (2021). *Covid-19 Pandemi Sürecinde Öne Çıkan Sars-Cov-2 Varyantları*. 21 Nisan 2022 tarihinde <https://toraks.org.tr/files/mf/site/1-3d23507c.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Trading Economics. (2022). *United Kingdom Interest Rate*. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://tradingeconomics.com/united-kingdom/interest-rate> sayfasından erişilmiştir.
- Trading Economics. (2022). *Turkey Total Gross External Debt*. 22 Şubat 2022 tarihinde <https://tradingeconomics.com/turkey/external-debt> sayfasından erişilmiştir.
- Tuic Akademi. (2020). *Covid 19'u Yerel Kaynaklarından Çalışmak: Çin Halk Cumhuriyeti*. 1 Eylül 2021 tarihinde <https://www.tuicakademi.org/covid-19u-yerel-kaynaklarindan-calismak-cin-halk-cumhuriyeti/> sayfasından erişilmiştir.

- Turan, Ş. (2020). *TCMB Faiz Kararı*. TSKB. 17 Haziran 2021 tarihinde https://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/tcmb_faiz_karari_17mart_2020.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Türk, A., Ak Bingöl, B., & Ak, R. (2020). Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences(Special Issue)*, 612-632. 7 Nisan 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/55011/766717> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı. (2020). *Yeni Normale Dönüş Eylem Planının Belirlenmesi Konulu Yazı*. 21 Temmuz 2020 tarihinde https://d.barobirlik.org.tr/2020/20200615_2020_55_ek.pdf adresinden alınmıştır
- Türkiye Bilimler Akademisi, (Tuba). (2020). *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. 23 Temmuz 2021 tarihinde <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/Covid-19%20Raporu-Final%2B.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2022). *Kamu Finansmanı İstatistikleri*. 04 Mart 2022 tarihinde <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2022). *30 Haziran 2021 Tarihi İtibarıyla Türkiye Brüt ve Net Dış Borç Stoku*. 22 Şubat 2022 tarihinde <https://www.hmb.gov.tr/duyuru/30-haziran-2021-tarihi-itibariyla-turkiye-brut-ve-net-dis-borc-stoku> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *30 Büyükşehir ve Zonguldak İlinde 23-24-25-26 Nisan Tarihlerinde Uygulanacak Sokağa Çıkma Kısıtlaması*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/30-buyuksehir-ve-zonguldak-ilinde-23-24-25-26-nisan-tarihlerinde-uygulanacak-sokaga-cikma-kisitlamasi> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Genelgesi*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-genelgesi#:~:text=Yukar%C4%B1da%20a%C3%A7%C4%B1klanan%20nedenler%2C%20Sa%C4%9Fl%C4%B1k%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1,vatanda%C5%9Flar%C4%B1m%C4%B1z%20ile%20an%C4%B1lan%20kronik%20rahat s%C4%B1zl%C4%B1klara> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *2 Gün Sokağa Çıkma Yasağı*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/2-gun-sokaga-cikma-yasagi> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *15 İlde 29.05.2020 Saat 24.00 ile 31.05.2020 Saat 24.00 Arasında Uygulanacak Olan Sokağa Çıkma Kısıtlaması*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/15-ilde-29052020-saat-2400-ile-31052020-saat-2400-arasinda-uygulanacak-olan-sokaga-cikma-kisitlamasi> sayfasından erişilmiştir.

- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *23 Büyükşehir ve Zonguldak'a Giriş/Çıkışların Kısıtlanması 19 Mayıs Saat 24.00'a Kadar Uzatıldı*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/23-buyuksehir-ve-zonguldaka-giriscikislarin-kisitlanmasi-19-mayis-saat-2400a-kadar-uzatildi> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *81 İl Valiliğine LGS ve YKS Tedbirleri Genelgesi*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-lgs-ve-yks-tedbirleri-genelgesi> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *30 Büyükşehir ve Zonguldak'a Giriş/Çıkışların Kısıtlanması 04 Mayıs Saat 24.00'a Kadar Uzatıldı*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/30-buyuksehir-ve-zonguldaka-giriscikislarin-kisitlanmasi-04-mayis-saat-2400a-kadar-uzatildi> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *Bakanlığımız 81 İl Valiliğine Koronavirüs Tedbirleri Konulu Ek Bir Genelge Daha Gönderdi*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/bakanligimiz-81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-bir-genelge-daha-gonderdi> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *Düğün Törenlerinde Uygulanacak Tedbirler*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/dugun-torenlerinde-uygulanacak-tedbirler> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *Koronavirüs Tedbirleri Genelgesi Kapsamında 149.382 İş Yeri Geçici Süreliğine Faaliyetlerine Ara Verdi*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-tedbirleri-genelgesi-kapsaminda-149382-is-yeri-gecici-sureligine-faaliyetlerine-ara-verdi> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *Koronavirüs Salgını ile Mücadele Kapsamında Toplantılarla İlgili Ek Genelge*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-salgini-ile-mucadele-kapsaminda-toplantilarla-ilgili-ek-genelge> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *Şehir Giriş/Çıkış Tedbirleri ve Yaş Sınırlaması*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/sehir-giriscikis-tebirleri-ve-yas-sinirlaması> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2020). *Tedbir Alır Yayılmayı Önlersek Hayat Normale Döner*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,64463/tedbir-alir-yayilmayi-onlersek-hayat-normale-doner.html> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). *Covid-19 Bilgilendirme Platformu*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). *Bakan Koca, Koronavirüse İlişkin Tedbirleri ve Son Durumu Değerlendirdi*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,64648/bakan-koca-koronaviruse-iliskin-tedbirleri-ve-son-durumu-degerlendirdi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). *Sağlık Bakanı Koca, Koronavirüse İlişkin Son Durumu Değerlendirdi*. 2 Şubat 2022 tarihinde

<https://www.saglik.gov.tr/TR,64493/saglik-bakani-koca-koronaviruse-iliskin-son-durumu-degerlendirdi.html> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). *Pandemi Hastaneleri*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://hasta.saglik.gov.tr/Eklenti/36907/0/pandemi-hastaneleripdf.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2020). *Bakan Koca, Tbbm'de Koronavirüs ile Mücadeleye İlişkin Sunum Yaptı*. 2 Şubat 2022 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,64544/bakan-koca-tbbmde-koronavirus-ile-mucadeleye-iliskin-sunum-yapti.html> sayfasından erişilmiştir..

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2020). *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni (15 Ekim 2019-20 Ocak 2020)*. 21 Mart 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/02/DEG-Ekim-2019-Ocak-2020_iv_ceyrek.pdf sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı*. 4 Mart 2022 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/03/Katilim-Oncesi-Ekonomik-Reform-Programi-2021-2023.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni 2021/2 (Nisan Haziran)*. 12 Aralık 2021 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/09/Dunya-Ekonomisinde-Son-Gelismeler-2021-Yili-2-Ceyrek.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı (2021-2023)*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/03/Katilim-Oncesi-Ekonomik-Reform-Programi-2021-2023.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022). *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni 2021-3 (Temmuz- Eylül)*. 21 Nisan 2022 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/01/Dunya-Ekonomisindeki-Son-Gelismeler-2021-Yili-3-Ceyrek.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2021). *2021 Yılı Ekim Ayı Dış Ticaret, Ticaret, Esnaf ve Kooperatif Verileri*. 4 Mart 2022 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/haberler/2021-yili-ekim-ayi-dis-ticaret-ticaret-esnaf-ve-kooperatif-verileri> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu, (Tüik). (2021). *İşgücü İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu . 10 Kasım 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Ocak-2021-37486> sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası. (2020). *Tcmb Faiz Kararı 17 Mart 2020*. 21 Mart 2022 tarihinde https://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/tcmb_faiz_karari_17mart_2020.pdf sayfasından erişilmiştir.

Uğurlu Yıldırım, E. (2021). Covid-19 Pandemi ve 2008 Ekonomik Kriz Dönemlerinde Riskten Kaçınma Düzeyinin Abd ve Bric Piyasa Entegrasyonu Üzerindeki Değişen

- Etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (90), 185-208. 9 Nisan 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mufad/issue/61239/866684> sayfasından erişilmiştir.
- Ullah, S. (2022). Impact of Covid-19 Pandemic on Financial Markets: A Global Perspective. *Journal of the Knowledge Economy*. 26 Nisan 2022 tarihinde <https://link.springer.com/article/10.1007/s13132-022-00970-7> sayfasından erişilmiştir.
- Ulusoy, T. & Civek, F. (2020). Covid-19 Öncesi ve Sonrası Dönem İçin Enflasyon ve Faiz Değerlendirmesi: Abd-Türkiye-Çin. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, 6(39), 2626-2636.
- Unctad. (2021). *East Asian Economies Drive Global Trade Recovery*. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://unctad.org/news/east-asian-economies-drive-global-trade-recovery> sayfasından erişilmiştir.
- Unctad. (2021). *Global Foreign Direct Investment Fell by 42% in 2020, Outlook Remains Weak*. 10 Aralık 2021 tarihinde <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-fell-42-2020-outlook-remains-weak> sayfasından erişilmiştir.
- United Nations Escap, (Unescap). (2020). *Japan Policy Responses*. 27 Ekim 2021 tarihinde https://www.unescap.org/sites/default/files/Japan_COVID%20Country%20Responses_updated.pdf sayfasından erişilmiştir.
- United Nations Escap, (Unescap). (2020). *Republic of Korea Policy Responses*. 27 Ekim 2021 tarihinde https://www.unescap.org/sites/default/files/Republic%20of%20Korea_COVID19%20country%20profile%20041120.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Universal Partners. (2020). *Koronavirüsün Olası Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan Tedbirler*. 21 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.universalpartners.com.tr/dosyalar/-170320044730.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Unleashed Software. (2021). *The Medical Device Industry in 2020-2022: Key Trends & Outlook*. 4 Ekim 2021 tarihinde <https://www.unleashedsoftware.com/blog/the-medical-device-industry-in-2020-2021-key-trends-outlook> sayfasından erişilmiştir.
- Unwto. (2020). *International Tourism and Covid-19*. World Tourism Organization. 30 Ekim 2021 tarihinde <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19> sayfasından erişilmiştir.
- U.S. Energy Information Administration, (Eia). (2021). *Europe Brent Spot Price Fob*. 27 Aralık 2021 tarihinde <https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=RBRTE&f=M> sayfasından erişilmiştir.
- USA Today. (2020). *Covid-19 Restrictions Map of Covid-19 Case Trends and Restrictions*. 20 Eylül 2021 tarihinde <https://www.usatoday.com/storytelling/coronavirus-reopening-america-map/> sayfasından erişilmiştir.

- Üzeltürk, H. (2020). Koronavirüs Salgını Dönemi Vergi Gelişmeleri. *YÜHFD*, 17(2), 735-747. 9 Kasım 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1249087> sayfasından erişilmiştir.
- Vaasavi, U. R. (2020). *Japan Begins Capital Injections for Financial Institutions in Response to Covid-19*. Yale School Of Management. 23 Ağustos 2022 tarihinde <https://som.yale.edu/blog/japan-begins-capital-injections-for-financial-institutions-in-response-to-covid-19> sayfasından erişilmiştir.
- Vakıf Yatırım. (2020). *Salgının Ekonomiye ve Piyasalara Etkileri*. 5 Ekim 2021 tarihinde <https://www.vkyanaliz.com/Files/docs/kovid---19-salginin-ekonomiye-ve-piyasalara-etkileri-1586510231.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- White & Case. (2020). *Covid-19: French Government Financial Assistance Measures*. 25 Aralık 2021 tarihinde <https://www.whitecase.com/publications/alert/covid-19-french-government-financial-assistance-measures> sayfasından erişilmiştir.
- White & Case. (2020). *Measures Implemented In France to Help Companies Dealing With Liquidity Problems and Other Financial Difficulties*. 4 Nisan 2022 tarihinde <https://www.whitecase.com/sites/default/files/2020-04/covid-19-french-governmental-support-for-companies-200429.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- World Bank. (2020). *The Global Economic Outlook During the Covid-19 Pandemic: A Changed World*. 27 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/06/08/the-global-economic-outlook-during-the-covid-19-pandemic-a-changed-world#:~:text=Efforts%20to%20contain%20COVID%2D19,potential%20growth%20and%20productivity%20growth> sayfasından erişilmiştir.
- World Bank. (2021). *Map of Sme-Support Measures in Response to Covid-19*. 4 Mart 2022 tarihinde https://dataviz.worldbank.org/views/SME-COVID19/Overview?%3Aembed=y&%3AisGuestRedirectVizportal=y&%3Adisplay_count=n&%3Ashow sayfasından erişilmiştir.
- World Bank. (2021). *Debt Service Suspension and Covid-19*. 15 Kasım 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/05/11/debt-relief-and-covid-19-coronavirus> sayfasından erişilmiştir.
- World Bank Group. (2020). *Covid-19 ile Mücadele Etmek*. Washington: Dünya Bankası ECA Ekonomik Güncelleme Raporu, İlkbahar 2020. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33476/211564TU.pdf?sequence=8&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- World Health Organization, (WHO). (2020). *Coronavirus Disease 2019*. 9 Kasım 2021 tarihinde https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200319-sitrep-59-covid-19.pdf?sfvrsn=c3dcdef9_2 sayfasından erişilmiştir.
- World Trade Organization, (WTO). (2022). *Trade in Medical Goods in The Context Of Tackling Covid-19: Developments in The First Half of 2020*. 10 Nisan 2022 tarihinde

https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/medical_goods_update_e.pdf sayfasından erişilmiştir.

Xinhua. (2020). *Epidemic Unlikely to Batter China's Economy*. The State Council The People's Republic of China. 17 Aralık 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/news/topnews/202002/19/content_WS5e4d337bc6d0595e03c21117.html sayfasından erişilmiştir.

Yan, L. (2020). *Preferential Policies To Cut Tax Load of Smes*. ECNS. 20 Kasım 2021 tarihinde <http://www.ecns.cn/m/business/2020-04-01/detail-ifzuwwmz9246668.shtml> sayfasından erişilmiştir.

Yardımcı, M. C. (2021). Covid-19 Salgınının Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Kantil Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 292-300. 27 Mart 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/biibfd/issue/69413/1103179> sayfasından erişilmiştir.

Yarsuvat. (2020). *Covid-19 Nedeniyle Alınan Tedbirlerin Güncel Listesi*. 21 Ekim 2021 tarihinde <https://www.yarsuvat-law.com.tr/covid-19-nedeniyle-alinan-guncel-tedbirler/> sayfasından erişilmiştir.

Yetgin, M. A. (2020). Covid-19' un Japonya'ya Etkisi Üzerine Stratejik Bir Araştırma. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 431-447. 19 Kasım 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bartiniibf/issue/55499/775791> sayfasından erişilmiştir.

Yiğit, A. (2019). Hiv/Aids Hastalık Yükünün ve Harcamalarının Analizi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 11(4), 191-201. 25 Şubat 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1174757> sayfasından erişilmiştir.

Yonhap News Agency. (2020). *S. Korea to Invest 160 Tln Won in New Deal Projects, Create 1.9 Mln Jobs*. 17 Eylül 2021 tarihinde <https://en.yna.co.kr/view/AEN20200714004851320?section=economy/economy> sayfasından erişilmiştir.

Yonhap News Agency. (2020). *S. Korea Braces For Nationwide Epidemic, Expands Stricter Social Distancing Rules*. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://en.yna.co.kr/view/AEN20200822001053315?section=national/national> sayfasından erişilmiştir.

Yurdakul, G., Çelenk, A., Çelenk, A., & Durukan, T. (2020). Üretim ve Hizmet Sektörlerinin Covid-19 Süreci ve Sonrasındaki Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 2020 Special Issue*, 212-229. 17 Aralık 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1199378> sayfasından erişilmiştir.

Zhang, W., & Hamori, S. (2021). Crude Oil Market and Stock Markets During The Covid-19 Pandemic: Evidence From The US, Japan and Germany. *International Review of Financial Analysis*, (74). 25 Şubat 2022 tarihinde <https://ideas.repec.org/a/eee/finana/v74y2021ics1057521921000454.html> sayfasından erişilmiştir.

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı: Fatma Yasemin KARAKAYA		EVET
Kapak		
1	Proje Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	✓
2	Kapaktaki yıl doğru mu?	✓
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	✓
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	✓
İçindekiler		
4	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	✓
5	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	✓
6	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	✓
7	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	✓
Giriş		
8	Hazırlanan projenin önemini anlatıyor mu?	✓
Özet/Abstract		
9	Kılavuza uygun mu?	✓
10	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve proje danışmanı yazıldı mı?	✓
Kaynakça		
11	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	✓
12	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	✓
13	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	✓
Atıf Yöntemi APA 6 ☒ CMS ☐		
Genel Değerlendirme		
14	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	✓
15	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	✓
16	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	✓
17	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	✓
18	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	✓
19	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	✓

Bu projenin tarafımdan “Proje yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası